

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**İNSAN-MEKAN İLETİŞİM MODELİ BAĞLAMINDA
KONUTTA PSİKO-SOSYAL KALİTENİN İRDELENMESİ**

**DOKTORA TEZİ
Y.Mim. Beria GÜNAL**

**Anabilim Dalı: MİMARLIK
Programı: BİNA BİLGİSİ**

MART 2006

**İNSAN-MEKAN İLETİŞİM MODELİ BAĞLAMINDA
KONUTTA PSİKO-SOSYAL KALİTENİN İRDELENMESİ**

DOKTORA TEZİ
Y.Mim. Beria GÜNAL
(502842015)

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih: 9 Eylül 2005

Tezin Savunulduğu Tarih: 16 Mart 2006

Tez Danışmanı: Prof.Dr. Nur ESİN
Diğer Jüri Üyeleri: Prof.Dr. Ahsen ÖZSOY (İ.T.Ü.)
Prof.Dr. Orhan HACIHASANOĞLU (İ.T.Ü.)
Prof.Dr. Ayfer Aytuğ (Y.T.Ü.)
Prof. Dr. Harun BATURBAYGİL (Y.T.Ü.)

MART 2006

ÖNSÖZ

Mekan-kullanıcı-tasarımcı iletişimi bağlamında, tasarlama sürecine kullanıcının duygularına ait verileri de katarak, yapıların psiko-sosyal kalitesini artırabilmeyi hedefleyen bu çalışma, bir model önermektedir. Önerilen bu modelin tasarlama süreçlerinde kullanılmasıyla sürdürülebilir yapı kalitesini sağlayacağı umud edilmektedir.

Yıllar sonra doktora çalışmama devam edebilme konusunda beni yüreklendiren, maddi ve manevi destekleriyle her zaman yanımda olan eşime ve oğlum Aydın'a ve oğlum Atakan'a minnet ve şükranlarımı sunuyorum.

Bana yeni ufuklar kazandıracak olan çalışmam boyunca emeğini, zamanını, dostluğunu esirgemeyerek görüş ve önerileriyle yol gösteren, bana her konuda destek olan değerli arkadaşım, değerli hocam, değerli danışmanım Prof.Dr. Nur ESİN'e saygıyla ve sevgiyle teşekkür ederim.

Eylül 2005

Beria GÜNAL

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No
TABLO LİSTESİ	vi
ŞEKİL LİSTESİ	vii
HARİTA VE RESİM LİSTESİ	viii
ÖZET	ix
SUMMARY	xiii
1. GİRİŞ	1
1.1. Tez Çalışmasının Amacı	1
1.2. Tez Çalışmasının Konusu ve kapsamı	2
1.3. Tez Çalışmasının Kuramsal Yaklaşımı: Fenomenolojik Yaklaşım	4
1.4. Araştırmanın Metodolojik Yaklaşımı: “Birim İşlevsel (Transactional)” Model.....	5
1.5. Araştırmanın Kavramsal Modeli:Mekan-Kullanıcı-Tasarımcı İletişim Döngüsü Modeli	10
2. MEKAN KAVRAMI VE KULLANICI İÇİN ANLAMI	16
2.1. Mekan Algısı: Mimari Mekan-Algısal Mekan Diyalektiği	17
2.2. Mekanın Dili (Semioloji)	18
2.3. Mekan Anlamı	21
2.3.1. Mekansal Anlamın Düzeyleri ve Tipleri	23
2.4. Mekanın Anlam İfade Eden Öğeleri	26
2.5. Mekanda Kalite Algısı ve Mekan Öğeleri ile İlişkisi	29
2.5.1. Mekansal Kalite	29
2.6. Bölümün Tez Konusuna Katkısı	33
3. İNSAN (MEKANI KULLANAN - MEKANI TASARLAYAN)	34
3.1. İnsan Davranışının Biyolojik Temelleri	35
3.2. İnsan Davranış Kuramları	35
3.3. İnsan Gereksinimleri	40
3.3.1. Psikolojik ve Sosyal Gereksinimler	41
3.3.2. Yaşamsal Değerler	42
3.4. Kültür	44
3.4.1. İnsan-Çevre Etkileşim Sisteminde Kültür	47
3.4.2. Kültürün Mekan Belirleyici Niteliği	48
3.5. Bölümün Tez Konusuna Katkısı	48
4. İNSAN-MEKAN İLETİŞİMİ	50
4.1. İletişim Modeli	52
4.1.1. Kaynak ve Hedef Birimler	52
4.1.2. İletişim Kanalları	52
4.1.3. İletişim Ortamı	55
4.2. Temel İletişim Süreçleri	55

4.2.1. Duyum ve Algılama	57
4.2.1.1. Algılamayı Etkileyen Özellikler	58
4.2.1.2. Mekansal Algı	59
4.2.2. Biliş ve Değerlendirme	62
4.2.3. İletişimin Geri İletimi: Davranış	63
4.2.3.1. Mekansal Davranış	64
4.3. Kullanıcı-Tasarımcı İletişim Sürekliliğinin Mekan Kalitesi Açısından Önemi	70
4.4. Bölümün Tez Konusuna Katkısı	71
5. KONUTTA KULLANICI TATMİNİ VE İNCELENMESİ	73
5.1. Konutsal Tatmin	74
5.2. Konutsal Tatmin Kavramı ile Kuramsal Çerçeve ve Modeller	77
5.3. Konutta Kullanıcı Tatminini Etkileyen Parametreler	80
5.4. Konutsal Tatmin ve Davranış	82
5.5. Konutsal Tatminin Değerlendirilmesine Yönelik Yaklaşımlar: Kullanım Sonrası Değerlendirme Modeli	83
5.1.1. Kullanım Sonrası Değerlendirme Modelinin Amacı	84
5.1.2. Kullanım Sonrası Değerlendirme Modeli	85
5.6. Bölümün Tez Konusuna Katkısı	87
6. ALAN ARAŞTIRMASI: BAHÇEŞEHİR KONUTLARINDA MEKANSAL TATMİNİN İLETİŞİM DÖNGÜSÜ MODELİ BAĞLAMINDA İRDELENMESİ	88
6.1. I. Aşama: Mekan-Kullanıcı-Mimar İletişim Döngüsü Modelinin I. İletişim düzeyinde Kullanıcı Verilerinin Alınması	89
6.1.1. I. Aşamanın Amacı ve Kapsamı	89
6.1.2. I. Aşamanın Metodolojisi	90
6.1.3. Bahçeşehir Uydu Kenti ve Çevresel Olanakları	92
6.1.4. I. Aşamanın Bulguları	101
6.2. II. Aşama: Mekansal Tatmine İlişkin Bilginin Geri Dönüşü; Mimarlarla Görüşme	103
6.2.1. II. Aşamanın Amaç ve Kapsamı	103
6.2.2. II. Aşamanın Metodolojisi	103
6.2.3. Mimar Mutlu Çilingiroğlu	104
6.2.4. II. Aşamanın Bulguları	105
6.3. III. Aşama: Kullanıcı Tatmininin Duygusal İfadesi; Mekansal Sıfatlar ve Anlamları Üzerine Soruşturma	106
6.3.1. III. Aşamanın Amaç ve Kapsamı	106
6.3.2. III. Aşamanın Metodolojisi	106
6.3.3. III. Aşamanın Bulguları	113
6.4. Anket, Görüşme ve Ropörtaj Bulgularının Yorumlanması	113
7. SONUÇLAR	117
7.1. Kuramsal ve Metodolojik Sonuçlar: İletişim Döngüsü Modelinin Değerlendirilmesi	117
7.2. Uygulamaya Yönelik Sonuçlar: Konutta Mekansal Tatminin ve Yaşamsal Kalitenin Sürdürülmesi-Koşullar, Olanaklar, Kısıtlamalar	120

KAYNAKLAR	122
EKLER	139
ÖZGEÇMİŞ	159

TABLO LİSTESİ

	Sayfa No
Tablo 3.3.2-1	Konut ile ilgili yaşamsal değerler (Garling ve Friman, 2002 sf.63) 43
Tablo 3.3.2-2	Farklı yaşamsal değerleri karşılayan etkinlikler (Garling ve Friman, 2002 sf.63) 43
Tablo 3.3.2-3	Eylemler için gerekli olan konut nitelikleri (Garling ve Friman, 2002 sf.63) 44
Tablo 3.5-1	Psikolojik gereksinimler ve kültür..... 50
Tablo 6.1.2-1	Konutla ilgili yaşamsal değerlere karşılık gelen psiko-sosyal gereksinimler 90
Tablo 6.1.2-2	Psiko-sosyal gereksinimlere karşılık gelen sıfatlar 91
Tablo 6.1.4-1	Etkinlik yapma isteği oranları 102
Tablo 6.1.4-2	Etkinliklere ait mekan durumu 102
Tablo 6.1.4-3	Sosyal etkinlik olanakları 103
Tablo 6.1.4-4	Komşuluk ilişkileri 103
Tablo 6.1.4-5	Konutu değiştirme isteği 103
Tablo 6.1.4-6	Değiştirilen mekanlar 104
Tablo 6.1.4-7	Yapılan değişiklik tipi..... 104
Tablo 6.1.4-8	Konutların şu anki durumları..... 104
Tablo 6.1.4-9	Konut hakkında duygu ve düşünceler..... 105
Tablo 6.1.4-10	Konutun ruh sağlığına etkisi..... 105
Tablo 6.1.4-11	Konutun beden sağlığına etkisi..... 106
Tablo 6.1.4-12	Konut imajı ve kimliği..... 106
Tablo 6.1.4-13	Konutun değeri 106
Tablo 6.1.4-14	Konutun estetiği..... 107
Tablo 6.3.2-1	Psiko-sosyal gereksinimlere karşılık gelen ve katılımcıların kullandığı sıfatlar 112
Tablo 6.3.2-2	Örtüşen sıfatlar 113
Tablo 6.3.2-3	Sıfat tanımları 114

ŞEKİL LİSTESİ

	Sayfa No
Şekil 1.4-1 : Birim işlevsel (Transactional) yaklaşım modeli	7
Şekil 1.5-1 : İletişim birimleri	11
Şekil 1.5-2 : Mekan-Kullanıcı-Tasarımcı iletişim modeli	12
Şekil 1.5-3 : Mekan-Kullanıcı-Tasarımcı üçgeninde iletişim düzeyleri	13
Şekil 1.5-4 : İletişim sürecindeki kopukluk	13
Şekil 2.5.1-1 : Yapı üretim süreci döngüsü (Arditi ve Günaydın,1998 sf.199)	31
Şekil 4.2-1 : İletişim süreci	55
Şekil 5.5.2-1 : Kullanım sonrası değerlendirme modeli (Kirk, Stephan J., Spreekelmeyer, Kent F. 1988, sf.165)	86

RESİM LİSTESİ

	Sayfa no
Resim 6.1.3-1: Bahçeşehir vaziyet planı, anket yapılan bölge	95
Resim 6.1.3-2: K tipi konut zemin planı maket görünüşü.....	95
Resim 6.1.3-3: K tipi konut ön cephe görünüşü	95
Resim 6.1.3-4: K tipi konut arka cephe görünüşü	95
Resim 6.1.3-5: L tipi konut zemin kat planı maket görünüşü	95
Resim 6.1.3-6: L tipi konut ön cephe görünüşü	95

İNSAN-MEKAN İLETİŞİM MODELİ BAĞLAMINDA KONUTTA PSİKO-SOSYAL KALİTENİN İRDELENMESİ

ÖZET

Mimarlar, verilen programa uygun ve iyi işleyen bir binanın üretilebilmesi için kendilerine yardımcı olacak kullanıma ilişkin bilgilere gereksinim duymaktadırlar. Mimarlığın özellikle psikolojik ve sosyal yönleri, çevre-davranış bilimleri gibi disiplinlerarası bilimlerden yararlanma gereğini bir zorunluluk haline getirmiştir. Artık mimarlar, sosyal bilimlerin ortaya çıkardığı insan faktörünü, tasarlama ve uygulamada somut olarak değerlendirmelidirler. Tasarımcı – kullanıcı arasındaki bilgi alışverişinin sağlanabileceği çeşitli platformlara daha fazla işlerlik kazandırılma gereği açıktır. Özellikle kullanım sonrası değerlendirme çalışmalarında, mimarların sorumluluğunun artırılması, tasarlamanın gelişmesinde kullanıcı boyutunun algılanması açısından yararlı olacaktır.

Bu doktora tez çalışmasının amacı, “*mekan kalitesini artırarak yaşam kalitesini iyileştirmek*” genel hedefi doğrultusunda, mekan kalitesinin algılanmasında rol oynayan psiko – sosyal kalite değişkenleri yardımıyla, bazı davranışsal ve mekansal ipuçları elde etmektir. Yaşam kalitesi, yaşam biçimi ile ilintilidir ve yaşam biçimi ile mekan (çevre) arasındaki uyum önemlidir. Mekanın yaratıcısı olarak tasarlayıcının ortaya koyduğu mekan ile kullanıcının algıladığı mekan arasındaki farkı en alt düzeyde tutabilmek amacıyla bir iletişim modeli geliştirmek, çalışmanın bir diğer amacıdır.

İnsanla iletişim kurabilen mekanlarda, mekansal kalite aranabilir ve sorgulanabilir. Diğer bir anlatımla, mekan eğer kullanıcısı için bir anlam taşıyorsa ruhu olan bir “yer”e dönüşür ve kullanıcısı tarafından benimsenir. Çok sayıda kullanıcı için generik planların üretildiği konut sektöründe, mekanın bu dönüşümü çok önemlidir. Mekanın insanla kurduğu iletişim sürecinin sonunda elde edilecek veriler, o mekanı tasarlayana kullanım bilgilerini ileterek geri besleyeceği gibi, konuta ait psiko – sosyal kalitenin de ipuçlarını verecektir. Bu nedenle, psiko – sosyal kalite parametrelerini, insan – mekan etkileşimini inceleyerek belirlemek tezin ana konusudur. Bunun yanısıra, “mekansal tatmin” çevre kalitesinin değerlendirme

kriterlerinden biri olarak gösterilmektedir. Mekanla kullanıcısı, mekanla tasarlayanı, kullanıcı ile tasarlayan arasındaki iletişim, kullanıcı tatminini etkilemektedir. Dolayısı ile, bu tez çalışmasında, kalite, iletişim, konutsal tatmin, mekan, insan ve davranış, kültür, üzerinde çalışılan konular olmuştur.

Giriş bölümünde, çalışmanın amacı, konusu ve kapsamı ortaya konduktan sonra, çalışmanın kuramsal yaklaşımı olan fenomenolojiden ve çalışmanın metodolojisi olan birim işlevsel (transactional) yaklaşımdan söz edilmiştir. “Mekan-Kullanıcı-Tasarımcı İletişim Döngüsü Modeli” yine bu bölümde kurgulanmıştır. 2. ve 3. bölümlerde, iletişim modelinin ana bileşenleri olan mekan ve insan tanımlanmaya çalışılmıştır. Hiyerarşik bir dizi içerisinde en küçük ölçekteki iç mekandan en büyük ölçekteki kent mekanına kadar çeşitli ölçeklerde sınıflandırılabilen mekan, mimari mekan, algısal mekan, mekanın dili (semiyoloji), mekansal anlam, mekansal öğeler, mekansal kalite başlıkları altında incelenmiştir. Bu çalışmada insan, kullanıcı ve mimar kimliği ile yer alırken, bir algı, biliş ve davranış mekanizması olarak ele alınmıştır. İnsan davranış kuramlarından söz edildikten sonra, insan gereksinimleri ile psikolojik ve sosyal gereksinimler sıralanmıştır. Bu bölümde kültür, çeşitli tanımları ile yer alarak, insan – çevre ilişkileri açısından da değerlendirilmiştir. Kültürün inançlar ve algılamalar, değerler ve normlar, grup ya da toplum davranış alışkanlıkları seti olduğu ve kültür sözcüğünün, belirli bir grup tarafından ortak görüş olarak paylaşılan biliş, hissediş ve davranışları belirlemek için kullanıldığı vurgulanmıştır.

4. bölümde, iki birim arasında birbiri ile ilişkili mesaj alış – veriş olarak tanımlanan iletişimin açıklanmasında kullanılan, birim, mesaj, birbiriyle ilişkili olma sözcüklerinin iletişim kavramındaki anlamları açıklanmıştır. Bir iletişim modelinin hangi elemanlarla kurgulanması gerektiği, herhangi bir iletişim sürecinin nasıl işlerlik kazandığı vurgulanırken, duyum – algılama, biliş – değerlendirme, geri ileti – davranış mekanizmalarının nasıl çalıştığı açıklanmaya çalışılmıştır. Bir iletişim sürecinde ard arda oluşan algılama – biliş – davranış dizilimi içinde geri ileti olarak yer alan davranış biçimleri irdelenmiş, mahremiyet, kişisel mekan, kendileme, egemenlik alanı, kulis davranışı, yönelme davranışı kavramları üzerinde durulmuştur.

5. bölümde yer alan kullanıcı tatmini ve konutsal tatmin tanımları yapıldıktan sonra, konut kullanıcı tatminini etkileyen parametreler belirtilmiştir. Kullanıcıya ait parametreler, çevre parametreleri, konutla ve konut içindeki elemanlarla ilgili parametreler, kullanıcı

gereksinimleri ile ilgili parametrelerden söz edilmiştir. Tezin konusu ve yapılan alan çalışması “kullanım sonrası değerlendirme” kapsamında yer aldığı için, literatürde önemi ve gereği çok işlenmiş olan bu konuya da 5. bölümde kısaca yer verilmiştir.

Bölüm 6, alan çalışmasının anlatıldığı uygulama bölümüdür. Alan çalışması yapmaktaki amaç, 1.3. bölümde kurgulanan mekan – kullanıcı – tasarımcı iletişim döngüsünde normal koşullarda oluşamayan kullanıcı – tasarımcı iletişim halkasına işlerlik kazandırmak, örnek olarak seçilen konutların kullanıcılarından alınan geri iletileri, aynı konutların tasarımcısına yani mimarına aktarmaktır. Aynı zamanda, bu çalışmayla, giriş bölümünde kurgulanan “iletişim döngüsü modeli”nin işlerliğini göstermek ve yararlı olup olamayacağını anlamak üzere denenmesi de amaçlanmıştır. Alan çalışması 3 aşamalı olarak anket, görüşme ve ropörtaj düzenlenerek gerçekleştirilmiştir. I. Aşamada yapılan anket, Küçükçekmece gölünün kuzey batısında ve TEM otoyolunun kuzeyinde yer alan Bahçeşehir uydu kentinde uygulanmıştır. Bu aşamada Bahçeşehir uydu kenti kısaca tanıtılıp olanaklarından söz edilmiştir. Adı geçen bu uydu kentte yer alan K ve L tipi olmak üzere 56 mustakil konut kullanıcısına konut mekanları ile olan duygusal etkileşimlerini anlamaya yönelik sorular yöneltilmiştir. Konut kullanıcıları, mekanları ile olan bağlarını anlatabilmek için literatürden araştırmacı tarafından derlenen sıfatları kullanmışlardır. Alan çalışmasının II. aşamasında, I. Aşamada yapılan ankete konu olan K ve L tipi konutları tasarlayan mimar Mutlu Çilingiroğlu ile bir görüşme yapılmıştır. Görüşmenin amacı, kullanıcıdan sağlanan, konuta ilişkin verilerin mimarla birlikte değerlendirilmesi ve mimarın kullanıcı-mekan duygusal etkileşimine yönelik farkındalığının soruşturulmasıdır. Alan çalışmasının III. Aşamasında, I. Aşamadaki anket formunda kullanılan sıfatlar, adı geçen anket katılımcıları ve aynı profile uygun diğer konut kullanıcıları tarafından tanımları yapılmıştır. Ropörtaj tekniği kullanılarak elde edilen bu tanımlar, sıfatların kullanıcılar tarafından nasıl anlaşıldığı, ne ifade ettiğini göstermiştir. Aynı sıfatlar, alan araştırmamıza konu olan konutların mimarına da, yine ropörtaj tekniği ile tanımlattırılmıştır.

Sonuçlar bölümünde (7. bölüm), alan araştırmasından elde edilen bulgular, iki ayrı başlık altında değerlendirilip sonuçlar çıkarılmıştır. “Kuramsal ve metodolojik sonuçlar” alt bölümünde, kullanıcı – mimar arasındaki iletişimi sağlamak üzere kurgulanarak önerilen ve test edilen “iletişim döngüsü modeli”nin işlerliğinin sağlanabildiği anlatılmaktadır. Bu döngüdeki, I. İletişim düzeyindeki mekan – kullanıcı iletişim sürecinde geri ileti olan davranış biçimleri tespit edilmiştir.

“Uygulamaya yönelik sonuçlar” alt bölümünde ise, akademik araştırmaların ve mimari ürünlerin değerlendirilmesinden elde edilen deneyimlerin uygulamacı mimarlar tarafından ne ölçüde yararlanıldığı vurgulanmaktadır. Mimarlar, hem kullanıcı-mimar iletişim döngüsünün işlerlik kazandırılmasıyla elde edilecekleri psiko-sosyal verilerle bilgilenmiş olacaklar, hem de ürettikleri yeni konutlar, psiko – sosyal kaliteye biraz daha yaklaşmış olacaktır.

Böylece, bir tasarımcının devam eden tasarlama eylemleri sürecinde, bu tez çalışmasında kurgulanan ve deneyimlenen “mekan-kullanıcı-tasarımcı iletişim döngüsü modeli”ni kullanmasının yararlı ve uygun olduğu ortaya çıkmıştır. Bu model, tasarımcının kendine ait mesleki psiko-sosyal veri tabanı elde etmesi için önerilmektedir.

SEARCHING FOR THE PSYCHO-SOCIAL QUALITY OF DWELLING IN THE CONTEXT OF HUMAN-ENVIRONMENT COMMUNICATION MODEL

SUMMARY

Architects need information about the usage in order to produce a well operating building according to the given program. Psychological and social aspects of architecture have created the necessity of benefiting from multidisciplinary sciences such as environmental and behavioral sciences. From now on, architects must consider and evaluate the human factor suggested by social sciences in design and application. It is clear that empowerment of information exchange platforms between designer and user is a necessity. Increasing architect responsibility especially in post-occupancy evaluation studies will be useful to perceive the user dimension of the design.

The purpose of the dissertation study is to acquire some behavioral and spatial clues in general. The goal is to improve life quality by increasing the space quality with the help of psycho-social quality factors affecting perception of the space quality. Life quality is related with life style of people and harmony between the life style and space is important to get good (healthy) results in the life time. Another purpose of this study is to develop a communication model to reduce the number of differences between the space that is created by designer and the space that is perceived by user.

We can search and inquire the spatial quality at the spaces which can communicate with people. In other words, if the space has a meaning for its user, it turns to be a “place” which has its own spirit. This transformation of the space is very important because in the housing sector, generic plans are produced for many different users. The data obtained from the communication between space and user, will give feedback to the designer and also the clues about psycho-social quality which belongs to the residence. For this reason, our subject is to determine the parameters of psycho-social quality by studying the human-space interaction. In addition to that, residential satisfaction is being defined as one of the evaluation criterion for environmental quality. The communication between space and user, space and

designer, user and designer effects the user satisfaction. Because of this, quality, communication, residential satisfaction, space, human, human behaviour and culture are subjects in this dissertation study.

At the Introduction Chapter, the aim of this study, the subject and scope of this study were described. It is explained that the phenomenology is the conceptual approach and transactional model is the methodological approach of this dissertation. “The Space-User-Designer Communication Model” was also assembled at the introduction chapter. At the second and the third Chapters, it is defined that the space and human are the main components of the communication. The space which can be classified in the hierarchical sequence, from interior space as smallest scale to the city space as biggest scale, are investigated under the titles of architectural space, semiology, spatial meaning, spatial components, spatial quality. In this study, human with user identity and architect identity takes place as the mechanism of perception, cognition and behaviour. Following, the human behaviour theories are briefly mentioned, human needs, psychological and social needs are listed. Also at this chapter, culture took place with various definitions and evaluations in the context of human-environment relationship. It is emphasised that culture is a set of belief, perception, values and norms or society behavioural habits and the terms of culture is used to determine cognition, feeling, and behaviour which is shared by a certain group.

In Chapter Four, the definitions of the terms such as unit, message and being related within the communication concept were stated. The components being used while a communication model is being assembled and the way communication process become active were emphasised. Additionally, mechanism of sensation-perception, cognition-evaluation and behaviour-feedback were explained. The behaviour norms happening in sequence were researched in the perception-cognition-behaviour system. Besides, the concept of privacy, personal space, personalization, territoriality, back stage behaviour, going towards behaviour were mentioned.

In Chapter Five, user satisfaction and residential satisfaction were defined and the parameters which affected residential user satisfaction were explained. The parameters related to the user and the resident, environmental parameters, parameters of resident components, parameters of human needs, were mentioned. The subject and the case study of the dissertation are in the post-occupancy evaluation; for this reason, post-occupancy evaluation was also explained.

Chapter Six is a case study of this dissertation. One of the purposes of the case study was to gain operability of the “Space-User-Designer Communication Cycle” that had been assembled in the division 1.3. Another purpose was to obtain feedbacks from the users of the residances that were choosen as the sample and to share the same feedbacks with the architect of these residances. The Space-User-Designer Communication Model was tested to see if it was effective and useful or not. This case study had three phases and it was conducted with a surveys, a meeting and an interview. The survey was done at Bahçeşehir suburb located at the north-west side of Küçükçekmece lake and at the north side of the highway(TEM). Bahçeşehir suburb and its facilities were briefly mentioned. 56 residances (K and L types) and their users were taken as sample in this suburb. For the survey, the questionnaire was prepared to understand emotional influences between residances and users. The users of the residances had used the adjectives of the questionnaire which were compiled from literature to tell their emotions about their residances. The evaluations of the survey were shown in the tables of division 6.1.4. This questionnaire is in the appendix 1 (Ek 1).

At the second phase of the case study, a meeting was done with the architect who is the designer of that residances. The aim of this meeting was to evaluate the feedbacks that were obtained from the users, with him. Another aim was to investigate the awareness of the architect about space-user emotional influences between residence and users. The text of the meeting is in the appendix 2.

At the third phase of the case study, the interview technique was used to obtain the definitions of the adjectives took place in the survey questionnaire. These adjectives were defined by the users as well as the architect. The aim of the interview was to obtain the differences between definitions. The results of the interview are in the division 6.3.3. Finally, all findings of case study and its interpretation are in the division 6.4.

There are the conclusions of the whole case study in Chapter 7. The conclusions were evaluated under two different sub topics. One of them was “Theoretical and Metodological Conclusions”. Under this topic, it was explained that it is possible to gain operability of “The Space-User-Designer Communication Cycle”. The behaviour types that were the feedbacks of Space-User Communication Cyle, were also explained. Another sub topic was “The Conclusions Towards the Applications”. The usage level of academic researches and

experiences by architects who are studying at the field was emphasized. The architects will have the feedbacks obtained from Space-User-Designer Communication Cycle and also use these feedbacks at new residence designs. So the architect will have the psycho-social information that is obtained from Space-User-Designer Communication Cycle outputs.

New residences designed by the architects will be more close to the psycho-social quality. It is concluded that the Cycle of Communication Model which was developed in this dissertation is effective and usefull. This method is offered as a usefull model for the architects to create their own vocational pyscho-social database.

1.GİRİŞ

1.1. Tez Çalışmasının Amacı

Çevre ile ilgili psikolojik çalışmalarda araştırmacılar, davranışın çevre ile ilişkisinin altında yatan temelleri tanımlamaya çalışırken, diğer tarafta mimarlar uygun ve iyi işleyen bir binanın üretilmesi için ona yardımcı olacak bilgiye gereksinim duymaktadır (Canter, 1977:38). Mimarlığın, özellikle psikolojik ve sosyal yönleri, çevre psikolojisi gibi disiplinlerarası henüz gelişmekte olan bir bilim dalının sınırları içerisine algılama gereği, artık bir zorunluluk haline gelmiştir. Mimarlar kendi sanatçı yaklaşımlarının yanında sosyal bilimlerin ortaya çıkardığı insan faktörünün önemini tasarlama ve uygulamada somut olarak değerlendirmelidirler. Tasarımcı - kullanıcı arasındaki bilgi alışverişinin sağlanabileceği çeşitli platformlara daha fazla işlerlik kazandırılmalıdır. Özellikle kullanım sonrası değerlendirme çalışmalarında, mimarların sorumluluğunun, daha farklı bakış açılarını da gözönüne alarak, artırılması, tasarlama eyleminin insan-kullanıcı boyutlarının algılanması açısından yararlı olabilir.

Çalışmanın amacı, mekan kalitesini dolayısı ile yaşam kalitesini artırmak için bazı psiko-sosyal ipuçları elde etmektir.Yaşam kalitesi, yaşam biçimi ile ilintilidir ve yaşam biçimi ile mekan (çevre) arasındaki uyum önemlidir. Mekan, içinde yer alacak yaşam biçimine uyum gösterdiği ölçüde mekan kalitesi hakkında bilgi sahibi olabiliriz ve değerlendirebiliriz. İzgi (1999) tasarım için, “zaman boyutuna bağlı olarak bir sanal mekanın gerçekleştiğini ve devreye girdiğini varsayarak hareket etmek, kurgunun içinde, dışında, köşesinde bucağında her yerinde dolaşarak etkilenmek, algılanacak duyuşal sonuçları kestirmek, tatmak kısaca yaşamaktır” demektedir. Tasarlayıcı olarak başkalarınca algılanacak duyuşal sonuçları kestirmek yerine, kullanıcının algıladığı duyuşal sonuçları tasarım sürecine katmak tasarım kalitesini artırıcı bir faktör olacaktır.

Mekanın yaratıcısı olarak tasarlayıcının ortaya koyduğu mekan ile kullanıcısının algıladığı mekan arasındaki farkı, en azından kullanımın başında, en alt düzeyde tutabilmek, çalışmanın bir diğer amacıdır. Bir çok çalışmada görülmüştür ki, duyum-

algı-algılama, iletişim sürecinin adımlarından bazılarıdır ve iletişim konusu içinde incelenmektedir. İletişim, aynı zamanda duyuşal etkileşimi belirleyen bir süreçtir. Dolayısı ile gerçek mekan ve algılanan mekan arasındaki farkı en aza indirmek ve psiko-sosyal kaliteyi artırabilmek için yapılan çalışmalarda dikkate alınacak psiko-sosyal kalite parametrelerini, iletişimin bir başka boyutu olan insan-mekan iletişiminin incelenmesi ile elde edebileceğimiz düşünülmektedir.

1.2.Tez Çalışmasının Konusu ve Kapsamı

Şimdiye kadar yapılan kalite çalışmalarında tasarım kalitesi, yapım kalitesi, bakım – tutum kalitesi, kullanıma uygunluk kalitesi incelenmiş, ancak psiko – sosyal kalite üzerinde fazla durulmamıştır. Ölçülebilirlik düzeyi çok düşük olması ve bireysel farklılıkların daha fazla oluşu sebebiyle, psiko – sosyal kalite konusu az ilgilenilmiş bir alandır (Altaş Esin, 1994). Artan eğitim, kültür, gelir düzeyi, globalleşme ve yaygınlaşan iletişim kanalları ile bilgilenme, toplumun kalite beklentisini yükseltmiştir. İnsan gereksinimleri dizilimine baktığımızda (bkz. Bölüm 3.3.), dizilimin en üst katmanında “entellektüel, duyuşal ve estetik doyum” olduğunu görürüz. Bunun yanı sıra bazı çalışmalarda psikolojik ve sosyal gereksinimler listesi oluşturulmuştur. Fizyolojik gereksinimler kadar hayati önem taşımasa da psikolojik gereksinimler karşılanmadığı takdirde, gereksinimler dizilimi tamamlanmamış olacaktır ve yaşam kalitesi olumsuz etkilenecektir. Kalite, gereksinimlerin karşılanma yeteneği (ISO 08402, 1987) olduğuna göre mekanın kalitesi, insanın diğer gereksinimleri ile birlikte psikolojik gereksiniminin de ne kadar karşılandığı ile ölçülür. Aynı zamanda, mimarlarda, kullanıcının psikolojisi hakkındaki bilincin, geliştirilmesi gereği de bu çalışmanın yapılma nedenlerinden biridir.

İnsanla iletişim kurabilen mekanlarda mekansal kaliteyi arayabilir ve sorgulayabiliriz. Diğer bir anlatımla, mekan eğer kullanıcısı için bir anlam taşıyorsa ruhu olan bir “yer”e dönüşür ve kullanıcısı tarafından benimsenir. Çevre kalitesinin değerlendirme kriterlerinden biri olarak, algılamanın etkisi ölçülerek ortaya çıkarılan “tatmin” gösterilmektedir. “Kaliteli mekan, insanla iletişim kurabilen mekandır” varsayımımızın gereği olarak, mekanla kullanıcısı, mekanla tasarlayıcı ve kullanıcı ile tasarlayan arasındaki iletişim, kullanıcı tatminini etkilemektedir. Profosyonel hayatta yapılan tasarlama ve uygulama çalışmalarında genellikle mimar ve kullanıcı

arasında bilgi alışverişi gerçekleşmemektedir ve mimar ile kullanıcı arasında bir iletişim söz konusu değildir. Yapılan mekan üretme çalışmaları, bir önceki deneyimlerin bilgisinden yoksun olarak devam edegelmektedir. Oysa, mekan – kullanıcı – tasarımcı arasında doğru kurgulanmış bir iletişim modeli ile mekanın psiko - sosyal kalitesini artıracak bilgiler elde edilebilir ve bu model ile mekansal kalitenin sürdürülebilirliği de sağlanabilir. Mimarın yarattığı mekanın kalitesinin algılanması, yargılanması, değerlendirilmesi ve bu kalitenin paylaşılabirliği de böyle bir iletişim modeli ile sağlanmış olur. Mekanın insanla kurduğu iletişim sürecinin sonunda elde edilen geri iletiler, psiko-sosyal kalite parametrelerini anlamamızda bize yardımcı olacaktır. Bu nedenle, psiko-sosyal kalite parametrelerini, mekan-kullanıcı iletişimini inceleyerek belirlemek ana konumuzdur.

Bu tez çalışmasına konu olacak mekan, Moslow (1964)'un insan gereksinimleri dizilimindeki temel insan gereksinimlerini karşılayan ve önceki çalışmalarda ele alınan kalite kriterlerini (tasarım kalitesi, yapım kalitesi, bakım – tutum kalitesi, kullanıma uygunluk kalitesi) sağlamış bir mekan olacaktır (Altaş, Esin 1994). Psiko – sosyal kalite, kullanıcı psikolojisi ile ilgili olduğundan ve daha kişisel bir mekan olmasından dolayı incelenecek mekan olarak “konut” seçilmiştir. Konut, sahip olunabilen bir mekan ve sık tekrarlanan bir tipoloji olduğundan, incelemek için uygundur ve istekler yönünde daha kolay yeniden biçimlendirilebilir.

İnsan ise bu çalışmada, kullanıcı ve tasarlayan (yani mimar) olarak yerini almaktadır. Kullanıcı olarak insanın, psikolojik gereksinimleri üzerinde durularak; insan davranışının psikolojik temelleri ele alınmaktadır. Tasarımcı rolüyle insan ise, tasarlama sürecindeki eylemleri ile yer almaktadır. Ona, kullanıcının yaşam biçimine uyum sağlayan, psiko-sosyal açıdan kaliteli olan mekanlar tasarlarken kullanacağı bir yöntem verilmeye çalışılmaktadır.

Bu çalışma çerçevesinde; iletişim, mekan, mekanın dili (anlam, semiyoloji), algılama, insan davranışı, kültür, tatmin, kalite, üzerinde durulması gereken konu başlıklarıdır. İletişim hakkında bilgi verildikten sonra, iletişim sürecindeki adımların neler olduğu araştırılmıştır. “Kullanıcı aldığı mesaja, nasıl bir süreç sonunda tepki veriyor?” Bu soruya cevap ararken, bu süreçte etkin rol oynayan insanın biyolojik yapısını bilmemizin yanı sıra, iletişim sürecinin, duyum, algılama, biliş süzgecinden

geçirme – değerlendirme, tatmin olma ya da olmama kararından sonra tepki verme adımlarını da incelemeliyiz. İnsan sürekli kendini geliştiren bir varlık olduğuna göre, gereksinimlerinin değişimi, algılamanın değişimi, yorumun değişimi, mekanın değişimi, toplumun değişimi, çevrenin değişimi; bu tez konusunun dışında ileriki çalışmalarda üzerinde durulması düşünülen konulardır. Mekanı oluşturan mimarın ve kullanım sonrası onu yeni bir biçime/mekana dönüştüren mimarın genellikle farklı kişiler olması, farklı iletilerin yanıtlarının farklı alıcılara yöneltilmesi sonucunu doğurmaktadır. İletilerde kişiselliğin dışına çıkabilecek evrensel benzerlikler bulunabilir mi? Bu da ileriki çalışmaların konusu olabilir.

1.3. Tez Çalışmasının Kuramsal Yaklaşımı: Fenomenolojik Yaklaşım

Louis Kahn (1998), “mimarlık, bir dünya içinde duygusal olarak algılanabilen yeni bir dünya yaratır” der. Bu tanım, mimaride insan çevre etkileşiminin nasıl ele alınması gerektiğine – fenomenolojik yaklaşıma - bir göndermedir. İnsan bilimleri ve toplum bilim ile üst üste çakışan mimarlık araştırmalarında, özne olarak kullanıcı ve nesne olarak mekan birbirinden ayrı düşünülemez. Fenomenoloji, özne ile nesneyi mutlak olarak ayıran materyalizme de, bu ikisinin özdeşliğine dayanan metafiziğe de karşıdır (Seamon, 2003). Bu nedenle, mekan üzerine kurgulanan araştırmalarda, fenomenolojiyi temel alan çerçeve modeller giderek ön plana çıkmaktadır.

Fenomenolojik yaklaşımın çok kısa geçmişine ve başlıca kuramcılarına değinelim; Fenomenoloji, uluslararası ve disiplinlerarasıdır ve yaşanan dünyanın iyileştirilmesi olarak ele alınmalıdır. Olayların ideal varlığını inceleme ve betimleme yöntemidir. Bu betimlemeleri birer temel olarak kullanıp fenomenin asıl özüne ilişkin ortaklıkları göstermektir. Fenomenolojiye göre, nesne insanların değil, insanların dışında öncesiz ve sonsuz bir nesneler dünyasının varlığıdır (Seamon 2003).

Fenomenoloji, önceden tanımlanan/kabul edilen anlamlara karşı, yaşamdan kaynaklanan bir bakışla yeni bir farkındalık gerektirir. Seamon (2003), “Mimarlık ve tasarım zaten düzenli bir sezgisel farkındalık ve keşif süreci ister, fenomenolojik yaklaşım, tasarımcıların çevre davranış araştırmalarına olan ilgilerini ateşlemek için bir yol olabilir.” demektedir. Mimari çevrenin/mekanın nesnel bir tanımını yapmak

(büyüklük, işlev, program vb.), içinde yaşayan insanların algılarını, yargılarını, duygularını göz ardı edeceğinden asla yeterli olmayacaktır.

“Nereye gitsem hep bir yerdeyim. Mekanın bir yerinde. Bedenim bu mekanda bir yer tutuyor. Oraya gittiğimde orası, burası oluyor. Bedenimin, algılayan, fark eden, kavrayan varlığımın bulunduğu yere göre mekanı anlamlandırıyorum. Mekan, bana değişmez, mutlak özelliği ile verilmiş değil. Benim, burası, şurası, orası diyen mekan, benimle, bulunduğum yere göre önceden biçimleniyor” A. İnam (1996).

Felsefeci A.İnam (1996)’ın yukarıdaki sözlerinin de vurguladığı gibi, ancak deneyimlenen bir mekanda anlamdan söz edilebilir. Mekansal kalite dolaylı olarak, yaşanmış mekanın anlamı içinde bir kavramdır. Mekan deneyimlendikçe kalite anlayışı da derinleşen anlamlar üstlenir ve mekan ‘yer’e dönüşür. Yerin fenomenolojisinin incelenebileceği en anlamlı mekan konuttur. Konutun yorumunu sadece mimarın yapması yeterli olmayacaktır. Çünkü mimar yaşayacak olana ilişkin öznellikler içerdiğini düşündüğü, ancak gerçekte nesnelleşmiş/varsayımsal mimari bilgisi ile konutu yorumlar. Oysa konutta yaşayan, konuta asıl anlamını verir, bu yorum deneyime dayalı ve bu nedenle öznelidir. Mimar defalarca tekrarlayacağı konut oluşturma/tasarım sürecini konutun anlamına ilişkin yenilenen bir farkındalıkla sürdürmek zorundadır. Bu farkındalığı mimara/tasarımcıya sağlayacak ortam araştırma ortamıdır. Konut deneyiminin, konutun anlamının araştırılması, konutun sürdürülebilir mekansal kalitesinin de araştırmasıdır. Bu çalışmada, bu bakış açısıyla oluşturulmuş bir araştırma metodolojisi – birim işlevsel (transactional) metodoloji – benimsenmiştir.

1.4. Araştırmanın Metodolojik Yaklaşımı: “Birim işlevsel (Transactional)” Model

Birim işlevsel (Transactional) dünya görüşünün yararlarından birisi, ana kavramsal ve kuramsal belgeleri anlamamızı geliştirmesidir. Bütüncül (holistik) yaklaşımıyla, olayın karmaşıklığının üstesinden gelir. Diğer bir avantaj ise, çalışmaların toplum yararı ile ilgili olmasıdır. Birçok psikolojik araştırmanın tersine, transactional dünya görüşünde, psikolojik işlemler (olgular) toplumsal ve fiziksel çevreden elde edilmiştir ve onların oluş (o anki işlem) kalitesinden yola çıkmıştır. Günlük deneyimlerin çok karmaşık yapısını açıklamada yararlıdır. Birim işlevsel yaklaşımı kullanmanın bir diğer yararı da, ilgilenilen problemler ve olayların, holistik analizlere uygun gelmesidir. Holistik (bütüncül) ve çok katmanlı müdahaleler, daha

uzun vadeli etkiler için gereklidir. Dördüncü yarar, transactional yaklaşımın insan-çevre arasındaki bütünlüğü değiştiren dinamik çalışmalar için önemli bulunmasıdır. Araştırmacılar, çevreleriyle ilgilenen insanların dinamik işlemlerine, insanlar ve çevrelerinde oluşan değişimlere odaklanır. Bu transactionlar (eylemlerin karşılıklı yer değiştirerek oluşması) göz önüne serilir, aydınlığa kavuşturulur (Werner, Brown, Altman, 2002).

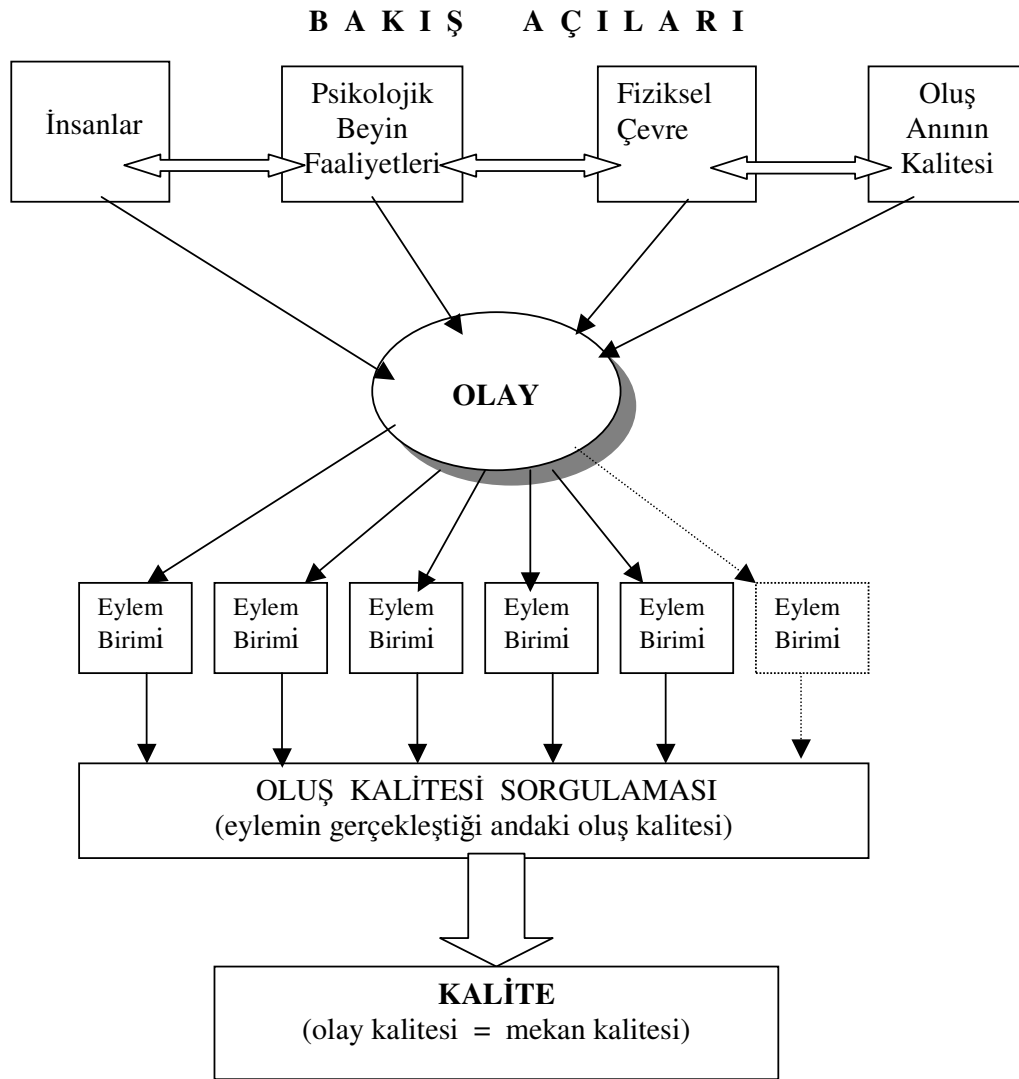
Birim işlevsel dünya görüşünün kabullerinden biri, holizm yani, olayların ve insanların, onların psikolojik olgularının (etkinlikler sırasındaki psikoloji), fiziksel çevrenin ve eylemlerin oluş kalitesinin bir arada düzenlenmiş holistik bütün olarak çalışılması gereğidir. İnsanlar, onların psikolojik olguları, fiziksel çevre ve eylemlerin oluş kalitesi, olaya yaklaşacağımız dört bakış açısidir (Şekil 1.4-1). Birim işlevsel dünya görüşünde, psikolojik olaylar amaçsaldır ve amaca yönelik gelişir ama o amaçlar kısa ve uzun vadeli olabilir, zaman ve şartlara göre değişebilir. Birim işlevsel analizin amacı, bütünü ve bütün içindeki bakış açıları arasındaki ilişkilerin nasıl uyum içinde çalıştıklarını anlamaktır. İnsanların davranışları, doğal ve yapısal çevre ile nasıl ilişki kurdukları, onları nasıl kullandıkları ve nasıl etkilendiklerini anlatan birçok çevre psikolojisi kitaplarındaki gibi tanımlanabilir (Werner, Brown, Altman, 2002). Ancak Birim işlevsel yaklaşımla bu temaya yaşam kalitesine uzanan bir köprüden bakılır;

- Tasarım, nasıl anlamsal kalitesi iyi konutlar ve çevreler yaratabilir?
- İnsanlar barınma ortamlarını nasıl kullanırlar?
- Konut çevresinin yapısı/düzeni bireylerin/ailelerin toplumsal ilişkilerini nasıl etkiler ve destekler?
- İnsanlar çalışma, sosyal ve dinlenme ortamları ile barınma ortamları arasındaki ilişkiyi nasıl sağlarlar?
- İnsanlar konutta mahremiyet-sosyalleşme ilişkisini nasıl kurarlar?

Birim işlevsel görüşe göre, olaylara bakış açıları biraraya getirilmeli ve bakış açıları arasındaki ilişkiler tanımlanmalıdır (Şekil 1.4-1). Birim işlevsel yaklaşım, insanlar ve yaşadıkları ortamların kurguları arasındaki dinamik birlikteliği vurgular. Bu yaklaşımda, mekan ve kullanıcıyı tanımlamak için psikolojik olgulara odaklanılır ve psikolojik olguların, vuku buluşları sırasında birbirleriyle yer değiştirerek değiştiği kabul edilir. Örn; kullanıcı kendi kimliğini tanımlarken içinde yaşadığı mekanı

kullanır. Böylece kullanıcı ve mekan hem ayrı ayrı hem de karşılıklı tanımlanmış olur. Aynı zamanda, insanlar, içinde yaşadıkları mekanı anlatırlarken kendilerini bir yarışma düzeni içinde olduklarını düşünürler. Her yarışma ortamında diyalektik bir gerginlik olduğu için, bu gerginlik, mekanların görüntüsünde, bakımında v.b. gibi konularda değişiklik yapılmasında rol oynar. Wapner, Demick, Yamatomo, Minami (2000)'ye göre birim işlevsel görüşte zaman;

- Olayların içsel ve dışsal olarak gözlenmesi,
- Olayın kısa ve uzun vadede gözlenmesi,
- Çizgisel ve döngüsel niteliklerinin belirlenmesi, şeklinde yer alır.

Şekil 1.4-1: Birim İşlevsel (Transactional) Yaklaşım Modeli: *Bir mekan, eğer, içinde yer alan olaya ait eylemlerin kaliteli gerçekleşmesini sağlıyorsa, kalitelidir.*

Bilim felsefesine birim işlevsel yaklaşımla bakıldığında, bilimin sınırlayıcı değil esnek olduğu vurgulanır. Her araştırmacının, gözlemlerine beklentiler ve eğilimler getirdiği varsayılır. Ancak bunlar reddedilmeden ve inkar edilmeden tanımlanmış, açıklanmış ve anlaşılmış olmalıdır. Birim işlevsel görüş, olayın doğrudan ya da dolaylı katılan birkaç potansiyel gözlemcisi olduğunun altını çizer. Elemanların “önceki olayın sonucu” düşüncesi içinde, biri diğerinin nedeni olan veya biri diğerini iten şekilde görünmezler ama holistik birliğin bakış açıları ile birlikte kurgulanırlar. Bakış açılarının hiç biri diğerine neden olmaz ve eylemlerin bütünü uyumlu bir örüntü oluştururlar. Bu örüntüler bütünü ve onların organizasyonunu anlama, biçimsel nedenin ilgi alanıdır (Wapner, Demick, Yamatomo, Minami, 2000).

Olaylara birim işlevsel yaklaşımla bakmanın ilk adımı, projeye kullanıcılar ve mekanların fiziksel çevresi arasındaki birliğini varsaymaktır. İkinci olarak, sosyal gruplar tarafından etkilenen ve gizlenmiş bireysel davranışlar varsayılmalıdır. Grup değişmedikçe bireysel tutum ve davranışların değişmesi zor olduğu bilinerek kullanıcılarla ikna edici toplantılar yapılmalıdır. Üçüncü varsayım, davranışların fiziksel çevre ile bağlantılı olduğudur. İkna etme ve davranış değiştirme çabaları, hedeflenen davranışların fiziksel çevre içine nasıl yerleşeceğinin anlatılması yararını sağlar. Son varsayım, inandırıcı mesajların, davranışın gerçekleşmesiyle oluşacak pozitif deneyimleri vurgulaması gerektiğidir (Wapner, Demick, Yamatomo, Minami, 2000).

Werner, Brown ve Altman (2002), insanların ve onların psikolojik olgularının, fiziksel çevrenin ve eylemlerin oluş kalitesinin (o anki işlem kalitesi) hepsini kapsayan transactional yaklaşımlı bir araştırma için 8 adım önermektedirler;

1. Araştırmaya bir soru ile başlamak,
2. Bütün olayı içine alan bir bakış açısı oluşturmak,
3. Vurgulanacak özelliği seçmek,
4. Bu özelliklerin, karşılıklı olarak nasıl tanımlandığını ve kaliteleri yakalayan araştırma ölçümlerini seçip ikili bakış açıları arayarak nasıl gruplandırılabilceğini sorgulamak,
5. Tekrarlayıcı işlemler kullanarak veri toplamak, böylece en doğru ve açıklamalı bilgiye ulaşmak,
6. Veri toplarken bir çok perspektifi dahil etmek,

7. Araştırmada formal(biçimsel) neden kullanımının üç yolu olarak; ilişkiler örüntüsünü sorgulamak, bu örüntülerin zaman ve şartlarla nasıl değiştiğini incelemek, bu değişimleri ortaya çıkaran nedeni aramak,
8. Projenin alanına karar vermek.

Araştırmacılara, bu adımları döngüsel biçimde kullanmaları önerilirken bu adımlara çok katı biçimde uymaları beklenmemektedir. Hatta, bir proje içinde bu adımlardan bazılarını seçip onlar üzerinde odaklanabilirler (Werner, Brown, Altman, 2002).

Bu çalışma oluşturuluyorken, çeşitli çevre davranış kuramsal yaklaşımlarında konunun ne şekilde ele alınabileceği irdelenmiştir. Bu yaklaşımlar mekansal kaliteyi, mekansal anlamı, insan davranışını, insan-çevre ilişkisini bir bütün olarak incelememiz gerektiğini vurgulamışlardır (Altman, Rapoport, Wohlwill, 1980). Yaşanan dünyanın iyileştirilmesi olarak ele alınan fenomenoloji, insan bilincinin temel fonksiyonlarına odaklandığı için insan-mekan iletişim döngümüzdeki insan davranışını anlamak ve açıklamak konusunda yardımcı olacaktır. Fenomenoloji bireyin davranışlarını anlayabilmek için, bireyin kendine ve içinde bulunduğu duruma özgü algılayışını ve birikimini bilmemiz gerektiğini savunduğundan insan-mekan iletişim döngümüzdeki insanı ne şekilde ele alacağımızı açık bir şekilde göstermektedir. İnsanı bu özellikleriyle tanımlamamız gerektiğini vurguladığı için “insan” konu başlığı altında insan bilişi ve davranışı üzerinde durulmuştur.

Bir fiziksel çevre araştırmasında, o çevreyi kullananların sosyal bir grubun üyeleri olduklarını ve kişiliklerinin yanı sıra duygularının da olduğunu bilerek yaklaşmak fenomenolojik dünya görüşünü destekler. Buna ek olarak, insan-çevre ilişkilerine anlam çerçevesinden baktığımızda da insanın bilişsel süreçleri üzerinde durmamız gerektiği, bu tez çalışmasında insanı psikolojik işlemleriyle(faaliyetleri, olguları) ele almanın kaçınılmaz olduğunu göstermektedir. Herre (1979)’nin çevre ve sosyal eylemlerin “öznesinin çevresinin kalitesi = fiziksel çevre + sosyal anlam” şeklinde formüle edilmiş tanımında da ifade edildiği gibi, insan eylemlerini ve davranışını fiziksel çevre ve anlam yönünden incelemek, konuya bütün olarak bakılması gereğine vurgular. Bu da fenomenolojik dünya görüşünün ve insan-çevre kalitesi araştırmalarına fenomenolojik yaklaşımla irdelenmek gereğine işaret eder.

Bölüm 3.2.’de belirtildiği gibi fenomenoloji, “evimiz” olan konutun yorumunu yapmaktadır. Bu nedenle tez çalışmamızın alan araştırmasında konutun zaman içindeki değişimi, kullanıcıların “evlerindeki yaşam”ları incelenerek ortaya çıkarılmıştır.

1.5. Araştırmanın Kavramsal Modeli: Mekan-Kullanıcı-Tasarımcı İletişim Döngüsü Modeli

Fenomenolojik dünya görüşüne göre, insanlar ve çevreleri ayrılmaz bir bütündür. Birim işlevsel dünya görüşü ise en küçük eylem biriminin kalitesini sağlayarak bütüne ulaşır veya olayları bir bütün olarak ele alırken, olayların oluşundaki eylem birimlerinin kalitesine odaklanır. Bu yönüyle birim işlevsel yaklaşım bize, olayları inceleme metodolojisi sunar. Buna göre, olaylara dört bakış açısı (insanlar, onların psikolojik olguları, fiziksel çevre ve eylemlerin oluş kalitesi) ile bakılırken en küçük eylem birimlerinin vuku bulduğu andaki oluş kalitesi, dolayısı ile de bütünün kalitesi sorgulanır. Eylem birimleri, belli bir oluş sırasına göre kurgulanarak bir örüntü meydana getirir. Bu örüntü olayın bütünüdür. Her bir eylem biriminin kalitesi sorgulandığı ya da sağlandığı için bütünün de kalitesi sağlanmış olur. Tez konusu olarak en genel anlamda kaliteli bir yaşam sağlamak için mekan kalitesini ve onu etkileyen psiko-sosyal kalite sorgulandığından, birim işlevsel yaklaşım araştırmanın metodolojisine uygun düşmektedir.

Rapoport (1980), yaşam biçimi ve mekan arasındaki uyumu sağlamak için yeni tasarlanacak çevrelerde yapılacak araştırmalar için bazı adımlar önermiştir. Buna göre, grubun doğası, karakteristikleri, yaşam biçimleri, davranış kuralları, çevresel tercihleri, imgeleri, biliş şemaları, zaman/mezan özellikleri vb. belirlenmesinden sonra, iletişim ve mahremiyet gereksinmelerinde kullanılan mekanizmalar, savunmalar, iletişimde vurgulanan çeşitli duygusal etkileşimlerin bilinmesi gereklidir. Burada, iletişime ve iletişimde vurgulanan çeşitli duygusal etkileşimlerin bilinmesi gereğine işaret ettiği görülmektedir. Psikolojik gereksinmelerin karşılanabilmesi için, insanın algı-davranış sürecini bilmek ve mekansal tatminin oluşmasındaki gerekleri yerine getirmek için bize yardımcı olacak verileri elde etmek aşamasında, insanla mekan arasındaki etkileşim, “iletişim” sürecini başlatır. Bu nedenle psiko-sosyal kalite parametrelerini ararken sürecin adımlarına bakmamız gerekmektedir.

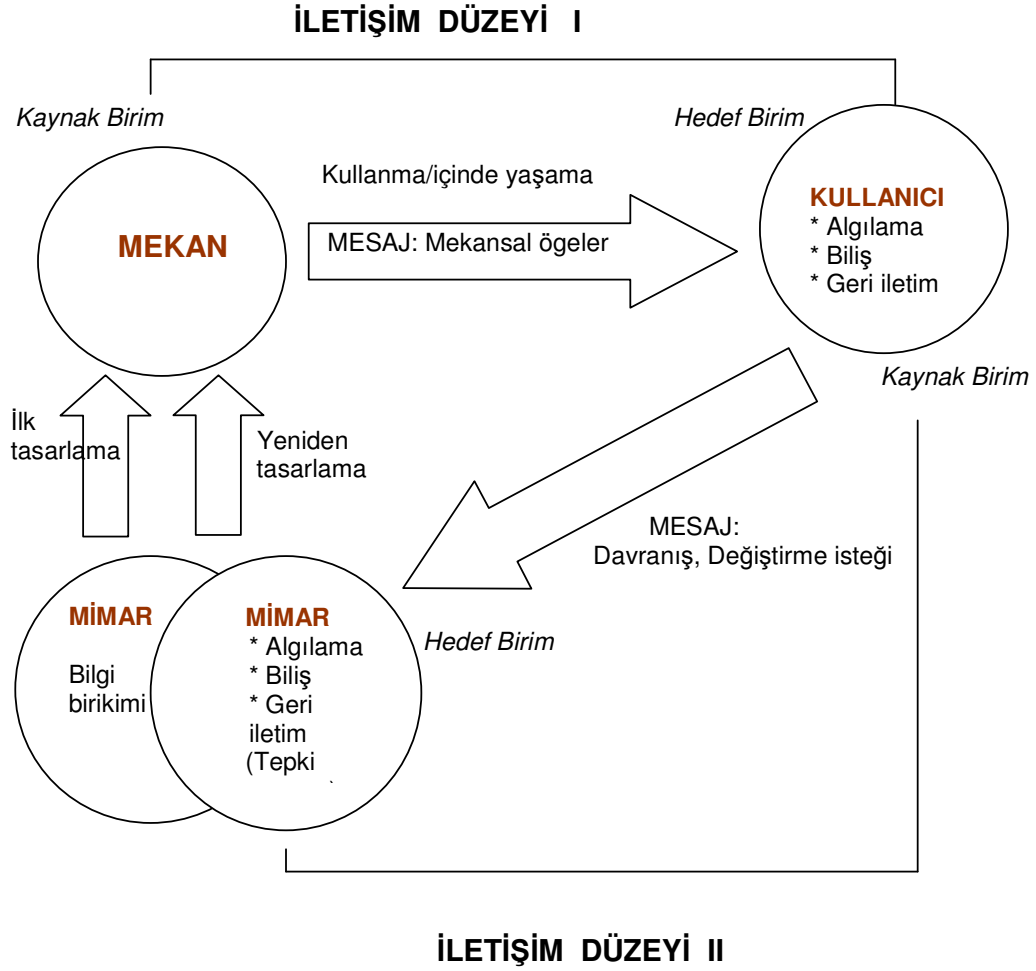
İletişim en basit ifade ile bir mesaj alış-veriştir (bkz. Bölüm 4). Bir insan ile diğer bir insan, insan ile bir topluluk, insan ile mekan, insan ile çevre, toplum ile çevre arasında gerçekleşen bir alışveriştir. Mesaj, verilen, gönderilen bilgi, ileti ve anlatılması amaçlanan duygu veya düşüncedir. Bu alışverişte bir mesaj ileten vardır (kaynak birim), bir de bu mesajı algılayan (hedef birim) vardır (Cüceloğlu, 1991). Bu tanımlamadaki birimler ve onların işleyiş biçimleri aşağıdaki gibi gösterilebilir (Şekil 1.5-1);

Şekil 1.5-1: İletişim süreci

“Kaliteli mekan, insanla iletişim kurabilen mekandır” varsayımından hareketle, bir “Mekan – Kullanıcı – Tasarlayıcı İletişim Döngüsü Modeli” oluşturulmuştur. Mimar tarafından tasarlanmış bir mekan, kullanıcısıyla karşılaştığında, mekan ile kullanıcı arasında bir iletişim süreci başlar. Mekanı tasarlayan mimar, mekan aracılığıyla kullanıcıya mesaj iletmektedir. Mekanın iletisinin (mesajın) yalın, tekil bir tek anlamı yoktur. Mekanı okuyan çok sayıda kullanıcı, farklı okumalar nedeniyle, mekandan farklı iletiler alırlar. Pasif bir iletici durumundaki “mekan” kaynak birim, “kullanıcı” hedef birim konumundadır. Kaynak birim olarak mekandan gelen, mekan öğeleri halinde kodlanmış mesaj, hedef birim olan “kullanıcı” tarafından algılandıktan sonra, biliş süzgecinden geçirilerek değerlendirilir ve bir tepki oluşturur. Bu tepki, davranış olarak gözlenecektir ve bir “geri-ileti”dir. Mekan tarafından verilen mesaja karşılık geri ileti olan kullanıcı davranışlarının irdelenmesi ile ve bu davranışları oluşturan duyguların sorgulanması ile psiko-sosyal parametreler belirlenebilir. Bu kurgu şekil 1.5-2’te görülmektedir.

MEKAN-KULLANICI-TASARIMCI İLETİŞİM DÖNGÜSÜ MODELİ

Şekil 1.5-2: Mekan-kullanıcı-tasarımcı iletişim modeli

Bu modelde iki düzey bulunmaktadır. Model, tasarlayan konumundaki mimarın, mekansal ürün aracılığı ile gönderdiği mesajının, kullanıcı tarafından algılanması, değerlendirilmesi ve geri iletide bulunulması ile gerçekleşen I.iletişim düzeyi ile; sözlü veya sözsüz geri iletide (davranışta) bulunduğu anda, mesaj ileten konumuna geçen kullanıcının mesajını, bu defa, tasarımcının algılaması, değerlendirmesi ile tamamlanan II. iletişim düzeyini kapsamaktadır. Birinci iletişim düzeyinde, mesaj gönderen yani kaynak birim, mekan; mesaj, mekansal öğeler; alıcı yani hedef birim ise kullanıcıdır. İkinci iletişim düzeyinde, mesaj gönderen (kaynak birim) kullanıcı; mesaj, sözlü ifadeler ve davranışlar; alıcı (hedef birim) ise tasarımcıdır (Şekil1.5-3).

I. İLETİŞİM DÜZEYİ;

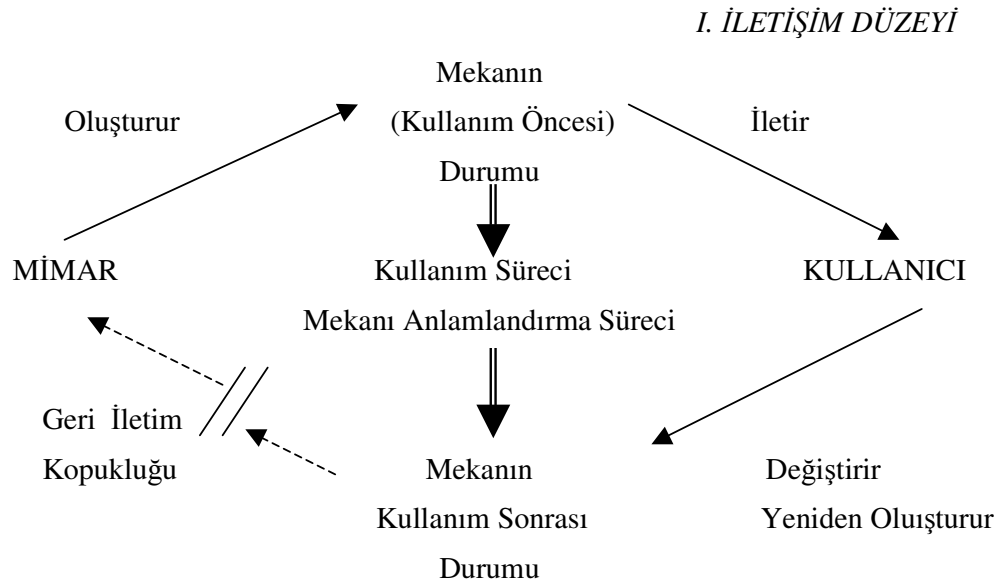

II. İLETİŞİM DÜZEYİ

Şekil 1.5-3: Mekan-Kullanıcı-Tasarımcı üçgeninde iletişim düzeyleri

Tezde ele alınan problematik; iletişim sürecinin kopukluğudur, ki bu aynı zamanda “Toplam Kalite Yönetimi” anlayışında kaliteyi sağlama ve sürdürme sürecinde de kopukluğa işaret eder. Oluşturulan, iletilen ve değiştirilen aslında mekanın anlamıdır. Anlam, mekanın dili yoluyla algılanır, okunur.

II. İLETİŞİM DÜZEYİ

Şekil 1.5-4: İletişim sürecindeki kopukluk

Mimar, II. İletişim düzeyinde algıladığı, I. İletişim düzeyinin geri iletilerini değerlendirir. Bu değerlendirmede kullanıcının mekandan tatmin olup olmaması önem kazanmaktadır. Buradaki tatmini ya da tatminsizliği doğuran sebepler aradığımız psiko-sosyal parametrelerdir. Mimarın bu parametreleri yeni mekan tasarımlarında kullanması beklenmektedir.

Tatmin ve kullanım sonrası değerlendirme çalışmalarında, öncelikle mekan ve mekan çevresinin kullanıcı tarafından değerlendirilmesi söz konusudur. Kullanıcılar kendi tercih, beğeni, ideal ve beklentileri ile karakter, kimlik ve toplumsal statülerine göre, gerçek yada fiziksel mekanı algırlarlar. Algıladıkları mekanla ilgili ürettikleri duyguları arasında olumlu yada olumsuz olarak tatmin duygusu vardır. Böylece kendi kişisel yapılarının etkisiyle kişisel tatmin ya da memnuniyet duyguları davranışlarına yön verecektir. Gür (1996)'e göre,

”Çevresel ve mekansal sorunlar irdelenir, tasarımlar yapılırken başvurulacak birkaç seçenekten birisi, doğrudan davranışla ilgili bilgilere dayalı olarak mekan kararları almak ve bunu üç boyuta uyarlamaktır. Bir diğeri davranış gözlemek, yine bir başka yol da kullanıcı grubunun davranışlarını sorgulamaktır. Bu son sorunun yanıtı davranışın kendisi değil kullanıcının kendi davranışları hakkındaki deneyimleridir. Deneyimler davranışların amaç, değer ve tutumlara bağlı olarak çarpıtılmış yorumlarıdır. Tepki ölçeği çalışmalarda deneyimlerin rolü büyüktür” (Gür1996 sf.82).

Tatmin duygusunun kişiyi bir davranışa yöneltme nedeni fiziksel mekanı kontrol edilebilir ve kendi gereksinmelerine özgü kılma arzusudur ki, bu da tatminin ön şartıdır. Yönelinen davranış, iletişim sürecindeki bir tepki, yani geri-iletimdir. Çünkü kullanıcı, mimarın mesajını (iletilerini), önce duyumsar, algılar, yorumlar, bellekte biriktirir, düşünür, önceki birikimleri ile test eder yani değerlendirir ve sonucuna göre bir tepkide bulunur (iletişim düzeyi 1). Bu tepki, geri-iletim'dir ve sözsüz ifade (davranış) veya sözlü ifade yada her iki şekilde de olabilir. Mekansal davranışın amacı gereksinimleri karşılamaktır. Gereksinimleri karşılaması beklenen bir mekan, tatminkar olamayan bir durumdaysa, mekanı değiştirme, mekana uyum sağlama veya mekanı terketme söz konusu olur (bkz.Bölüm 5.4.). Gereksinimler için tatminkar olmaktan uzak bir konutta, değişiklikler yapılarak konuta uyum (adaptasyon) için çok fazla çaba harcanacaktır.

Bize göre problem, tam bu noktada, mekanların değiştirilmeye, mekana uyum sağlanmaya veya mekanı terketmeye çalışılmasındadır. Bu üç eylemin yapılmadığı, kullanıcıyı tatmin eden mekanlar (çevreler) üretmek için, kullanıcı tatminini sağlayacak psiko sosyal parametreler (değişkenler) nelerdir? Mimarın, mekan-kullanıcı-tasarımcı iletişim döngüsü modelini (Şekil:1.5-2) tekrarlayarak kullanması ile elde edeceği çok sayıdaki psiko-sosyal veri birikimi yeni tasarlanacak konutları

psiko – sosyal kaliteye biraz daha yaklaştırmış olacaktır. Ayrıca, tasarım sürecinin kendini yenilemesini, iyileştirmesini, modifiye etmesini ve kaliteli hale getirmesini sağlayacaktır. Bir diğer problem, mekanı oluşturan mimarın ve kullanım sonrası onu yeni bir biçime/mekana dönüştüren mimarın genellikle farklı kişiler olmasıdır. Bu da farklı iletilerin yanıtlarının farklı alıcılara yöneltilmesi sonucunu doğurmaktadır. İletilerde kişiselliğin/özneliğin dışına çıkabilecek evrensel benzerlikler bulunabilir mi? Bu sorunun cevabı, psiko-sosyal açıdan da kaliteli mekan tasarlamamızı sağlayacaktır.

Kantrowitz (1985), çevre-davranış araştırmalarında tasarım uygulamasındaki gerekli değişiklikleri tartışabilmek için bir model önermiştir. “Karar Piramidi” adını verdiği bu yöntemin kullanımıyla, çevre-davranış araştırmalarının yön değiştirerek geliştirilebileceğini ileri sürmüştür. Çevre-davranış araştırmalarında yaygın olarak kullanılan bu piramidin en üstünde “bilinçlenme” bulunmaktadır. Daha daralan bir şekilde, 2. adımda, araştırmalara “ilgi’nin” yoğunlaşması gerekmektedir. Avantaj ve dezavantajlarının değerlendirilerek, olası kullanım alanlarının “araştırılması ve keşfi” önem kazanmaktadır. Daha alt sırada çevre-davranış araştırmalarının bir değer olduğuna dair “inanç’a ikna olmak gerekliliği ve en alt sırada ise bu tür araştırmaların icra edilmesi ve kullanımı ile ilgili “eylemler” bulunmaktadır (Kantrowitz, 1985:27-29). Çeşitli disiplinlerde, meslek adamlarının, bu aşamalardan geçerek ortak bir davranış platformunda hareket edebilecekleri önerilmektedir.

Buradan hareketle, eğer, birinci iletişim sürecinde, kullanıcının tepki biçimleri (sözlü, sözsüz ifade ve davranışlar), konu hakkında bilinçlenen ve yoğun bir ilgi ile araştıran mimar tarafından inançla yorumlanabilirse, (ki zaten tasarım sürecinde adımlardan biri, insan davranışlarını gözlemek olduğundan) o mekanda yaşayan kullanıcının tatmin derecesi belirlenebilir. Buradan çıkan sonuçlar mekansal öğeleri etkileyecek verilere dönüşür. Elde edilen veriler yeniden tasarlanacak mekanda kullanılması gereken psiko-sosyal (kalite) parametreler olacaktır. Psiko-sosyal parametreler çok kişisel, çok değişken olacağı için, her mimar (tasarlayıcı), her yeni tasarlayacağı mekan için, yukarıda açıklanan modeli (Şekil:1.3-3) deneyimlemelidir. Mimar, her yeni tasarlama konusu için bu süreci çalıştırmalı, her defasında I. İletişim

düzeyi sonunda aldığı geri iletileri değerlendirip elde ettiği psiko-sosyal verileri yeni tasarlama süreçlerine yansıtmalıdır.

2. MEKAN KAVRAMI VE KULLANICI İÇİN ANLAMI

Türk Dil Kurumu Türkçe sözlüğünde (1992) mekan, “*yer, bulunulan yer, ev, yurt, uzay, feza*” olarak tanımlanmaktadır. Meydan Larousse ansiklopedisinde mekan; ilk anlamıyla “*yer, bulunulan yer, oturlan yer, ev; ikinci anlamıyla oluş eyleminin gerçekleştiği yer, varlıkların görünüş alanı*” olarak tanımlanır. Büyük Larousse ansiklopedisinde mekanın üç karşılığı; “bir kimsenin, bir şeyin bulunduğu; bir eylemin geçtiği ya da gerçekleştiği yer”, “belirli bir kullanıma, işe ayrılmış olan yer” ve “ev, konut” olarak verilmekte, işleve gönderme yapılmaktadır. Daha mimarca bir tanıma Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisinde (YEM Yayın, İstanbul sayı:265) rastlarız. Mekan; en yalın biçimiyle, uzayın insan eliyle sınırlanmış parçası olarak tanımlanabilir. Mekan kavramı, resim, heykel, tekil mimarlık ürünü ve kentsel tasarım için ayrı ayrı incelenmelidir. Öbür sanat dallarında yapının sahip olması gereken zorunlu bir nitelik sayılmayan mekan, mimarlıkta ürünün vazgeçilmez özünü oluşturur. Çünkü, örneğin resimde mekan ya da mekan yanılması yaratmanın bir zorunluluk olmamasına karşın, mimarlık ürününün bir mekan oluşturmaması düşünülemez. Her mimarlık yapıtı, bir iç mekana sahiptir ve tek başına ya da başka yapılarla birlikte bir dış mekanın oluşmasına katkıda bulunur. Bu nedenle, mimarlık bir mekan yaratma sanatı olarak ta tanımlanabilmektedir. Gür (1996)’e göre mekan;

“En basit tanımıyla bir kişi veya bir grubun “yeri”dir. Mekan insanın, insan ilişkilerinin ve bu ilişkilerin gerektirdiği donatıların içinde yer aldığı, sınırları kapsadığı örgütlenmenin yapı ve karakterine göre belirlenen bir boşundur. Bu durumda evren de bir mekan olarak kabul edilebilirken en üst ölçeği ifade eder. Hiyerarşik bir dizi içerisinde kişisel mekandan egemenlik alanına, en küçük ölçekteki iç mekandan en büyük ölçekteki kent mekanına, hatta evrene kadar mekan kavramını çeşitli ölçeklerde sınıflandırmak mümkündür (Gür, 1996, sf. 43-44)”.

Bir gelenek olarak mekan kavramı, nesnel mekan ve öznel mekan, iç/dış mekan, doğal/yapay mekan olarak iki aşamalı ele alınır. Objektif mekan, üç boyutuyla ölçülebilir nesnel bir gerçeklik olarak vardır. Öznel mekan, ölçülemeyen boyutları ile varsayılabilir; duyularla kavranabilir. Mekan özel ya da toplumsal olma boyutuyla da incelenebilir. Mekan insan elinden çıkmış haline doğal, doğada var olduğu haliyle ele

alındığında ise doğal mekan olarak tartışılabilir. İnsan mekanla ilişki kurduğunda önce en somut ve yararsal olanı algılar, somut mekanla bir deneyim yaşadıktan sonra mekan hakkında soyut bir tanıya ulaşır. Bu soyut tanı zihinsel olarak mekanın siyasal, ekonomik, kültürel ve simgesel varlığına ulaşılmasıdır (Gür,1996).

Mimar mekanı birçok şekilde oluşturur. Oluşan bu mekan, fiziksel, algısal, kavramsal, davranışsal, pozitif ve negatif mekan olarak farklı tanımlarla ifade edilir. **Fiziksel mekan**, ayak (foot) küp ya da metre küp cinsinden ölçülebilen, duvarları, döşemesi ve tavanı ile sınırlanan hacimdir. **Algısal mekan**, kullanıcısının içinde bulunduğu ve onun tarafından gözlenen, yaşanan ve algılanan mekandır. **Kavramsal mekan**, algılanan mekanla bağlantılıdır ve kafamızın içinde taşıdığımız zihinsel harita, belleğimizde depoladığımız plan olarak tanımlanır. **Davranışsal mekan**, davranış şekillendirici olarak tanımlanan ve davranış kalıpları belirleyen ya da öneren mekan türüdür. **Pozitif** ve **negatif mekan**, bir kabukla sınırlanan mekan pozitif mekandır. Doğal olarak oyulmuş mağaralar örneğinde olduğu gibi, önceden var olan bir kütleye oyuk açılmasıyla oluşan mekan ise negatif mekandır (Leland 2000).

2.1. Mekan Algısı: Mimari Mekan – Algısal Mekan Diyalektiği

Çeşitli yazarlar, mekan algımızda nesnel fiziksel ortam verilerinin yanında duyularımızın mekanı algılamadaki rolüne değinmişlerdir (İzgi 1999, Porter 1997). İzgi (1999) mekanı oluşturan öğelere değinir ve mekanın içten ve dıştan algılanmasında estetik değerlerin önemine işaret eder. Estetik değerlerin algılanmasının ise duygularımızla ilgili iyi tanımlanamayan soyut bir yanı vardır:

Mekan, içindeki nitelikler nesnel yönden belirlenebilirken topolojik değişkenlere bağlı olan, kavranması duygulara yaptığı etkilerin algılanmasına ve sezgilenmesine dayanan, ölçülmesi olanaksız soyut bir boyuta sahiptir. Mekana özelliğini veren ve önemli olan da bu soyut değerdir (İzgi, 1999).

Porter (1997), algıladığımız mekandaki deneyimlerimizi hareketle özdeşleştirir. Hareketin duyularımızı etkilediğinden söz eder. Beş duyumuzla abartılı olarak duyumsadığımız hareketin, beden fonksiyonlarımızı uyaracağından, bunun da zihnimizde aşırı bir mekan duygusu uyandıracığından söz eder (Porter, 1997). İç ve dış mekanlarda çevrenin biçimlenmesine ve koşullarına bağlı olarak mekansal çeşitlilik içinde bulunuruz. Açık alanda kar, sis, gün ışığı, karanlık, aşırı basınç gibi

mevsimsel değişkenlere bağlı olarak algılanan koşullar, kapalı ortamlarda ise doğal/yapay ışık, akustik gibi insan eliyle yaratılan koşullar mekan algımızı çeşitlendirir. Porter (1997)'a göre;

...Bir mekana girdiğimizde her bir, baş, göz ve beden hareketi, hareketli bir görsel çevre oluşturur. Görüş alanımızın dışında olsa bile aşağı yukarı ve yanlara bakarak bilgi toplayabiliriz. Yakınıımızdaki ve uzak mesafelerdeki noktalar üzerine odaklanarak mekana uyum sağlarız. Gözler, mekansal bilgileri, herhangi bir duyu organından daha çabuk ve daha çok alırlar. Gözdeki görsel dikkat merkezi bir çok hızlı göz sabitlemesi yaparak doku ve şekil hakkında bilgiler toplar ve çevredeki ani değişikliklere duyarlıdır. Mekanın akustik özellikleri ile ilişkili işitme, tanımlamaya ve yönlenmeye yardımcı koklama, doğrudan dokunma alıcıları (deri, zarlar ve kaslar), bizi çevreleyen ısı, nem, doku şekilleri algılamamızı sağlar. Bu çeşitli duysal girdilerin kombinasyonu, bize bütün bir görüntü vermek üzere görsel çevre algılamamızı kuvvetlendirir. Hatta bu algılama, kendi kişiselliğimiz ve motivasyonumuz tarafından, geliştirilecek şekilde değiştirilebilir (Porter, 1997).

2.2. Mekanın Dili (Semioloji)

Eisenmann (1977), mimarlığın anlaşılabilmesi için mimarlığın okunmasının gerekliliğinden söz etmektedir. Mimarlığın ikinci bir dil olduğu ve mimari eserin anlaşılmasının bir metin gibi okunması ile olabileceğini savunmaktadır (Eisenman, 1977). Mimarının bir metin gibi okunabileceği düşüncesi ardında Derrida (1997)'dan esinlenen alt yapısalıcı (deconstructivist) okuma eğilimi bulunmaktadır. Mimari, farklı bilinç düzeyinde ve duyumsama yeteneğinde kişiler için farklı anlamlar ifade eder. Çeşitli yazarlar özellikle mekanı yaratan/tasarlayan ile onu kullanan ya da uzaktan okuyan arasındaki anlamsal farklılık üzerinde durmuşlardır (Uluoğlu, 1990).

Mekan, tasarımcının bilinçli olarak oluşturduğu, kullanıcının ise farkında olmadan katıldığı bir iletişim ortamıdır ve mekan dili, tasarımcı ile kullanıcı arasında bir iletişim aracıdır. Tasarımcının belleğinde olan mekanın, somut mekana dönüşmesi sırasında yani, düşünce dili ile mekan dili arasında bir çeviri işleminin olması önem kazanmaktadır. Tasarımcı, mekan aracılığı ile kullanıcıya ulaşabilmek, bunun için de kendini ifade edebilmek istemektedir. Anlatımın gerçekleşebilmesi için, bellekte kurulan tasarıda kullanılan kavramlara karşılık gelen imgelerin ve kullanıcının algılayıp çözümleyebileceği anlam taşıyan mekansal öğelerin bulunması gereklidir. Böylece, düşünürken kullanılan mekan dilinin, uygulanırken kullanılan mekan diline

çevrilmesi gerçekleşmiş olmaktadır. Tasarımcı bir anlamda çevirmenlik yaparken, kullanıcı da bir anlamda okuma eylemi yapmaktadır (Yanarateş, 2003). Mekan, kullanıcıya göre insan etkinlikleri ve davranışları için hazırlanmış göstergelerden oluşur. Göstergelerin doğru anlamı, kullanıcının yaşadığı kültürden, kişisel birikimlerinden edindiği deneyimlerle mantıksal ilişkiler kurularak elde edilir (Gür, 2000). Yanarateş (2003)' te göstergeler hakkında şöyle düşünür;

Yaratılmak istenen mekana ait, tasarımcının zihninde uçuşan kelimeler mekansal öğelerle anlam karşılıklarını bulmaktadır. Tasarlama sürecinde, bütün öğeler düşünce adına uygun sözcüklere çevrilebilen göstergelere dönüşmektedir. Böylece, zihinde başlayan yaratım süreci, kullanıcıya sunulan mekansal bir bildiri halinde sona ermektedir. Tasarımcının bilinçli olarak, kullanıcının ise farkında olmadan katıldığı iletişim ortamı içinde mekan dilinde okunanlar aslında, mekana ait tasarım düşüncelerinin sesli ifadeleridir (Yanarateş, 2003).

Göstergeleri konuşturmaya ve anlamları keşfetmeye olanak veren bilgi ve tekniklerin bütününden “hermeneutik – yorum bilim”, göstergelerin nerelerde olduklarının farkındalığı, onları gösterge yapan şeylerin neler olduklarını tanımlamaya, bağlarının ve bağlantılarının kurallarını öğrenmeye olanak veren bilgi ve tekniklerden ise “semyoloji” diye söz ediyoruz (Foucault, 1994).

Mekanı kurgulayan tasarımcı, oluşturduğu mekan dili ile kullanıcıya düşüncelerini aktarabilmektedir. Mimarlık ta konuşulan diller gibi bilgi ileten göstergelerdir. Mekana gösterilen davranışsal tepkiler aslında, tasarımcının kodladığı anlama yöneliktir. Tasarımcının önceden kodladığı anlam, içinde yaşadığı toplumun işlevsel beklentileri, mantıklı yapı ve anlaşılabilir biçim anlayışı, kültür gibi etkenlerden ortaya çıkmaktadır (Gür, 2000).

Semyoloji, tüm nesne ve kültür biçimlerinin anlam taşıyan sistemler olduğunu öngörmektedir (Yücel, 1981). Peirce (1955), mantıklı ve biçimsel göstergeleri “herhangi bir kimse için, herhangi bir ölçüde ve herhangi bir amaçla bir şeyin yerini tutan herhangi bir şey” olarak tanımlamaktadır. Stuttgart okuluna bağlı semyolojistler, iletişim ve bileşim kavramlarıyla iç içe gelişen bir gösterge bilim (semyoloji) geleneğini oluşturmuşlardır (Yücel, 1981). Peirce (1955), göstergelerin üç ögesinden söz eder; 1.Göstergenin yerini tuttuğu şey, nesne; 2.Göstergenin dayandığı alan, ortam; 3. Göstergenin yorumlayanı, alıcı.

Bölüm 1.5’te araştırmanın kavramsal modeli oluşturulurken kısaca söz edilen, bölüm 4’te detaylı olarak incelenen iletişim kuramı, mesajın çıktığı kaynakla yöneldiği hedef arasındaki iletişim sürecini inceler. Bu süreçte, bir kaynak birim, bir hedef birim ve iletişim ortamı vardır. Dolayısı ile iletişim kuramı ile semiyoloji kuramı arasında bir benzerlik vardır; iletişim sürecindeki kaynak birim, semiyolojik kuramdaki nesneye, iletişim ortamı göstergenin dayandığı alana, hedef birim yorumlayıcıya karşılık gelmektedir. Bu çalışmada oluşturulan mekan-kullanıcı iletişim döngüsünde (şek.1.5-2) ise, kaynak birim yani nesne, mekansal ögeler; iletişim ortamı yani alan, mekan; hedef birim yani yorumlayıcı ise kullanıcıdır.

Göstergelerin içerdikleri anlamlarla olan ilişkileri, iletişimin gerçekleşmesine belirleyici işleve sahiptir. Sunulan göstergelerin kodu(şifresi) alıcı tarafından çözülüp iletişim sağlandığında yorumcunun birtakım kararlar alması ve eyleme geçmesi uyarılmış olmaktadır. Göstergelerin anlamsal içeriğinin kavranamaması halinde ise yorumcudan herhangi bir tepki beklenemez. Bu nedenle, bilgilenmenin gerçekleşebilmesi için göstergelerin biçimsel yapısıyla, içinde gerçekleştiği ortam arasında güçlü bir ilişki olmalıdır (Yücel, 1981).

Gür (2000) semiyotik çalışmaların yararlarından söz ederken,

“...tüm insan yapısı çevre, kullanıcısının, ustasının ve sponsorunun değer ve normlarını kapsayan bir anlam iletir; kültürel normların kabul edilmesiyle kodlanmış anlamlar yapılanırlar; bu kodlanan anlamlar onay gören davranışsal tepkileri doğuran ipuçlarıdır; bu ipuçları fiziksel izler olabildikleri gibi, tamamen zihinsel süreçte yoğunlaşmış biliş şemaları da olabilirler (Kent, 1991, Gür, 2000, s.73) ”. demektedir.

Görüldüğü gibi burada da bir “iletişim”den söz edilmektedir.

Semiyolojik çalışmaların ortaya koyduğu yukarıdaki sonuçlar, mekan ile iletişim içinde olan kullanıcının algı-davranış sürecini araştırırken mekanın bilgi ileten göstergelerini ortaya çıkarmada önemli rol alacaklardır. Bu sonuçlar, kullanıcının algılamasını etkileyecek ve kullanıcıyı davranışsal tepkilere yönlelteceklerdir. Mekan – kullanıcı iletişimde, mekanın doğru algılanması bakımından önemlidir. Aynı

zamanda, bu göstergeler mesaj yüklüdürler ve 1. iletişim düzeyimizde sözü edilen mesajlardır.

2.3. Mekan Anlamı

Mimar-mekan-kullanıcı iletişim süreci içinde incelediğimiz mekan ve onun ögeleri fonksiyonel işlevlerinin yanısıra anlamsal işlevleri de kapsarlar ve anlam taşıyıcı rolündedirler. Oluşturduğumuz iletişim döngüsünde mimarın topluma göndermek istediği “bilgi” tasarlanmış ve uygulanmış yapısal çevredir. Yapısal çevre, toplumun kavrayabileceği anlamlarla şekillenirse mimar-mekan-kullanıcı iletişimi sağlıklı bir işlerlik kazanır. Toplumun kavrayabileceği anlamlar, içinde yaşanılan kültür normlarında, kullanıcıların eğitim ve sosyal seviyelerinde gizlidir. Herşeyden önce mekanı tasarlayacak mimarın bunu iyi kavraması gerekir.

Anlam, Gins (1979) tarafından “herhangi bir şeyi düşünme isteği, tam olarak bilinmeyenden mevcut anlamı çıkarmak, anlamın farkına varılması” şeklinde tanımlanmıştır. Hesselgern (1969) ise anlam duygusunun bilinçte ilk zihni işlem olduğunu ifade ederek, “... mimari biçimle ilgili olarak oluşan anlam, çevreye özel bir karakter kazandırarak onun tanınmasını, tariflenmesini(kimlik kazanmasını) sağlar” demektedir. Yapısal çevre, bireylerin niteleme, değer ve yargılarına bağlı anlam yüklerini taşır ve anlamlar, yapısal çevrenin görünen biçimiyle özdeşleşmiştir. Bu anlam yüklerine estetik duygular, birey ve toplum psikolojisi, kültür, tarihi geçmiş, sosyal yaşam, dini görüşleri kapsayan inançların oluşturduğu dünya görüşünü ilave etmek yerinde olacaktır. Gür (2000)’e göre;

Çevremizdeki herşeyin varlığını yarara dönüştürürüz. Bunu, bilgi ve deneyimlerimizle, bazı çağrışımlarla ve gereksinimlerimiz doğrultusunda yaparız. Üzeri örtülü ve tabakların bulunduğu masada yemek yeriz, mutfaktaki tencerede yemek pişiririz. Masa veya tencere ile ne yapacağımızı biliriz. Bu nesneler, toplumsal bellekte bir duyuma işaret ederken bizi bir kullanıma davet ederler. Bunlar, içinde bulunduğumuz toplumun kültürüne ait kavramlara, değerlere, kabullere, ortak duygulara çağrışım yapar ve onların etkilerini uyarırlar. Buradan hareketle, anlamı “bir nesneye veya düşünceye duygusal değer ve kaygı veren özellik” olarak tanımlıyoruz (Gür, 2000).

Buradaki duygusal değer ve kaygılar ise tatmin olma ya da olmama şeklinde kendini gösterir. Yanarateş (2003)’e göre ise;

Bir tasarım ürünü ortaya çıkarılırken kullanılan “yaratım dizgeleri”, önce düşünce ve yorum daha sonra ifade edebilme ve anlatım süreçlerinden oluşur. Tasarımcının ürettiği bütün

düşünce ve yorumlar ancak, mekansal veya maddesel somut bir düzende ifade kazandığı zaman anlatım değeri oluştururlar. Mekansal veya maddesel somut öğeler, fark edilebilir, okunabilir biçimsel bir kod durumundadırlar. Böylece, kullanıcının da katıldığı bir iletişim ortamı yaratılmış olur. Kullanıcı, iletişim ortamı içinde bu kodları okur ve değerlendirir. Okuma eylemini, kullanıcı mekanla ilk karşılaştığı anda, ilk görsel algılama süreci sonunda gerçekleştirebilmelidir. Tasarımcı anlatımını, kullanıcıya en doğru ve en hızlı biçimde ulaştırabileceği ifadeleri kullanmalıdır (Yanarateş, 2003).

Gönderici – mesaj – alıcı ilişkisinde, göndereci olarak mimarı, mesaj olarak mekan ve mekansal öğeleri, alıcı olarak mekan kullanıcısını düşündüğümüzde, mimar tasarladığı mekan aracılığı ile insanlara bazı mesajlar vermektedir. Bu mesajları okuması beklenen kullanıcıların doğru anlamı yakalayabilmeleri için, mesajın iletildiği dil açık, anlaşılabilir ve algılanabilir olmalıdır. Başka bir deyişle, mimari ürün, mesaj niteliği taşıırken, iletişimin sağlanabilmesi için gönderici (mimar) ve alıcının (kullanıcının) işaret dağarcıklarının ortak bir yanı bulunması gerekir. Mesaj alış-verişinin işlerliğinin olabilmesi için ise, alıcı tarafından bu anlamın tanınabilmesi, anlaşılabilmesi gerekmektedir. Mimar için çevre, mekanlardan ve simgelerden oluşurken, kullanıcı için ise çevre, ancak içinde çeşitli eylemlerin gerçekleştirilebildiği, duygularla yüklü bir araçtır.

Rapaport’a göre anlamlar, açık seçik ve güçlü olduklarında daha kolay iletilirler, dolayısıyla anlaşılabilir ve kodlanabilir olmaları şarttır. “Anlaşılabilirlik” tasarımcının (mimarın) hedefi olmalıdır. Toplum kültürünün bir formu olan mimarlık, toplum üyeleri arasında bir iletişim aracı ise, mimar, toplumun bütün iletişim kodlarına hakim olmalı ve kullanıcıyı göz ardı etmemelidir. “Kod” lar, fiziksel ya da fizyolojik olarak adlandırılmazlar ama, anlamsal biçimi olan mantıksal yapılardır. Kodu oluşturanlar, duygusal yükler, içeriğe bağlı olan şeyin açıklığı, kültürel durum, konunun kişiselliği ve güncelliğidir. İnsanlar, mimari ifadelerin tanıdıkları, bildikleri bir kod içinde verilmiş olmasını tercih etmektedirler (Rapaport, 1990).

Cüceloğlu (1996) algıyı, çevredeki nesne ve olaylara anlam verme süreci şeklinde açıklarken, Neisser (1976), çevredeki en algılanabilir nesne ve olayların ancak “anamlı” olanlar olabileceğini savunur. Mimarı tarafından yüklenen anlamı, açıkça algılanabilen mekanlarda kullanıcı tatmininden söz edebiliriz. Ancak, anlamın doğru

iletildiği, algılamının doğru ve yeterli yapıldığı mekanlarda, kullanıcı tatmini irdelenebilir. Bu nedenle, Mekan – kullanıcı iletişim sürecinde mekanın bilgi ileten göstergeleri anlamlı ve anlaşılabilir olmaları gerekmektedir. Gerçek mekan ile algılanan mekan arasındaki farkın en aza indirilmesinde mesaj niteliğindeki mekan öğeleri, anlamlı göstergelerle yüklü olmalıdır.

Bir çevre, iki grup anlamla yüklüdür. “Birincil duyular” olan ilk grup anlam, değişmez, sürekli ve evrensel olarak kabul edilir. İletişim amaçlı değildir ama gösterim ve işaret amaçlıdır. Yani, düz anlam, fonksiyon anlamı, kullanım anlamıdır. İkinci grup ise anlamın içeriğidir. Sosyal kullanımdan gelen ve geleneksel olan anlamdır ve iletişim amaçlı olduğu için görsel kodlara bağlı olarak açığa çıkarlar (Jenks, 1970).

2.3.1. Mekansal Anlamın Düzeyleri ve Tipleri

Hersberger (1974), sunusal anlam ve tepkisel anlam olarak iki anlam kategorisini örnekleyerek tanımlamaktadır:

...Yapısal çevre ile ilgili her şey, insan belleğinde idrak, kavram ve fikir olarak ortaya çıkan, sunusal anlamdır. Önce dikdörtgen objeyi görürüz, onun bir kapı olduğunu tanırız, bronz kolun serinliğini hissederiz ve bu böyle devam etmektedir. İç sunulara karşı gösterilen tepkilerden tepkisel anlam oluşmaktadır. Bunlar duygusal, değerlendirci, eleştirici olabilir; içimizde bir sızı oluşması, iğrenme veya hor görme hissi, sunulan çevrenin değeri hakkındaki hükümler veya bunun hakkında neler yapılması gerektiği gibi (Hersberger, 1974 pp.147-200).

Sunusal ve tepkisel anlamlar, davranışları öngörme açısından önemlidirler. Mimar, o çevrenin kullanıcılarının okuyacağı sunusal anlama iyi hakim olmalı ve kullanıcıların, sunulanlara nasıl tepki göstereceğini öğrenmelidir (duygular, verilen değerler, hükümler). Aynı zamanda, insanların o çevre içinde nasıl davranacağı ve hatta nasıl hissedeceği hakkında akla yatkın tahminlerde bulunabilmelidir (Hersberger, 1974).

Sunusal ve tepkisel anlamın alt katagorileri olarak sunusal, göstergesel, duygusal, değerlendirci ve hüküm verici anlamlara da göz atmamız gerekir. Hersberger (1974), bu katagorileri aşağıdaki gibi özetlemektedir.

Sunumsal Anlam (Presentational Meaning): İlk adımı, formun tanınmasıdır. Örneğin; bir üçgen. Sunumsal anlamın ikinci kademesinde bir isim vermekten çok bir açıklayıcı, sıfat koyucu bir kategoriye sokmak vardır. Daha sonra da, objenin yakında veya uzakta olduğunu boyutlarına, hatlarının keskin görünmesine, dokusuna v.s. bakarak anlarız. Objenin durumuna kendi durumumuza göre karar veririz. Objeyi ortamından ayırır, şeklini yapısını, rengini idrak eder, kendimize ve diğer objelere göre statüsünü belirler ve daha önceden bilinen objelere göre kategorize ederiz. Objenin değerlerinin en azından bizimle ilgili olanlarının farkına varırız.

Göstergesel Anlam (Referensial Meaning): Bazı formlar, objeler ve olaylar hakkında akla getirdikleri sunular dolayısı ile, formun kendisinden daha önemlidir. Bu çeşit formlar başka objeler veya olaylar için bir işaret, bir sembol rolü oynamaktadırlar. Göstergesel anlamın seviyeleri çeşitlilik göstermektedir. En temel seviyesi, kullanımın tanımlanmasıdır. Bir binada çalışmak, hareket edebilmek, yaşayabilmek için mekanların, biçimlerin ve renklerin kullanılabilecek şekilde tanımlanması birinci derecede önemlidir. Bir konut, kullanıcısına, orada bir ailenin yaşayabileceğini anlatabilmelidir. Aynı zamanda da yıkılmayacağı ve kötü havalara karşı koyabileceğini ve iyi yaşama koşullarını sağlayabileceğini de gösterebilmelidir. Eğer her ikisinden birinde bile başarısız olunursa kullanılmayacaktır. Mimari öngöründe sunumsal ve göstergesel anlam arasındaki ayırım büyük önem taşımaktadır. Eğer bir mimar öncelikle tasarladığı şeyin sunumsal anlamına eğilirken (biçim, renk, durum), kullanıcı göstergesel anlamına önem verirse (kullanım, amaç, değer), mimar ile kullanıcısının duygusal, değerlendirici ve hüküm verici tepkilerinde zıt düşmesi mümkündür.

Duygusal anlam (Affective Meaning): Çevrenin insan üzerindeki etkileri bir kez biçim kazandıktan sonra, bu etkilere karşı insan iç tepkilere sahip olmaktadır. Bu tepkilerden biri de duygusal anlam olarak nitelendirilmektedir. Çevrenin etkileri kullanıcılarını heyecanlandırabilir, memnun edebilir, sıkabilir ve bunun gibi sayısız duyguya sebep olabilir. Kullanım amacının bilinmediği bir çevre ile karşılaşılsa bile, biçimsel özellikleri hoş görünebilmektedir. Çevre o kişi için doğru çizgi, renk ve doku kombinasyonuna sahip olabilmektedir. Duygusal anlam, aynı zamanda, deneyime bağlı bir öğrenilmiş tepkidir. Otonomik tepkilerden farklı olarak, psikolojik olarak benzer bireyler arasında da farklılıklar göstermektedir. Konu

hakkında bilgisi olmayan birinin heyecan verici bulduğu bina, bir mimara sıkıcı gelebilmekte; tam tersi de mümkün olabilmektedir. Eğer mimar yaptığı binanın kullanıcısının kültürel değerlerinden haberdar değilse, tasarımının onları ne şekilde etkileyeceğini önceden kestiremez. Aynısı değerlendirici anlam için de geçerlidir.

Değerlendirici Anlam (Evaluative Meaning): Çevrenin insanlar üzerindeki etkilerine ve belki de etkin anlama tepki olarak ortaya çıkan ikinci bir çeşit anlam da değerlendirici anlamdır. Bu anlam ani duygularla ilgilidir. Bir çevreden heyecan duyulup, etkilerinden hoşnut kalınabilir, fakat sonunda, aslında onun sıkıcı ve hoş gitmeyecek bir bina olduğu sonucuna varılabilmektedir. Örneğin, öncelikle sunumsal anlama (biçimsel), sonra ise göstergesel anlama (fonksiyonallığı) bakılmaktadır. Önceki deneyimlerimizden getirdiğimiz değerler, kriterler, standartlar, değerlendirmemizde odak nokta olmakta ve bunlar göz önüne alınarak çevrenin hoş olup olmadığına, güzel, çirkin, asil, sıradan olduğuna karar verilebilmektedir. Burada amaç ve değerler, merkezi pozisyonadadır. Bir turist, bina veya şehirleri oranın yerlilerinden daha farklı kriterlere göre yargılamaktadır. Benzer şekilde, bir bakım işçisi, bir binanın detaylarını bir sanat tarihçisinden daha farklı değerlendirecektir. Böylece öngörü iki kat daha zorlaşmakta, çünkü mimarlar homojen yapıda gruplar için pek sık tasarım yapmamaktadırlar. Hemen hemen her zaman amaçları, ilgileri, etkinlikleri uyuşmayan ve ortaya çıkarılıp hesaba katılması gereken birkaç farklı kullanıcı grubu bulunmaktadır. Tüm kullanıcıları tatmin edecek bir tasarım üretmek mümkün değildir.

Hüküm Verici Anlam (Prescriptive Meaning): Çevreden duygusal olarak etkilenildikten, etki ve yol açtığı duygular değerlendirildikten sonra, sıra ne yapılacağına karar vermeye gelmektedir. Buna hüküm verici anlam denilmektedir. Normalde bunun mimarideki anlamı, bir hükmün bir dilde olanı gibi değildir; örneğin; “sola dönüş yasaktır!”(emir, temenni, direktif). Mimari, bir şeyin, formların düzenlenmesi ve kullanışlı olması ile hüküm verici bir anlama sahiptir. Kişi sola dönmemesi ve sağdaki daha geniş, daha güzel yolu kullanması yönünde bir sonuca varacak şekilde yönlendirilmelidir. İlgili anlam, ne türde hareket edilmesi gerektiği yönünde bir hükümdür. Öyleyse, hüküm verici anlam, tepkinin idaresidir. Hüküm verici anlam, anlamın daha önceden bahsettiğimiz tüm seviyeleri ile ilgilidir. Harekete geçmek için, biçimi tanıyabilmek yeterli olmamaktadır. Kişi en azından

kullanımı da tanıyabilmelidir. Toplum tarafından çevreye yüklenen değer de kullanıcının hareketini etkilemekte; yürüyüp koşmasını, saygı ile veya umursamazca hareket etmesi gibi. Doğaldır ki bu da kullanıcının toplam değerlerini ne derece benimsediğine bağlıdır. Edinilen ani duygusal intiba da kullanıcının kararlarını yumuşatabilmektedir. Sonuçta tüm etki, duygulanım ve değerlendirmelerin ışığında, kullanıcı ne yapacağına karar vermekte ve onu uygulamaktadır.

2.4. Mekanın Anlam İfade Eden Öğeleri

Parçalar ve bütün arasındaki yapısal bağlantılar, Gestalt kuramı ile açıklanır. Buna göre, “aralarında dinamik bağlar olan parçaların bir araya geliş biçimi, bütüne anlam kazandırmaktadır. Parçalar ya da birimler tek tek bir şey ifade etmemekte, biçimsel kurgulama ilkeleri ve alan kuvvetleri yardımıyla bütünlük etkisi güçlenmektedir.” Kurgusal bir bütünlük içinde elde edilmiş mimari ürün, kurgusunda yer alan işlev, malzeme, teknik, yapım, strüktür, kütle, mekan, biçim, oran, stil vb. soyut ve somut tüm bileşenlerin bağımsız kimliklerinin dönüşüm geçirmesiyle gerçekleşir. Bütünü oluşturan tüm bileşenler, birliktelik ve ayrılmazlık ilkeleri ile, kurgusal bütünün kavramsallığı içinde ortak, yeni ve tek bir kimlik yaratırlar. Mimari ürünün bütünlüğü, bileşenlerin nitelikleri, sayıları, öncelikleri, önemleri, oranları, karşılıklı ilişkileri birlikte kurgulanarak elde edilir ve anlam kazanır (İzgi, 1999). Bu artı değerle mekan, algısal anlam üstlenmeye başlar.

İzgi (1999), mekanı aşağıdaki gibi tanımlar;

...En geniş anlamıyla mekan, insanın bir amaca yönelik olarak doğal çevrede gerçekleştirdiği bir sınırlama ve yapay bir değişimdir. Bu değişim, ya bir alanı basit ve yüzeysel bir sınırlama ve düzenleme ile doğal ortamdan ayırma, ya da üç boyutlu bir sınırlama ile oluşturulan boşlukla doğal ortamı farklı bir yapısal ortama dönüştürmedir (İzgi, 1999 sf.93).

Sınırlama ve düzenleme eylemi, her türden bitki, ağaç vb. doğal öğelerden yararlanılarak ya da yapay olarak üretilen kafes, perde, pano, duvar vb. öğeler kullanılarak gerçekleştirileceği açıktır. Bir yapı, çevresiyle, kütlesiyle ve içine girildiğinde ve kullanılmaya başlandığında da, mekanın genel kurgusu, öğeleri (bileşenleri), ayrıntıları ve donatılarıyla, amaçlanan işlevi veya işlevleri karşılayarak yararlılık; konfor, estetik ve plastik düzeyleriyle tinsel etki veya doyum sağlar. Yapı elemanları (bileşenleri), mekan kurgu öğeleri olarak mekanı oluşturmada etkin ve

katılımcı olabilecekleri gibi bağımsız, ikinci derecede ve yardımcı öge niteliğinde kalabilirler.Yapının, bütünü, bütünü oluşturan bölümlerin kurgusu ve öğeleri, bir veya birden çok gereksinimi yerine getirmeyi amaçlar ve ona göre biçimlenir (İzgi, 1999).

Mekansal öğeler dediğimiz yapı elemanları, ölçüsü, biçimi, stili, bezemesi, rengi, kompozisyonu ile mekanı tanımlayan bileşenlerdir. Bileşenlerin sahip olduğu bu özellikler, insanların tatmin duygusunu besleyen ve haz alma amacını ön plana çıkaran biçimsel değerlerdir. Bu nedenle, doğrudan mekanın psiko-sosyal kalitesini etkileyen nesnel unsurlardır. Mekanın bir bütünlük içinde kazandığı anlam, mekansal öğelerin birlikteliğinden oluşan bir anlamdır. Bu anlamı oluştururken, mekansal öğelerin tek tek her birinin biçimi, ölçüsü, stili, bezemesi, rengi, birbirleriyle olan ilişkilerindeki en küçük değişiklik, mekan algılamamızı etkileyerek kişiyi tatmin olma ya da olmama davranışına yöneltir. Dolayısı ile ürünün (bütünün) psiko-sosyal kalitesini belirler. Diğer yandan, mekan ile kullanıcı arasındaki iletişim, biçimi, ölçüsü, stili, bezemesi, rengi, kurgusu ile mekansal öğelerin anlamının algılanmasıyla başlar.

Gür (1996)'e göre, “mekan ölçüsünün saptanması, insan-eylem-donatı ilişkilerinin boyutlandırılmasıdır.” Ölçü kavramı, işlev kavramı ile birlikte düşünülmelidir. İşlev ve ölçü birbirinin sonucu veya nedenidir (Arcan ve Evci, 1999). Bir yapının tasarımında ve üretiminde “ölçü”, o yapının kurgusunu, standardını, kalitesini belirleyen ve sağlayan bir araçtır. Yaşamın sürdüğü yapısal çevre, mekan kurgularının yanı sıra, ölçekleri, birbirleri ile ilişkileri ve orantıları ile de insanları ve toplumları etkisi altına alır. Onların yaşamlarını, fizyolojik ve tinsel olarak düzene koyar. İnsan ile yapı arasındaki ilişkiler, yapının kurgusal bütünlüğünü oluşturan parçaların birbirleri ile ilişkileri ve yapı ile çevresi arasındaki ilişkiler bir “oranlar” dizini yaratır. Çağlar boyunca mimarlıkta ve diğer sanat dallarında orantı ile güzellik arasında bir bağlantı olduğu varsayılmış veya buna ulaştıran koşullar aranmıştır (İzgi, 1999).

Gestalt kuramına göre, “bütün”, biçim kümeleri ve biçim kalıpları olarak algılanır. Biçim, en genel anlamda nesnelere ayırt edici özelliklerini veren maddi öğelerin kurgusudur. Biçimin yorumlanması, görsel iletişimin başlaması ve algılamının

sürmesi ile geçerlilik kazanır. Biçimi belirleyen işlevdir ve kütle, mekan ve yüzey olarak ele alınabilir. Kütle, mekan, yüzey arasındaki ilişkiler, sarma, kapsama, iç içe girme, birleşme, bölünme, sıralanma ve süreklilik gibi ortaya çıkmakta ve biçimi oluşturmaktadır (Arcan ve Evci, 1999). Mekan ve mekansal öğeler, üretildiği anda içeriğindeki biçimle birlikte var olur. Biçim değerlendirilirken tatmin duygusu ortaya çıkar. Tatmin duygusunun yanısıra, biçimler dikkat çeker, merak uyandırır, heyecan verir, coşku veya nefret uyandırır (Aydınlı, S. 1993).

“Stil”, yine en geniş anlamda bir sanatçının, bireysel bir grubun, akımın, dönemin ortak olarak ayırt edilebilirliğini, özgünlüğünü oluşturan tüm etmenler ve değerlerdir. Stilin kökeninde bir başka stile tepki yaratan düşünsel potansiyel, teknolojik gelişme veya sosyal bir devrim yer alır (İzgi, 1999). Farklı stiller, mimarların fikirlerini, ideolojilerini, kişisel beğenilerini özgürce sergilemeleriyle ve teknolojik gelişmelerle ortaya çıkmaktadır (Gülsen, A., 1999).

“Bezeme”, kavram olarak, yapının kurgusal oluşumu ve yapımı ile doğrudan bağlantılı olmayan, varlığında zorunluluk bulunmayan ek katkıdır. Amacı iki veya üç boyutlu öğeler, renk ve biçimler aracılığıyla yapıyı güzelleştirmek, zenginleştirmek, çekicilik kazandırmak, beğeni ortamı yaratmaktır. Kullanıcının özellikle iç mekana yönelik ekler, düzenemeler yaparak, aksesuarlar kullanarak çeşitli yollardan bezeme girişimleri ile dekore etmesi yaygın bir davranış biçimidir ve kullanıcıya tinsel bir doyum verir (İzgi, 1999).

“Renk”, bireyin göz ve beyin aracılığı ile algıladığı ve oluşturduğu ışıksal duygudur. Bu duygunun, renkli madde ile doğrudan bağlantılı olmayan, refleks sürekliliğini de içeren ve yaratan niteliği, onun özelliğidir. Algılanan renk duygusunun, o rengin bütünleyicisi olan diğer renk veya renkler grubu ile algılanması yoluyla renk dengesi, renk uyumu veya başka bir deyişle renk harmonisi elde dilmiş olur. Biçim, rengin bedeni, renk biçimin tinsel değeridir. Farklı formlar ve renklerin, sevinç, üzüntü, haz, mutluluk, huzur, gerginlik, saldırganlık gibi değişik duygular uyandırdığı çeşitli psikolojik deneylerle kanıtlanmıştır (İzgi, 1999). Dolayısı ile renk kullanımı mekanın psiko- sosyal kalitesini etkileyen bir faktördür.

Yapıyı oluşturan kurguda yer alan bileşenlerin ve mekansal öğelerin biraraya getirilmesinin örgütlenmesi kompozisyon'dur (Gür, 2000). Kompozisyon, analiz yöntemiyle senteze ulaşmaktır. Üç boyutlu bir çevre düzeni içinde yer alacak kütle ve kütlelerin yapısal ve mekansal kurguları, onları oluşturan iki boyutlu bileşenlerin içerdikleri değerler ve zaman boyutu bağlamındaki her türden ilişkilerin, örgütlenmesi, düzenlenmesi, sanatsal düzeye ulaşması kompozisyonun özünü oluşturur (İzgi, 1999). Kompozisyon, görsel bir bütünlük ortaya koymak için, düzen, oran, uygunluk, ritm, denge, gibi ilkelerle oluşturulmalıdır. Mimari kompozisyonda en önemli ilke, bütünlüktür, yani, mekansal öğelerin bütüne ait olması, bütüne uygun olması, hiçbir ögenin birbirine yabancı ve uyumsuz olmamasıdır. Mimari öğeler bir sistem içinde, görsel ilkeler bağlamında biraraya getirilmelidir. Kompozisyon aynı zamanda bir uslubun karakterini de yansıtır (Aydınlı, S. 1993).

2.5. Mekanda Kalite Algısı ve Mekan Öğeleri ile İlişkisi

Kalite, Türk Dil Kurumunun Türkçe sözlüğünde “*bir şeyin iyi veya kötü olma özelliği, nitelik*” biçiminde tanımlanmaktadır ve İngilizce “quality” kelimesinden dilimize girmiştir. Redhouse İngilizce-Türkçe sözlüğündeki karşılığı “*nitelik, vasıf, keyfiyet; hususiyet, özellik, mahiyet; üstünlük; nevi, çeşit, sınıf, meziyet*” kelimeleri ile ifade edilmektedir. Günlük yaşantıda sıkça karşılaşılan ve değişik anlamları içeren karmaşık bir kavram olmakla beraber, genellikle ortalamadan daha iyi olma halini bazen de lüksü çağrıştırmaktadır. Sıklıkla kullanılan anlamının “nitelik” kapsamında olduğu söylenebilir. Nitelik kavramı; “bir şeyin nasıl olduğunu belirten, onu başka şeylerden ayıran özellik, vasıf, keyfiyet”, “bir şeyin iyi veya kötü oluşu, kalite”, “bireyi nesne veya yaşantının bir yönünü, ötekilerden ayırd etmeye yarayan ölçülebilen özellik, keyfiyet” olarak açıklanmaktadır (Altaş, 1994).

Kalite, ISO 8402 (1987) standardına göre, ürün yada hizmetin belirlenen yada ima edilen ihtiyaçları karşılama yeteneğine dayanan özelliklerinin ve karakteristiklerinin bütünüdür. Özsoy ve diğerleri (Özsoy, Altaş, Ok, Pulat, 1995), kaliteyi “ihtiyaç için yeterli olma yeteneği veya kullanıma uygunluk” olarak tanımlarken, Crosby (1996) “kalite ihtiyaçların sağlanmasıdır” demektedir.

2.5.1. Mekansal Kalite

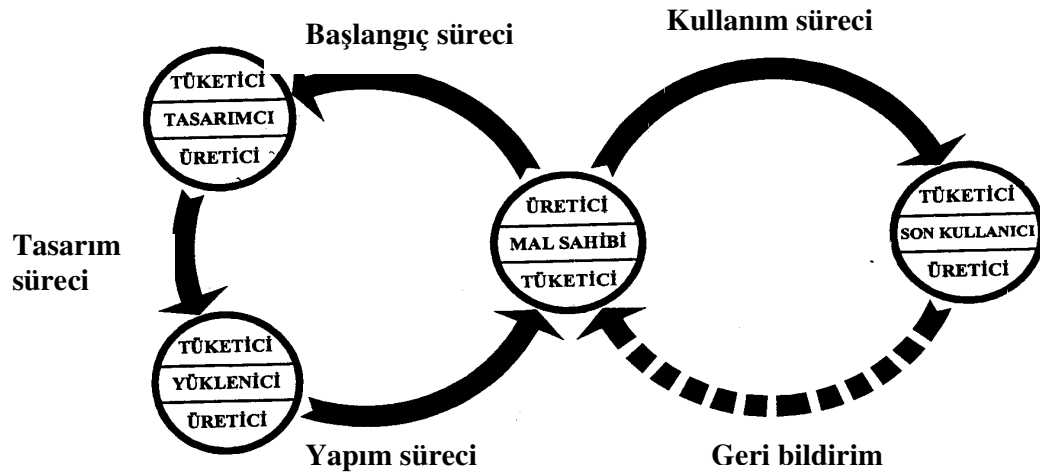
Fiziksel çevrenin kalitesinden söz ederken, ürün ve süreç kalitesine odaklanılmalıdır. Ürün kalitesi, süreç içinde izlenen stratejilerden, insan ilişkilerinden, teknik bilgiyi kullanım biçimlerinden ve iletişim teknolojilerinden etkilenmektedir. Fiziksel çevre kalitesi, ANSI/ASQC Standart A3 (1978)'de *“ürün yada hizmetin verilen ihtiyaçları karşılama yeteneğine dayanan özelliklerinin ve karakteristiklerinin tümü”* şeklinde tanımlanmaktadır. *“Bir nesne ya da hizmetin ihtiyaç için yeterli olma”* tanımı da fiziksel çevreler için kullanılmaktadır (Altaş, 1994).

Juran (1992)'in kalite tanımı *“kullanıma uygunluk”* şeklindedir. Aynı zamanda, kalite karakteristikleri de olan, ürünün, malzemenin ve sürecin özellikleri, kullanıma uygunluğun temel elemanlarıdır. Bu özellikler teknolojik, psikolojik, zamana bağlı yada etik özellikler olabilir (Juran, 1992).

Kullanıcı tatmini, mimaride kalitenin önemli bir boyutudur. Günümüzdeki kullanıcı tatmini çalışmalarında, insan algıları, değerlendirmeleri ve davranışının önemi üzerinde durulmaktadır. Kalite değerlendirme kriterlerinden biri kabul edilen tatmin, kullanıcıların objektif çevreye ilişkin algı ve değerlendirmelerinin kendi tatminlerine olan etkisinin ölçülmesi ile belirlenmektedir. Teknik standartlar fiziksel çevre kalitesi tanımı için yeterli olamamakta ve kullanıcının psiko-sosyal gereksinimleri doğrultusunda kullanıcıya ait standartların oluşturulması gerekmektedir (Altaş, 1994). Kalite iki yönlü bir olgu olarak ele alınmaktadır. Bunlardan birincisi süreçle ilgilidir ve kalitenin yönetsel boyutuna işaret etmektedir. İkincisi ise ürünle ilgilidir. Altaş (1994)'in fiziksel çevreler için ürün – süreç ilişkisini kapsayacak biçimde geliştirdiği kalite parametreleri modelinde, mekansal kaliteyi tanımlayan parametreler, tasarım, yapım, bakım - tutum ve kullanımın alt başlıkları altında toplanmaktadır. Tasarım kalitesi başlığı altında, proje yönetiminin kalitesi, hazırlık çalışmalarının kalitesi, kavramsal kalite, detaylandırmanın kalitesi, parçaların birbirine uygunluğunun kalitesi bulunmaktadır (Altaş, 1994). Ürünün estetik kalitesi, strüktürel (teknik) kalitesi, işlevsel kalitesi ve psiko-sosyal kalitesi kavramsal kalitenin alt başlıklarıdır. Vitruvius'dan bu yana en fazla üzerinde durulan konu kavramsal kalite olmuştur. Ancak, psiko – sosyal kalite parametreleri üzerinde daha fazla yoğunlaşmak gerekmektedir (Altaş, 1994).

Günümüzde yapı üretim faaliyetleri, tasarım sürecinden sonra yapım, bakım, onarım süreçlerinin birbirini takibi ile oluşan ucu açık bir zincir halindedir. Ancak bu zincir, kullanım sürecini de kapsayan ve iç içe geçmiş ve birbirleriyle etkileşim halindeki süreçlerden oluşan bir döngü olarak değerlendirilmelidir. Bu süreçler, birbirlerinin çıktılarını girdi olarak kullanmalıdırlar (Arditi ve Günaydın, 1998)(Şekil 2.5.1-1). Yapı üretim faaliyetlerindeki aktörlerin, tasarımcı, üretici ve kullanıcı(müşteri) olduğunu göz önünde tutarsak, sürece katılanların, süreçten sürece üretici ve müşteri rolleri değişeceği için süreçlerin birbirleriyle olan ilişkileri çok önemlidir. Örneğin; tasarımcı, sürecin başlangıcında müşteriden bilgi anlamında girdi almayı bekleyen müşteri rolünde iken, tasarım sürecinde üreticiye çıktı sağlayan üretici rolündedir. Benzer şekilde, üretici yapım sürecinde müşteriye ürün sağlayan üretici rolündedir. Son kullanıcı olarak, müşteriden alınan geri iletiler, sözünü ettiğimiz, döngüsel sürecin sürekliliği açısından çok önemlidir. Halbuki, Hellard (1994)'ın da dediği gibi, yapı projelerinin uzun olmasından ve zamanda tek defaya mahsus olarak üretilmesinden dolayı, kalite açısından büyük önem taşıyan bu geri iletiler, yapı üretim faaliyetlerinde etkin olarak kullanılamamaktadır (İnceoğlu, 2004).

Mekanın kalitesi, kullanıcının gereksinim(fizyolojik ve psikolojik) ve beklentilerini karşılayabilme yeteneği ile ölçüldüğüne göre, kullanıcıdan mekanın performansı ile ilgili olarak alınan geri iletiler, psiko-sosyal kalite parametrelerinin ipuçları olacaktır.

Şekil 2.5.1-1: Yapı üretim süreci döngüsü (Arditi ve Günaydın, 1998, sf.199).

Tasarım Süreci

Proje hedeflerinin belirlenmesiyle ürün kalitesinin temellerinin atıldığı tasarım süreci, yapı üretim faaliyetinin en önemli sürecidir. Problem çözme, karar verme, değerlendirme, sorgulama gibi üst düzey biliş etkinliği gerektirir. Diğer süreçlerde karşılaşılabilecek kalite problemlerinin ortaya çıkmasının önlenebileceği ön aşamadır ve kalite güvencesi olarak bakılmalıdır. Bu süreç, takım çalışması gerektiren, bilgi akışı, iletişim, iş bölümü, koordinasyon gibi unsurları içerir (Altaş Esin, 1996).

Tasarım sürecinin başarısı için, projeye ilişkin teknik şartların ve kalite gereksinmelerinin eksiksiz olarak belirlenmesi, büyük önem taşımaktadır. Kullanıcı gereksinmelerinin (fizyolojik ve psikolojik) ve beklentilerinin iyi tanımlanıp açıklanması, veri kaybına uğramadan tasarımcıya aktarılması ve bu verilere tüm tasarlama ekibi tarafından erişilebilmesi ve yararlanılabilmesi, etkin iletişimin önemini ortaya koymaktadır. Gereksinmeler ve onların öncelikleri zaman içinde değişebileceğinden, bu verilerin güncellenmesi ve saklanması gerekir (Arditi ve Günaydın, 1998).

Yapım Süreci

Endüstriyel modeldeki “tasarıma uygunluğun kalitesi” yapı üretimi içinde geçerli olabilir. Bunun yanı sıra yapımı gerçekleştiren ekibin yönetiminin kalitesi, üst yönetimin kararlılığı ve liderliği son ürün kalitesi için önemli bir parametredir (Altaş Esin, 1994).

Yapım sürecinde, yapım yöneticilerinin ve teknik işgücünün eğitimi, özellikle teknik işgücünün değişken olması sebebiyle kaçınılmazdır. Bu süreçteki ekiplerin etkinliğinin ve koordinasyonunun sağlanması, yönetimin sorumluludur ve hem kaliteyi etkilediği ve hem de ekip çatışmalarını önleyeceği için önemlidir. Farklı üreticilerin (örn. Bileşenlerin üretimi) sürece katılması durumunda onların da uyum ve işbirliği içerisinde çalışmaları kalitede artış sağlayacaktır. Farklı iş kalemlerinin, alt yüklenicilere yaptırılması kaliteyi etkileyen diğer bir faktördür. Alt yüklenicilerin, üreticinin sahip olduğu kalite vizyonu ve uygulamakta olduğu kalite sistemine uyum sağlamaları gerekir (Mc George and Palmer, 1997).

Kullanım Süreci

Yapı üretiminde, kalite faktörleri üzerine yapılan çalışmalarda, çoğunlukla tasarım ve yapım sürecine odaklanıldığı, kullanım sürecinin genellikle ihmal edildiği gözlenmektedir. Oysa, şekil 2.5.1-1'deki yapım üretimi döngüsünde de işaret edildiği gibi, kullanım sürecinden alınan geri iletiler hem tasarım sürecine hem de yapım sürecine girdi oluşturacağı için ürün kalitesini etkileyen önemli bir faktör olduğu ortadadır.

Kullanım sürecinde, yapının mevcut durumunun, kabul edilebilir standart kalite normlarının altına düşmesi, arzu edilen bir durum değildir. Bu durum bakım kalitesi kavramını gündeme getirirken, bakım kalitesinin sürekliliğini sağlamak, tasarım ve yapım süreçlerinde kazanılan kalite düzeyinin korunması için gereklidir. Ulaşılan kalitenin güvenilirliğinin anlaşılması için kullanım sonrası değerlendirme yapılmalıdır. Kalite düzeyinin sürdürülebilmesi için programlı yada programsız bakım/onarım hizmetleri ihmal edilmemelidir (Altaş Esin, 1996).

Kullanıcı tatmini, kalite belirleyicisi olduğuna göre, yapının tamamlanıp kullanım sürecinin başlamasıyla, yapının performansına ilişkin kullanıcıdan alınacak geri iletilerin takibi ve değerlendirilmesine yoğunlaşmak gereği vardır. Söz konusu geri iletiler, etkin şekilde değerlendirildiği ve sürekliliği sağlandığı takdirde, yeni projeler için kalite girdisi olacaklardır. Tasarım ve yapım süreçlerinde, profesyonellerin, tatminsizliğe sebep olacak olası hataları, tekrarlamaları önlenecektir. Özellikle tek tip yapı tasarlayan ve üreten firmalar için bir veri kaynağı olacaktır. Ancak devamlılığının sağlanması ve güncellenmesi önemlidir.

2.6. Bölümün Tez konusuna Katkısı

- Anlamı açık-seçik, kodlanabilir, güçlü,
- Kendine yüklenen anlamı doğru iletebilen,
- Tasarlayıcısı tarafından yaratılmış,
- Duvar, döşeme, tavanla sınırlanan,
- Kullanıcısının gereksinimlerine cevap veren,
- Fonksiyonel, simgesel ve kültürel özellikleri ile var olan,
- Kullanıcısı tarafından gözlenen, yaşanan, algılanan,
- Kullanıcısının davranışlarını şekillendiren,

- Biçimi ve formu ile sunumsal anlamının, amaç ve değeri ile göstergesel anlamının önemsendiği bir mekan.

Bu araştırmada “konut” örnek mekan olarak seçilmiştir. Konut, mekan – kullanıcı – tasarımcı iletişim döngüsünde mesaj veren, ileten konumunda olacağı için, konutun anlamı açık, seçik, anlaşılabilir, kodlanabilir ve güçlü olmalıdır. Kendine yüklenen anlamı doğru iletebilmelidir. Konut, objektif bir gerçeklik içeren mekan durumundadır. Araştırmaya konu olan konut, tasarlayıcısı tarafından yaratılmış, duvarları, döşemeleri, tavanları ile sınırlanan, kullanıcısının gereksinmelerine cevap veren, fonksiyonel, simgesel ve kültürel özellikleri ile var olan fiziksel bir mekan olacaktır. Aynı zamanda, kullanıcısı tarafından gözlenen, yaşanan, kullanıcısının kişiselliği, motivasyonu ve kültürü ile şekillenerek algılanan ve kullanıcısının davranışlarını şekillendiren bir mekan olmalıdır. Konutun gereksinimleri karşılama işlevini yerine getiren ve herkes tarafından çok iyi bilinen belli başlı mekansal öğeleri vardır. Bu mekansal öğelerin ölçüsü, biçimi, stili, bezemesi, rengi, kompozisyonu psiko – sosyal kaliteyi etkileyen nesnel unsurlardır.

Araştırmaya konu olacak konut tipleri, oluşturduğu biçim ve form ile mimarının sunumsal anlamının, kullanımı, amaç ve değeri ile göstergesel anlamının önemsendiği örnekler olmalıdır. Konutun kullanıcısı üzerindeki etkileri sayısız duyguya sebep olabilir. Psiko – sosyal kaliteyi etkileyen faktörler bu duygulardır. Dolayısı ile, aynı zamanda, mekanın duygusal anlamının irdelenmesi ile de psiko – sosyal kaliteyi sorgulayabiliriz.

3. İNSAN (Mekanı Kullanan – Mekanı Tasarlayan)

Türk Dil Kurumu Türkçe sözlüğünde (1992) insan; “*memelilerden, iki eli olan, iki ayak üzerinde dolaşan, sözle anlaşılan, akli ve düşünce yeteneği olan en gelişmiş canlı*” olarak tanımlanmaktadır. Herhangi bir çevre içinde insan, yaşayan bir organizma olmakla beraber aynı zamanda fiziksel bir objedir. Ölçüsüyle yoğunluğuyla ve şekli ile özellik kazanan bu fiziksel obje, içinde bulunduğu çevrenin bir elemanı olarak ona karşı bir tepkide bulunmakta ve o çevre tarafından yönlendirilmektedir. Kendi gereksinmesine, değer yargısına ve isteklerine göre çevresini değişime sokarken değişmiş çevrenin kişilik ve ruhsal yapısını etkilemesi ile yeni gereksinmelere sahip olur (Aydınlı, 1986).

Fitch (1972), insan ve ürünlerinin yer aldığı, onu saran çevreyi (topolojik, ekolojik) ayrıntılı olarak ele almış ve fiziksel konforun sağlanmasına yönelik olarak incelemiştir. İnsanın olgusal çevreye tamamen bağımlı olduğuna değinen Fitch (1972), bu çevreyi yedi temel bileşene ayırmıştır. Bunlar; termal, atmosferik, maddesel (kimyasal), ışık, ses, organik, inorganik nesneler evreni ve mekan-yer çekimsel çevrelerdir. Diğer yandan insanı üç temel mekanizma olarak tanımlamıştır; bunlar metabolik, algısal ve kas-iskelet sistemleridir.

İnsanın statik ve dinamik antropometrik boyutları, algı performansı ve reaksiyon süreleri, etkileşimin işleyişi konusunda bilgi sahibi olmak için insan-çevre etkileşimine bakmak gerekir. Ergonomi ile uğraşan bilim adamları, insan gereksinmelerine uygun çevre koşullarını ortaya koymak için insanın duygusal ve algısal-zihinsel boyutlarının alt ve üst limitlerini ve optimum şartlarını belirlemeye çalışırlar. Bu çalışmalarda insanın biyolojik özelliklerinin yanı sıra, fiziksel yapıları, cinsiyetleri ve yaşları, hatta sosyo-kültürel yapısı da önem kazanır (Aytuğ, 1990; Ünügür, 1981).

3.1. İnsan Davranışının Biyolojik Temelleri

İnsan davranışını oluşturan biyolojik temelleri, tıp biliminin değişik dallarındaki gelişmelerle anlama imkanımız olmaktadır. Tıp biliminin, fizyoloji, nöroloji gibi dalları ile, psikoloji ve davranış bilimleri arasında sıkı bir bilgi alışverişi vardır. Sinir sistemi ve iç salgı bezlerinin yapı ve işleyişinin davranışı nasıl etkilediğine bakmak yararlı olacaktır (Cüceloğlu, 1991).

İnsan vücudunun diğer organları gibi sinir sistemi de hücrelerden oluşmuştur. Sinir sistemindeki hücelere nöron adı verilmektedir. Temel sinir hücresi olan nöron, öğrenme, hatırlama, düşünme, algılama gibi bilişsel davranışları da içeren her türlü insan davranışının temelinde bulunur. Nöronun yapısı diğer hücrelerin yapısından farklıdır. Çünkü temel işlevi duyuşsal alıcılar, diğer nöronlar ve kaslarla iletişim kurmaktır. Nöronlar, gördükleri işleve göre çeşitlenen farklı yapılara sahiptirler. Farklı da olsalar, nöron hücreleri üç kısımdan oluşur: hücre gövdesi, dendritler ve akson. Hücre çekirdeği, hücre sıvısı ve hücre zarı hücre gövdesini meydana getirir (Cüceloğlu, 1991).

3.2. İnsan Davranış Kuramları

İnsan davranışı farklı yaklaşımlarla açıklanmaktadır (Cüceloğlu,1991);

1. Nörobiyolojik yaklaşımlar,
2. Davranışsal yaklaşımlar,
3. Bilişsel yaklaşımlar,
4. Psikoanalitik yaklaşımlar,
5. Fenomenolijik yaklaşımlar.

Sinirsel süreçlere dayalı olarak anlatılan **nörobiyolojik yaklaşıma** göre, beyinde oluşan sinirsel süreçler belli bir düzen izleyerek kaslara geçer ve gözlenebilen davranışlar halinde dışa yansır. Bu yaklaşımda, kişinin salgı bezlerinin çalışması, kanın kimyası ve bireyin beslenme düzeni baz alınır. Örneğin; sinir sisteminin değişen iklimsel verilere uyum güçlüğü, “bahar yorgunluğu” dediğimiz davranışın nörobiyolojik açıklamasıdır (Cüceloğlu, 1991).

Gözlemlenebilen davranışları inceleyen **davranışsal yaklaşım**, bireyin zihninde olup bitenlerle ilgilenmez, bireyin ölçülebilen davranışlarını inceler. Ancak, insan davranışının temel ve gerçekçi bir açıklamasını yapmaktan uzaktır (Cüceloğlu, 1991). Davranış bilimleri, olayları açıklamak ve tanımlamak için uğraşırlar. Eğer insan davranışlarıyla şekillenen olaylar açıklanabilir ve tanımlanabilirse, bu bilgiler, gelecekteki eylemlerin ve değerlerin örüntüsünü tahmin etmek için kullanılabilir. Hollandalı mimar J.B.Bakema (1977), mimarlığı insan davranışının üç boyutlu ifadesi olarak tanımlamıştır. Diğer yandan sosyal bilimciler de, mekan örgütlemesi ve sosyal davranış arasında bir bağlantı olduğundan söz etmişlerdir ancak bu, onlar için ikincil önemde olmuştur. Bu bağlantı, mimarların, mimari tasarımların insan davranışlarının izlerini taşıdığı yönündeki düşüncelerini güçlendirmiştir (Lipman, 1974).

Bilişsel süreçlere ağırlık veren yaklaşım, **bilişsel yaklaşımdır**. Biliş psikologlarına göre, insan, edilgen (pasif) bir yaratık değil, algılayan, algılarını biriktiren, yorumlayan, anlamlandıran aktif bir sistemdir. Algılama, yorumlama, bellekte biriktirme, düşünme ve ona göre davranma gibi bir dizi bilgi işlem adımı, bilişsel süreçleri oluşturur. Bu yaklaşım, insan-çevre araştırmalarına ve insanın çevresel

tepkilerine ışık tutarak, insanın, çevresel davranışı yardımıyla mekansal gramer ve mekansal anlam bağıntısını anlamamıza yardım etmiştir (Gür,1996).

Psikoanalitik yaklaşımların kurucusu Sigmund Freud (1935)'a göre, insanda doğuştan varolan cinsellik ve saldırganlık gibi iki temel belirleyici insan davranışını anlamaya ve açıklamaya yeterlidir. O'na göre, bu güdüler, bilinç altına itilir ve insanın ilerdeki yaşamında potansiyel tehlike oluşturdıkları için, toplum tarafından hoş karşılanmazlar. Bu yaklaşım, çevre-davranış araştırmalarında vandalizm gibi uç davranışları anlamak ve önlemekte yardımcı olabilir (Gür, 1996). Aynı zamanda iş verimini düşüren mekanlar, mutsuz hissettiren yaşam ortamları vb. örneklerde de davranışın kökenini çözümlemeye yardımcı olabilir.

Fenomenolojik Yaklaşım:

İnsanın görebileceği, duyabileceği, koklayabileceği, tadabileceği, sezebileceği, bilebileceği, anlayabileceği ya da içinde yaşayabileceği her türlü nesne, olay, durum ya da yaşantı fenomenolojik araştırma için uygun konulardır. Işık, renk, mimarlık, peyzaj, yeni ev, yolculuk, görme, öğrenme, körlük, kıskançlık, değişim, ilişki, arkadaşlık, güç, ekonomi, toplumsallık, ve buna benzer bir çok konu fenomendir. Çünkü yukarıda sayılanlar bir şekilde deneyimlenebilir, bunlarla karşılaşılabilir ya da bunların içinde yaşanabilir. Platon'a göre; her nesnenin, bizim ona verdiğimiz anlamın ve yakıştırdığımız özelliklerin dışında kendine özgü ve kendinde olan, her zaman da geçerli ve değişmez bir yapısı vardır (Akarsu, 1994). Nesne, insanların değil, insanların dışında öncesiz ve sonrasız bir nesneler dünyasının varlığıdır; “bilgilerinden, sanılarından ve davranışlarından arınmış bir varlık”tır (Graumann, 2002).

Fenomenoloji, yaşanan dünyanın iyileştirilmesi olarak ele alınmalıdır. O bir çok formda var olmuştur. Bu sebepten tek ve üzerinde mutabık kalınan bir tanımı yoktur. Buna rağmen, fenomenoloji, bir harekettir, daha açıklayıcı bir ifade ile, “uluslararasıdır ve disiplinlerarasıdır”. Fenomenolojik yaklaşımın gelişmesi, 20. yüzyılın politik tarihine çok yakından bağlıdır. Psikolojik, sosyal, tarihsel veya dilsel problemlere odaklanması açısından insan ve doğa bilimlerinin ilişkileri için önemlidir. “Intentionality-kesinlik” terimi, her bilincin bir nesneye ait olduğuna

işaret etmektedir. Bu ana kavramla deneyimlenmiş kişi ile denenmiş dünya arasındaki “indissoluble correlation-yok edilmeyen korelasyon”, modern psikolojinin doğuşu ile kartezyen sistemini çökerten temel ilişkilerle kesinleşir. Bu karşılaştırmanın esas söylemi, duygusal veya anlam ifade eden nesneleri ve onların deneyimlerle anlamlandırılmış çevrelerini düşünmeye eğilimli olduklarını vurgular. Kartezyen konsepti ile olan zıtlık yani kesinliğin (intentionality) anlamı, görünümünün içinde algılanan çevresel objelerin “standpoint-bakış açısından”ından bir yere veya görüş noktasına oturmasındadır. Deneyimlenen, üzerinde eylem yapılan dünya ve dönen, üzerinde eylem yapılarak deneyimlenen nesne, yataydır. Yatay olanı, tamamiyle fenomenolojik olarak ele almak, açıklık ve kapalılık, eylemsellik ve uygun durumluluk, yokluktan varlığa doğru geçiş, geçmiş, şimdiki ve gelecekteki deneyim demektir. Yatay boyutlar, insan konsepti veya insan-çevre ilişkilerini fenomenolojik olarak bilgilendirmek için önemlidir. Ancak, vurgulamak gerekir ki, üç boyutluluk, insan-çevre ilişkilerinin bozulmaz karakteridir. İnsanlar ve çevreleri ayrılmaz bir bütündür ve “transactional görüş”ün gereği olarak en küçük eylem birimlerine kadar ayrı ayrı düşünülse de ayrı ayrı tanımlanmaz (Graumann, 2002).

Fenomenoloji, bireyin davranışlarını anlayabilmek için onun kendine ve içinde bulunduğu duruma özgü algılayışını ve birikimini bilmemiz gerektiğini savunur. Bu yaklaşım, bireyin davranışını, çevre koşullarının, organizmadaki biyolojik dürtülerin, istekler ve gereksinmelerin belirlemediğini savunur. O andaki anlamlandırış biçimi, bireyin davranışını açıklar. İnsanların, farklı koşullarda farklı davranışlarına tanık olduğumuzda onları tanıdığımızdan şüphe duyabiliriz. Fenomenolojik yaklaşım, bireyin içinde bulunduğu koşullara ağırlık veren bilişsel yaklaşımla benzeşmesine rağmen, bireyin özel yaşantısına önem vermesiyle farklılaşır. Evli olup olmadığı, kaç çocuğunun olduğu, işinde başarılı olup olmadığı, hayvanları sevip sevmediği gibi özel yaşantıya ait özellikleri sorgular (Gür, 1996).

Fenomenolojik Yaklaşımın İnsan-Çevre çalışmalarında kullanılması:

Yaklaşım; bizi amaçlarımıza veya problemin çözümüne en kısa ve etkili yoldan ulaştıracak olan süreç olarak tanımlanmaktadır. Yaklaşım terimi içine, her türlü tekniğin ve metodun tüm setleri ve onların nasıl kullanılacağı girer. Yaklaşım, sorulara belli bir perspektiften bakmayı, konunun içeriğini sürekli hatırlatmayı, çözüme yakın bir süreçte belli kurallar getirebilmeyi, o noktada durup bazı şeyleri

görebilmeyi gerektirdiğinden fenomenolojik çalışmalar için, yaklaşım teriminin kullanılması daha uygun bulunmaktadır. Bu yaklaşımdaki en önemli şey, bizi sonuca ya da planlanmış amacımıza yaklaştıran bir süreç olmasıdır. Amaca ulaşmada araştırmacıyı zorlamaz (Graumann, 2002).

Anlam konusuna odaklanma, fenomenolojik yaklaşımın herhangi bir kriteri olduğundan beri, çevrenin sınırlamaları, korunması ve dönüşümü insan-çevre çalışmaları içinde irdelenmelidir. Kişisel çevrenin anlamının pratik hale getirilebilen tanımı, çevre içindeki kişisel subjektif akıla, içsel olgularla ve nesneye ait objektif özelliklere bağlı olmadan, en baştan doğru kurgulanmalıdır. Bir oyuncak, bir oturma bankı, bir ev, kafe veya bahçe gibi bir çevrenin anlamı, insanın çevresel ilişkileri ile sınırlanamaz ama bütün pratik kullanım amaçları, insan-çevre ilişkilerinin konusudur. Bir kültür topluluğunun üyeleri, yerleri ve yapıları onların anlamları ile keşfeder. İnsanlar, bir kuru ile bir ormanın, şehir merkezi ile bir banliyönün ne olduğu hakkında hemfirdirler, bu anlamlar kişisel değildir. Bir dilin veya kültürel topluluğun üyeleri anlamı paylaşırlar ve anlamla iletişim kurarlar. Bir çevrenin fenomenolojik çalışmasını yapabilmek için, kişilerin, öncelikle, sosyal bir grubun üyeleri, ikinci olarak ta kişiliklerinden izole edilmiş duyguları olduğunu bilmek gerekir. Diğer taraftan, insan-çevre ilişkilerinde anlam merkezli çalışmalar için bilişsel süreçler gibi psikolojinin bilimsel çalışmaları dikkate alındığından beri, kişilerin beyin işlemlerinde yer aldığı kabul edilen içsel süreçlerle ilgili öngörülerini kullanmak (preoccupation) uygun düşmektedir, en azından yarı optimal(suboptimal) dir. Çevresel psikoloji yerine insan-çevre çalışmalarının tercih edilmesiyle, fenomenolojik yaklaşımın büyümesi ve yaygınlaştırılması ve psikolojinin dışındaki beşeri ve sosyal coğrafya, çevresel sosyoloji, tasarım ve mimari gibi didiplinlerde sorgulanması mümkün olmaktadır (Graumann, 2002).

Schütz ve Luckmann (1983)'ın açıklamalarına göre; “eğer insanların çevrelerinde nasıl eylem yaptıklarını bilmek istiyorsak, çevrenin objektif bir tanımını yapmaya çalışmanın yeterli olmayacağını bilmeliyiz. Çünkü insanlar algıladıklarıyla, hissettikleriyle ve düşündükleriyle karşılık verirler. Onlar için durumlar karşısında objektif olmak söz konusu değildir. Denenmiş olanı tanımlamaya çalışmak ise bizi

yanlış yola sürükler.” Herre (1979)’nin ise çevre ve sosyal eylemler konusundaki formüle edilmiş tanımı şudur:

“özenin çevresinin kalitesi = fiziksel çevre + sosyal anlam”

İnsanın mekan içindeki yaşantısı, çevre–davranış araştırmalarındaki fenomenolojik yaklaşımların başlıca odak noktasıdır. Bu, yaşam dünyasının anlamlı bir yönüdür.

Eğer insanların çevrelerinde nasıl davrandığını bilmek istiyorsak objektif (fiziksel ve coğrafyasal) çevrenin tanımları bu konuda hiç yardımcı değildir. Yalın davranışların bu çeşit tanımları yanıltıcı olmaktadır. İnsanlar, durumu nasıl algılıyor, düşünüyor veya hissediyorsa ona göre davranır ve tepki verirler (Graumann, 2002).

Yerin fenomenolojisinin en anlaşılır bölümü konut ve binadır. Ev sadece bir paradigma değildir ve evde olmak bizim yaşam ortamımızla ilişkilidir. Fenomenoloji, konutun hatta evimiz olan konutun yorumunu ele alır. Herşey insanın anlamasına, nesnenin ve olayların anlamlandırılmasına yöneliktir. Bu anlam, yaşam dünyası orijinininden insan-çevre eylemlerine kadar her alanda vardır. İnsan bilimleri ve toplum bilim ile üst üste çakışan mimarlık araştırmalarında, özne olarak kullanıcı ve nesne olarak mekan asla birbirinden ayrı düşünülemez. Fenomenoloji, özne ve nesneyi mutlak olarak ayıran materyalizme ve bu ikisinin özdeşliğine dayanan metafiziğe karşıdır. Bu nedenle, mekan üzerine kurgulanan araştırmalarda, fenomenolojiyi temel alan çerçeve modeller giderek ön plana çıkmaktadır. Düzenli bir sezgisel farkındalık ve keşif süreci gerektiren mimarlık ve tasarım alanındaki çevre-davranış araştırmalarına ışık tutacaktır (Graumann, 2002).

3.3. İnsan Gereksinimleri

İnsan gereksinimleri, *“kullanıcının bir mekan içinde yaşamını toplumsal, psikolojik ve fizyolojik rahatsızlıklara uğramadan sürdürebileceği ve yaptığı işlerde verimli olmasına yardım edecek olanakları veren çevre koşulları”* şeklinde tanımlanmaktadır. Çoğu kez “gereksinme” ile “istek” kavramları birbirine karıştırılmakta ve aynı anlamı veriyormuş gibi kullanılmaktadır. Ancak, gereksinme bir gerekliliği ve bir zorunluluğu belirtmekte, bir mekanın taşıyacağı en az nitelikleri

tanımlamaktadır. Bu niteliklerden verilecek her ödün bir rahatsızlığın nedeni olacaktır. Öte yandan istek, daha çok öznel bir değer olup, kullanıcının sınırsız nitelikte ve nicelikte olabilecek amaçlarını tanımlamaktadır (Ertürk, Z. 1976).

Moslow (1964)'a göre, insan davranışı gereksinmeden kaynaklanır. Davranışı şekillendiren gereksinmeler ise en zorunlu ve yaşamsal olandan daha az zorunlu ve daha az yaşamsal ve seçkin olana doğru bir dizilim içindedirler (Moslow, 1964). Beslenme, uyuma, çoğalma v.s., fizyolojik gereksinmeler kapsamında; güvenlik, ait olma, sevgi, saygınlık v.s. ise, daha üst düzeydeki ve seçkin gereksinmeler kapsamındadır. Gereksinme etkinliğe döndüğü zaman, etkinlik ve gereksinimin bire bir ilişkili olması sebebi ile fizyolojik gereksinmeler ile üst düzey gereksinmeler birbirlerinden farklılaşırlar. Kültürler ve toplumlar arasında bazı farklılıklar olmasına rağmen, fizyolojik gereksinmeleri karşılayan etkinlikler temelde aynı kalmaktadır. Üst düzey gereksinmeler söz konusu olduğunda, gereksinmeleri karşılayan etkinliklerde değişimler olduğu gözlenebilir. İnsanlar, aynı üst düzey gereksinmeleri farklı bir çok yolla tatmin edebilirler (Moslow, 1964). Moslow'un gereksinmeler listesi aşağıdaki gibi sıralanmıştır;

1. Fizyolojik gereksinmeler (beslenme, çoğalma)
2. Güvenlik gereksinmesi (fiziksel zarar ve tehditlerden korunma)
3. Ait olma, bağlanma gereksinmesi
4. Saygınlık, prestij gereksinmesi
5. Özgerçekleştirim-kendini kanıtlama gereksinmesi
6. Entellektüel, duyuşal ve estetik doyum.

Bu sıralamadaki gereksinmeler, birincil ve öncelikli gereksinmeler (fizyolojik ve güvenlikle ilgili olanlar) ve üst düzey gereksinmeler olarak sınıflandırılabilir. İnsan yaşamında önce birincil gereksinmeler daha sonra üst düzey gereksinmeler karşılanmalıdır (Proshansky, 1970). İnsan, gereksinmelerini mevcut zihinsel şemasına göre algılar. Zihinsel şema, insanın sosyo kültürel ve kişilik özelliklerine, yaşam deneyimlerine, çevreden edindiği bilgilerin nicelik ve niteliğine, değer ve tutumlara bağlıdır. İnsan, çevreden aldığı duyumları, bu zihinsel şema kapsamında yorumlar, değerlendirir ve uygun bulduğu bir anlatımla tepki verir. Çevreden gelen uyarıların değişmesi ile zihinsel şema da büyüyüp gelişir. Zaman ilerledikçe, bu

şemanın değerlendirme kriterleri daha kapsamlı olur ve daha üst düzeydedir (Neisser, 1976).

3.3.1. Psikolojik ve Sosyal Gereksinimler

İnsanların psikolojik gereksinimlerini listeleyen bazı sınıflandırmalar, yüzlerce farklı madde içerir. Bunlar arasından konut çevresi bileşenlerine ait olanlarını ayıklamak gibi bir problem doğar. Çevre çalışmalarında psikolojik gereksinimlerin en yararlı sınıflaması, 12 adet gereksinime ihtiva eden, Kocowski'nin sınıflandırmasıdır (Kocowski, 1982). Güvenlik, dikkat, değerlendirme, önem, ilişki, yakın ilişki, bağımsızlık, etkinlik, çalışma ve huzur, güzellik, kendini pozitif değerlendirme, duygu ve değerler. Diğer bir psikolojik gereksinimler listesi, Thomas ve Znaniecki (1987) tarafından, dört temel sosyal gereksinim teorisinden formüle edilmiş ve geliştirilmiştir. Bu yazarlara göre, bir çok psikolojik gereksinim arasından, her zaman ve her kültürel dönemde tüm insanlar için geçerli olan dört tanesi seçilebilir. Bunlar; güvenlik, duygusal ve sosyal kabul görme ve yeni deneyimlerdir. Her iki listede de güvenliğin ilk sırada olduğu görülebilir. 12 maddelik listeden geri kalanlar, kolaylıkla Thomas ve Znaniecki(1987)'nin listesinin diğer üç maddesine yerleştirilebilir. Konut çevresi ile ilgili olarak, insanın psikolojik gereksinimler listesi aşağıdaki gibi sıralanabilir (Sungur ve Çağdaş, 2003);

- Güvenlik gereksinmesi,
- Rahatlık gereksinmesi,
- Prestij gereksinmesi,
- Sosyal ilişkiler gereksinmesi,
- Etkinlik gereksinmesi,
- Huzur gereksinmesi,
- Güzellik gereksinmesi.

3.3.2. Yaşamsal Değerler (Life values)

İnsanlar basit olarak konutu, gereksinimleri karşılayan bir nesne olarak algırlar. Bazı gereksinimler, iklim şartlarından korunmak gibi, hayatta kalma ile yakından ilgilidir. Bunun yanı sıra, konutun tatmin etmesi gereken bir çok sosyal ve psikolojik gereksinim vardır. İnsanlar zihinlerinde saklı bir çok sessiz gereksinime sahiptirler. Biz bu gereksinimlere “yaşamsal değerler (life values)” diyoruz. Önceki

çalışmalarda, yaşamsal değerler, amaçlar olarak tanımlanmıştır ve aynı zamanda gereksinmelerin, arzuların ve isteklerin bilişsel göstergeleri olarak karakterize edilmişlerdir. Ekonomist Becker (1976) kararlı (sabit, değişmeyen) tercihleri “yaşamın temel görünüşleri (fundamental aspect of life) olarak tanımlamıştır. Francescato ve diğerleri (2002), ise “yaşamın temel görünüşlerini” yaşamsal değerler olarak tanımlamışlardır. İnsanların zihnindeki yaşam değerleri ve onlara yüklenen farklı anlamlar arasındaki ilişkiyi simgeleyen (ifade eden) inanç-değer yapısı sabit değildir, deneyimlerle değişir (Arogones, Francescato, Garling 2002).

Konut tercihlerini belirlerken, yaşamsal değerlerin rolünün önemini destekleyenlere göre yaşamsal tatmin, konut tatmini ile yakından ilgilidir. Birkaç deneysel konut tercihi ve seçimi çalışmasında 4 yaşamsal değer gözardı edilmemesi gereği anlaşılmıştır (Tablo 3.3.2-1). Bunlar; beraberlik (togetherness), kendini iyi hissetme (well being), zenginlik-varlıklı olma (Wealth), refah(comfort)tır (Arogones, Francescato, Garling 2002).

Tablo 3.3.2-1: Konut ile ilgili Yaşamsal Değerler (Garling ve Friman, 2002 sf.63)

Yaşamsal Değerler (Life Values)	Açıklama
Berberlik (togetherness)	Aidiyet, birilerini sevmek, iyi insan ilişkileri
Kendini iyi hissetme(well-being)	Halinden memnun olma, hoşlanma, mutluluk, zevk alma, içsel uyum
Zenginlik-varlıklı olma (wealth)	İyi ekonomik güce sahip olmak, gereksinimleri satın alabilme yeteneği
Refah (comfort)	Rahat bir yaşam

Yeme, uyuma, dostluk kurma gibi birçok sıradan etkinliği, farklı yaşamsal değerler tarafından anlamlandırılan algılar olarak görürüz. Konut seçiminde bunların anlamı “amaçlar” olmalıdır. Örn: yeni bir konut, yemek hazırlama, yeme, uyuma ve misafir ağırlama mekanlarına sahip olmalıdır. Garling, Lindberkve Montgomery, 1989’daki bir çalışmalarında bir grup öğrenciye yukarıdaki yaşamsal değerlere karşılık gelen etkinlikleri belirletmişlerdir (Tablo 3.3.2-2). Bu etkinlikler zaman-kullanım (time-use studies) çalışmalarının sonuçlarından seçilmişlerdir (Arogones, Francescato, Garling 2002). Tablo 3.3.2-3’te de etkinlikler için gerekli olan konut nitelikleri belirtilmiştir.

Tablo 3.3.2-2: Farklı Yaşamsal Değerleri Karşılaman Etkinlikler(Garling ve Friman, pp.63, 2002)

Etkinlikler	Yaşamsal Değerler
Aile ile birlikte olmak	Kendini iyi hissetme, aşk, beraberlik
Eğitim	Başarı, heyecan duyma
Çalışma	Başarı, beraberlik
Arkadaşlarla birliktelik	Beraberlik
Kent dışı sayfiyede gezinti	Bağımsızlık, kendini iyi hissetme
Jimnastik, beden alıştırmaları yapma	Kendini iyi hissetme
Parti düzenleme	Beraberlik, tanınma(kabul görme)
Kültürel olaylar	Heyecan duyma

Tablo 3.3.2-3: Etkinlikler İçin Gerekli Olan Konut Nitelikleri(Garling ve Friman, pp.65, 2002)

Konut nitelikleri (Housing Attributes)	Etkinlikler
Konutun büyüklüğü	Dinlenmek, arkadaşlarla birlikte olmak, parti düzenlemek
Konut dışı özel açık mekan (bahçe)	Aile ile birlikte olmak, bahçe ile ilgilenmek
Kent dışı sayfiyeye yakın olmak	Dinlenme, kırsal alanda gezinti,aile ile birlikte olmak, beden alıştırmaları yapma
Kent merkezine yakın olmak	Kültürel olaylar, alışveriş

3.4. Kültür

Sözlük anlamıyla kültür;

- *Bireyin kazandığı bilgi,*
- *Bir topluma veya halk topluluğuna özgü düşünce ve sanat eserlerinin bütünü,*
- *Muhakeme, zevk ve eleştirme yeteneklerinin öğrenim ve yaşantılar yoluyla geliştirilmiş olan biçimi,*
- *Tarihi toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddi ve manevi değerler ile bunları yaratmada, sonraki nesillere iletmede kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların bütünü, hars, ekin olarak tanımlanır (TDK Türkçe sözlük, 1998).*

Ana Britannica Genel Kültür Ansiklopedisi, 2000’de kültür; insanın türüne özgü bilgi, inanç ve davranışlar bütünü ile bu bütünün parçası olan maddi nesneler, toplumsal yaşamın dil, düşünce, gelenek, işaret sistemleri, kurumlar, yasalar, aletler, sanat yapıları gibi her türlü maddi ve tinsel ürünü kapsamına alır. Temelinde yalnızca insanda bulunan bir yetenek yatar. Kültür, toplumsal yaşamın ürünüdür, işlevi toplumsal pratikleri anlamlandırmaktır ve kendisi de ancak toplumsal yaşamın başka

yönleri ile ilişki içinde anlam kazanır.“Kültür” toplumsal anlamı olduğu kadar kişisel yetileri de kapsamı içine alan son derece geniş bir içeriğe sahiptir (Örer, 2001).

Gür (2000) ’e göre, insanlar gruplar halinde örgütlenirler. Aynı coğrafyasal koşullara karşı uzun süre başa çıkma uğraşımı vermiş, tutarlı dengeli, bütünlük arz eden, ortak değerleri, sanat, zenaat, beceri ve alışkanlıkları olan ve bunları çeşitli mekanizmalarla nesilden nesile aktarmış olan insan toplulukları “kültür”dür (Gür, 2000).

Güvenç (1996)’e göre ise, idealler, değerler ve davranışlar olarak kültür, sosyal-kültürel evrendeki açık-seçik eylemlerin ortaya koyduğu ve nesnelleştirdiği anlamlar, değerler ve kurallar, bunların etkileşim ve ilişkileri, bütünleşmiş ve bütünleşmemiş gruplarıdır. Çevreye uyum olarak, insanların (içinde bulunduğu) yaşam koşullarına uyumlarının toplamı, onların kültürüdür. Geniş anlamda, eğitim olarak kültür, toplumsal olarak öğrenilen ve aynı yoldan yeni kuşaklara aşıl原因 davranış örüntüleri ya da kalıplarıdır. Bireysel psikoloji olarak kültür, büyütülerek (bilimsel) ekrana yansıtılmış bireysel psikolojidir. Kültür, bir toplumun üyesi olarak, insanoğlunun öğrendiği (kazandığı) bilgi, sanat, gelenek-görenek ve benzeri yetenek, beceri ve alışkanlıkları içine alan karmaşık bir bütündür (Güvenç, 1996).

Güvenç (1996), kültürün özelliklerini şöyle sıralar;

Kültür;

- Öğrenilir,
- Tarihidir ve süreklidir,
- Toplumsaldır,
- İdeal yada idealleştirilmiş kurallar sistemidir,
- Değişir,
- Bütünleştiricidir,
- Bir soyutlamadır,
- İhtiyaçları karşılayıcı ve doyum sağlayıcıdır.

Alışkanlıkları destekleyen ve pekiştiren doyumun yokluğu ise, alışkanlıkların kaybolmasına yol açabilir. Kültürel öğeler, toplumun üyelerine bir doyum veya hizmet sağlayarak var olabilirler.

Kendisinin herhangi bir topluma ait olduğuna inanan bireylerin hal ve hareketlerini, tercihlerini, kararlarını, ideallerini kültürler belirler. Bir kültüre ait bir topluluğun bireylerinin birbirleriyle ilişkileri geleneksel bir yasa veya bir töre ile düzenlenir. Aynı şekilde, insan topluluklarının iş birlikteliklerini de sosyal statü ile töresel saygı kurallarına ve davranışlarına biçim veren dinsel ve etik kurallar düzenler. O topluluğa ait bireylerin bu ortak dünya görüşünün etkilediği değer yargıları ve beklentilerle biçimlenen “mekan” tanımları vardır (Canter, 1977).

Paylaşılan inanç sistemleri, değerler, semboller ve bir grup insanı tanımlayan stillerle modellenen kültür, insan davranışının büyük bir kısmını kontrol etmektedir. Kendine özel bir tarihe sahip her kültür, eşsizdir ve zaman ilerledikçe gelişir. İnsanlar belli bir yapısal çevrede, hayatta kalma ve büyüme ile ilgili problemlere karşı değişik yaklaşımlar geliştirdikçe evrim geçirmektedir. Her nesil, kendisinden önceki nesillerin şekilendirdiği ve kültürün bir parçası olan yapısal çevrede yaşamakta ve o’da o çevreyi şekillendirmektedir. Toplumlar arasındaki kültürel farklılıklar, bilişsel kurguların ve paylaşılan sosyo-kültürel normların farklılığının eseridir. Bireylerin deneyimleri ve birikimleri, paylaşılan norm ve değerlerden doğan ve kendiliğinden oluşan algının kaynağıdır. Dolayısı ile algı kişilikten çok sosyal sistemin bir parçasıdır (Ünlü, 1994).

Karmaşık bir projelendirme ve yapım sürecinin sonunda oluşan yapısal çevre, ait olduğu toplumun kabul edilebilir davranışlar dizgesinin ipuçlarına sahiptir. Projelendirme ve yapım süreçlerinde, karar vericilerin tasarımcı ya da yapım ustası olması, toplumun o zaman dilimindeki normlarını kullanma içgüdüsünü etkilemez. Zaman içinde sosyo-kültürel normlar değiştikçe yapısal çevre de değişir. Bu değişim evrim geçirerek süregider ve her zaman kültürün bir parçası olarak kalır (Gür, 2000).

Gür(2000), kültüre özgülüğü aşağıdaki maddelere dayanarak açıklamaktadır:

- a) Kültürü saran çevrenin iklimsel ve topografik özellikleri,
- b) Kültürde yaygın olarak kullanılan dil,

- c) Çoğunluğun taşıdığı dini inanç, kozmik inanışlar ve simgesel dizgeler,
- d) Kültürde egemen aile ve akrabalık yapısı,
- e) Yiyecek alışkanlıkları ve yeme tarzı,
- f) Kültürün statü belirleme araçları, kastlar ve sosyal tabakalaşma,
- g) Tavrı ve diğer sözsüz anlatımlar,
- h) Biliş şemsi,
- i) Davranış mekanizmalarının işleme biçimi ve ayrıntıları,
- j) Toplumsal ilişki normları,
- k) Çalışma, ortak iş yapma, iş güvencesi, ticari alışkanlıklar,
- l) Genel üretim biçimi ilişkileri,
- m) Geleneksel, ahlaki ve töresel ilişkiler, ideal kurallar, normlar,
- n) Yerleşmiş mekansal normlar.

3.4.1. İnsan – Çevre Etkilişim Sisteminde Kültür:

Altman (1980), insan-çevre ilişkileri açısından kültür kavramını, çeşitli temel özelliklere ayırarak tanımlamaya çalışmaktadır. Bunlardan ilki, kültürün inançlar ve algılamalar, değerler ve normlar, grup ya da toplum davranışları alışkanlıkları seti olduğuna dayanmaktadır. İkinci özellik, kültür sözcüğünün belirli bir grup tarafından ortak görüş olarak paylaşılan biliş, hissediş ve davranışları belirlemek için kullanılmasıdır. Çok yavaş oluşan kültür değişimine rağmen eğitim ve sosyalizasyon süreci ile kültürün kendi kendini koruması görüşüne dayanan üçüncü özellik ise, ortak inanışlar, değerler ve davranış biçimlerinin bir nesilden ötekine aktarılmasıdır. Dördüncü ise, kültürün fiziksel çevrede belirmesi, konut yerleşme ve tüm yapay çevrenin kültürel değerleri yansıtması olgusudur (Altman, 1980).

Rapaport (1980a) kültürü üç bakış açısı ile tanımlamaktadır. Birinci yaklaşıma göre kültür, tipik bir grubun yaşam şekli (biçimi)dir. İkinci olarak kültürün sembolik kodlarla oluşmuş bilişsel şemalar, semboller ve anlamlar sistemidir. Üçüncüsü ise, kültürün ekoloji ve kaynaklarla ilgili olarak hayatta kalabilmek için uyum sağlama stratejileri olduğunu savunan yaklaşımdır. Bu üç görüş açısı, bir karmaşa içinde değil ama birbirlerini tamamlayıcıdır. Rapaport aynı zamanda, kültürü birleşenlerine ayırarak, kültür ve insan davranışı arasındaki ilişkiyi, dünya görüşü, inançlar, değerler ya da şemalar ve yaşam şekilleri, eylemler zinciri olarak, soyuttan somuta bir süreç ile açıklamaktadır (Rapaport, 1980a).

Tasarımcılar, bir kültüre ait ideallerle somutlaşan inanışları, değerleri, normları yapısal çevre aracılığı ile sonraki nesillere aktarabilmek için o toplumun kültürünü iyi tanımlamalıdır. Kültür, dünyaya bakışın bir yolu olarak, bir dünya görüşü ortaya koyarken, tasarım açısından ise dünyaya şekil vermeye yarayan bir alt yapıdır. Dünya, bir yaşam biçimini, bir bina stilini, bir peyzajı veya bir yerleşimi oluştururken sistematik ve kesin seçeneklere ait kuralları uygulayarak şekillenir. Bu şekillenme kişisel kararlar ve bir çok insanın ortak hareketi ile olur.

3.4.2. Kültürün Mekan Belirleyici Niteliği

Kültür ve çevre arasında karmaşık bir ilişki vardır. Kültürel ve çevresel elemanlar işlevsel ve karşılıklı bir dayanışma içindedirler. İnsan çevreye uyum sağlarken, içinde yaşadığı kültüre ait belli yaşam motifleri kullanmaktadır. Bu motifleri kullanarak çevre ile sağlıklı bir uyum oluştururken de, aynı zamanda, yapısal çevreyi kontrol edip değiştirmektedir. Yapısal çevrenin bu değişimi, zaman içinde değişen insan gereksinmelerini karşılamak, hakim olan tutum, yaşam tarzı ve adetleri yansıtmak yönünde olmaktadır. İnsan çevre hakkındaki görüş ve algılarını etkileyen kültürel değerler, insanların algı ve görüşleriyle şekillenen çevresel tasarımı da etkilemektedir. Böylece kültürün bir ürünü olan yapısal çevre, normların, adetlerin ve değerlerin gelecek nesillere aktarılma görevini yerine getirmiş olmaktadır (Aillo, Thomson 1980).

Farklı kültürlerden insanların, farklı duyum ve algılamalarla, aynı çevreyi farklı biçimlerde kullandıkları belirlenmiştir. Farklı kültürlerde yaşayan bireyler, birbirlerinin mekansal davranışlarını farklı yorumlayabilmekte, bu da iletişim zorluğu ortaya çıkarmaktadır. Kültürler arasındaki farklı mekansal gereksinmelerin yanlış yorumlanması, yapısal çevrenin de yanlış yorumlanmasına sebep olmaktadır. Mekan düzenleme, kontrol etme ve iletişim için kullanım, tüm kültürlerde aynı olsa da yapısal çevrenin özel görünimleri kültürler arasında farklılık göstermektedir. Kültürler arasında veya kültür içinde yanlış iletişime olanak vermemek için mekan kullanım motiflerinin çeşitliliğinin önemi göz ardı edilmemelidir (Aillo, Thomson, 1980).

3.5. Bölümün Tez Konusuna Katkısı

- Bir algı, biliş ve davranış mekanizması,
 - * Fenomenolojik davranış kuramı,
- Güvenlik, rahatlık, prestij, sosyal ilişkiler, etkinlik, huzur ve güzellik gereksinimleri,
- Toplumun kültürüne ait ip uçlarının kullanıcı davranışlarını anlamlandırması,
- Toplumda kabul gören davranışların sergilenmesi
 - * Mutluluk,
 - * Doyum,

Kullanıcı rolünde insan, mekanın kendi gereksinmelerini karşılamak ve amaçlarını tatmin etmek üzere tasarlanması gerektiği beklentisi içindedir. Bu nedenle farkında olmasalar da birbirlerini doğrudan etkilemekte olan kullanıcı ve tasarlayıcı ve onların iletişimi önem kazanmaktadır. Çalışmada, mekan – kullanıcı – tasarımcı iletişim döngüsü modelinde yer alan insan, bir algı, biliş ve davranış mekanizmasıdır. Algı, duyarlar yoluyla çevreden bilgi edinme eylemi; biliş, yorumlama, belleğe gönderme yapma, duyumsama ve değerlendirme eylemi; davranış ise, amaç ve güdüler doğrultusunda algılara organizmanın devinim ve diğer tepkileri yoluyla verdiği yanıttır. İnsan davranışlarını açıklayan çeşitli yaklaşımlar arasında fenomenolojik yaklaşım, araştırmamız kapsamında yer alan davranış sistemini açıklamak için uygun bulunmuştur. Çünkü, fenomenoloji, yaşanan dünyanın iyileştirilmesi olarak ele alındığından, mekan – kullanıcı – tasarımcı arasındaki iletişimin olabilmesi ve sürdürülebilmesi bu tanıımı gerçekleştirebilir.

Mekansal kalite tanımı gereği mekanın, güvenlik, rahatlık, prestij, sosyal ilişkiler, etkinlik, huzur ve güzellik gibi psikolojik gereksinimleri karşılama yeteneği, psiko – sosyal kaliteyi sağlayacaktır.

Bir çok tanımın yanı sıra, kültürler, dünya görüşünü, o gruba ait olduğuna inanan bireylerin hal ve hareketlerini, seçimlerini ve kararlarını sınırlandıran bir takım idealleri belirlediğine ve o toplumda, o döneme ait kabul edilebilir davranışların ip uçlarını taşıdığına göre, tasarımcının bu ipuçlarını bulması önem kazanmaktadır. Bu, tasarımcının o toplumda o dönemde kabul edilebilir davranışlar sergileyen

kullanıcının davranışlarını anlamlandırmaya yönelik olmalıdır. Çünkü, kullanıcı bu davranışları sergileyebildiğinde mutlu olacak ve doyuma ulaşacaktır. Bu da bizi mekan kalitesiyle ilgili yorumlarımızda olumlu sonuçlara ulaşmamızı sağlayacaktır.

Bölüm 3.3.1.’de sözünü ettiğimiz psikolojik gereksinmelerle, 3.4. kültür bölümünde anlatılan kültüre özgü özellikler örtüşmektedir.

Tablo 3.5-1: Psikolojik gereksinmeler ve kültür

Psikolojik Gereksinmeler	Kültüre özgü özellikler
Güvenlik	Kültürü saran çevrenin iklimsel ve topografik özellikleri; Çalışma, ortak iş yapma, iş güvencesi, ticari alışkanlıklar
Rahatlık	Yiyecek alışkanlıkları ve yiyecek tarzı
Prestij	Kültürün statü belirleme araçları, kastlar ve sosyal tabakalaşma; Genel üretim ilişkileri.
Sosyal ilişkiler	Kültürde egemen aile ve akrabalık yapısı; Toplumsal ilişki normları.
Etkinlik	Davranış mekanizmalarının işleme biçimi ve ayrıntıları; Tavrı ve diğer sözsüz anlatımlar.
Huzur	Geleneksel, ahlaki ve töresel ilişkiler, ideal kurallar, normlar; Çoğunluğun taşıdığı dini inanç, kozmik , inanışlar ve simgesel değerler.
Güzellik	Yerleşmiş mekansal normlar.

Yukarıdaki tabloya (Tablo 3.5-1) göre, psikolojik gereksinmeler, ilgili oldukları kültür özellikleri içinde karşılanmaya çalışılmalıdır. Kullanıcının ve tasarımcının aynı kültür özelliklerini taşımaları, tasarlanan gerçek mekanla kullanıcının algıladığı mekan arasındaki farkı en aza indirecektir ve bizi psiko – sosyal kaiteye daha çok yaklaştıracaktır.

4. İNSAN – MEKAN İLETİŞİMİ

Türk Dil Kurumu Türkçe sözlükte iletişim, “*duygu, düşünce veya bilgilerin akla gelebilecek her türlü yolla başkalarına aktarılması, bildirişim ve haberleşme*”dir. Cüceloğlu (1991)’na göre “*iletişim, iki birim arasında birbiriyle ilişkili mesaj alışverişi*”dir. İnsanlar birbirlerinin farkına vardığı andan itibaren iletişim başlar ve mesajların kaynağı kendisi olduğu kadar, onların oluşturduğu ortamlar da olabilir. Bu tanımdaki birim, birbiriyle ilişkili olma, mesaj, alış-veriş kavramlarını Cüceloğlu (1991) aşağıdaki gibi açıklamaktadır.

Birim: Birbirleriyle karşılıklı mesaj alışverişi yapan insan, toplum, ortam (çevre), hayvan yada makinenin her birine ‘iletişim birimi’ adı verilir. İletişim sadece insanlara özgü bir olay değildir. İki kedinin miyavlamaları, onların iletişim içinde olduğunu gösterir. Karşılıklı satranç oynayan iki bilgisayarın her biri, bir iletişim birimi oluşturur. İletişim birimleri ikiye ayrılır; kaynak birim ve hedef birim. Kaynak birim, mesaj gönderen birimdir. Bu konuşan kişi, miyavlayan kedi yada satranç oynayan bir bilgisayar olabilir. Adından da anlaşılacağı gibi, kaynak birim mesajın kaynaklandığı, olduğu birimdir. Hedef birim ise, mesajın gönderildiği birimdir. İki kişi konuşurken, konuşan kaynak, dinleyen ise hedef birim olur .

Birbiriyle İlişkili Olma: İletişim olabilmesi için sadece mesaj alışverişi, bir başka deyişle, sadece iki yönlülük yeterli olamaz. Alınan ve verilen mesajların birbiriyle ilişkili olması da gerekir.

Mesaj: İki kişinin arasında mesaj alışverişinin olduğu her zaman iletişim ve her girdiğimiz ortamın da bize verdiği mesajlar vardır. Her ortamda o ortamı yaratan bilinç, ortam aracılığı ile size mesaj yollar. İnsanların karşılıklı konuşurken birbirlerine söyledikleri sözler, mesaja örnek olarak verilebilir. Ne var ki, mesajın mutlaka sözlü olması gerekmez. Yüz ifadeleri, el kol hareketleri, oturuş ve duruş birer mesajdır. Mesaj, *kaynak birimdeki içeriğin, bir seçim sürecinden geçirilmiş ifadesi*”dir. Bu tanımda sözü edilen seçme sürecinin söz konusu olmadığı otomatik tepkiler mesaj değildir. Yüzümüze yakın bir yerde el çırpıldığı zaman, istemeden gözümüzü kırparız. Bu tür refleks hareketler, mesaj olarak kabul edilmez. Mesaj olabilmesi için, kaynak birimdeki içeriği ifade edebilecek olası seçenekler arasından seçilerek ifade edilmesi gerekir. Örneğin; göz önünde el çırpıldığı zaman mutlaka gözün kırılacağını bilirsiniz. Ama, ‘Merhaba nasılsınız?’ dendiği zaman ne cevap alacağınızı yüzde yüz kestiremezsiniz. Verilebilecek cevaplar arasından size uyan birini seçersiniz.

Alışveriş: İletişim iki yönlü bir süreçtir. Ne sadece alış, ne de sadece veriş iletişimi oluşturamaz. Bir kişi konuşuyor, diğer bir kişi onu görüyor ve dinliyorsa iletişimden söz edebiliriz. Dinleyen kişinin yüz ifadesinden, oturuş biçiminden, sizi anlayıp anlamadığını, sıkılıp sıkılmadığını çıkarabilirsiniz. Sözlü mesaja, sözsüz mesajla cevap verilmiştir. Birbirlerini görmesi engellenen iki kişiden sadece biri konuşma

olanağına sahipse, bu durumda bir iletişim değil, bir iletişim söz konusudur. Başka bir ifadeyle, mesaj gönderilir, fakat bu mesajın karşılığı alınmaz. İletişim olabilmesi için bir mesaj alışverişine, bir başka deyişle, iki yönlülüğe gerek vardır. Kaynak birimin gönderdiği mesaja karşılık, hedef birimin verdiği cevap mesaja, “geri iletim” adı verilir.

4.1. İletişim Modeli

Bir iletişim modelindeki ögeler, kaynak ve hedef birimler, kanal ve iletişim ortamı olmak üzere üç ana başlık altında toplanabilir.

4.1.1 Kaynak ve Hedef Birimler

Her iki birimi açıklayabilmek için, merkez, gönderici ve alıcı tanımlarını bilmemiz gerekmektedir. Cüceloğlu (1991), bu tanımları şöyle yapar; *Merkez*: Gönderilecek mesajların içeriğinin (duygu, düşünce, niyet, güdü, eylem vb.) olduğu ve gönderilmek üzere seçildiği bölümdür. *Gönderici*: Merkezdeki içeriği, sözlü yada sözsüz işaretler haline dönüştürerek kanala bırakan ögedir. Sözlü iletişimde ciğer, gırtlak, dil, diş, dudak ve damarlardan oluşan ve birbirleriyle düzenli ilişki içerisinde çalışan son derece karmaşık bir sözlü gönderici sistemi iş görür. Yüz ifadeleriyle sözsüz bir iletişim söz konusu olduğu zaman ise, boyun ve yüz kaslarından oluşan bir düzen, gönderici olarak çalışır. *Alıcı*: İşaret biçimine dönüşmüş olarak kanaldan gelen mesajları alan ve merkeze aktaran ögedir.

Kaynak birim göndericidir ve merkezde oluşturduğu mesajını herhangi bir kanal yardımı ile hedef birime gönderir. Hedef birim, gelen mesajları alma görevini yapar ve mesajların türüne göre farklı alıcılar kullanır. Alıcılar, işitme sistemi, görme sistemi, cilt ve burun olabilir. Sözlü mesaj geldiğinde işitme sistemi, görsel mesaj geldiğinde görme sistemi, mesaj, dokunma, koku gibi işaretler aracılığı ile gönderilen mesaj, cilt ve burun, alıcı sistem olarak iletişimi sağlar. Kaynak birim, mesaj gönderen durumundadır, hedef birim ise kendisine gelen mesajı alır ve yorumlar. Psikolojik işleyiş bakımından hedef birim, kaynak birimin aynısıdır ama süreçlerin yönü farklıdır. Hedef birim, alıp yorumladığı mesajla ilgili bir geri iletimde bulunduğu anda, işlevi bakımından artık bir kaynak birim olmuştur (Cüceloğlu,1991).

4.1.2. İletişim Kanalları

Kaynak birimden hedef birime, işaret haline dönüşmüş mesajın gitmesine olanak sağlayan yola, geçite, kanal adı verilir. Her duyu organı, bir kanala karşılık gelir. Birbirimizin farkına varınca başlayan iletişim çok kanallı bir süreçtir. Bu süreç içinde, her bir duyu organı bir iletişim kanalı işlevini görür. İnsanın biyolojik ve fizyolojik özellikleri üzerinde çalışanlara göre, duyu organları, uzak alıcılar (göz, kulak ve burun) ve yakın alıcılar (deri, zarlar, ve kaslar) olmak üzere ikiye ayrılır (Hall, 1966; Oktay, 1990).

Görsel Kanal: Mekanın uzaktan, yakından ve çok yakından algısı farklı şeyler söyler. Konutun uzaktan ayırd edilmesi, kimliğinin farkedilmesi, yakına geldikçe görünüşlerin verdiği perspektifle algılanmaya dönüşür ve farklı algı ölçeklerine doğru mekanla kurduğumuz iletişim gelişir. Tatmin, aslında tüm mekansal ölçeklerin bir fonksiyonudur ve onların toplamıyla oluşan bir algı bütünü sonucu ortaya çıkar. Bu nedenle de daha karmaşık bir yapıdadır.

İnsanlar, daha önce hiç kullanmadıkları mekanla ilk defa karşılaştıklarında, kısa sürede mekan hakkında bir izlenim oluşturmaktadırlar. Mekanın büyük veya küçük, aydınlık veya karanlık, yaşanabilir veya yaşanamaz olduğu gibi algılamaları içeren bu ilk izlenimler, otuz-otuzbeş saniye gibi kısa bir sürede oluşmakta ve daha çok sözsüz mesajlara dayanmaktadır. UCLA öğretim üyelerinden psikolog Mehrabian (1971), insanların birbirleriyle karşılaştıklarında, ilk izlenimi nelerin belirlediğini araştırmıştır. Bulduğu sonuçlara göre; gözden gelen mesajlar ilk izlenimin %55'ini, kulaktan gelen mesajlar %38'ini oluşturmaktadır. Kişinin ne söylediğini belirten içerik ise, ilk izlenimin ancak %7'sini oluşturmaktadır. Bu sonuçlar, mekanla ilk karşılaştığımızda ne gördüğümüzün, nasıl bir izlenime sahip olduğumuzun ve nasıl yorumladığımızın, mekanı nasıl kullandığımızdan daha önemli olduğunu göstermektedir.

İşitsel Kanal: Konuşulan kelimelerle ses halinde aktarılan mesaj, işitme kanalı yoluyla, hava titreşimi olarak hedef birime ulaşır. Sözlü ifade yani hava titreşimi ağızda başlar, bizi dinleyen kişinin kulağına gider ve orada işitsel alıcı organ tarafından, sinirsel titreşimlere dönüştürülerek beyine iletilir. Karşılıklı

konuştuğumuz kişiyi görmesek bile, sesimizin tonu, vurgulama tarzımız, sessizliklerin süresi, kekeleyerek konuşmamız, duraklamamız, kelimeleri tane tane veya birbiri peşi sıra söylememiz iç dünyamız hakkında fikir verir. Kalın bir erkek sesi ile ince bir erkek sesi dinleyenler üzerinde farklı bir etki uyandırır. Konuşmasında bazı kelimeleri vurgulayan kişinin, nelere önem verdiğini anlarız. Kişinin konuşma tarzı, onun kendinden ve söylediğinden emin olup olmadığı, söylediğini ne kadar bildiği konusunda bir izlenim verir. İlk karşılaşma ve tanışma anındaki bu tür ilk izlenimler, kurulacak ilişkinin geleceği hakkında çok önemli etkiler içerir. İnsan kulağı, iyi bir söyleşiye 7 mt'den, konferans ve dinletilere 35 mt'den reaksiyon gösterir ama tüfek ve jet seslerine 2 km'den de olsa duyabilir (Cüceloğlu, 1991). İnsan-mekan iletişimde mekandaki sesin dolaşımına ilişkin ortam, mekan algımızı ve yargımızı etkiler. İçerde seslerin yankılanması, akustik niteliği, ses geçirimi insanın konfor koşullarını olduğu kadar psikolojik durumunu da olumlu yada olumsuz etkiler.

Dokunsal Kanal: Dokunmanın işlevi, yaşamın değişik alanlarında araştırmalarla saptanmıştır. Bizim toplumumuzda, yakın arkadaş ve dostların birbirlerine sık sık dokunduğunu görürsünüz. Dokunma, ilişkinin sıcaklığını ve kişilerin birbirlerine karşı hissettikleri yakınlığı yansıtır (Cüceloğlu,1991). Benzer şekilde, insanların sık sık eşyalarına ve yaşadıkları mekanın elemanlarına dokunarak mekan algılarının olumlu ya da olumsuz olduğunu belirlemeye çalışırlar. Dolayısı ile burada bir tatminden söz edebiliriz. Mekanda oluşturulan dokular, mekanın rahat ya da rahatsız olarak nitelenmesini, sıcak ya da soğuk olarak algılanmasını etkiler.

Kokusal Kanal: Koku merkezleri iç beyindedir ve beyin kabuğunun denetiminden uzaktadır. Bu nedenle kokular, duygusal yaşamımızı doğrudan ve kuvvetle etkiler; bu etki olumlu ya da olumsuz olabilir. Kokunun olumsuz etkisini düşünceyle gidermek çok zordur. Burun, parfüm kokusunun 2-3 mt'den; hafif kokuları 1 mt'den algılar (Cüceloğlu, 1991). Mekanların hatırdaki kalmalarının önemli bir nedeni de, o mekanlarla özdeşleşen kokulardır. Rahatlık duygusu ve haz duygusu gibi mekanı tarif ettiğimiz duygulara dönüşür.

Tadsal Kanal: Çok yaygın olan “tatlı yiyelim, tatlı konuşalım” sözü halk arasında tat almanın bir iletişim aracı olarak bilindiğini ifade ediyor. Damak zevki ile

duygular arasında güçlü bir bağ vardır (Cüceloğlu, 2002). Tadsal kanal, isan-mekan iletişiminde aracı bir rol üstlenir. İçinde güzel bir tad aldığımız bir mekan ve o mekanın bazı ayrıntılarını hatırlarız. Ancak bu etkilenme karşılıklıdır. Özellikle, yeme içme mekanlarının tasarımında görsel olarak güzel bulup rahat ettiğimiz bir mekanda iyi tadlar bulduğumuz düşünülebilir ya da iyi tadlar aldığımız bir mekanın çok güzel olduğunu hatırlayabiliriz..

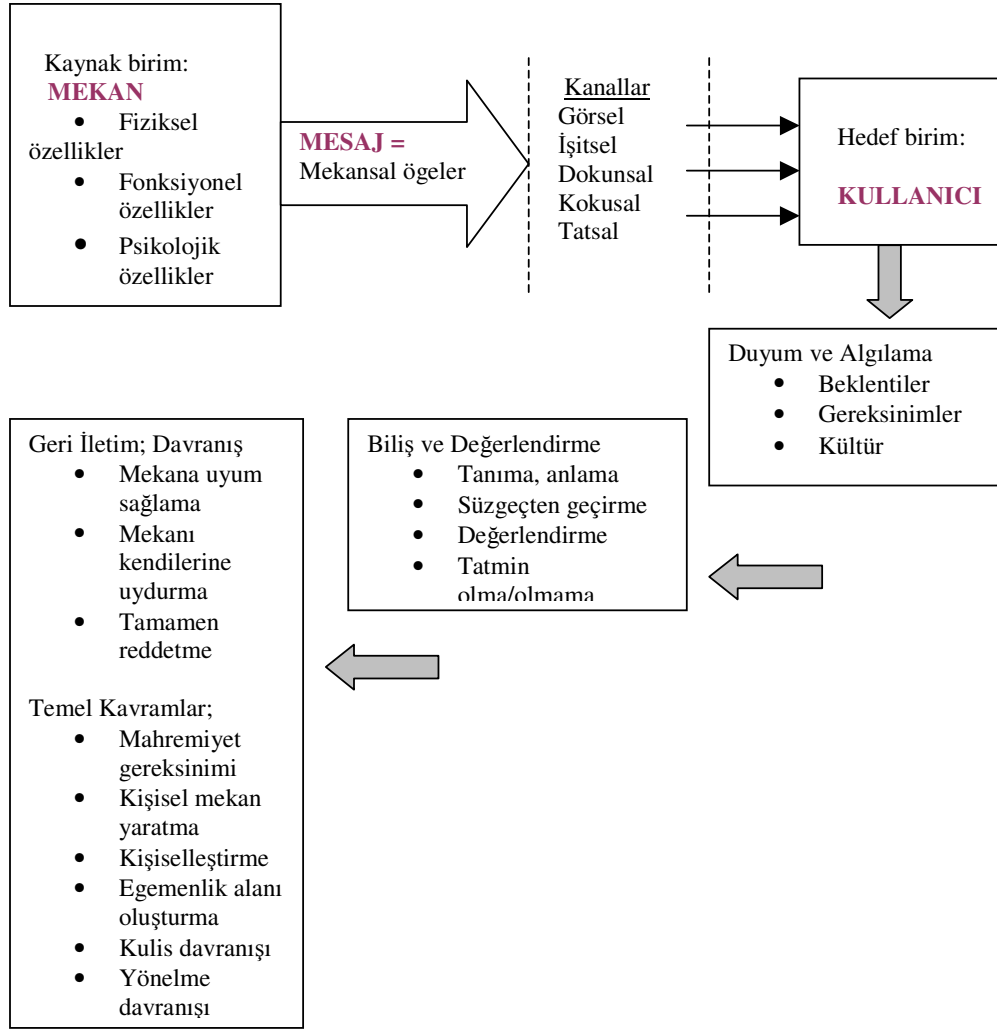
4.1.3. İletişim Ortamı

İletişim sürecini etkileyebilecek nitelikleri olan ve iletişim durumu içinde olan kişi, nesne ve olayların tümüne 'iletişim ortamı' adı verilir. Her insan-insan ve insan-mekan ilişkisi, bir ortam içinde yer alır. İletişimde bulunulan ortamda, mekanın fiziksel özellikleri, konfor şartları (çalınan müzik, mekanın sıcak veya soğuk, büyük yada küçük olması gibi), yapı çeşitliliği veya çevrenin özelliği (konut, iş yeri, okul, tören yeri gibi), iletişimi farkında olunsa da olunmasa da etkiler. Bunun yanı sıra, sosyo-kültürel yönüyle iletişim ortamına bakıldığında, toplum yaşamında önemli olan değerler ve toplum kültürü açısından, insanların nasıl bir çevre içinde ilişki kurduklarıyla ilgilenilir. Ayrıca, mekanla iletişim kuran insanların yaşı, mesleği, öğrenim düzeyi de, mekanla nasıl iletişim kurulacağını belirler (Cüceloğlu, 1991).

4.2. Temel İletişim Süreçleri

Cüceloğlu (2002), yüz yüze gelmiş iki kişi birbirlerinin farkına vardıkları anda iletişim başlar demektedir. Mimari mekanlar da kullanıcıları ile buluştuklarında, eğer kullanıcı nereye geldiğinin farkındaysa, iletişim süreci başlamış demektir. Bu tepki süreci şöyle açıklanır:

1. Çevrelenen organizmanın çevresinden gelen uyarı (stimulus) organizma tarafından algılanır. En dar anlamında algı bir uyarının varlığından duyular yoluyla bilgi sahibi olmaktır.
2. Algılanan şey (percept) beyne iletilir. Beyin tarafından algılanmak demek (apperception) bir nesneyi eski deneyimler yoluyla yorumlamak demektir. (Stea ve Downs, 1970)
3. Algılanan şey uyumlandırılıp kavrandığında biliş olur, yani organizmanın tanıdığı bildiği bir şeydir.
4. İlk uyarıya bir tepki gösterilirse bu önceden bilinen bir imgeye gönderme yapılarak gerçekleşmiştir.

Şekil 4.2-1: İletişim süreci

Mesajın işaret haline dönüşmesinde kullanılan simgeler ve bunlar arasındaki ilişkileri düzenleyen kuralların tümüne “kod (henüz işlenmemiş bilgi, duyu)” adı verilir. Bu anlamda, mekan ögeleri ve insan dilleri birer koddur. Yüz ifadeleri, söyleyiş tarzı el ve kolların hareketleri de, ayrı ayrı kodlarla aktarılan mesajlardır. Mesajın içeriğinin kod simgelerine dönüştürülmesine “kodlama” denir. Kodlanarak gelen mesajın içeriğini yeniden elde etmek için yapılan çözümleme sürecine “kod açma (algılama)” denir. Kod açma ve yorumlama birbirinden farklı iki işlemdir. Kod açma sürecinden sonra yorumlama başlar. Yorumlama yeniden bir değerlendirmeyi gerektirir. Kod açılarak elde edilen mesaj içeriğine, o andaki bütün ilişkiler ve diğer koşullar çerçevesi içinde, yeniden anlam verilmesine “yorumlama (bilgi)” denir. Kaynak

birimin gönderdiği mesaja karşılık hedef birimin gönderdiği cevap mesaja “geri-iletim (davranış)” adı verilir (Cüceloğlu, 1991).

4.2.1. Duyum ve Algılama

Duyu, duyu organlarının getirmiş olduğu henüz işlenmemiş bilgidir. Duyum ise, alıcı organların çevredeki enerjinin etkisi altında uyarılmasıyla ortaya çıkan nörofizyolojik süreçlere verilen addır. Duyumu inceleyen psikologlar alıcı organın yapısını, sinirsel enerjinin akış yollarını, çevrenin özelliği ile ortaya çıkan sinirsel enerjinin türü arasındaki ilişkiyi incelerler (Cüceloğlu, 1991).

Algı, Ana Britannica Genel Kültür Ansiklopedisi (2000)’nde, “*duyusal uyarımların anlamlı deneyimlere çevrilme süreci*”, Axis 2000 Büyük Ansiklopedi (1999)’sine göre ise, “*bir olayın, bir nesnenin duyular aracılığıyla edinilen ve bilinçte gerçekleşen tasarımı*” olarak tanımlanmaktadır. Cüceloğlu (1991)’na göre algı, “*bilgileri işleyerek belirli bir yapı ve organizasyona sokma işlemine verilen addır ve duyu verilerini örgütleyip yorumlayarak çevremizdeki nesne ve olaylara anlam verme süreci*”dir. Çevresel psikologlar tarafından ise algılama, çevremizdeki uyarıların farkında olma süreci olarak görülür. Gür (1996)’e göre; insan çevresini herşeyden önce kişisel etkinlikleri ve toplumsal ortamda üstlendiği rollerle algılar.

Algılama, algılanan uyarıcının(mekan ve mekansal ögeler) ve algılayan insanın özelliklerinin etkileşimiyle oluşur. Önce duyusal süreç yaşanır ve arkasından algı süreci gelir. İkisi arasındaki zaman farkı o kadar kısadır ki, normal koşullar altında bu kısa süreyi biz algılayamayız ve bu nedenle duyumla algılama aynı anda oluyor zannederiz. Alıcı organlar, renk, doku, ağırlık, sıcaklık, yumuşaklık, hızlılık gibi nesne ve olayların özelliklerine göre farklı duyusal veriler iletirler Bu özellikler, duyusal düzeyde nörofizyolojik enerjiye dönüştükten sonra algı süreci başlar. Algılama, bizim daha önceki yaşantı ve deneyimlerimizden etkilenir. Her algılama olayı, gelen duyusal verilerle dış dünya hakkında kurulan bir kuramdır. Bu kuram sorgulamaya ve denemeye açık geçici bir kuramdır. Daha sonradan gelen duyusal verilerle, ya daha kuvvetlenir yada zayıflayarak yerini başka geçici bir kurama terk eder. Her birey kendi kuramını, kendi yaşantısı ve deneyimleri çerçevesinde kurar.

Bu özelliğinden dolayı algı, son derece öznel bir süreçtir. İnsanın yarattığı herşey kendi algısal süreçlerinden geçerek oluşur (Cüceloğlu, 1991).

Rapoport (1977), çevrenin algılanması, bilişsel davranışlar ve değerlendirme temeline dayandığını savunmaktadır. Buna göre, çevresel algılama, çevrenin doğrudan duyularla hissedilmesi olarak kabul edilmektedir. Gerçek dünya, insanda ilk olarak kültürel bir süzgeçten geçmekte ve sonra, kişisel değerler çerçevesinde bir ikinci süzgeçten geçerek algılanılan dünyaya ulaşılmaktadır (Rapoport 1977). Dolayısı ile, algılamada bizim daha önceki yaşantı ve deneyimlerimizin etkisi büyüktür.

Algı ile ilgili çalışmalarda, mekan performansları, mekan gereksinimleri ve algıya dayalı konfor çözümlerine ulaşılmıştır. Örneğin; alan olarak birbirinden az farklı mekanlar, mekan boyutlarına göre farklı şekillerde algılanmaktadır. Dikdörtgen mekanlar, daha büyük olarak algılanırken, bu büyüklük algısının kare mekana yaklaştıkça etkisini kaybetmeye başladığı görülmüştür. Mekanın ferahlığının, binanın konumundan çok, iç mekanların sahip olduğu aydınlık değeri, oda ve pencere ölçüleri ve pencerelerin baktığı yeşil alanlarla yakın ilişkili olduğu görülmüştür (Oseland ve Raw, 1991). Algı ile tatmin arasında bir ilişkiden de söz etmek mümkündür. Ipsen (1989), tatmin ve algılama ilişkisini şu şekilde ifadelendirir: “tatmin ya da tatminsizlik derecesi ve düzeyi, beklentilerle ve bir nesnenin algılanmış gerçekliği ile ilişkilidir (Ipsen, 1960)”.

4.2.1.1. Algılamayı Etkileyen Özellikler

Bir algılama sürecinde, birbirini etkileyen dış etkenler(bizi etkileyen çevresel uyarıcılar) ve iç etkenler (uyarıcılardan gelen duyuşsal verileri işleyişimizdeki psikolojik süreçler) bir algı ürünü oluştururlar. Nesnenin yada davranışın içinde yer aldığı sosyal durum ve bağlam (ilişkiler çerçevesi) algılamamızı etkiler. Cüceloğlu (1991)’e göre;

...İçinde yetişilen kültür, o anda içinde bulunulan ortam, gereksinimler ve benzeri herşey, algısal beklentileri etkiler. Bu nedenle algılamalar “mutlak” bir gerçek olamaz. Her bireyin algılaması o bireyin gerçeğini oluşturur. Bu bilimsel gerçeğin unutulması, kendi bildiği ve gördüğünün “tek doğru yol” olarak savunulması, diğerlerinin algılamasına saygı göstermeyen, bireyin özgürce algılama ve düşünmesine sürekli zincir vuran bir ortam yaratır. Bu ortam, özgür düşünen kişilerin yetişmesini ve gelişmesini kısıtlar (Cüceloğlu, 1991).

Algılama sürecinin iki önemli aşaması seçici dikkat ve örgütlemedir;

Seçici Dikkat: Dış dünyada olup bitenlerin büyük bir kısmını duyu organlarımız yakalar, ne var ki biz bu enerjilerin farkına varamayız. İnsanoğlu, çevresini seçici bir şekilde algılar. Sinir sisteminden geçen duyuusal veriler, yaşantı ve öğrenme getirimleriyle etkileşimde bulunarak bir seçilmeye uğrarlar. Kişi, duyu organlarına ulaşan bütün uyarıcılara, tepkide bulunamaz. Gelen uyarıcılardan bir kaçını üzerine odaklaştırır. O anda neye ihtiyacı varsa ona doğru kayar. Bu algısal odaklaşmaya “dikkat” adı verilir (Dövcü, 1999). Diğer bir deyişle, Aydınli’ya (1992) göre, kişinin çevresindeki çok yönlü mesajları hızla alabilme, bilgiyi açık, net bir şekilde görebilme yeteneği “görsel keskinlik”tir. Bu da “dikkat” tanımıyla örtüşmektedir.

Örneğin, herhangi bir insan, bir sanatçı, bir mimar, bir sosyolog bir yapıya baktığında farklı farklı özellikleri algılar. Herhangi biri, yapının pencerelerini, kapısını, çatısını ve rengini algılamak, sanatçı, renklerin şiddetini, yapı üzerindeki gölgeyi, pencerelerin yansımalarını; mimar, diğerleriyle birlikte kullanılan malzemeyi, yapısal detayları; sosyolog ise pencerelerin perdelerinin açık ya da kapalı olmasını, yapının stilini algılar. Bunun yanı sıra, çevrenin gönderdiği mesajlar ve bunların insan tarafından algılanması ilgi, tutum ve değerlere bağlı olarak etkinlik kazanır (Aydınli, 1992).

Örgütleme (Organizasyon): Algı bir örgütlemedir. Dünya, nesnelerin ve olayların rasgele ve gelişigüzel dizildiği bir çevre olarak algılanmaz. Duyu organlarından karmaşık olarak gelen duygusal veriler, insan beyni tarafından örgütlenerek algılanır. Algı olgusunda biçim, renk, büyüklük, açıklık, kıyaslama gibi algısal değişmezler vardır. Bize gelen duyuları bu algısal değişmezlerle derler, toparlar organize ederek bir anlam veririz. Değişmezler, yaşantı boyunca geliştirilirler. Dolayısıyla, algısal işlemi kolaylaştırmak için, her gelen duyuusal veriye, her defasında yeni baştan anlamlar vermek yerine, değişmezler kullanılır. Algının örgütleme özelliği, algıyı oluşturan duyuusal girdilerin, toplamından daha fazla bir anlam ifade etmesini sağlar (Cüceloğlu, 1991).

4.2.1.2. Mekansal Algi

Görsel, işitsel, ısısal çevre etkenleri, üç boyutlu bir mekansal düzenleme kapsamında ele alındığında “mekansal algı” konusu ortaya çıkmaktadır. İnsan algılarııyla, çevresini amaçlarına özdeşleştirerek ve aynı zamanda çevrenin sağladığı koşullara kendini uydurarak bulunduğu mekana anlam kazandırmaktadır. Mekanın fiziksel özellikleri olan renk, doku, form, aydınlık düzeyi, koku, ses, ısı mekansal algılamamızı etkileyen faktörlerdir.

Renk, belli bir ortamdaki elemanlar ve ortam arasındaki farklılığın algılanmasına yardımcı olmaktadır. Bazı mekansal objeleri görünür hale getirmenin yolu arka planları ile kontrast yaratan bir renkle boyanmalarıdır. Öte yandan parlak renklerle boyalı geniş alanlar ise gözde bitkinlik oluşturmakta ve özellikle çevrenin aydınlanmasında farklı ışık seviyeleri söz konusu ise, gözde görmeyi takiben başka görüntüler de olmaktadır. Güçlü bir kontrasta sahip renkler ise, dikkat çekicidirler. Renk algı fizyolojisinin psikolojik etkileri üzerine kayda değer spekülasyonlar vardır. Bazıları bütün koyu renklerin depressif bir etki yaptığını ve bütün açık renklerin hayatı daha kolay, parlak renkler ise arkadaşça bir hale getirdiğine inanmaktadırlar. Bu sistematik bir araştırmaya dayalı olduğu kadar kişisel gözlemlere de bağlıdır. Bazı renkler, duvarların varlığını kabul ettirmeye çalışmayarak odayı daha geniş gösterebilirken, bazıları ise daha sıcak bir izlenim oluşturmaktadırlar. Bu yaygın kabul gören inanışlar, günlük deneyimlerle de doğrulanıyor gibi gözükmektedirler (Grandjean, 1973).

“Bir yüzeyin dokusu, malzemenin yapısında var olan niteliğidir.”(Aydınlı, 1986). Doku dokunularak tecrübe edilmektedir. Diğer bir deyişle doku parmaklarımız ve ayaklarımızın altıyla deneyimleyebileceğimiz bir şeydir. Vücudumuzun bu parçaları hissettiğimiz yüzeyin özellikleri ile ilgili bazı bildirimler yapmaktadır; yumuşak, sert, pürüzlü, vb. Aynı zamanda malzemenin ne olduğunu da anlatmaktadırlar; beton, çakıl, kum çamur, tahta vb (Ünlü, 1994).

Form, üç boyutlu bir anlatımı ifade etmek için kullanılmaktadır. Formların da kullanıldıkları mekanda farklı etkiler yarattığı yapılan deneysel çalışmalarla saptanmıştır. Dikdörtgen formların dengeli ve dinamik bir etki yarattığı; dar açılı formların dengesiz ve rahatsız etki yarattığı gözlenmiştir (Aydınlı, 1986).

Renk, doku ve formun görsel etkinliği kullanılan ışık kaynağı ve aydınlık düzeyi ile arttırılabilir veya azaltılabilir. Yeterince aydınlatılmamış mekanlar bizde kasvetli bir etki yaratırken iyi aydınlatılmış bir mekan bizde neşeli bir etki bırakabilmektedir. Işık kullanımına ilişkin çeşitli algı türlerine göre ortaya çıkan kurucu kavramlar ise; aydınlatma yoğunluğu, kamaşma, ışığın rengi, ışığın doğrultusu ve gölge olarak sıralanabilmektedir (Aydınlı, 1986 ve Hesselgren, 1969).

Koklama duyusu yoluyla da mekanlar hissedilip algılanabilmektedir. Koklama yolu ile çevremizdeki alanlar zihnimizde bir hatıra oluşturmaktadırlar. Koklama, ayrıca mekan duygusunu zenginleştirmekte ve o yeri özelleştirip, teşhis etmemizi sağlamaktadır. Diğer taraftan kokular, toplum tarafından verilen anlamları da göstermekte, manevi ve sosyal kimlikleri taşımaktadırlar. Koku insanların bazı yerleri farketmelerini ve akıllarında tutmalarını sağlamaktadır. Liman şehirlerinin algısal kimlikleri, görsel ve koku etkileriyle doludur. Deniz ürünlerinin satılması, depolanması, pişirilmesi bütün atmosferi değiştirmekte ve özel bir kimlik oluşturmaktadır. Aynı şekilde bir baharatçının ya da bir restoranın algılanmasında da koku önemli bir yer tutmaktadır (Rapoport, 1977).

Ses, çevresel değerlendirmenin özelliklerinden biridir. Çevrenin özelliklerini vurgular, ima eder, sunar. Sessiz ve gürültürlü yerler, o yerin anlamı ve özellikleri hakkında bilgi vermektedirler. Şehirlerde genelde trafik gürültüsü vardır. Sakin yerler ise insanın ağaçları, rüzgarı, suyun şırlıtısını kısaca doğal çevresini farketmesini, duymasını sağlamaktadırlar (Ünlü, 1994). Mekanın işitsel algılanması, yankı ve reverberasyon(yansıma) süresine göre farklı etkiler ortaya çıkmaktadır. Değişik form özelliklerine bağlı olarak uzun reverberasyon süresi ve yankının olması, insana olduğundan geniş bir mekanda bulunma hissini vermekte, buna karşın kısa reverberasyon süresi ise küçük bir mekanda bulunma hissi uyandırmaktadır. Mekanın oluşumunda kullanılan malzemelerin dokusal karakterlerinden kaynaklanan farklı yutma niteliğine sahip olmaları, işitsel algılamayı etkileyen bir faktör olarak kullanılmalarına olanak vermektedir (Aydınlı, 1986 ve Hede, 1981).

Bir mekanın algılanmasında o yerin ısısı, hava hareketi, nemi vb. de oldukça önemlidir. Bir mekanın gerçek ısı değerinin yanısıra o mekanda hakim olan renk ve

kullanılan malzemeler de o mekanın olduğundan sıcak yada soğuk algılanmasına neden olabilmektedir. Ateşin sarı-kırmızı rengi sıcak renkleri çağrıştırmakta; buzun mavi-yeşil rengi soğuk rengi çağrıştırmaktadır. Sıcak renklerle döşenmiş bir mekan olduğundan sıcak, soğuk renklerle döşenmiş bir mekan da olduğundan soğuk izlenimini bırakmaktadır. Aynı şekilde düz dokulu bir yüzey soğuk bir etki bırakırken, pürüzlü bir yüzey sıcak etki yaratmaktadır. Ayrıca o mekanda kullanılan malzemeler de o mekanın ısısal algısını etkilemektedir.Örneğin, metal soğuk, ahşap ise sıcak olarak algılanmaktadır (Brebner 1982).

4.2.2. Biliş ve Değerlendirme

Biliş, bilme edimini oluşturan süreçtir. (Ana Britannica Genel Kültür Ansiklopedisi, 2000). Biliş, algıdan daha çok zihinsel bir nitelik taşır. Biliş, çok fazla algısal zenginliğe sahip olmakla birlikte bilgiyi algıya oranla daha fazla ayırıştırır ve basitleştirir. Ünlü (1998) ve Holahan (1982) çevresel bilişimin, çevreden gelen enformasyonları toplama organize etme, tekrar yapılandırma ve çevresel imajları hatırlamayı içerdiğini belirtmektedir.

Bilişsel psikoloji, düşünme, öğrenme, hatırlama, hissetme ve zihinsel gelişim konuları üzerinde durur. Bilişim konusundaki çalışmalar psikoanalitik ve davranışsal psikoloji dallarında ağırlıklı olarak işlenmiştir. Bunlardan ilki bilişimin bilinçaltı, ikincisi ise öğrenme üzerindeki etkileri üzerinde yoğunlaşmıştır (Lang, 1987a, s.93).

Gür (1996), “kalıtsal belirleyicilik, biliş kavramında önemli bir ilkedir ve biliş gerek bir tanıma / anlama süreci gerekse bu süreçten insana kalan tortudur ve yorumlama, değerlendirme, tanıma ve anlama aşamalarını izler...” der. Bandura(1963)’da insan yaşamında belirleyici etmenin sosyo-kültürel öğrenme olduğunu vurgular. Antropolojik olarak bakıldığında, çevresel bilişim taksonomik bir süreçtir ve çevreyi anlamlandırma işlemidir. Anlamlandırma işlemi, bilişin bir kavramsal sisteme bağlı olarak adlandırma, sınıflama ve düzenleme yoluyla gerçekleştiğini savunur (Gür, 1996, s.87).

Bilişin ardından gelen yorumlama ve değerlendirme aşamasında birey, tatmin olma ya da olmama yönünde bir karar verir. Diğer bir deyişle, bir çevrenin objektif özellikleri, insanın bu çevresel özellikleri algılaması ve değerlendirmesi aracılığıyla

bireyin tatminini etkiler. Fiziksel çevrenin, tatmin üzerindeki ve tatminin davranış üzerindeki etkisi, çevre-insan ilişkilerini açıklamakta önemli bir rol oynar (Gür, 1996, s.87).

İnsan, öğrenme, anımsama, anlamlandırma ve yönetme ile ilgili süreçlere dayalı düzenler geliştirir. Bu düzenler, fiziksel çevrenin bilişsel sınıflamalarının bir ifadesidir ve kültürden kültüre değişir. Bireysel filtreler, bilişsel şemanın oluşumunu yönlendirirler. Fiziksel çevrenin, kişisel etkinlikleri ve toplumsal ortamda üstlenilen rolleriyle algılanması, fiziksel çevrenin görülebilmesini, ayırt edilebilmesini ve kişiye birikimlerinden hatırlamalar yapmasını sağlar (Appleyard 1973, Canter 1976, Zeisel 1981, Gür, 1985). Bu nedenle, algı, kişisel etkinliğe bağlıdır. Kullanım değeri yüksek ve yararlı olan nesneler öncelikli, hızlı ve abartılı şekilde algılanır ve biliş sürecinde de bu şekilde yer alır (Lang ve ark., 1982). Etkinliklere dayalı biliş, kullanım ve amaca, uyarılara dayalı biliş, imgeye, çağrışımlara dayalı biliş, anlama karşılıktır (Gür, 1996).

Biliş süreçleri ve mekansal anlamlar biliş haritaları ile daha iyi açıklanabilmektedir. İnsanın algılarına, ayımsama, ayırt etme, bellekte süreçlendirme işlemlerine, duygusal ve zihinsel tepkilerin sonuçlarına bağlı olarak oluşturulan biliş haritaları, saptama, varsayım yapma ve değerlendirme sonucu zihinde oluşan üç boyutlu kurgulardır. Bir mekanı kullanma süresine göre bilişsel haritalar, bütüncül, ayrıntılı ve sistematik olarak gelişirler (Gür, 1996).

4.2.3. İletişimin Geri – İletimi: Davranış

Türk Dil Kurumu sözlüğü (1992)'nde davranış; “*dıştan gözlemlenebilecek tepkilerin toplamı, organizmanın uyarılar karşısındaki tepkilerinin tümü*” olarak tanımlanmaktadır. Gür (1996)'e göre; insan bir algı, biliş ve davranış mekanizmasıdır. Algı duyular yoluyla çevreden bilgi edinme eylemi; biliş, yorumlama, belleğe gönderme yapma, duyumsama eylemi; davranış, amaç ve güdüler doğrultusunda algılara verilen tepkilerdir. Davranış, insan ve çevresi arasındaki etkileşimlerin tümüdür. Davranışın tümü devinimsel bir tepki olarak gözlenmez. Yerinden hiç kıpırdamadan sayı saymak, birini ne kadar sevdiğini düşünmek bir davranıştır. Gerçekte insanın toplumsal olmayan davranışı vardır, ama mekansal olmayan davranışı yoktur. Davranış, bünyesinde birden fazla etkinlik

bulundurabilir. Harris (1964, s.28) en küçük davranış birimini “insan vücut parçalarının her bir devinimi, vücudun en yakınındaki nesnelerin mekan ve zamana bağlı olarak sürekli değiştirilmesidir” şeklinde tanımlar ve en küçük davranış birimine “actone(akton)” der. Ona göre, akton, vücudun bir parçasının deviniminden meydana gelen çevresel bir etkidir; davranış ve çevresel etki, algısal sistemin altına düşmemelidir; akton’un oluştuğu zaman ve ne olduğu hakkında hemfikir olunmalıdır. Davranış akışı içinde yer alan çok sayıdaki etkinlikler eylemlere, eylemler aktonlara ayrılabilirler.

4.2.3.1. Mekansal Davranış

İnsan, toplumsal ve kişisel özellikleriyle bir davranış sistemine sahiptir. Davranış şeklinin eyleme dönüşmesiyle mekan ile iletişim başlar. İnsan-mekan iletişimi başladığında, insan-mekan iletişim sisteminin algı-biliş-davranış mekanizmasının işlerliği sonucunda bir takım yeni davranış özellikleri ortaya çıkar. Mekan ve insan kimliğinin oluşumunda önemli olan bu özellikler, mahremiyet, kişiselleştirme, kişisel mekan, egemenlik alanı, kulis davranışı ve yönelme davranışlarıdır. Kullanıcının tatmin ya da tatminsizlik değerlendirmesinden sonraki davranış biçimlerini bu kavramlarla açıklamak mümkündür.

- **Mahremiyet**

Mahremiyet, kişiye veya bir gruba diğerlerinin optimum düzeyde yaklaşma koşulu olarak tanımlanabilir. Bireylerin veya grupların diğerleriyle görsel, işitsel, kokusal olarak birbirlerini etkilemelerini kontrol edebilme kabiliyetidir. Amos Rapoport (1977), mahremiyeti şöyle tanımlar, “*mahremiyet, birbirleriyle olan ilişkileri kontrol etmek, seçeneklere sahip olmak ve istenen ilişkileri gerçekleştirmektir*”. Altman (1975a)’a göre mahremiyet ise, “*optimum düzeydeki toplumsal bir eylem biçimi*”dir ve insanın içinde bulunduğu durum ve orada gerçekleştirdiği eylem biçimi arasındaki ilişkilere ışık tutar. Dolayısı ile mahremiyetin, algısal, bilişsel ve davranışsal olmak üzere üç yönü vardır.

Mahremiyet, bireyi diğerlerinden fiziksel olarak ayırmak olarak görülmemelidir. Her biri bir amaca yönelik bir kaç çeşit mahremiyet vardır. Westin (1970), dört tip mahremiyet tanımlar; *yalnızlık (solitude)*; diğerlerinin gözleminden uzak olma durumudur. *Teklifsiz dostluk (intimacy)*; diğer kişilerle birlikte olmak ama dış

dünyadan uzak olmaktır. *Tanınmamak (anonymity)*; kalabalık içinde bilinmeme durumudur. *Saklanmak (reserve)*; istenmeyen izinsiz ilişkileri kontrol etmek için psikolojik bariyerler kullanmaktır. Westin aynı zamanda mahremiyet için dört amaç tanımlar. Ona göre mahremiyet, kişisel özerklik sağlar, duyguların serbestçe ifade edilmesine izin verir, kişisel denetime yardım eder, iletişimi sınırlar ve korur. Dolayısıyla mahremiyet bireylerin veya grupların geri kalanı ile olan ilişkilerinde önemli bir kavramdır (Lang, 1987).

Mahremiyetin derecesi ve tipi, kültürel bağlama, kişiliğe, bireysel isteklere ve davranış örüntülerine bağlı olarak belirlenir. Duvarların, perdelerin, sembolik ve egemen ayırıcıların ve uzaklıkların kullanımı, mahremiyeti sağlayacak mekanizmalardır. Yapısal çevredeki karmaşıklığın nedenlerinden biri, istenen mahremiyet seviyesini sağlayamamaktır (Lang, 1987).

- **Kişisel Mekan**

Bireyler ve gruplar, kendileriyle diğerleri arasında, düzgün olmayan sınırlarını zihinlerinde belirledikleri, kendileriyle birlikte hareket eden bir mekan oluştururlar, buna kişisel mekan diyoruz (Gür, 2000 s.76). Bir uzaklık belirleme (araya mesafe koyma/koylama) mekanizması olan kişisel mekan olgusu Amerikalı antropolog ve davranış bilimci Hall, E.(1966) tarafından önerilmiştir.

Kişisel mekan ihtiyacını karşılamak, mahremiyetin sağlanması için temel bir mekanizmadır. Sommer (1969) kişisel mekanı şöyle tanımlamaktadır;

Kişisel mekan, Kişinin bedenini çevreleyen, görünmeyen sınırları olan, istenmeyen kişilerin girmesine izin verilmeyen bir alandır. Kişilerin, karşılarındakinin sıcaklığını ve arkadaşlığını hissedecek kadar yakın ama onların dokunmasından kaçınacak kadar uzak bir alandır. Kişisel mekanın şekilsel olarak bir küre olması gerekmez, kişinin bedeninden her yönde eşit uzaklıktadır. Bir sabun köpüğü, bir salyangoz kabuğu, bir aura, bir nefes alma odası...

Kişisel mekan için, her bireyin yarattığı, gözle görünmeyen bu sınırlar toplumda onay gören davranışların sonlarını belirlerler. Davranışın konumu değişince kişisel mekanın ölçüsü de değişir. Kişisel mekanın sınırlarının denetimi, bilgi akışını mahremiyet açısından ayarlar ve düzene sokarlar (Gür 2000). Eğer bu alana

istenmeden biri girerse, kişi kendini gizlice tecavüz edilmiş gibi hisseder ve bu durumdan hoşnutsuzluğunu gösterir. Bazı durumlarda bu hoşnutsuzluk psikolojik tepkilere kadar varır. Kişisel mekan izin alınmadan zorlanırsa kişide gerilim ve ezinç yaratır. Bunun yanı sıra, insanlar diğerleriyle teklifsiz dostluk kurmak da isterler ve kişisel mekan sınırlarını ihlal ederek birilerini davet edebilirler (Lang, 1987a).

Kişisel mekan bir davranış çeşidi olarak görülse de, yapısal çevreyi anlamada çok katkısı olmaz. Onun önemini ancak, sabit donanımlı (örn; sabit oturma bankları gibi) çevre tasarımlarında anlayabiliriz. Kişisel makana, havaalanları, otobüs terminalleri gibi mekanların bekleme alanları, tiyatro ve sinema salonlarındaki fuaye alanlarını, parklardaki oturma yerlerini örnek olarak verebiliriz. Asansörler, otobüs durakları, metrolar, fast-food tezgahları, kişisel mekanın istenmeyen tecavüzüne izin verildiği durumlara örnektir (Lang, 1987a).

- **Kendileme / Kişiselleştirme**

Kişi kendine ait olan, kendisinin bildiği mekanı düzenlemekte, organize etmekte ve diyalektik olarak farklılaştırmaktır. Oluşturulan biçimlerin her biri, bireyce, çevrenin yapılandırılması, çevrede işaret noktalarının konması, güvenlik ve rahatlık koşullarının yaratılması açısından harcanan çabayı göstermektedir. Bu kavram kendileme / kendinin kılma terimiyle tanımlanmaktadır (Bilgin, 1991). Kişiselleştirme, bir yeri benimsemek veya o yerdeki kendine ait nesneleri ve izleri artırmaktır. Bu işlem sırasında kişi çevresine kendinden bilgi aktarıırken isteklerini kabul ettirmektedir ve yapısında bir “sorumluluk” özelliği vardır. Oluşumuna katılınan ve sahiplenilen çevreler ve nesneler benimsenir, bakılır, korunur ve sevilir (Gür, 2000). Yaşanan çevreyi kişiselleştirme olgusu, kişilerin isteklerine, özlemlerine ve tasarımlarına göre hareket etmek, dinlenmek, sahip olmak, duymak, düş görmek, yaratmak olanaklarını sunar. Bu olgu, bir özne-nesne ilişkisi içinde çevreyi kişiselleştiren birim, özne (birey veya grup), günlük yaşamda onun etrafında bulunan eşyaları nesneler olarak düşünüldüğünde özne-nesne arasında yer alan psiko-sosyolojik süreçlerin bütünüdür (Bilgin, 1991).

Kişisel yapının temelinde, kişinin kimliği yatar. Sahip olunan kimlik kişinin davranışları ve dolayısıyla da “mekan” ile etkileşiminde birinci derecede etkin rol oynar. Bu kimlik doğrultusunda kişiler çevreyle bilinçli ve bilinç dışı bir iletişime

girerler, belli bir algı-biliş süreci sonucunda bir takım kararlara varır ve o kararların doğrultusunda bir davranış şekli gösterirler. “Sahiplenme” olarak gözlenen bu davranış, egemenliğin kontrolü için istemlerin ortaya konmasıdır. Çevrede yer alacak eylemlerin daha iyi örüntülenmesi için sarfedilen bir çaba olduğu kadar estetik tadların da bir ifadesidir. Bazı durumlarda çevreler tahrip edilmeden veya bir tamirat yapılmadan kişiselleştirilemez. Sommer (1974b) buna “hand architecture” adını vermiştir. Bu zor bir kişiselleştirme yoludur. Bir yerin kişiselleştirme derecesi, o yerin yapım malzemesinin kişiselleştirmeye uygun olup olmadığına, kullanıcı gereksinmelerine, içinde bulundukları bağlamın kurallarına ve sosyal normlara bağlıdır. Homojen toplumlarda, caddeler ve komşuluk üniteleri bir grubun kültürel gerçeğini yansıtacak biçimde kişiselleştirilir. Herhangi bir yapısal çevre, orada yaşayanların kişiselleştirme ve adaptasyon örnekleriyle ve ait oldukları kültürün izleriyle doludur (Rapoport, 1967).

Yerlerin kişiselleştirilmesi, özel eylem örüntüleri organize etmek, gereksinmelerin karşılanması, psikolojik güvenlik ve sembolik estetik anlayışı gibi amaçlara hizmet eder. Bölümleme, kapatma, çevreleme gibi davranışlar, bir yeri kişiselleştirmenin temel aracıdır. Gür (1996) bunu aşağıdaki gibi açıklar;

Kişiselleştirme, bir yerin veya mekanın dönüştürülmesinde ortaya çıkan bir otorite, bir denetim göstergesidir. Kişiselleştirmenin gerçekleşmesi için sahip olma zorunlu bir koşul değildir. Bir yeri kendi anlayış veya zevkine göre düzenlemek, mekanlar içinde sınırlar ve bölgeler oluşturmak, eşyaları sınırlayıcı yada geçiş olanağı verecek şekilde yerleştirmek, kendi zevk aldığı biçim, renk ve dokuyla doğanın yada mekanın varlığını etkilemek, bir parçayı top yekün yok etmek, mekan kişiselleştirmenin ve kişinin özünün dışı vurumunun gerçekleşmesidir.

Moles (1978), kişiselleştirmeyi bireyin çevresine (evrene) demir atması, kök salması olarak nitelemekte, antropolojik olarak insanın bir yere ve bunun da ötesinde bir “yersel kimlik”e (place identity) ihtiyacı olduğunu belirtmektedir. Kişiselleştirme, yersel kimliğin oluşmasıyla gerçekleşir ve kişinin mekan ile diyalogunda en açık “dil”, en anlamlı “söz”, en “yalın” ifade biçimidir.

- **Egemenlik Alanı**

Egemenlik alanı, bir kişinin veya bir grubun kullandığı ve koruduğu sınırlanmış bir mekandır (Pastalan, 1974). Egemenlik alan davranışı, bir kişi veya bir grup tarafından sahiplenilmiş bir mekan veya bir nesnenin kişiselleştirilmesini sağlayan

sınır düzenleyici bir mekanizmadır (Altman, 1975). İnsan, mekanı aynı anda ben-merkezli ve çevre-merkezli algılar. İnsan, ben-merkezli algısı sonucu devingen ve dinamik kişisel mekanı ile varolur. Merkezinde olduğu statik ve sınırlandırılmış yer de onun durağan egemenlik alanıdır. Çeşitli kural ve simgelerle denetimi altına aldığı, izinsiz girilince saldırı tavrına geçtiği bu durağan çevre insanın egemenlik alanıdır.

Egemenlik alanı kişi ve grup sınırlarını betimleyen bir davranış mekanizmasıdır. Egemenlik alanı kişi veya grubun mülkiyetinde olan veya denetimine / sorumluluğuna verilmiş bir mekan parçasıdır. Sahiplenmişlikle simgelenir ve sahibiyle psikolojik olarak bütünleşir. Egemenlik alanı davranışının özellikleri şu şekilde sistematize edilebilir:

1. Mülkiyet (sahip olma veya denetleme hakkına sahip olma),
2. Ölçekten bağımsız olma (farklı ölçeklerdeki mekanları kapsama, üzerinde hak iddia etme),
3. Yabancılar, saldırılara karşı koruma,
4. Tüm gereksinimler hiyerarşisini kapsayan farklı eylemlere hizmet etme,
5. Kişiye özelleştirme / kendileme.

Bu özelliklerden de anlaşılacağı gibi egemenlik sınırı davranışı, bir topluluktaki ilişkilerin tanımlanması ve belirli bir toplumsal düzenin korunmasını sağlayan birey ve grup sınırlarını oluşturan bir davranış mekanizmasıdır (Altman, 1975).

İnsanların egemenlik alanı davranışı hayvanlarınkine benzer şekilde biyolojik temelli olduğu kadar kültürel bağlama da temellenir. Egemenlik alanı, yerel ve boyutsal olarak ta ele alınabilir; sadece fiziksel bariyerlerle ve sembolik işaretlerle belirlenmiş bir yer değil fikirler ve düşüncelerle oluşturulmuş soyut bir yer de olabilir. Her iki durumda da insanlar egemenlik alanlarına sahiptirler ve onlarla ilgilenirler. Ayrıca bir yeri olma, kişiye güvenlik, özgürlük duygusu vermekte, kendine ait olanı koruma, bakma, güzelleştirme isteği uyandırmaktadır (Lang, 1987).

Çevre düzenlemelerinde mahremiyeti karşılayan egemenlik alanlarının kontrolü önemlidir. Egemenlik alanı sınırlarını çizmek için kullanılan bir çok fiziksel eleman vardır. Konut, egemenlik alanı için iyi bir örnektir. Aileler konutlarını kendi

egemenlik alanları olarak tanımlarlar. Konut, mahremiyetin göstergesidir ve diğer insanlardan korunmayı temsil eder. Konutun, egemenlik alanı olmasının sürekliliği, egemenlik alanı isteminin açıkça belirlenmesine bağlıdır. Konutun dış çeperi, bahçe çitleri, çit bitkileri ve diğer sembolik sınırlar kolayca bu alanı belirler. Ön bahçe, sundurma, giriş merdiveninin basamakları mahremiyet alanını kamu alanından ayırır. Cooper (1974), konutun mahrem iç ve kamusal dış olarak iki bölüme ayrılması gerektiğine işaret eder. Kişiler, konut içinde “kendileri olma” ile konutun dışında başkalarının da gözlemlediği “kendin olma” ayırımını giriş kapısının eşiğinde belirlerler. Bu ikilemin yaşandığı giriş kapısı, mahrem iç mekandan tümüyle ayrılmış ama kamusal da olmayan, yarı mahrem yarı kamusal bir noktadır. Mustakil konutlarda kamu alanından mahremiyet alanına geçişte bir hiyerarşi vardır. Egemenlik alanındaki bu hiyerarşi insanların kendilerini iyi ve güvende hissetmelerini sağlar. Tipik apartman bloklarında mahremiyet alanları sadece dairelerin içindedir ve kapıda biter. Orada, mustakil konutların tersine kamusal alanla mahremiyet alanı arasında bir geçiş mekanı yoktur. Bu düzen, çok katlı apartman bloklarının kaçınılmaz karakteridir (Lang, 1987).

- **Kulis Davranışı**

İnsanlar günlük yaşamlarını sürdürürken, yaşamsal eylemlere hazırlık için bir zaman harcarlar ve bu zaman dilimi yaşamaktan daha uzundur. Shakespeare’den bu yana, yaşamın da bir tür sahne olduğu söylene gelmektedir. Gözlemci ve dış kullanıcılar için mimari mekan, bir ön sahnedir ama aynı zamanda, aynı mekan iç kullanıcı için bir sonraki zaman diliminde oluşacak eylemlere hazırlık mekanı durumundadır. Örneğin, tiyatro sahnelerinin kulisleri, çekim salonları, film setleri arka planlardır. Bir konutun mutfağı, konuk odasının arka planıdır. Hazırlık odası konferans salonunun arka planıdır. Dikkatle gözlenirse, her mimari mekanın bir arka sahnesi olduğu görülebilir. Kulis davranışı, insanların kendilerini ve eylemlerini başkalarına sunmadan önce gerçekleştirdikleri, bir dizi hazırlık etkinliğidir (Gür, 1996).

Bir kültürde, fiziksel gösterge ve zihinsel ipuçları, bir mekanın, kapalı, yarı kapalı ve açık alanları, ön ve arka alanlar, erkek ve kadının egemenlik alanları, kamusal veya özel, pis veya temiz alanlardır. Yapısal çevrede, hangi mekanın diğerinin kulis (hazırlık) mekanı olduğunu bazı kültürel normlar belirler. Genellikle kapalı, arka, özel ve pis alanlardaki davranışlar, diğerlerine kulis görevi yaparlar. Kapalı alan,

açık alanın kulisi, yani hazırlık mekanıdır. Mutfak, salonun kulis mekanıdır ve pistir, yatak odaları ve onların bulunduğu holler içtir, arka plandır, özeldir ve kulistir. Bu koridordan kullanılan banyo, mahremiyet ister. Salon ise, konukların rahat kullanabileceği dışa açık, ön plandır, sahnedir. Konutun iç mekanı içinde mutfak, holler, banyo kulis davranışlarının yer aldığı kulis mekanlarıdır ve salonun hazırlık mekanlarıdır. Kulis mekanlarının olmadığı konut çözümleri mahremiyet duygusunu zedeleyerek olumsuz tepkilere yol açmaktadırlar. Ülkemizin geleneksel konutlarında bu tip mekanlar gözlenebilir. Örneğin, Diyarbakır, Mardin evlerinin avluları, Doğu Karadeniz evlerinin iç sofaları, Safranbolu ve Ankara evlerinin üst sofaları kulis davranışına olanak veren güzel çözümlerdir (Gür, 2000).

- **Yönelme Davranışı**

Eylem yeteneği olan tüm canlıların gereksinme ve amaçları doğrultusunda davranmaları, yönelmedir ve doğrultu içeren bir süreçtir. Algısal ve bilişsel süreçlerde insan zihninde kurgulanan mekanın geometrik örüntüsü eylemleri yönlendirme özelliği taşır (Passini, 1984). Yaşam bölgelerinde ya da kentlerde insanın gideceği yeri bulmasına bu kurgu yardımcı olur. Geometrik örüntüsü karmaşık yaşam bölgelerinde ve kentlerde, yönelme duygusu zayıf kalmakta, güvensizlik yaratmakta ve yol bulma işlemini zorlaştırmaktadır. Kentsel çevrenin tasarlamasındaki en önemli unsur, okunabilirliktir. Görülebilir ve okunabilir yol ve iletişim sistemlerinin tasarlanması, ana düğümlerin sadece kentsel dokunun sürekli kullanıcıları için değil yabancılar için de anlaşılabilir olması okunabilirliği sağlar. Büyük ölçekte okunabilir olan kentsel yapılar, küçük ölçekte de okunabilir olursa, kullanıcıda estetik doyum sağlanabilir (Gür, 1996).

4.3. Kullanıcı – Tasarımcı İletişim Sürekliliğinin Mekan Kalitesi

Açısından Önemi

Yaşanabilirlik kavramının gücü, tasarımın işlevsel verimliliği ile sınırlıdır ve kullanıcının psikolojik rahatlığını ve tatminini etkileyen bir niteliktedir. Konutsal tatminin değerlendirilmesi yoluyla, konutun kalitesi ya da kalitesizliği kullanıcıların duysal tepkisine bağlı olarak açığa çıkmaktadır. Bireylerin konut ve konut çevresiyle ilgili düşünceleriyle, mimarın kullanıcı verileri ile birlikte oluşturduğu ve kavramsallaştırdığı tasarımı hakkındaki fikirlerini bir araya getirecek ve karşılaştıracak bir platform kurulabilmelidir. Bir yandan kullanıcı ve tasarlayıcı

etkenlerinin birlikte yorumlanması, bir yandan da tasarlama ve araştırma verilerinin hem kendi disiplini içinde birleştirilebilmesi, hem de diğer çevre bilimleri ile karşılıklı alışverişe açık bir duruma getirilebilmesi gereği vardır. Diğer bir deyişle kullanıcı-tasarımcı diyalogu sağlanmalıdır.

Çevrenin, insanı etkileme mekanizması henüz tam olarak bilinmediğinden, araştırmacılar bireylerin tanımlamaları ile çevreyi değerlendirmeye zorlanmaktadır. Bu nedenle, mimarlarda kullanıcı psikolojisi hakkındaki bilinç geliştirilmelidir. Mimar, yaşayacak olan insana ilişkin öznellikler içerdiğini düşündüğü, ancak gerçekte nesnelleşmiş / varsayımsal mimari bilgisi ile konutu yorumlar. Oysa konut gibi çok geniş kişisel ve sosyal önemi olan bir alanda kullanıcılar, sistemin gerçek müşterileridir. Kalite ölçümü için kullanılan konutsal tatminin, konut sakinlerinin kendi bakış açılarının vurgulanması olduğu ve yapısal çevrelerde ortaya çıkan bir çok soruna, aslında, kullanıcıların ihmal edilmiş bakış açılarının neden olduğu öne sürülmüştür (Francescato vd., 1987 pp.45-48). Buradan hareketle, konutun asıl anlamını, konutta yaşayan verir ve bu yorum deneyimlerle oluşur, aynı zamanda kişiseldir. Mimarların, kullanıcıların konut deneyimlerini, onların konutları hakkındaki duygularını bilme ve anlama ya da en azından farkında olma zorunluluğu ortadadır. Onlar, her yeni tasarladığı konutun kullanım sürecini izleyerek ve değerlendirerek, konut-kullanıcı iletişimi araştırmalarından yayarlanarak kendi farkındalığını geliştirmeli, konut kalitesini nasıl iyileştireceği hakkındaki bilgi birikimini artırmalıdır. Böylece sürdürülen bilgilenme, sürdürülebilen konut kalitesi sağlayacaktır, dolayısı ile, gittikçe artan konut kalitesi elde edilecektir.

4.4. Bölümün Tez Konusuna Katkısı

- Bir mekan kullanıcısıyla karşılaştığında mekan ile kullanıcısı arasında bir iletişim süreci başlar,
- Mimar, mekan aracılığıyla kullanıcıya mesaj iletmektedir,
- “Mekan” kaynak birim, “kullanıcı” hedef birimdir,
- Kullanıcı tarafından algılanılan mesaj, değerlendirilir ve bir tepki oluşturulur,
- Davranış şeklindeki bu tepki “geri ileti”dir.
- Kullanıcının mesajını mimarın algılaması, değerlendirmesi gerekir, beklenmektedir.

İnsanlar arasındaki bir iletişimden söz ediyorken kullanılan enstrümanlar; iletişim ortamı, çeşitli mekanlar; kaynak ve hedef birimler insan; mesajlar, sözler; geri iletiler çoğunlukla sözlü ifadeler olmaktadır. Konu bölümünde, psiko – sosyal kaliteyi araştırırken mekan-insan iletişim sisteminden yararlanılacağından söz etmiştir. Oluşturulan bu mekan-insan iletişim sistemindeki enstrümanlar; iletişim ortamı, konut; kaynak birim, mekan; mesaj, mekansal ögeler; hedef birim, kullanıcı; geri iletiler ise davranışlar olmak durumundadır.

Tasarımcı – kullanıcı arasındaki iletişim sürecini inceleyen bu çalışmanın hedefi, kullanıcının “davranış kalıplarını” açığa çıkarmaktır. Bu iletişim sürecinde kullanıcı, mekanla ilk karşılaştığı anda iletişim başlayacak, duyumla beraber algılama, biliş süzgecinden geçirme ve değerlendirme gibi zihinsel işlemler sonucu bir tepki verecektir. Geri ileti olan bu tepki, önerilen modelde davranış biçiminde gerçekleşecektir. Kullanıcının sergilediği bu davranışları yorumlayarak mekanın tasarımcısına iletilecek veriler elde edilecektir. Kullanıcı, aynı zamanda, mekana girerek onunla iletişim kurmaya başladığında, mekanın fiziksel özelliklerini (boyut, doku, renk, ısı, aydınlanma, koku, ses vs.) donatılarını ve onun fiziksel özelliklerini, fonksiyonlarının neler olabileceğini, nasıl bir kültürü yansıttığını, simgesel anlamını fark edecektir.

Biliş ve değerlendirme aşamasında, kullanıcı, tatmin yada taminsizlik gibi bir değerlendirme yapacaktır. Kullanıcı, fiziksel mekanı kontrol edebilmek, kendi gereksinmelerine özgü kılmak, beğeni ve isteklerini gerçekleştirmek için bir davranışa yönelecektir. Bu davranış, ya konuta uyum sağlamak, ya konutun iç ve dış yapılanmasını değiştirmek, ya da başka bir konuta taşınmak şeklinde gerçekleşecektir. Bu davranışlar, duygusal tatminin davranışsal etkileri olarak karşımıza çıkmaktadırlar.

Kullanıcılarının kişisel mahremiyetlerine, aile içi samimi ilişkilerde ortaya çıkan mahremiyete, aile-konuk, aile-komşu, iş arkadaşları arasındaki sosyal ilişkilerde ortaya çıkan sosyal mahremiyete izin verecek özelleşmiş mekanları olan bir konut örneği üzerinde çalışılacaktır. Kullanıcıların, diğerleri ile görsel, işitsel, kokusal ilişkileri kontrol edebilme kabiliyetine sahip olabilmeleri konutsal tatminlerini

etkileyecektir. Mekan-insan iletişim sisteminde geri ileti olarak gözlemlediğimiz davranışlardan, konutta değişiklikler yapma davranışı kişiselleştirme özellikleri taşımaktadır. Bu işlem sırasında kullanıcılar, iletişim halinde oldukları mekana kendilerinden bilgi aktarmakta ve çevrelerine kendi istemlerini kabul ettirmektedirler. Kullanıcıların çeşitli kural ve simgelerle denetimleri altına aldıkları, izinsiz girilince saldırı tavrına geçtikleri konutları, onların egemenlik alanlarıdır. Kullanıcılar, egemenlik alanları olan konutlarına sahiplenirler ve konutları ile psikolojik olarak bütünleşirler. Konut aynı zamanda dış dünyadaki yaşam için bir hazırlık, bir kulis mekanıdır.

5. KONUTTA KULLANICI TATMİNİ VE İNCELENMESİ

TDK Türkçe sözlüğünde tatmin, *“istenen bir şeyin gerçekleşmesini sağlama, gönül doygunluğuna erme, doygunluk”*, tatmin olmak ise, *“istediği bir şeye ulaşarak hoşnut olmak, rahatlamak, doyurulmak”* olarak ifade edilmektedir.

Bir çok disiplinde sıklıkla kullanılan tatmin çalışmaları 1940’larda başlar. Örneğin; tüketici tatmini, konut, peyzaj, pazarlama ve sağlık alanları, iş tatmini gibi. Objektif çevrenin değerinin ve algılamının etkisinin ölçülmesi ile belirlenen tatmin, bazı çalışmalarda konut çevrelerinin kalitesinin değerlendirilmesi için bir kriter olabilmektedir. Bazı yazarlara göre, tatmin, davranışların bir göstergesidir ve kişisel davranış, tatmin tarafından etkilenir (Altaş, Özsoy, 1997). Mimarlar, binalarının gereksinmelere hizmet eden fonksiyonlarla nasıl donatıldığını anlatırken, binalarını estetik standartlarla ölçerken, artık kullanıcı tatminini ve derecesini göstermek istemektedirler. Yukarıdaki tanımlar ışığında bakıldığında bu istekler, psiko-sosyal mekan kalitesinin sağlanmasındaki olumlu gelişmelerdir.

Mekanın duyuşal kalitesi ve sembolik anlamı hakkındaki veriler fazlasıyla subjektiftir. Bu nedenle, kullanıcı tatmini çalışmalarındaki zorluk, yapısal çevreye tepki veren insanların kişiliklerinin çeşitliliğinin fazlalığıdır. Bu çeşitliliğin bir kısmı algılamadaki farklılıklardır. İnsanlar, çevresinde gördüklerini kendi iç yapısına göre algılar. Yakın – uzak, sıcak-soğuk gibi basit kavramların bile, farklı insanlarda farklı anlamları vardır. Hatta aynı çevreyi farklı kullanıcılar farklı algılar. Farklı kullanıcıların çeşitli özelliklere göre farklı öncelikleri vardır. Subjektif tepkilerdeki

çeşitlilikler, kullanıcılar arasındaki kişilik, kültür ve organizasyonel değişkenler açıkça belli değildir. Dolayısı ile bunlar arasında genelleme yapmak zordur. Söz edilmesi gereken diğer bir zorluk, herhangi bir zamana ait özel gereksinme belirlemektir. Bina programı ilk kullanıcıya göre yapılır fakat zaman geçtikçe kullanıcılar değişir. Daha sonraki kullanıcılar, ilk kullanıcılardan farklı kişiler olacaklardır. İlk kullanıcılar için tatminkar olan bina, sonrakiler için tatminkar olmayabilir. Aynı zamanda, binanın kendisi de değişebilir, bakım gerektirir, kirlenebilir, modası geçmiş olabilir. Bunlar da kullanıcı tatminini, dolayısı ile mekan kalitesini etkileyen faktörlerdir.

5.1. Konutsal Tatmin

Konut çevresinin değerlendirilmesi (kalite ölçümü) için bir ölçüt, bir gösterge olarak değerlendirilen konutsal tatmin kavramı, iki farklı eğilimle gözlemlenmektedir; “amaçsal (purposive)” ve “gerçek-beklenti uçurumu (actual-aspirational gap)” yaklaşımları (Galster, 1987:540). Amaçsal yaklaşımda, bireylerin belirli amaçlarının konut çevresi tarafından ne ölçüde destekleneceği temel alınmıştır. Gerçek-beklenti yaklaşımında ise, bireyler kendilerine ait fiziksel çevrenin önemli özelliklerini algıladığını ve onları özellikle arzu ve inançlarının etkilediği belirli karşılaştırma standartlarına bağlı olarak değerlendirdikleri kabul edilir. Algılanan gerçek çevre ile arzu edilen çevre arasındaki bu küçük uçurumun konutsal tatminin ölçümelerini verebileceği düşünülmektedir. Bu nedenle de, çevrenin nesnel özellikleri ve insan karakteristikleri incelenerek bireylerin algılamaları değerlendirilmeye çalışılmaktadır (Galster, 1987:541).

Campbell, Converse ve Rodgers (1976) daha geniş anlamda, “konutsal tatmin”i yaşamsal niteliğin belirleyicisi olarak yorumlamaktadırlar. Konutsal tatmini sağlayacak bir yaşam kalitesinin ortaya konulması için gerekli konut standartlarına özellikle nitel standartların (mahremiyet, temizlik, komşularla ilişkiler, konut içi yoğunluğu gibi) eklenmesi gerekliliğinden söz etmişlerdir. Ancak bu nitel konut standartlarının sağlanması, kişilerin beklentileri ile algıladıkları fiziksel çevrelerine ilişkin tatminlerinin sağlanması için sadece ön şartlardan bir kısmı olabilir. Konutsal tatmin kavramı, konutun fiziksel standartlarının üzerinde oluşabilecek bir insan-çevre etkileşimi içerir. Bu bağlamda konutsal tatmin, çevresel ve yaşamsal kalitenin bir göstergesi olarak ele alınmaktadır (Davis, 1981, Campbell, Converse ve Rodgers,

1976; Marans ve Rodgers, 1975). Diğer bazı çalışmalarda ise fiziksel çevre kalitesi ile tatminin yakından ilişkisine dikkat çekilmiştir (Lansing, Marans ve Zehner, 1970; Fried ve Gleicher, 1961, 1963?).

Konutsal tatmin, kullanıcının konut çevresini değerlendirmesi için bir kriter olması dolayısıyla, böyle bir konut çevresinin kalitesini ve yaşanabilirliğini de (habitability) belirler. Lynch (1984)'in “mekanın yaşamsal desteği” olarak adlandırdığı yaşanabilirlik aslında; sağlık, güvenlik, işlevsel verimlilik, fizyolojik / psikolojik konfor ve tatmin gibi kullanıcının hem fiziksel hem de psikolojik gereksinimlerini sağlayan çevresel bir kalitedir. Yaşanabilirlik kavramının gücü tasarımın işlevsel verimliliği ile sınırlıdır ama kullanıcının psikolojik rahatlığı ve tatminini etkileyen bir nitelik te içermektedir. Bu kavramla yakından ilişkili konular; konut sakininin arzusu, istek ve beklentileri, fiziksel çevreyi nasıl algıladığı, bu algıların bireylerin davranışlarını nasıl etkilediği, bireyin konut ve çevresine uyum sağlayabilirliği veya tamamen uyumsuz olup konut ve çevre değiştirmesi, konut seçimi, kullanıcı tercihleri, konut standartları, kullanıcı gereksinimleri ile çevresel ve yaşamsal kalite ve konutun yaşanabilirliğidir (Lynch, 1984).

Konutsal tatmin sorunları, konut talebinin niteliksel değişiminin gerekliliğini gündeme getirmektedir. Bu niteliksel değişim gereğinin belirlenmesi için ise kullanıcıların konutları ile ilgili düşünce, duygu ve davranış biçimlerini inceleme, anlama, tahmin edebilme ve tasarımda yorumlayabilme gerekliliği doğmaktadır. Konutun niteliksel değişme gereksinimi kullanıcı tatmininin olumsuz yönde oluşmasıyla ilintilidir.

Konutsal tatminin değerlendirilmesi yoluyla, konutun başarısı ya da başarısızlığı (kalitesi) kullanıcıların duygusal tepkisine bağlı olarak açığa çıkmaktadır. Konutsal tatmini temel kavram olarak ele alan araştırmaların öne sürdüğü ana mesaj, konut gibi çok geniş kişisel ve sosyal önemi olan bir alanda kullanıcıların kendilerinin sistemin gerçek müşterileri olduğudur. Buna ek olarak, konutsal tatminin, konut sakinlerinin kendi bakış açılarının vurgulanması olduğu ve yapısal çevrede ortaya çıkan bir çok sorunun aslında kullanıcıların ihmal edilmiş bu “bakış açısının” neden olduğu öne sürülmüştür (Francescato vd., 1987:45,48 ve1989:182).

Canter ve Rees (1982:185), bu kavramı konut ortamının kullanıcıların hedeflerine ulaşmasına yardımcı olma düzeyinin (derecesinin) bir yansıması olarak yorumlamaktadırlar. Konutsal tatminin, iş, meslek, öğrenim ve sağlık gibi konut haricindeki diğer tatminler, konut çevresinin diğer yönlerine ilişkin tatminler, beklentiler, kişinin bedensal ve ruhsal durumu, çocukluk-gençlik yıllarında ve bir önceki yaşadığı konutların özellikleri ile yakından bağlı olduğu gözlemlenmiştir Schaffer (1954) ise; stres kavramının konutsal tatmin kavramı ile çok yakından ilişkili olduğuna, konut sakinlerinin istekleri ile içerisinde yaşadıkları konutların halihazırdaki durumu arasındaki farklılıkların stres olarak tanımlanabileceğine ve konutsal tatmin kavramına stresin ters-yüz edilmiş şekli olarak bakılabileceğini belirtmiştir.

Konutsal tatmin, bireyin herhangi bir fiziksel veya sosyo-fiziksel objeye karşı ürettiği duygusal ve değerlendirici bir cevabı, tepkisi ve tavrı olarak tanımlanabilir. Ajzen ve Fishbein (1980), insanların herhangi bir sosyal nesneye karşı cevap yada tavırlarını 3 tür genel sınıflama ile ortaya çıktığını öne sürerler ve bunu klasik bir üçlemeye (age-old triology) dayandırırılar. Bunlar, duygusal, bilişsel ve davranışsaldır. Bu üçlemede, tatmin kavramı, insanların sosyal bir nesneye karşı olan duygusal karşılıkları ile eş anlamlı olarak yorumlanabilir. Duygu, duygusal olma veya bu üçlemenin duygusal yönü, hem olumlu hem de olumsuz yanları bulunan değerlendirici bir yanıttır. Tatmin, bu duygusal cevabın olumlu yönünü, tatminsizlik ise olumsuz yönünü temsil eder. Böylece, bu duygusal değerlendirme yoluyla kullanıcıların yaşadıkları yerle ilgili tatminlerini anlayabilir ve ölçebiliriz. Duygusal tavır ve tatmin sadece bir tek yanıt değildir, konut çevresi ile ilgili çeşitli yönlerde her biri konut çevresindeki bütünsel tatminin ölçümü olabilecek bir dizi yanıt üretir (Weidemann ve Anderson, 1985:155).

Bunun yanı sıra, konutsal tatmin, hem bölge ve komşuluk çevresi gibi genel düzeydeki etkenlere, hem de mutfak ve banyo v.s. özellikleri gibi daha belirli ve detaylı düzeylerdeki etkenlere bağımlı olabilmektedir. Örneğin, bir konuta ait tatmin düzeyinin ölçülmesi, salt bir mutfak ya da banyo mekanının özelliklerine ilişkin tatminin değerlendirilmesinden daha da karmaşıktır ve bir çok farklı düzeyi vardır.

Başka bir deyişle, bütüne ait konutsal tatmin, parçaların tek tek tatmininin toplamsal sonucudur.

Gutman ve Westergaard (1974) kişinin mekansal tatmininin, kendi içerisinde bulunduğu diğer şartlarla yakından ilgili olduğunu belirtirler. Kişi, iş, aile, okul gibi diğer sosyal çevrelerinin yarattığı algılamalarının sonucunda tatmin duygusuna ulaşır. Böylece konutsal tatmin kavramı için, konutla ilgili tüm bu gereksinmelerin doğurduğu bir toplamsal sonuç etkisine sahip ve ayrıca da genel yaşamsal tatminin bir parçası olduğunu söyleyebiliriz. Konutsal tatmin kavramı, çağdaş konut ve çevrelerinde oluşturulan bir dizi sorun, olanak ve özelliğin kullanıcıda yarattığı duygusal izlenimdir. Literatürde her biri ayrı etken ya da kavram olarak incelenen bir çok sorun, konuta yönelik tatmin çalışmalarının birleştirici yelpazesi altında ve tatmin duygusunun kişide yarattığı bütünsel algı ya da sonuç etrafında toparlanabilmektedir. Konutsal tatmin bu sorun ve kavramların hepsini içeren bir duygular toplamı yaratmaktadır.

5.2. Konutsal Tatmin Kavramı, Kuramsal Çerçeve ve Modeller

Konutsal tatmin ile ilgili çalışmalarda genel olarak iki yaklaşım vardır. Birinci yaklaşımda, konutsal tatmin, konut kalitesinin bir kriteri olarak ele alınır (Marans and Rodgers, 1975; Galster and Hesser, 1981; Cutter, 1982; Weidemann and Anderson, 1982). İkinci yaklaşımda ise konutsal tatmine, davranışın bir göstergesi olarak bakılır (Speare, 1974; Newman and Duncan, 1979). Konutsal tatminle ilgili deneysel araştırmalarda bu iki yaklaşım, Weidemann ve Anderson (1985) tarafından, konut değerlendirmelerine ve Ajsen ile Fishbein (1975)'in tavırların nasıl inançları yansıttığını göz önüne seren sebepli hareketler modeline temellendirilerek birleştirilmiştir (Amerigo & Arogones, 1990; Amerigo, 1995; Kim & Anderson, 1997). Francescato (1989), çevre, tatmin ve davranış arasındaki ilişkilerin geniş bir modelini önerirler. Amerigo ve Aragonés (1997), konutsal çevre, konut, komşuluk sınırı ve komşuluk ilişkilerinin nasıl olduğunu anlamaya ve konutsal tatmini açıklamaya çalışır. Bu birleştirilmiş modeller, ilişkiler üzerine yapılan ve henüz test edilmemiş deneysel araştırmalara bir çerçeve olarak hizmet eder (Weidemann & Anderson, 1985).

İnanç-Duygu (Belief-Affect) yaklaşımı: Bireylerin bir nesne için oluşturdıkları tavrı ve değerlendirmelerini kendi inançları ile birleştirerek belirlediklerini savunur. Kullanıcılar, çevrenin çeşitli yönlerinin öznel değerlendirilmesini yaparak bu yönlerle ilgili inançlarını ve önem derecesini tarttıktan sonra genelde bir sonuca ulaşmaktadırlar (Fishbein ve Ajzen, 1975).

İlişki (Commitment) yaklaşımı: İnsanların komşuluk çevresiyle duygusal ve sosyal bağlantı içinde olma derecesi çevresel tatmine etki etmektedir. Örneğin, komşuluk çevresinde bazı toplantılara ya da dış mekan etkinliklerine katılan kişiler daha çok tatmin olmuş görünmektedir. Bu eğilim, çevrenin bileşenlerinin değerlendirilmesi yerine, bireyin komşuluk çevresindeki toplulukla olan ilişkilerinin değerlendirilmesini yapmaktadır (Francescato, 1989).

Atıflar, göndermeler (Availability) yaklaşımı: Nesnelerin özelliklerinde bulunduğu hatırlatmalar, göndermeler ve anılar bireyin çevreyi değerlendirmesini etkilemektedir. Burada önemli olan nokta, tatminin değerlendirilmesini etkileyen bileşenlerin, tüm konut çevresinin çeşitli düzeylerde mükemmel bir modelini sağlamak için gereken niteliklerinden çok, çevrenin özelliklerinin kişinin hafızasındaki varoluşları nedeniyle seçilmeleridir (Weidermann & Anderson, 1985).

Amaçsal (Purposive, goal-oriented) yaklaşım: Bu yöntem amaca yönelik bir değerlendirme yöntemidir. Bu eğilimde, konut ortamının, bireylerin amaçlarını gerçekleştirmesine yardımcı olma düzeyinin ölçülmesiyle konutsal tatminin değerlendirilebileceği görüşüne dayanarak geliştirilmiştir. Kullanıcı, amaçları değerlendirmede temel nokta olarak kabul edilmiştir. Başka bir deyişle, bireylerin belirli amaçları ve bu amaçlara eşlik eden, onları gerçekleştirmeye yönelik eylemleri vardır. Belirli bir konut çevresi ne kadar kolaylık sağlayıcı olarak algılanırsa, bu amaçlara yönelik eylemler de o kadar çok onların konutsal tatmininin bir göstergesi olarak kabul edilebilir (Canter ve Rees, 1982).

Yön Analizi (Faced Approach): Konutsal tatmini ölçen anket sorularıyla yanıtları aranan üç temel yön ortaya çıkarmaktadır. Bunlar, “çevresel etkileşim düzeyleri”, “etkileşimin alıcısı yani kullanıcı” (referent), “etkileşimin odak noktası” olmak üzere

saptanmışlardır. Böylece konutsal tatmini etkileyen bu çeşitli yönler Canter ve Rees (1982) tarafından, Gutman (1974)'ın geliştirdiği “Yön Analizi” yöntemine dayanarak sınıflandırılmaktadır. Bir mekanın ya da yerin değerlendirilmesinde, bu üç ana yön (düzey-birey-odak noktası), gereği bireyin kullandığı mekanın kendi hedeflerinin gerçekleştirilmesine katkısının ne olduğunun ölçülmesi gerektiği ve bu şekilde konutsal tatminin belirlenebileceği görüşü benimsenmiştir. Bu eğilim sayesinde, sorulara cevap veren kişiler arasında, aynı konutu kullanan eşlerin değerlendirme farklılığı gibi farklı bakış açılarının da gözler önüne serildiği belirtilmektedir (Galster, 1987:540).

Gerçek-beklenti uçurumu (Actual-aspirational gap) yaklaşımı: Bu eğilimde, bireylerin kendilerine ait fiziksel çevrenin önemli özelliklerini algıladığını ve onları özellikle arzu, inanç ve beklentilerinin etkilediği ve belirli karşılaştırma standartlarına bağlı olarak değerlendirdikleri kabul edilmektedir. Algılanan çevre ile arzu edilen çevre arasındaki bu küçük uçurum belirli bir noktaya kadar konutsal tatminin ölçümlerini verebilmektedir. Bu yönelimin araştırma ile ilişkili olabilecek en önemli noktaları, çevrenin nesnel özellikleri ve tanımlanması gereken beklenti, algılama ve değerlendirmeleri etkileyecek insan karakteristikleridir (Galster, 1987:540).

Temel kavamsal modele alt yapı sağlayan ilk model çalışmalardan biri Francescato ve arkadaşları (2002) tarafından geliştirilmiştir. Bu çalışma kullanıcıların konutlarına ilişkin duygusal tepkileri üzerinde odaklaştırılmıştır ve konutsal tatmini farklı değişkenlerin işlevi olarak kabul etmişlerdir. Marans ve Rogers (1975)'in sunduğu temel kavramsal model önerisinde nesnel koşullar, öznel deneyimler ve konutsal tatmin arasındaki ilişkilerin daha iyi tanımlanabileceği ve araştırmaların yönlendirilebileceği ilkeler saptanmaya çalışılmıştır.

Bütünsel kavramsal model, yapısal çevreyi, kendisi için tavır üretilen bir nesne olarak kabul ederek, bu nesne için bireylerin ürettiği duygu – bilişim – davranış üçlü tavır türlerinin (response triology) tüm bileşenlerini tek bir modelde toplar. Bireyi davranışa yönelten niyetler, kişinin duygusal tutumu ile gerçek davranışı arasında bir geçiş sağlamaktadır. Fishbein ve Ajzen (1975)'in geliştirdiği davranışsal niyet kavramı insanların inanç, duygusal tavır (tutum) ve davranışsal karşılıkları arasındaki

ilişkileri kavramsallaştırmada çok faydalı bulunmuştur. Konutsal tatmini yaşamsal kalitenin değerlendirilmesinde bir ölçüt olarak kullanıldığı konumlarda, çeşitli düzeylerde incelenmesi gerekmektedir. Konutun iç birimleri olan odalar ve ıslak mekanlar, konut birimi, bina olarak konut, konut çevresi, komşuluk birimi veya daha büyük toplumsal çevre ölçeklerinde ele alınmıştır. Her bir düzey için nesnel çevresel özellikler, algılama, inanç ve tatmin dereceleri ayrı ayrı belirtilmiştir.

Tavırsal modelin yorumlanmasındaki özel önem taşıyan nokta, tavırlar, niyetler ve özel normların özel bir davranışı belirlemesidir. Örneğin, taşınma ya da yıkıcılık gibi konutla ilgili belirli bir davranışın tahmininde tavır, öznel normlar ve niyetlerin incelenmekte olan davranış üzerinde doğrudan etkisi olduğu kabul edilmelidir. Bu durumda incelenmesi gereken nokta “konuta ya da hedefe yönelik tavır değil, davranışa yönelik tavır”dır. Tavır-davranış modelindeki etkenlerden biri olan dışsal değişkenler, yapısal, sosyal ve örgütsel çevrelerin nesnel özellikleri, demografik değişkenler ve konut sakinlerinin kişisel özelliklerinden oluşmaktadır. Belirleyici değişkenler ise inanç-duygu-davranışsal niyetlerle ilgili olarak oluşmaktadır. Burada önerilen model, nesnel değişkenler ve konutsal tatmin arasında inanç-duygu-davranışsal niyet üçlüsünün birleştirici rollerini berrak bir şekilde belirleyen bulgulara dayanarak oluşturulmuştur. Geniş kapsamlı çevre-tatmin-davranış modelinin vurgulamak istediği nokta, çevre-tatmin-davranış ilişkilerinin, dolaylı ve belirli bir sosyal davranışın belirleyicileri tarafından uzlaştırıldığıdır. Bu model, tatmin-davranış bağıntısının daha berraklaşması için yeni bir bakış açısı sunmaktadır. Burada davranışın yönlerinden biri olarak ele alınan konutsal tatminin, bir ölçüt iken nasıl bir dışsal değişkene dönüşebileceği belirtilmektedir (Aragones, Francescato and Garling, 2002).

5.3. Konutta Kullanıcı Tatminini Etkileyen Parametreler

Önceki çalışmalarda, konut tatmininin, kullanıcı karakteristikleri, konut birimi karakteristiği, konut bloklarının yönetimi, çevresel ve bölgesel faktörler gibi değişkenler tarafından etkilendiği belirlenmiştir. Konut normları alanına, yapı tipi, mekan kalitesi, komşuluk özellikleri, genişleyebilme ve kullanım süresi dahildir. Konut tatmini mutlak değildir ve konut koşulları da durağan değildir, dolayısıyla, her hangi bir zaman diliminde konut koşulları ve konut tatmini, göreceli olarak ölçülebilir. Ayrıca düşük gelir grubu insanların yaşadığı konut koşulları, tüm

kullanıcıların aynı mekanı paylaşmak zorunda olduğu iç mekan yetersizliği gibi problemler doğurur. Şurası açıktır ki, tek ailenin yaşadığı mustakil konutlarda yaşayanlar, çok sayıda oda, mahremiyet, bahçe gibi özellikler sebebi ile daha fazla tatmin olmuş durumdadırlar. Çok amaçlı mekan olarak bir oda ünitesinin kullanımı, kullanıcılara çok büyük tatminsizlikler yaşatır (Sungur, Çağdaş, 2003).

Bölüm 5.1.'de açıklandığı gibi, yapı tipi, her aile tipi için farklı oda ve ıslak mekan sayısı, farklı kullanımlar için farklı mekanların varlığı gibi bina özellikleri konut tatminini etkiler. Bir çok çalışma göstermiştir ki, apartman dairelerinde yaşayan çocuklu aileler, çocuksuz ailelerden daha tatminsizdirler. Kullanıcı tatmini çalışmalarında, kullanıcı tatminini etkileyen parametrelerden sık sık söz edilmiştir ve ayrı ayrı küçük parametreler listeleri oluşturulmuştur. Aşağıdakiler, çeşitli çalışmalarda, konut tatminini tahmin etmek için kullanılan parametrelerdir (Francescato, 1975):

- Kullanıcıya ait parametreler:
Aile tipi, sosyo-ekonomik yapı, sosyal statü, meslek, önceki çevre, cinsiyet, yaş, eğitim, geldiği zaman ve kalış süresi,
- Çevre Parametreleri:
Fiziksel rahatlık: Yoğunluk, açık alanlar, iklim, trafik yoğunluğu, gürültü seviyesi,
Tüm görüntü + Fiziksel şartlar: Estetik özellikler, topoğrafya ve manzara,
Erişilebilme ve servisler: Otopark, yeşil alan, dinlenme alanları, teknik ekipmanlar,
Gelişme olanağı: Plan organizasyonu, değer artışı, güvenlik seviyesi,
- Yapıya ait parametreler:
İşletme: Çöp toplama sistemi, kurallar ve düzenlemeler, kuralların uygulanması, kullanıcı isteklerinin ve tamir, koruma, yenileme gereksinimlerinin karşılanması, dahili servisler, konut sahipliği sistemi,
Yerleşim: Binanın yerleşimi, göreceli yerleşim (örn. Okula göre binanın yeri), yakın çevre, binanın dışı(yapısal konsept, arazi ile ilişki),
Değer: Kira bedeli (aynı seviyedeki konutlarla karşılaştırmalı), yapının büyüklüğü, değer artışı, merdivenlerin ve asansörün yeri ve kapasitesi,
- Konutla ve konut içindeki mekanlarla ilgili parametreler:

Mekanların kalitesi: Esneklik, detaylar, teknoloji, yapım ve malzeme, su basıncı, bina kabuğunun kalitesi, duvarların kalitesi, bina içinin kalitesi, döşemenin kalitesi, donanımlar,

Fiziksel konfor: Aydınlatma, mahremiyet, yalıtım, havalandırma, ısıtma, açık alanlar,

Mekan organizasyonu (tasarım kalitesi+mekanlar arasındaki ilişkiler): Fonksiyonel ilişkiler, mekansal hiyerarşi, salon, mutfak, giriş, yemek salonu, yatak odaları, banyo ve WC'nin yerleşimi,

Konutun büyüklüğü: Salon, mutfak, yemek salonu, yatak odaları, banyo, girişin büyüklüğü, yatak odalarının sayısı, konut içinde çocuk oyun mekanının varlığı, konut içinde ders çalışma mekanının varlığı,

Konutun yeri: Arazi zemininden yüksekliği, konutun katları, konutun girişi, balkon, koridor, merdivenler, tipi, tüm görüntü,

Konutun estetiği: Estetik özellikler, iç mekan yoğunluğu,

- Kullanıcı gereksinimleri ile ilgili parametreler:
Rahatlık, güvenlik, sosyal ilişkiler ihtiyacı, özgürlük, faaliyet, çalışma ve huzur, güzellik, anlam ve değer, sosyal statü ihtiyacı (Francescato, 1975).

5.4. Konutsal Tatmin ve Davranış

Konutsal tatmin kavramı, konut sakinin arzu, istek ve beklentileri, fiziksel çevreyi nasıl algıladığı, bu algıların bireyin davranışlarını nasıl etkilediği, bireyin konut ve çevresine uyum sağlayabilirliği veya tamamen uyumsuz olup konut ve çevre değiştirmesi, konut seçimi, kullanıcı tercihleri, konut standartları, kullanıcı gereksinimleri ile çevresel ve yaşamsal nitelik, konutun yaşanabilirliği gibi iç içe geçmiş konuların bir panoraması olarak verilmek istenmektedir.

Konutsal tatminin değerlendirilmesi çalışmalarında, öncelikle konut ve konut çevresinin birey tarafından değerlendirilmesi söz konusudur. Bireyler kendi tercih, beğeni, ideal ve beklentileri ile karakter, kimlik ve toplumsal statülerine göre doğal ya da yapısal mekanı algırlar. Algıladıkları mekanla ilgili ürettikleri duyguları arasında olumlu ya da olumsuz olarak tatmin duygusu vardır. İlgili kaynaklarda belirtildiği gibi, bireylerin duygularının, davranışlarını yönlendirebileceği için, kendi kişisel yapılarının etkisi ile kişisel tatminleri, ya da memnuniyet duyguları davranışlarına yön verecektir. Bir duygunun kişiyi bir davranışa yöneltme nedeni,

fiziksel mekanı kontrol edebilmek ve kendi gereksinmelerine özgü kılmak arzusudur ki bu da tatminin ön şartıdır.

Konutla ilgili arzu, istek ve beklentiler şüphesiz ki bireyin önceki konutsal tecrübeleri, algıladığı statüsü, kişisel verimlilik duygusu ve daha yüksek ve daha varlıklı bir sosyal sınıfa dahil olabilmek potansiyeli ile ilintilidir (Campbell vd, 1976:bölüm6). Kullanıcı isteklerinin gerçeklerle çakışmasından ya da çelişmesinden doğan konutsal tatmin olma ya da olmama duygusu değişik düzeylerde kendisini göstermektedir. Bu düzeyler; yapısal değişimler yaparak kullanım farklılığı yaratmak, konut çevresine olan tavrını değiştirerek uyum sağlamak veya konuttan taşınarak tamamen reddetmeye kadar uzanır (Priemus, 1986).

İnsanın değişik şartlara uyum yeteneği (toleransı) oldukça yüksektir. Çok kısıtlı şartlarda bile mekanı mümkün olduğu kadar kişisel bir hale getirmeye çalışır. Buna rağmen çevrenin değiştirilmesinde ani değişimler ve aşırı uçlar yaratmak doğru değildir. Kabul edilebilir çeşitlemelerin eşiğinin ne olduğu denenerek, belirli koşullarda insanların uyum sağlama sınırları saptanabilir. Başka bir deyişle, hangi limitlerde ruhsal sağlık sorunlarının başlayacağı ya davranış bozuklukları sergileyecekleri araştırılmalıdır. Ancak insanların konforsuz şartlara uyum yeteneğinin fazla olması onların tercihlerini görmezden gelmeye bir neden oluşturmamalıdır (Gutman ve Westergaard, 1974).

5.5. Konutsal Tatminin Değerlendirilmesine Yönelik Yaklaşımlar: Kullanım

Sonrası Değerlendirme Modeli

Kullanım sonrası değerlendirme, çevre ve davranış araştırmalarının artması sonucu çok çabuk gelişti. Bina kullanıcılarının deneyimlerini anlamak isteyen sosyal bilimciler, tasarımcılar ve plancılar tarafından geliştirilmeye devam ettirildi (Zeisel, 1975).

“Kullanım sonrası değerlendirme” tanımı, müşterinin binayı kullandıktan sonraki takdirini yansıtmaya eğilimindedir. Bazı teorisyenler ve pratisyenler bu tanımdan rahatsız olmuşlardır. Çünkü tanım, insanlar binadan ayrıldıktan sonraki değerlendirme gibi bir çağrışım yapmaktadır ve süreçteki tek bir noktada

değerlendirme yapmayı vurgular gibidir. Friedman (1978), “çevre tasarım değerlendirmesi - environmental design evaluation” terimini kullanmayı önermiştir. Diğer bazı araştırmacılar ve pratisyenler de “çevresel teftiş - environmental audits” veya “kullanımdaki binanın takdiri – building in use assessment” gibi tanımlar önermişlerdir. Daha yakın zamanda ise Baird, Gray, Isaacs, Kernohan ve Mc Indoe(1996), tarafından “bina ve bina performans değerlendirmesi – building evaluation and building performance evaluation“ terimi önerilmiştir. Tarihsel sebeplerden dolayı “Post Occupancy Evaluation” terimi daha yaygın kullanım alanı bulmuştur (Bechtel, Robert B.&Churchman, Azra, 2001).

Kullanım sonrası değerlendirme kavramı tasarım için yeni değildir. Mimarlar ve tasarımcılar, daima mevcut binaları yeni çevreler tasarlamak için model olarak kullanırlar. Fakat kullanım sonrası değerlendirme, mimarlar ve tasarımcılar tarafından son yirmi yıldır formal bir teknik olarak kullanılmaktadır. Mimarlığa sosyal bilimler tekniklerinin girişiyle, tasarlama süreci içine kullanım sonrası değerlendirmenin dahil edilmesi için çeşitli modeller önerilmiştir. Sosyal bilimler, mimarlara kullanılan çevreyi araştırmak için insan davranışına temellenen yöntemler önerir. Kullanım sonrası değerlendirmenin geleceği, tasarım sürecine profesyonel bir servis sunacak şekilde formüle edilecek gibi görünmektedir. Programlama ve arazi analizinin, tasarım öncesi işlevleri gibi, kullanım sonrası değerlendirme de mimari tasarımın kabul edilebilir bir parçası ve tasarımcıların sorumluluğunda olacaktır (Kirk, Stephen J., Spreckelmeyer, Kent F. 1988).

5.5.1. Kullanım Sonrası Değerlendirmenin Amacı

Mimarlar ve çevre tasarımcıları, kullanım sonrası değerlendirmeyi, çevrenin kullanıcıları tarafından nasıl kullanılıyor olduğunu göstermek ve tasarım amaçlarının kullanıcıyı tatmin etme derecesini belirlemek için kullanırlar. Kullanım sonrası değerlendirme çalışmalarının amacı, Kirk, Stephen, Spreckelmeyer, ve Kent (1988)’e göre;

- Var olan çevreyi, gelecekteki çevre gereksinmelerini ve programlanmış gereksinimleri modellemek için kullanılır.
- Orijinal programın ve tasarlama amaçlarının performansını test eder,

- Var olan mevcut çevreyi kullanıcıları tarafından nasıl kullanıldığına bakarak tadil eder ve günceller.

Kullanım sonrası değerlendirme, değerlendirmesi yapılan bir proje hakkındaki önemli kararları açıklığa kavuşturmaya yardım edebilir veya bir projenin planlanması yada tasarlanmasına katkıda bulunabilir. En azından, proje temelli beş çeşit karar, kullanım sonrası değerlendirmeyi önemli kılmaktadır; iyi hale getirmek (fine-tuning), sorunlu veya problemlili durumlara nasıl yardım edileceğinin teşhisi, yenilikçi tasarlama veya teknolojik alana yayılıp yayılmama kararı verme, stratejik programlama kararının nasıl verileceği, performans için kalitenin korunması (Bechtel, Robert B.&Churchman, Azra, 2001).

Kullanım sonrası değerlendirme, aşağıdaki problemleri sorgular,

- Eğer proje mimarı aynı zamanda değerlendirici ise, proje için yasal sorumluluk kimindir ve mümkün olan tarafsızlığın derecesi nedir?
- Geleneksel tasarım sürecinde, bina tasarımı ve kabul edilebilir kullanım süreci arasındaki zaman aralığı nedir?
- Tasarım süreci içinde, yeni sözleşme düzenlenmesi ve ödeme prosedürleri, bu uzun zaman aralığında nasıl bir düzenleme gerektirecektir?
- Kullanım sonrası değerlendirme teknikleri hangi bina tipleri için kullanılacaktır? (Kirk, Stephen J., Spreckelmeyer, Kent F. 1988).

5.5.2. Kullanım Sonrası Değerlendirme Modeli

Kullanım sonrası değerlendirme teknikleri sosyal bilimlerden doğduğu için, kullanılacak model, sosyal bilimlere dayalı bir model olacaktır. Bu modelin felsefesi, bilimsel süreçlerin bir parçasıdır ve aşağıdaki adımlarla özetlenebilir (Kirk, Stephen J., Spreckelmeyer, Kent F. 1988);

- Gerçeğin gözlenmesi ve o çevrenin kullanıcılarının davranışları hakkında hipotezler düzenlenmesi,
- Sistematiik olarak veri toplamaya uygun olan tasarım araştırma metodlarının belirlenmesi. (Kurulan hipotezler için davranışla ilgili verilerin nasıl toplanacak?)
- Verilerin analiz edilmesi ve onların orijinal hipotezlerle karşılaştırılması. (Çevre ve kullanıcıları arasında nasıl bir ilişki vardır?)

- Orijinal hipotezlerin geçerliliği ile ilgili çizimlerin hazırlanması. (Genel sonuçlar mimara gelecekteki projeleri için yol gösterici olabilir mi?)

Robert Marans ve Kent Speckelmeyer (1981)'in “yapısal çevrenin değerlendirilmesi: Davranışsal bir yaklaşım” (1981)'dan alınan modele göre, kullanılan çevre hakkında sistematik olarak bilgi toplayabilmek için, değerlendiriciler ve tasarımcılar tarafından oluşturulan metodlarda bilimsel yaklaşımlar benimsenmektedir. Değerlendirme işlemi dört bağımsız ama birbirini kapsayan adımdan meydana gelir (Şekil 5.5.2-1). Keşif ve bilgi toplama aşamasında (Reconnaissance / Information), değerlendirici mevcut bir çevrenin ilk gözlemini yapar. Eğer bir ofis binası değerlendiriliyorsa, birinci adım, arazinin gayri resmi ziyareti, işletmecilerle yapılan görüşmelerle kullanıcıları tarafından nasıl kullanıldığı hakkında ilk hipotezi oluşturmaktır. Araştırmanın tasarlanması (Research Design), keşif aşamasında sistematik veri toplama prosedürleri tarafından karşılaştırılmış ve tamamlanmış bilginin nasıl toplanacağı ile ilgilidir. İlk hipotezler özel ve test edilebilir dökümanlara (argümanlara) dönüştürülür. Örneğin; bunlardan bir tanesi, bir çalışanın bir işi gerçekleştirebilmesi için ihtiyacı olan çalışma alanının kaç metre kare olacağı, olabilir. Değerlendirici, bu hipoteze yönelik veri toplamak için bir araştırma tasarlayacaktır (Kirk, Stephen J., Spreckelmeyer, Kent F. 1988).

Veri toplama aşamasında, yukarıdaki örnek için, konfor şartları ile ilgili ışık ve ses kontrolünü, çalışma ile ilgili davranış kriterleri ve çalışanların çevreye karşı davranışları gibi konuları anlamak için soru föyleri hazırlanabilir ve görüşmeler, sistematik gözlemler yapılabilir. Son adım, yani dökümantasyon ve veri analizi; orijinal araştırma hipotezi için yeni toplanmış verinin önceki araştırma sonuçları ile karşılaştırmasını kapsar. Elde edilen bilgiler, hipotezleri ya doğrular ya da şeklini değiştirir ve aynı zamanda özel çevre davranışı için tasarım kriteri oluşturmakta kullanılabilir. Mevcut bir ofisi sistematik olarak gözleyerek, hipotezler formüle ederek ve alan gereksinmesi ile ilgili veri toplayarak gelecekte bir ofisin alan gereksinimi için objektif bir standart formüle edilebilir (Kirk, Stephen J., Spreckelmeyer, Kent F. 1988).

Keşif ve bilgi toplama aşaması

Araştırmanın tasarlanması

Veri toplama

Veri analizi

Şekil 5.5.2-1: Kullanım sonrası değerlendirme modeli (Kirk, Stephen J., Spreckelmeyer, Kent F. 1988, sf.165).

İnsanların bina içindeki davranışlarının bir varsayımı olan bu değerlendirme modeli özel çevre davranışları ölçülerek tahmin edilebilir. Çevre ve insanların o çevreyi kullanma şekilleri arasında direkt ve ölçülebilir bir bağlantı kurulur. Bu davranışların ölçümü, insanların çevreyi algılama yolları hakkında tasarımcıya bilgi verir (Kirk, Stephen J., Spreckelmeyer, Kent F. 1988).

Değerlendirme işleminde aşağıdaki bazı noktalar önemlidir (Kirk, Stephen J., Spreckelmeyer, Kent F. 1988);

- Mali kaynak, özellikle binanın yaşaması için gereken mali kaynak,
- Fonksiyonel gereksinimler ve sirkülasyon,
- Sistemin performansı, özellikle ısıtma, havalandırma, iklimlendirme ve pasif güneş ışığı sistemi,
- İnsan davranışı ve insanların özel çevre şartlarına tepkileri,
- Mimari mekanın fiziksel gereksinimleri ile ilgili ergonomik faktörler ve kriterler,
- Özellikle yangınla ilgili güvenlik gereksinmesi.

Kullanım sonrası değerlendirme teknikleri tasarımın davranışsal ve ergonomik boyutları ile ilgilidir. Yukarıda açıklanan dört adımlı modelde beş değerlendirme tekniği kullanılmıştır. Gözlem ve arşiv araştırması, görüşmeler, alan çalışması, çevresel ölçümler, veri analizi sırayla birbirini takip etmiştir. Bu sıraya göre, değerlendirici, önce iyi yapılandırılmamış ve subjektif değerlendirme metodları ile

başlar, sonra araştırma daha analitik ve iyi tanımlanmış metodlarla devam eder (Kirk, Stephen J., Spreckelmeyer, Kent F. 1988).

5.6. Bölümün Tez Konusuna Katkısı

- Tatmin olma/olmama, algılama ve biliş adımlarından sonraki değerlendirmedir,
- Konutsal tatmin, duygusal ve değerlendirici bir cevaptır,
- Tatmin konut çevrelerinin kalitesi için bir ölçüttür dolayısı ile tatmin derecesi psiko-sosyal kalite hakkında bilgi verir.

Tez çalışmamızda oluşturduğumuz iletişim sisteminde, kullanıcıların, algılama ve biliş adımlarından sonraki değerlendirme adımını konutsal tatmin kavramı ile açıklamamız mümkün olacaktır. Konutsal tatmin bireyin herhangi bir fiziksel veya sosyo-fiziksel objeye karşı ürettiği duygusal ve değerlendirici bir cevabı, tepkisi ve tavrı olarak tanımlandığına göre konumuzda adı geçen kullanıcının da, önerilen iletişim sistemi içinde yaşadığı konuta karşı bir tepkisi, bir tavrı olacaktır. Bu tepki ve tavırlar, konutsal tatmin derecesiyle ortaya çıkan değerlendirme ürünüdür. Tatmin, konut çevrelerinin kalitesinin ölçümü için bir kriter olarak gösterildiğinden dolayı da, yukarıda sözünü ettiğimiz değerlendirme sonucu ortaya çıkan tatminin derecesi bizi duygusal kalite yani psiko – sosyal kalite hakkında bilgi verecektir.

Alan çalışmasında uygulanan anketin soruları hazırlanırken, konut kullanıcılarını etkileyen, çevre parametreleri, yapıya ait parametreler, konutla ve konut içindeki mekanlarla ilgili parametreler, kullanıcı gereksinimleri ile ilgili parametreler dikkate alınmıştır.

6.ALAN ARAŞTIRMASI:

BAHÇEŞEHİR UYDU KENTİ KONUTLARINDA MEKANSAL TATMİNİN İLETİŞİM DÖNGÜSÜ MODELİ BAĞLAMINDA İRDELENMESİ

Alan araştırmasında, birbiriyle bağıntılı iki konu irdelenmektedir. Bunlardan birincisi; özellikle kullanım aşamasında, mimar-kullanıcı arasındaki iletişimin varlığının sorgulanmasıdır ki, içinde bulunduğumuz kalite dünyasında bu iletişim devamlılığı, konutta mekansal kalitenin sürdürülebilirliği açısından gerekli bir koşul olarak görülmelidir. Konut üreten bazı Türk firmaları sattıkları konutun bakım-tutum-onarım anlamında iletişimi sürdürmekte ancak, bu geri dönen bilgi, konutun mimarına yansıtılmamaktadır (İnceoğlu, Y. 2003). Çalışmanın birinci amacı bu iletişimi kurarak sonucu görmektir. Bu nedenle, bölüm 1.5.'de kurgulanan mekan-kullanıcı-tasarımcı iletişim döngüsü modelinde, normal şartlarda eksik kalan ikinci iletişim düzeyinin tamamlanıp, modelin işlerliğinin test edilmesi hedeflenmiştir. Birinci iletişim düzeyinde, kullanıcının geri iletileri, konut tatmin derecesini belirleyen ve kullanıcıya ait duygusal veriler oldukları için, aynı zamanda, psiko-sosyal kalite parametrelerinin ipuçlarıdır.

Araştırmada ele alınan ikinci konu, doğrudan psiko-sosyal kalite parametreleri olarak tanımladığımız, mekana ait algısal, bilişsel ve duygusal parametrelerin üzerine yoğunlaşmaktır. Bu parametreler, konfor koşulları gibi nesnel ölçüm araçlarıyla ölçülemeyen ancak, mekansal tatmini doğrudan etkileyen değişkenlerdir. Konutsal tatmin, kullanıcıların, konutlarına olan duygusal tepkisine bağlı olarak açığa çıkmaktadır. Dolayısı ile, bölüm 5.1.'de açıklandığı gibi, konutsal tatmin kavramı, çağdaş konut ve çevrelerinde oluşturulan bir dizi sorun, olanak ve özelliğin kullanıcıda yarattığı duygusal izlenimdir. Konut kalitesinin bir kriteri olarak ele alındığına ve konutsal tatmine, davranışın bir göstergesi olarak bakıldığına ve tatmin ölçüm sonuçlarının duygusal sonuçlar olduğuna göre, konutsal tatminin, “Psiko-Sosyal Kalite” belirleyicisi olacağı düşünülmektedir.

Yukarıdaki konular çerçevesinde oluşturulan alan araştırması üç aşamada gerçekleştirilmiştir. I. aşamada mimar-kullanıcı iletişimi sorgulanırken, bölüm 1.5'deki mekan-kullanıcı-tasarımcı iletişim döngüsü modelinin, birinci iletişim

sürecinin tamamlanması sağlanmıştır. II. aşamada, birinci aşamadan elde edilen veriler, araştırmaya konu olan konutların tasarımcısına iletilmiştir. III. Aşama da ise, kullanıcı ve tasarımcının aynı dili kullanıp kullanmadıkları sorgulanmıştır.

6.1. I. Aşama: Mekan-Kullanıcı-Mimar-İletişim Döngüsü Modelinin

I. İletişim Düzeyinde Kullanıcı Verilerinin Alınması

6.1.1. I. Aşamanın Amacı ve Kapsamı

Bu aşamanın amacı, sorgulanan konutların tasarımında, kullanıcısının psiko-sosyal gereksinimlerine ne oranda yanıt vermiş olduğu, kullanıcının bunu nasıl yorumladığıdır. “Konutsal tatmin”, bireyin herhangi bir fiziksel objeye karşı ürettiği duygusal ve değerlendirici bir yanıtı, tepkisi ve tavrı olarak tanımlanmaktadır ve kullanıcıların, konutlarına olan duygusal tepkisine bağlı olarak açığa çıkmaktadır (Bkz. 5.bölüm). Konutsal tatmin kavramı, çağdaş konut ve çevrelerinde oluşturulan bir dizi sorun, olanak ve özelliğin kullanıcıda yarattığı duygusal izlenimdir. Duygusal tavır ve tatmin sadece konut içindeki bazı birimlere yönelik değil, aynı zamanda bölge ve komşuluk çevresi gibi etkenlere de bağımlı olmaktadır. Bu nedenlerle, bu aşamada, kullanıcıların konutları ile ilgili düşünce, duygu ve davranış biçimlerini incelemek, anlamak, tahmin edebilmek amaçlanmıştır.

Bu aşama; konut kullanıcısının konutuna ilişkin psiko-sosyal değerlendirmesini almak ve kullanıcının adaptasyon davranışının mekansal yansımaları üzerinde gözlemler yapmak amaçlı bir anket çalışmasını kapsamaktadır. Aynı zamanda, bölüm 1.5.’te kurgulanan iletişim döngüsündeki birinci iletişim sürecinin tamamlanması da bu aşamanın kapsamı içindedir. Özellikle nitelikli konut iddiası ile üretilen konutlarda tüm konfor koşulları olabildiğince en üst düzeyde sağlanmakta olduğundan, mekansal tatminde psiko-sosyal parametrelerin önemini ayırt edebilmek ve inceleyebilmek için bu tür nitelikli konutlara yönelinmiştir.

6.1.2. I. Aşamanın Metodolojisi

Konut kullanıcısı tatminini sorgulamak üzere oluşturulan anket, duygusal verileri alabilmek amacıyla çoktan seçmeli sorularla düzenlenmiştir. Anket sorularında kullanılan sıfat çiftlerinin seçilmesinde izlenen yöntem aşağıdaki gibidir:

Bölüm 3.3.1 ve 3.3.2.’de sözünü ettiğimiz “yaşamsal değerler” insanın ruh sağlığının temel taşlarını oluşturmaktadır. İnsanlar bu değerleri koruyamadığı zaman ruhsal açıdan sağlıklarının yerinde olduğu söylenemez. Yaşamsal değerler yine aynı bölümde sözünü ettiğimiz psiko-sosyal gereksinimleri ortaya çıkarmaktadır. Yaşamsal değerlerle (Tablo 3.3.2-1) ile bölüm 3.3.1’eki psikolojik gereksinimler örtüştürüldüğünde aşağıdaki tablo (Tablo 6.1.2-1) elde edilmektedir. Bu tabloda, hangi yaşamsal değer, hangi psiko-sosyal gereksinmeyi ortaya çıkardığını görülmektedir.

Tablo 6.1.2-1: Konutla ilgili yaşamsal değerlere karşılık gelen psiko-sosyal gereksinimler.

Yaşamsal Değerler	Psiko-sosyal Gereksinimler
Berberlik	Sosyal ilişkiler gereksinmesi
Kendini iyi hissetme	Güvenlik gereksinmesi
	Etkinlik “
	Huzur “
	Güzellik “
Zenginlik-Varlık	Prestij gereksinmesi
Refah	Rahatlık gereksinmesi

Sözü edilen bu psiko-sosyal gereksinimleri bazı sıfatlarla tanımlamamız mümkün olmaktadır. Örneğin, kullanıcının güvenlik gereksinmesini “güvenli” bir konut ile, rahatlık gereksinmesini “konforlu, dinlendirici, ferah, aydınlık” olan bir konutla karşılanabilir. Tablo 6.1.2-2’de, literatürden alınan sıfatlar, psiko-sosyal gereksinimlerle eşleştirilmiştir.

Tablo 6.1.2-2 Psiko-sosyal gereksinmelere karşılık gelen sıfatlar.

Psiko-sosyal Gereksinmeler (Sungur ve Çağdaş, 2003)	Sıfatlar (Ayyıldız, 1999, sf.165)
Sosyal İlişkiler	Sosyal anlamda sıcak İyi komşuluk ilişkileri Sosyal iletişim Sıkıcı değil
Güvenlik	Güvenli Güçlü
Etkinlik	Sağlıklı (beden ve ruh) Sosyal (asosyal) Hareketli Sürprizli
Huzur	Huzurlu Samimi, sıcak Sempatik Kendi içinde uyumlu Çevresiyle uyumlu
Güzellik	Güzel Çağdaş Mimari anlamda nitelikli Tarzı (stili) olan Cazip Özgün
Prestij	Çağdaş Görkemli Gösterişli İlgi Çekici Etkileyici
Rahatlık	Konforlu Dinlendirici Ferah Aydınlık Geniş Düzenli, kullanışlı Gelişmiş

Bu aşamada, adı geçen anket formları, yukarıdaki kriterlere göre, yukarıdaki sıfatlar ve onların çiftleriyle oluşturulan sorularla, konutsal tatmini belirlemek üzere, düzenlenmiştir (Anket formu için bkz.Ek 1). Sorular çoktan seçme tekniği ile hazırlanmıştır. Bu teknik hem anketörler hem de katılımcılar için kolaylık sağlamıştır.

Bu anket, mayıs 2004 tarihinde, Bahçeşehir uydu kentinde gerçekleştirilmiştir. 10 yıllık kullanımı olan Bahçeşehir uydu kentinde, yukarıdaki kriterlere göre hazırlanan

anket formlarındaki sorular, I. Etap K ve L tipi, bahçeli, mustakil ve bitişik nizam konutlarda yaşayan kullanıcılara yöneltilmiştir. Bitişik nizam 44 adet K ve mustakil 12 adet L tipi olmak üzere toplam 56 konut kullanıcısına ulaşılmıştır.

Bu sorulara verilen cevaplardan, kullanıcıların konutları ile ilgili tatmin duyguları belirlenip, değerlendirilmiştir. Oluşturulan iletişim modelinde biliş-değerlendirme aşamasındaki tatmin olma/olmama kararının sonucuna göre yönelinen davranış, bize tatminin derecesini vermiştir. Bu tatmini oluşturan duygusal sebepler psiko-sosyal kalite kriterleri ve ankette kullanılan sıfatlar da aradığımız psiko-sosyal kalite parametrelerinin ipuçlarıdır.

6.1.3. Bahçeşehir Uydu Kenti ve Çevresel Olanakları

Bahçeşehir, İstanbul ilinin Avrupa yakasında, Küçükçekmece gölünün kuzey-batısında ve TEM otoyolunun kuzeyinde yer alan bir uydu kenttir. Levent ve Ataköy yerleşimlerinden sonra İstanbul'un, belki de Türkiye'nin ilk uydu kenti olan Bahçeşehir, 1986 yılında planlanmış ve 1994 yılında yaşam başlamıştır. İstanbul kent merkezine 35 km uzaklıktadır ve ulaşım TEM otoyolundan ödeme yapılarak veya E5 karayolundan ödemesiz sağlanmaktadır. Sirkeci-Edirne demiryolu hattının Ispartakule istasyonu Bahçeşehir'de olmasına rağmen bu hat sefer sayısı azlığı sebebi ile yoğun olarak kullanılamamaktadır. Bahçeşehir uydu kentinde yaşamın başladığı dönemde, kent merkezine 30 dakikada ulaşılabilirken şimdi, TEM otoyolunun artan trafik yükü nedeniyle en az 45 dakika harcamak gerekmektedir.

Bahçeşehir uydu kenti planlama hedefi, “orta üst gelir grubu için sağlıklı ve güzel bir konut çevresi yaratmak” olarak belirlenmiştir. Proje alan toplamı 475 ha'dır ve bunun 75 ha kadar kısmı konut dışı gelişmelere ayrılmıştır. Geriye kalan kısım, 90 000 kişilik bir nüfusu barındıracak olup brüt yoğunluk önerildiği gibi 200-250 kişi/ha alındığında 20 000 adet konut inşa edilecektir.

Bahçeşehir muhtarlığından alınan bilgilere göre, Ispartakule adı altında yeni yerleşime açılan II. kısım konutlar hariç, Bahçeşehir uydu kentinin nüfusu son sayım verilerine göre 20 000 kişidir ve 5092 konut birimi vardır. 896 adet A,B,C,D,E,K,L

tipi az katlı, bahçeli, mustakil ve bitişik nizam konutlardan 287 adedi K ve L tipi konutlardır (Resim 6.1.3-2,3,4,5,6).

Mimar Mutlu Çilingiroğlu tarafından tasarlanan, Akasya mahallesinde yer alan K ve L tipi konutlar Bahçeşehir uydu kentinde I. Kısım, I. Etap olarak yapımı ilk gerçekleştirilen konutlar olması ve onları tasarlayan mimara ulaşım kolaylığı sebebi ile alan çalışmamıza konu olmuşlardır (Resim 6.1.3-1). Ayrıca kullanıcılar 10 yıla yakın bir süredir bu konutlarda yaşamaktadırlar. Bu sürenin kullanıcı tatmini ya da tatminsizliğinin belirlenmesinde yeterli olduğu düşünülmektedir. Konutlar 10 yıl içinde kullanıcıları tarafından bazı değişikliklere maruz kalmışlardır ve aynı zamanda bu süre içinde bakıma gereksinim duydukları için de bazı değişikliklere uğramışlardır. Değişikliklerin sebepleri kullanıcı tatmininin belirleyicileri olacaktır.

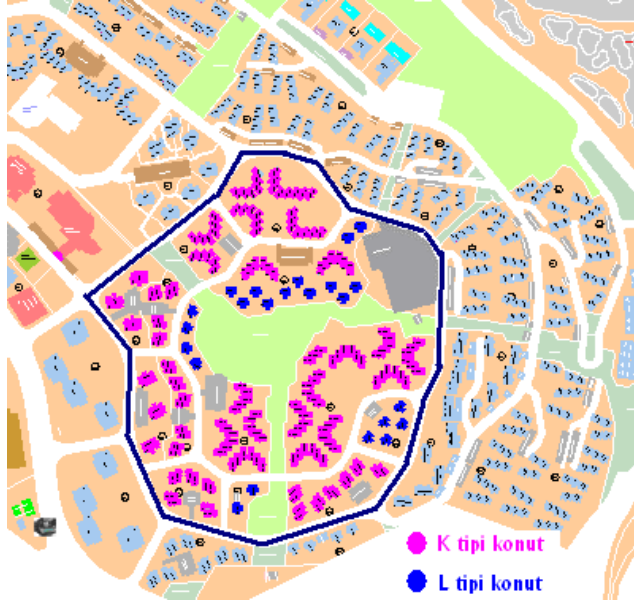
Bahçeşehir uydu kenti master planında ticarete, sağlığa ve eğitime ayrılmış bölgeler var ise de bu bölgelerin önerilen nüfusa yeterli büyüklükte alanlar olmadığını ve alışveriş merkezi, spor merkezi, kültürel etkinlikler için gerekli alanlar olarak özelleşmediği görülmektedir. Master planda Bahçeşehir uydu kentinin merkezi olabilecek bölgede küçük bir çarşı binası, bir sağlık merkezi, bir kültür-eğlence merkezi, bir ofis binası planlanmış ve yapımları gerçekleşmiştir. Ayrıca master planda her mahalle için alışveriş olanağı sunan küçük dükkanlar birimi ve bir semt kulübü de yer almaktadır. Bahçeşehir projesi hayata geçirilmeye başlandığında ilk önce, bu projenin tanıtımını yapmak ve pazarlayabilmek amacı ile bir spor ve sosyal tesis inşaa edilmiştir. Bu tesiste, içinde soyunma odaları, duşları ve WC'leri ile bir açık yüzme havuzu, açık tenis kortları, bir restoran ve bir konaklama binası bulunmaktadır.

Bahçeşehir'de öngörülen konut sayısı ve öngörülen nüfusa göre yukarıda sıralanan etkinlik olanaklarının şu anki nüfusa yeterli olamayacağı proje aşamasında tahmin edilmesi gerekmekteydi. Ancak, bu yetersizlik projenin yaşama başlamasından on yıl sonra net olarak kendisini göstermektedir. Şu anda Bahçeşehir uydu kenti merkezindeki çarşı binası, alan olarak küçük olduğu için gereksinime cevap vermemektedir ve merkeze yakın az katlı konut binaları banka, veteriner, kuaför, eczahane v.s. olarak kullanılmaktadır. İş merkezi olarak tasarlanan bina, küçük

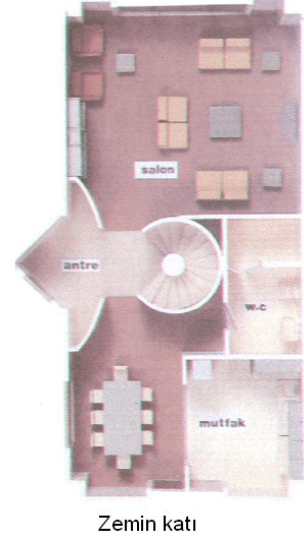
dükkanların yer aldığı diğer bir çarşı işlevini görmektedir. Yine merkezdeki kültür-eğlence binasında sinema, bowling, bilardo v.s. gibi salonlar, çokça da restoran ve kafelerle küçük dükkanlar bulunmaktadır. Ancak, bu yapıdaki sinema, bowling ve bilardo salonları işletme sorunları yüzünden kapalı durumdadır. Kapalı konser salonu, tiyatro salonu ise bulunmamaktadır. Yaz aylarında, gölet bölgesindeki amfitiyatro açık konser salonu ve tiyatro salonu olarak işlev görmek ve hatta çok amaçlı kullanılmaktadır. Mahalle aralarında günlük gereksinimleri karşılamak amacı ile düşünülen dükkan birimlerinden sadece iki tane yapılabılmıştır. Bu birimlerin yaygınlaştırılamaması yüzünden Bahçeşehir uydu kenti genelinde çok sayıda prefabrik büfeler, bulunduğu mahalleye hizmet vermektedir. Yine master planda düşünülen semt kulüplerinden yalnızca bir adet yapılmıştır. Bu semt kulübünde bir açık-kapalı yüzme havuzu, bir sauna, bir jimnastik ve fitness salonu, bir restoran ve kulüp için çok amaçlı salon yer almaktadır. Ancak tanımı gereği, semt kulübü, mekan yetersizliği yüzünden tüm Bahçeşehir'in gereksinimini karşılayamamaktadır. Kulüp için düşünülen çok amaçlı salon restorana ilave edilmiş, dolayısı ile bina kulüp özelliğini tamamen yitirmiştir.

Bahçeşehir projesinin tanıtımı ve pazarlaması için yapılan sosyal tesis, şu anda Bahçeşehir Üniversitesinin işletmesinde ve hem öğrencilerin hem de dışarıdan gelen kişilerin kullanımına açıldığı için Bahçeşehirliler bu tesisten yeteri kadar yararlanamamaktadırlar. Bu tesis içindeki konaklama birimi Bahçeşehir Üniversitesinin yurt binası olarak kullanılmaktadır.

Mahalleler arasına serpiştirilen küçük oyun alanlarının kapsamında yer alan, bir direğe üç potanın takılması ile oluşturulan küçük basketbol sahaları vardır. Ancak bu şekilde, çocuklara basketbol oynama alanı yaratılmaya çalışıldıysa da yetersizliği bellidir. Şu anda basketbol sahaları Bahçeşehirdeki okulların sahalarıdır ve onların kullanımındadır. Aynı şekilde voleybol sahaları da okulların kapsamındadır. Futbol sahası ve kapalı tenis kortu hiç yoktur ve master planda da düşünülmemiştir.

Resim 6.1.3-1: Bahçeşehir I.etap, I.kısım vaziyet planı, anket yapılan bölge

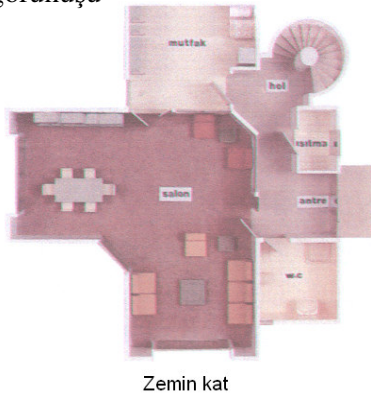
Resim 6.1.3-2: K tipi konut zemin maket görünüşü

Resim 6.1.3-3: K tipi konut arka cephe görünüşü

Resim 6.1.3-4: K tipi ön cephe görünüşü

Resim 6.1.3-5: L tipi konut zemin kat planı maket görünüşü

Resim 6.1.3-6: L tipi konut ön cephe görünüşü

Bahçeşehir belediyesi, spor etkinlikleri yapma olanaklarının yetersizliğine karşı bazı çözümler üretmiştir. Şehir içindeki bir yeşil alanda, büyük bir çadır kurarak kapalı tenis kortu haline getirmiştir ancak soyunma odaları ve WC yoktur. Belediye binasının arkasında bulunan prefabrik hizmet binasında jimnastik salonu için bir mekan oluşturmuştur.

Bahçeşehirliiler günlük alışverişlerini Migros alışveriş merkezinden yapmaktadırlar. Belediyenin, Bahçeşehir pazarı “Pazar Türk”ü 2003 yazında kurmasından sonra taze meyve sebze bulma ihtiyacı yeni giderilmiştir. Bahçeşehirliiler diğer alışveriş ihtiyaçları için İstanbul kent merkezine gitmek durumundadırlar.

6.1.4. I. Aşamanın (Anket) Bulguları

Ankete katılanların sosyal profilleri:

Ankete katılanların %68'i orta yaş grubunda, 36-60 yaş aralığında, hepsi evli ve çocuk sahibidir, ailelerin %50'si 2 çocukludur. Katılımcıların %62'si kadın, %38'i erkektir. Katılımcıların eğitim düzeyi yüksektir ve %52'si üniversite mezunu, %38'i ise lise mezunudur. Katılımcıların % 50'sinin çocukları ilk-orta öğrenim dönemindedir ve hepsi özel okulda eğitim almaktadırlar. Katılımcıların %98'i senede en az bir kere yurt dışına çıkmaktadır. Katılımcıların hepsinin en az 1 arabası, %32'sinin 2 arabası, %20'sinin 3 arabası vardır ve %53 oranında arabalar mercedes ve BMW markadır. Bahçeşehir kent merkezine 35 km uzaklıkta ve otoban kullanımı halinde otobana giriş-çıkış için ödeme yapılıyor olmasına rağmen katılımcılar kent merkezine özel arabaları ile ulaşmayı tercih etmektedirler. Katılımcılar çoğunlukla sinemaya, tiyatroya gitmeyi ve TV izlemeyi sevmektedirler. Spor yapmak ta sevdikleri uğraşlardan biridir. TV'de en çok haber programları ve belgesel izlemeyi istemektedirler. Bahçeşehir uydu kentine katılımcıların % 58'i 2000 yılı öncesi taşınmış, % 42'si 2000 yılı sonrası taşınmıştır. Katılımcıların % 44'ünün iş yeri Bahçeşehir civarında, % 51'inin iş yeri Bahçeşehir uzağındadır, % 5 katılımcı da emeklidir. Katılımcı ailelerin kadınlarının % 20'sinin işyeri Bahçeşehir dışındadır, % 80'i de çalışmamaktadır.

Dolayısı ile ankete katılanların profili şöyle çizilebilir; katılımcılar 36-60 yaş aralığında ve orta-üst gelir grubunda yer alan çocuklu ailelerdir. Sosyal seviyeleri

bakımından da kültürlü ve aydın kişilerdir. Çoğunluğu, yaşam başladığından beri Bahçeşehir uydu kentinde bulunan ilk kullanıcılarıdır ve iletişim modelindeki, geri ileti durumunda olabilecek bazı davranışları gözlemleyebilmek için uygun bir profile sahiplerdir. Anket sorularına alınan cevapların sonuçları aşağıdaki tablolarda verilmektedir:

Anket katılımcılarının hangi sosyal ve kültürel etkinlikleri yapmayı sevdiklerini gösteren aşağıdaki tabloya (Tablo 6.1.4-1) göre, katılımcıların %80'i sinemaya gitmeyi, %67'si tiyatroya gitmeyi, % 43'ü konsere gitmeyi sevmektedirler.

Tablo 6.1.4-1 Etkinlik yapma isteği oranları

Etkinlik Yapma İsteği	Oran (%) N=56
Jimnastik yapmak	57
Futbol maçı izlemek	41
TV izlemek	76
Sinemaya gitmek	80
Tiyatroya gitmek	67
Operaya gitmek	11
Konsere gitmek	43
Futbol maçına gitmek	31
Defileye gitmek	19
Ev sineması izlemek	65

Katılımcıların yapmayı sevdikleri etkinliklerin ilgili mekanlarının varlığını ve yeterli olup olmadığının sorgulandığı aşağıdaki tabloda (Tablo 6.1.4-2), Bahçeşehir uydu kentinde sinema, tiyatro ve konser salonunun bulunmadığı, jimnastik salonu, futbol, basketbol ve voleybol sahaları, kapalı tenis kortunun yetersiz olduğu görülmektedir.

Tablo 6.1.4-2: Etkinliklere ait mekan durumu

Etkinlik Mekanı	Açıklama N=56
Jimnastik salonu	Yetersiz (çok küçük)
Basketbol sahası	Yetersiz (okulların kapsamında)
Voleybol sahası	Yetersiz (okulların kapsamında)
Kapalı tenis kortu	Yetersiz (çadır)
Açık tenis kortu	Var
Kapalı yüzme havuzu	Yetersiz (çok küçük)
Açık yüzme havuzu	Var
Futbol sahası	Yok
Sinema salonu	Yok
Tiyatro salonu	Yok
Konser salonu	Yok

Sosyal etkinlik mekanlarının yeterli veya yetersiz oluşunun, katılımcıların konutları hakkındaki düşüncelerini anlamaya yönelik sonuçlar veren tabloya (Tablo 6.1.4-3) göre, kullanıcılar etkinlik olanaklarını yetersiz bulmakta ve bu durum konutla ilgili düşüncelerini olumsuz etkilemektedir.

Tablo 6.1.4-3: Sosyal etkinlik olanakları

Etkinlik Olanakları	Oran (%) N=56
Yeterli, konutumla ilgili düşüncelerimi olumsuz etkiliyor	1
Yeterli, “ olumlu etkiliyor	24
Yetersiz, “ olumsuz etkiliyor	44
Yetersiz “ olumlu etkiliyor	20

Az katlı mustakil konutlarda yaşayanların komşuluk ilişkilerinin güçlü olduğu savunulmasına rağmen, katılımcıların komşuluk ilişkilerini sorguladığımız sorunun yanıtlarına göre, konutta yaşayanların komşuluk ilişkileri beklenen kadar güçlü değildir ancak, konutların %66 oranında sosyal anlamda sıcak olduğu söylenmiştir (Tablo 6.1.4-4).

Tablo 6.1.4-4: Komşuluk ilişkileri

Sosyal İlişkiler	Oran (%) N=56
Sosyal anlamda sıcak	66
Komşuluk ilişkileri güçlü	49
Sosyal anlamda insancıl	64

Katılımcıların konutlarında yaşamaya başladıklarından bu yana sıkıldıkları için %71 oranında değişiklik yapmışlardır (Tablo 6.1.4-5).

Tablo 6.1.4-5: Konutu değiştirme isteği

Değişiklik Yapma	Oran (%) N=56
Evet değişiklik yaptım	71
Hayır değişiklik yapmadım	29

Konutlarında değişiklik yapma isteğinin en çok görüldüğü mekanın bahçe(%74) ve salon(%60) olduğu görülmektedir. En az değişiklik yemek odasında(%23) yapılmıştır (Tablo 6.1.4-6).

Tablo 6.1.4-6: Değiştirilen mekanlar

Değişiklik Yapılan Mekanlar	Oran (%) N=56
Bahçe	74
Salon	60
Mutfak	49
Banyo	49
Ebeveyn yatak odası	37
Yatak odaları	28
WC	28
Yemek odası	23

Aşağıdaki tabloda (Tablo 6.1.4-7), en çok değişiklik yapılan mekanlardan salonda en çok dekorasyon değişikliği(%74), hahçede ise bahçe yenileme(%74) yapıldığı görülmektedir. Yapılan en az değişiklik ise cephe yenileme (%26) olmuştur.

Tablo 6.1.4-7: Yapılan değişiklik tipi

Yapılan Değişiklik	Oran (%) N=56
Dekorasyon değişikliği	74
Bahçe yenileme	70
Boya	65
Mobilya değişimi	58
Mekan genişletme	53
Açık mekan ilavesi	40
Cephe değişikliği	26

Katılımcılar, konutlarının şu anki durumunu anlatırken kullandıkları sıfatlar, güzel (%88), bakımlı (%80), güçlü (%79), güvenli (%78), çevresiyle uyumlu (%74), özgün (%72), etkileyici, kendi içinde uyumlu (%65), gelişmiş (%63), düzenli, kullanışlı (%61), cazip, özenli (%57) olmuştur (Tablo 6.1.4-8).

Tablo 6.1.4-8: Konutların şu anki durumları

Konutların Şu Anki Durum Tanımı	Oran (%) N=56
Güzel	88
Özgün	72
Etkileyici	65
İlgi çekici	46
Sürprizli	35
Mimari anlamda nitelikli	53
Kendi içinde uyumlu	65
Düzenli, kullanışlı	61
Tanınmış, bilinen	48
Görkemli	38

Cazip	57
Hareketli	48
Gelişmiş	63
Alışılmamış	30
Gösterişli	46
Özenli	57
Güçlü	79
Çevresiyle uyumlu	74
Bakımlı	80
Güvenli	78

Katılımcılar konutları hakkındaki duygularını, memnunluk, mutlu olma, benimseme, hoşlanma, etkilenme, tatmin olma ifadeleri ile tanımlamaktadırlar. Buna göre, konutlarından memnun oldukları (%93), konutlarını sevdikleri ve benimsedikleri (%86), mutlu yaşadıkları (%84), konutlarından hoşlandıkları (%83), etkilendikleri (%79), tatmin oldukları (%73) gözlenmektedir (Tablo 6.1.4-9).

Tablo 6.1.4-9: Konut hakkındaki duygu ve düşünceler

Duygu ve Düşünceleri	Oran (%) N=56
Seviyor, benimsemiş	86
Hoşlanıyor	83
Etkileniyor	79
Tatmin oluyor	73
Mutlu yaşıyor	84
İmaj ve kimliği var	56
Konutlarından memnunar ve bu konutta yaşamaya devam etmeyi düşünüyorlar	93
Prestij sağlıyor	40

Aşağıdaki iki tabloda (6.2.2-10 ve 6.2.2-11), konutların, katılımcıların ruh sağlığını olumlu etkilediğini ama hala iyi ısınmayan, nem alan, doğal ışık almayan, güneş almayan, yorucu olan konutların varlığını göstermektedir.

Tablo 6.1.4-10: Konutun ruh sağlığına etkisi

Etki	Oran (%), N=56
Ferahlık veriyor	85
Manevi anlamda bağlayıcı	79
Dinlendirici	86
Sıkıcı değil	83
Huzurlu	87
Şikayetçi etmiyor	76
Tedirgin etmiyor	79
Kaygı hissettirmiyor	75
Sosyal anlamda sıcak	78

Tablo 6.1.4-11 Konutun Beden Sağlığına Etkisi

Etki	Oran (%) N=56
İyi ısınmıyor	85
Nem almıyor	90
Doğal ışık alıyor	82
Güneş alıyor	79
Yorucu değil	80

Katılımcılar konutlarının bir imajı ve kimliği olduğunu düşünmektedirler. Katılımcılara göre konuta imaj ve kimlik kazandıran en önemli özelliğin, konutun konumu ve konutun bulunduğu bölge olduğu görülmektedir (Tablo 6.1.4-12).

Tablo 6.1.4-12: Konut imajı ve kimliği

İmaj ve Kimlik Kazandıran Özellik	Oran (%) N=56
Konutun konumu	83
Konutun bulunduğu bölge	74
İç dekorasyon	59
Bahçe düzeni	59
Bazı yapı elemanlarını varlığı (rüzgarlık, teras, pergola, cephe süslemeleri) ve cephe karakteri	34
Kış bahçesi	11

Katılımcılar, konutlarının bekledikleri ekonomik değerde olmadığını düşünmektedirler ve bu değer onlara gurur ve güven vermediğini, prestij sağlamadığını belirtmektedirler (Tablo 6.1.4-13,14).

Tablo 6.1.4-13: Konutun değeri

Konutun Parasal Değeri	Oran (%)	Konutun Parasal Değeri	Oran (%)
Gurur veriyor	26	Gurur vermiyor	40
Güven veriyor	33	Güven vermiyor	36
Prestij sağlıyor	28	Prastij vermiyor	37

Kullanıcıların % 60'ının estetik tanımları ile konutları arasında uygunluk bulunmuştur.

Tablo 6.1.4-14: Konutun estetiği

Konutun Estetik Tarifi	Oran (%), N=56
Kendi tariflerine uyuyor	60
Kendi tariflerine uymuyor	40

Tablo 6.2.2-8’de, katılımcıların konutlarının şu anki durumunu anlatmak için kullandıkları sıfatlar (20 adet) ile kendi estetik tariflerini yaparken kullandıkları sıfatlar(13 adet) örtüşmektedir. Bu tanımlar şöyledir:

Konut tanımında kullanılan sıfatlar: Dekorü güzel, özgün, etkileyici, uyumlu, kullanışlı, cazip, gelişmiş, özenli, sağlam, çevreyle, uyumlu, bakımlı, güvenli, büyük, modern, konforlu, göze hoş gelen, farklılığı olan, dış görünüşü iyi, bahçesi büyük, sade, gösteriştan uzak ama konforlu, manevi anlamda sıcak ve rahat, geniş, mimarisi güzel, hoş görünümlü, estetik mimari yapı, konumu iyi, fonksiyonel.

Estetik tarifinde kullanılan ifadeler: insanların kendi dünya görüşünü yansıtan, dışarıdan bakınca güzel; kaliteli malzeme ve işçilik; kullanıcının yaşam tarzını yansıtan; yaşanabilir, bitişik olmamalı, mustakil doğanın içinde sade, doğaya uyumlu, sessiz, sakin görünümlü, insanların ruhunu yansıtmalı, depreme dayanıklı; “kişide ben burada çok mutlu olurum” hissi yaratan konut.

Yine tablo 6.2.2-8’de kullanılan konutlarının şu anki durumunu anlatmak için kullandıkları sıfatların, kullanıcıların kendi estetik tarifleriyle karşılaştırması yapıldığında, anketteki 20 sıfattan 7 adedinin, kullanıcıların sıfatları ile örtüşmediği görülmektedir.

Konutlarının şu anki durumunun, kendi estetik tariflerine uymayan kullanıcıların (%40) estetik tarifleri:

Konut tanımında kullanılan sıfatlar: kullanışlı, geniş, güvenli, aydınlık, ferah, abartısız-sade.

Estetik tarifinde kullanılan ifadeler: Her isteğe cevap vermeli, dışarıdan bakınca güzel görünmeli, mutlu olunan, rahat edilen, mimari açıdan gösterişli, dış cephesi kaliteli görünmeli, dış görünüşü iyi olmalı, zemine yayılmış veya iki katlı olmalı, bitişik nizam olmamalı, inşaat kalitesi iyi olmalı, göze hoş görünmeli, estetik değerlere önem veren, ulaşım problemi çözülmüş olmalı, alışveriş-kültürel-sportif

aktiviteler konuta yakın olmalı, yorucu olmayan plan tipine sahip olmalı, ufku olmalı, mustakil olmalı, bahçeye kapalı cepheler olmamalı, çevreyi bozmamalı.

6.2. II. Aşama: Mekansal Tatmine İlişkin Bilginin Geri Dönüşü: Mimarla Görüşme

6.2.1. II. Aşamanın Amacı ve Kapsamı

İkinci aşamada; “mekan-kullanıcı-tasarımcı iletişim döngüsü modeli”nin, şimdiye kadarki uygulamalarda gerçekleşemeyen ikinci iletişim sürecinin tamamlanması yani kullanıcı-mimar arasında kopuk olan iletişimin sağlanması amaçlanmıştır. Birinci aşamadaki ankete konu olan Bahçeşehir konutlarının mimarına (Mutlu Çilingiroğlu), yaklaşık 10 yıl önce ürettiği konutu hakkında bilgi aktarmak ve bu bilgilerin onun tarafından değerlendirilmesinin sağlanması bir diğer amaçtır.

Mimarın kısa bir özgeçmişinden ve tasarladığı konutlar hakkında kısa bilgi alındıktan sonra, I. Aşamada uygulanan anket formundaki tüm sorulardan alınan cevapların değerlendirilmesi sonucunda elde edilen veriler görüşme kapsamına alınmıştır.

6.2.2. II. Aşamanın Metodolojisi

Yukarıdaki iki amaca yönelik olarak, adı geçen konutların mimarı. Mutlu Çilingiroğlu’na ulaşılmış ve onunla bir görüşme yapılmıştır. Bu görüşme eylül 2004 tarihinde, mimarın çalışmalarını yürüttüğü ofisinde gerçekleştirilmiştir. 3 saat süren görüşme metni sesli olarak kaydedilmiştir. İki oturumlu olarak gerçekleşen görüşmenin ilk oturumunda, birinci anket verileri mimara açıklanmış, görüşleri, düşünceleri öğrenilmiştir. 1 saatlik ikinci oturumdaki görüşmenin(ropörtaj) içeriği araştırmanın üçüncü aşamasında anlatılacaktır.

Bu görüşmede, mimara kendi tasarımı olan mustakil ve bitişik nizam Bahçeşehir konutları hakkındaki anketin değerlendirilmesinden elde edilen verilerin aktarılmasının ardından, önceden hazırlanan açık uçlu sorular yöneltilmiştir. Böylece araştırmanın birinci aşamadaki anketle kullanıcılardan alınan duygusal veriler, konutların mimarına iletilerek geri dönüşü sağlanmış, kullanıcı-mekan

iletişim döngüsünde eksik kalan ikinci iletişim düzeyi tamamlanmıştır. Mimarlar yapılan görüşmenin ilk oturumunun metni ek 2’de sunulmuştur.

6.2.3. Mimar Mutlu Çilingiroğlu

1947 Bursa Mudanya doğumlu Mimar Mutlu Çilingiroğlu, mimar olmaya lise yıllarında karar vermiştir. Galatasaray Lisesi Ticaret Bölümünü bitirdikten sonra İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Mimarlık yüksek okulundan mezun olmuştur. Meslek yaşamına, 1974-1981 yılları arasında Günay Çilingiroğlu Mimarlık Bürosu'nda başlamıştır. Mesleki çalışmalarını 1981-1988 yılları arasında İsviçre Lozan'da Hans Schaffner Mimarlık Bürosu'nda tasarımcı mimar olarak sürdürmüştür. 1987-1999 yılları arasında Miar Mimarlık Ltd. Şirketinde yaptığı mimarlık ve kentsel tasarım çalışmalarını 1999 yılından itibaren Mutlu Çilingiroğlu MİAR Mimarlık olarak sürdürmektedir.

Mimar Mutlu Çilingiroğlu, farklı bir kültür olan İsviçre orta sınıfına konut tasarlamış olduğunu ifade etmektedir. İsviçre’de yaşayanlar için yapının yaşarkenki bakım giderlerinin düşük olması çok önemli olduğu için, oradaki konut projelerinin yaşam standardı yüksek ama daha “komprime” projeler olduğunu söylemektedir. İsviçre konut normları ile Türk konut normlarının birbirine uymadığını, Türklerin doğu kültürüne göre (büyüklük, gösteriş), gerçek ihtiyacın ötesinde bir konuta sahip olma isteğini sürdürdüğünü anlatmaktadır. İsviçre’de hiç L salon yapmadığını, her oda boyutunun gerektiği kadar olduğunu vurgulamaktadır. İsviçrede edildiği konut deneyimleri olarak; düzgün, sistematik yaratabilmeyi, iyi kurgulayabilmeyi dolayısı ile de strüktürünü iyi ayağa kaldırabilmeyi ve ekonomik olmasını sağlayabilmeyi sıralamaktadır.

Mimarın tüm konut projeleri, birbirine strüktürel ve kurgu açısından benzetilmektedirler ama üçüncü boyuta döndüğünde farklı kimlikleri ve imajları vardır. Kendini tekrarlama endişesi taşımakta ve yeni kurgu kuramıyorsa bir önceki projenin de tesadüfi ortaya çıkmış olabileceğini düşünmektedir. Projeler arasında arazi ve mal sahibi ile arasındaki tariflere göre değişiklikler olmaktadır ama bunlar yaşarken alıştığımız normları bozan değişiklikler değildir. Her projenin başlangıç prensipleri aynı ve her projede bir bütünlük vardır. Ama zamana bağlı olarak kullandığı

malzemeden dolayı farklı görünüş veya dışa vuruş olmaktadır. Bu imaj değişikliğinden ziyade her projenin kendi kimliği olsun içgüdüsellikinden ortaya çıkmaktadır. Mimar, çok yönlendirici bir iç kurgu yerine bir strüktür netliği içinde her türlü optimum değişikliğe uğrayabilecek bina yapmakta, kullanıcının, içinde hangi oyunu oynayacaksa ona göre sahne, dekor, renk v.s. kullanmasına izin vermektedir. Kullanıcının, taşıyıcı olmayan bölümlerde, kendi yaşamına uygun değişiklikler yapmasını bir müdahale olarak görmemekte, kullanıcıyı konutun içi ile ilgili tercihlerde özgür bırakmaktadır. Yapıya mimari müdahalesinin, ana giriş kapısından başladığını, dışa doğru, yapının strüktürüne, çevresiyle olan mekan kurgusuna ve yapının kendisine olduğunu söylemektedir. Mimarın 14 adet toplu konut projesi vardır (Bkz. Ek 3).

6.2.5. II. Aşamanın (Görüşme) Bulguları

Öğrenciliğinden, meraklarından ve gözlemlerinden kaynaklanan bir tarzı olduğunu söyleyen mimar Mutlu Çilingiroğlu, adı geçen konutlara tasarım ve imalat bittikten sonra gitmiş, ancak gözlem yapmamıştır. Kullanıcı psikolojisinin tasarım girdisi olarak verilmediği ve bunu verecek bir merciinin bulunmadığını söylerken kullanıcılara doğrular sunulduğunda onlara sahip çıktıklarını düşünmektedir. Bahçeşehir yerleşkesinde spor ve kültür etkinliklerinin bulunmamasını master plan kararlarının gereği olduğunu söylemektedir.

Bahçeşehir'in kent merkezine uzaklığı, sosyal etkinlik olanaklarının yetersizliği konut memnuniyetini etkilememektedir (Tablo 6.2.2-9). Çünkü, mimara göre; bazı sorunların hepsi çözülmüştür, örneğin, iç yollar, çevre düzenlemesi, yapıların bir organizasyonla ortaya çıkması. Konutlar şehir içindeki gibi bireysel, gelişi güzel değildir. İnsanlar yürüyüş imkanı ve temiz hava bulmaktadırlar, dağ gibi apartmanların arasında olmalarına rağmen şehrin dışında, tabiatın ortasında yaşamaktadırlar, bunu hissetmektedirler. İnsanlar buna alışmakta, aramakta ve buna saygı duymaktadırlar. Kullanıcılar, Bahçeşehir'de buldukları imkanı trafik sorununun yaşanmadığı bir alternatifte bulamayacaklarını bilmekte, bu düzeni aramakta ve özlemektedirler.

Mimar ile yapılan görüşmede plan tipinin gereği ve arazinin konumuna göre doğal ışık ve güneş alma, konusunda taviz verildiği vurgulanmıştır. Benzer şekilde,

konutların yoruculuğu, düşey sirkülasyon elemanının formundan (yuvarlak merdiven) taviz verilememesinden kaynaklandığı belirlenmiştir. Bunun yanı sıra, konut içindeki bazı hizmet eylemlerine ait sirkülasyonun iyi çözülmemiş olması da sabit alan büyüklüğüne uymak zorunluluğundan kaynaklandığı belirtilmiştir.

Kullanıcının yaptığı değişiklikler karşısında, mimarda, bazı değişiklikleri öngördüğü halde hassasiyet ve üzüntü gözlemlenmektedir. Çatı katına oda ve WC ilave edilmesi, salon önündeki terasa pergola yapılması mimarın öngördüğü değişikliklerdendir. Kullanıcıların beğenilerine göre yaptığı değişikliklerde ise bir hoşgörü gözlemlenmektedir. Mimar, “ben kullanıcıya nötr bir mekan veriyorum, kullanıcı bu mekanı istediği gibi giydirebilir” demektedir. Ancak yapısal ve kurgusal değişikliklerde bir hoşgörüsü bulunmadığı anlaşılmıştır.

6.2. III. Aşama: Kullanıcı Tatmininin Duygusal İfadesi: Mekansal Sıfatlar ve Anlamları Üzerine Soruşturma

6.3.1. III. Aşamanın Amacı ve Kapsamı

Alan araştırmasının üçüncü aşamasında ise; birinci aşamadaki ankette, kullanıcıların duygusal verilerini alabilmek için kullanılan sıfatların, kullanıcı için ve mimar için aynı anlama gelip gelmediğinin sorgulanması amaçlanmıştır. Çünkü, mekan-kullanıcı-tasarımcı iletişimde söz ettiğimiz iletişimin gerçekleşebilmesi, iletilerin anlam beraberliğine bağlıdır.

Bu sorgulama bir röportaj ile gerçekleşmiştir. Bahçeşehir anketine konu olan 56 kullanıcıyı ve aynı sosyal profile sahip ve az katlı, bahçeli konutlarda yaşayan diğer 44 konut kullanıcılarını kapsamaktadır. Tüm katılımcılar üniversite mezunu, 40-60 yaş aralığında, çocuklu, mustakil konutlarda yaşayan mimar olmayan kişilerdir.

6.3.2. III:Aşamanın Metodolojisi

Bölüm 3.3.1’de sözü edilen psikolojik gereksinmelere karşılık gelen ve araştırmanın I. Aşamasında yapılan ankette yaşamsal değerlerden ve psikolojik gereksinimlerden yola çıkarak öngörülen ve anket sorularını hazırlamakta kullanılan sıfatlar ile yine aynı ankette kullanıcıların estetik tanımlarından elde edilen sıfatlar aşağıda tablo

halinde (Tablo 6.3.2-1) gösterilmiştir. Aynı tabloda kullanıcıların estetik tanımlarından elde edilen sıfatların söylenme sıklıkları da yer almıştır.

Tablo 6.3.2-1 Psiko-sosyal gereksinmelere karşılık gelen sıfatlarla ve katılımcıların kullandığı sıfatlar.

Psiko-sosyal Gereksinmeler (Sungur ve Çağdaş, 2003)	Sıfatlar (Ayyıldız, 1999, sf.165)	I. Aşama Anket Katılımcılarının Kullandığı Sıfatlar	Katılımcıların Sıfatlarının Söylenme sıklığı (defa)
Sosyal İlişkiler	Sosyal anlamda sıcak İyi komşuluk ilişkileri Sosyal iletişim Sıkıcı değil	Sosyal anlamda sıcak Konumu iyi	2 1 1
Güvenlik	Güvenli Güçlü	Güvenli Kaliteli inşaat Güçlü	5 3 2
Etkinlik	Sağlıklı (beden ve ruh) Sosyal (asosyal) Hareketli Sürprizli	Sosyal (asosyal) Bahçe ile ilişkili	2
Huzur	Huzurlu Samimi, sıcak Sempatik Kendi içinde uyumlu Çevresiyle uyumlu	Çevresiyle uyumlu Kullanıcının yaşam tarzını yansıtan Mutlu olunan	9 2 2
Güzellik	Güzel Çağdaş Mimari anlamda nitelikli Tarzı (stili) olan Cazip Özgün	Özgün Orijinal Dekorasyonu güzel Abartısız, sade Göze hoş gelen Estetik mimarı yapı Doğayla uyumlu Bahçesi büyük ve güzel Bakımlı ve temiz	1 1 3 5 1 3 3 9 5
Prestij	Çağdaş Görkemli Gösterişli İlgi Çekici Etkileyici	Gösterişli İlgi çekici Etkileyici Dış görünüşü iyi Modern	1 1 1 15 2
Rahatlık	Konforlu Dinlendirici Ferah Aydınlık Geniş Düzenli, kullanışlı	Konforlu Ferah Aydınlık Kullanışlı, fonksiyonel Geniş, büyük	2 2 5 16 6

Gelişmiş	Rahat	1
Rahat	Gereksinmelere cevap veren	1
	Yorucu olmayan	4
	Mustakil	4
	Yaşanabilir	1
	Kolay ulaşılabilen	1

Alan araştırmasının I.aşamasında gerçekleştirilen ankette kullanılan sıfatlar, kullanıcıların estetik tarifi yapmak için kullandığı sıfatlarla örtüşmektedir. Tablo 6.3.2-1'e bakıldığında bu örtüşme görülmektedir. Örtüşen bu sıfatlar tablo 6.3.2-2'de sıralanmıştır.

Tablo 6.3.2-2 Örtüşen sıfatlar

Psiko-sosyal Gereksinmeler (Sungur ve Çağdaş, 2003)	Örtüşen sıfatlar (Litaratürden alınan sıfatlarla kullanıcının sıfatları)
Sosyal İlişkiler	Sosyal anlamda sıcak
Güvenlik	Güvenli Güçlü
Etkinlik	Sosyal (asosyal)
Huzur	Çevresiyle uyumlu
Güzellik	Özgün
Prestij	Gösterişli. İlgi çekici Etkileyici
Rahatlık	Konforlu Ferah Aydınlık Kullanışlı, fonksiyonel Geniş, büyük Rahat

Bölüm 6.3.1.'deki profillere uygun 100 kullanıcının, tablo 6.3.2-2'deki örtüşen sıfatları tanımlamaları istenmiştir. Ropörtaj tekniği kullanılarak gerçekleştirilen bu tanımlama "Evinizin 'ferah' olması sizce ne anlama geliyor?" gibi sorular sorularak yapılmıştır (Bknz. Ek 4). Daha sonra, aynı sıfatlar listesi araştırmanın I. Aşamasının konusu olan konutların mimarına, (II. Aşamadaki görüşmenin 2. oturumunda), yine röportaj tekniği ile sorulmuş ve mimardan bu sıfatları tanımlaması istenmiştir. Konut kullanıcılarına ve konutların mimarına ait, örtüşen sıfat tanımları tablo 6.3.2-3'de gösterilmektedir.

Tablo 6.3.2-3 Sıfat Tanımları

Sıfatlar	Mimarın Tanımları	Konut Kullanıcılarının Tanımları
Sosyal anlamda sıcak	Tanımlamamıştır	Abartısız, gösterişli olmayan, iyi tasarlanmış, pastel renkler, divan tarzı koltuklar, şömine, süs havuzu, bahçe mobilyaları, bahçe mangalı, komşuluk pekiştirecek unsurlar olmalı(spor tesisleri, alış veriş imkanı, sosyal tesis vs.), çevre ile ilişkiler çok yormadan mekana yansıyabilir, bol ahşap kullanımı, çok kişinin rahatça sohbet edebileceği alan ve oturma yeri, sosyal ve sportif etkinlikler için uygunluk, sosyal içerikli partilerin yapılabilirdiği, sosyal olanaklar, kaloriferli.
Güvenli	Yaşadığımız ortamın iç ve dış ilişkisinin kurulması gerekir; cam önemli, güvenlik gerekçesiyle camları küçültmek, insanın giremeyeceği boyuta indirmek, parmaklık yapmak gibi; parmaklığın hırsız açısından güvenli olduğu düşünülürken, yangın için çok sakıncalı; kapalı site içindeki yaşamda genel güvenlik sağlama; toplumun eğitim seviyesinin yükselmesi.	Alarm, yangın tüpü, yangın çıkışları, panjur, çelik kapı, kırılmayan cam, tanıdık komşular, güvenlik hizmeti, çevre aydınlatması, demir parmaklık, yüksek çit, çatı kapakları, görüntülü kapı zili, yanmaz malzeme, sağlam malzeme, statik projeye uygun, depreme dayanıklı, site içinde, hırsızlık oranı düşük bir semt, yeni inşaat teknikleri, tehlikelerden uzak, alt yapı ve yapısı tasdikli, kontrol ve denetim altında yapılmış.
Güçlü	Yapının strüktürü ile ilgili bu özellik günümüz teknolojisinde artık sorun değil.	Kalın duvarlar, depreme dayanıklı, tek renk boya; güçlü görünme anlamında geniş alan, yüksek tavan, büyük kapı, geniş manzara, geniş cam, büyük açıklıklar.
Sosyal (asosyal) Sosyal (asosyal)	Tanımlamamıştır	Parti ve arkadaş toplantıları, sakinleştirici, ortak etkinliklere katılım, kişi gereğinde sosyal gereğinde kendi dünyasında olabilme, çok katlı yapılarda asansör insanları asosyalliğe itiyor, izole bir yaşam olmamalı, camdan sokağın hareketliliğinin görülmesi, şehrin merkezinde değil ama dışında da değil.

Çevresiyle uyumlu	Tanımlamamıştır	Yeşillikler içinde, yöresel mimariyle uyumlu, yörede kullanılan yapı elemanlarıyla yapılmış, çevredeki doğa ile ahenkli olmalı; ısıtma, arıtma, v.b. ile çevreyi kirletmemeli; sağlığa zararlı olmayan ve doğaya zarar vermeden karışabilen yapı malzemeleri
Özgün	Tanımlamamıştır	Teknoloji donanımları(aydınlatma, ısıtma, havalandırma, haberleşme, bilgisayar) eksiksiz, hareketli ve estetik cephe karakteri, özenildiğinin ve emek verildiğinin belli olması, yeni malzeme kullanımı, eskinin modernize edilmiş hali, günümüz teknolojisine ve günümüz modern(tutucu olmayan) anlayışına uygun, eşyalar fazla eski değil, temiz ve sade, ulaşım kolaylığı sağlanmış, hertürlü ihtiyacın(yiyecek, sağlık, giyim vs.) kolaylıkla temin edilebilen, çocuklara ve yaşlılara kullanım kolaylığı içeren, modern bir yapı, çok amaçlı kullanımı içeren, minimalist, modern dekorasyon.
Gösterişli	En nefret ettiği kelime, gizli kimlikli bir yapı, gösterişli yapı gerekli değil, gösterişli yapı kötü, hatta gösterişliliğe kızıyor.	Bahçe ve iç mekan çiçeklendirilmesi, aşırıya kaçmamış sanat eserlerinin bulunması, sade abartısız heykel ve süs havuzu, dekorasyonda bezemeler (el işlemleri), uyumlu çizgiler, bütününde uyum, sergi alanı, resim, kütüphane, akıllı evler, klasik omalı, deri koltuklar, varaklar, kristaller, şamdanlar, kadife döşemelikler ve perdeler, çatılarla oynanmış, günün modasına uygun pahalı elemanlar, sık kullanılsa bile şömine ve barbekü gibi ilaveler, kullanılan malzemeler kaliteli, seramikler-kapılar-elektrik düğmeleri-armatür gibi parçalar çok kaliteli, bahçe ve park gibi imkanların olması, elektronik sistemlerle donatılmış, bahçede palmiye.
	Bu sıfat gösterişli gibi değil,	Manzara,özgün resim ve heykel gibi

İlgi çekici	Sempatik, gösterişli keyif için, ilgi çekicilik hoş.	sanatsal değeri olan unsurları barındıran, ilgi çekici mimari, uyumu bozmayacak nadir dekorasyon unsurları, sempatik anlamda ilgi çekiciliğe evet ama mekanın maksadı bu olmamalı, kullanışlı mutfak eşyaları, güzel bir mimari, dıştan oynak ve hareketli bir cephe, içte kullanışlılık, standart olmayan özellikler-örn.taş veya ahşap cephe, çevredeki evlerle uyumlu, cephe tasarımı-renk-kapı ve pencere biçimleri-bahçe düzenlemesi-geniş bir giriş olmalı.
Etkileyici	Tanımlamamıştır	Özgün resim ve heykel gibi sanat değeri taşıyan çalışmaları barındıran, sağlam, bina girişi-evin girişi- bahçe düzeni(havuz vs.) etkileyici, boğaz manzaralı bahçe, mobilya ve renkler uyumlu, giriş ve misafir ağırlama ortamarına özen gösterilmiş, sütunlu cephe, fazla yükseklik, beton gizli dere ve saçaklar, özellikle giriş ve salonun tasarımı yüksek tavanlı geniş mekanlar, girişi cephe tasarımı ile uyumlu, bir düzen ve ahenk içinde, ev ön bahçe-ön teras-ön avlu ile bütünleşmiş.
Konforlu	Konfor lüksün tarifi, konforun sağlanması kişinin yaşantısına, parasına, keyfine kalır, konforun tarifini vermiyor, ana ihtiyaçları satın alabilecek güce göre tariflenir, olmazsa olmazları sıralanır, konfor ihtiyaçların doğru tespit edilip doğru ölçümlendirilmiş olmasıdır.	Jakuzi, mustakil kapalı garaj ve garajdan konuta ulaşım, sade ve rahat, beyaz eşya ve elektrik donanımı, çift asansör, doğal havalandırma sistemi, ihtiyacı karşılaması yeterli, yeni malzemeler, güncellenmiş teknik, daimi sıcak su, kışın iyi ısıtılmış, fazla dolap ve depolama mekanı, ısıtma-havalandırma sistemi, aydınlık olmalı, doğal ışık, güneş ışığı, kullanışlı plan tipi, kaliteli tesisat malzemesi ve işçilik, sade rahat mobilya, ergonomik, temiz ve bakımlı, bina giriş ve çıkışları rahat.
		Güneşli, bitişik nizam olmayan, çevresi ve özellikle önü açık, yeterli alana sahip, gereksiz ve plansız kolonlarla kullanım alanları daralmamış, standart eşyalar

Ferah	Proje bazında çözülmeli.	yerleştikten sonra boş alan kalmış, kalabalık dekorlar bulunmayan, az sayıda eşya, geniş balkon veya teras, aydınlık gözü fazla meşgul etmeyen, oturma alanları ve mutfak yeterince geniş ve aydınlık büyük mekanlar, yüksek tavan, büyük pencereler, 50m2 salon, en az 16 m2 lik odalar, doğal ışık, ufku açık, yeşile ve gökyüzüne bakan pencereler, yeşil bir ortam-havadar-temiz koku-güzel ses ve doğa ile bütünleşen mekanlar, az katlı konutlar.
Aydınlık	Proje bazında çözülmeli.	Bol doğal ışık, yüksek ve geniş, kesintisiz cam yüzeyler iyi tasarlanmış ve ayarlanmış yapay aydınlatma açık renkler, bol yapay aydınlatma, yeterli ışık, güneş almalı.
Kullanışlı, fonksiyonel	Tanımlamamıştır	Şehir merkezine kolay ulaşım imkanı, sosyal yaşam alanlarına uzak olmamak, evin içinde ve dışında oyalanacak imkanlar, zaman zaman farklılık gösterecek unsurlarla monotonluğu bozulmuş, basık (tavan yüksekliği) olmayan, dar veya uzun koridorları olmamalı, fazla dönemeçli odaları olmayan, mekanı bölen kolonları olmayan, karanlık olmayan, sıkışık mobilya yerleşimi yapılmamış, birbiriyle iyi ilişkilendirilmiş mekanlar, hareketli plan(döşeme yüksekliği farklılığı) tipi.
Geniş, büyük	Bu kavram iyice irdelenmeli, geçmişte alıştığımız, belleğimizde yer eden büyüklük kavramı aranıyor, örneğin bir isviçre'linin büyük ev kavramı ile bir Türk'ün büyük ev kavramı aynı değil.	Geniş mutfak, az eşya, büyük banyo ve mutfak, geniş kullanım alanı, mobilyalar yerleştikten sonra yeteri kadar boş kullanım alanı, büyük alan, 150m2'lik alan yeter(büyük m2'ler bakım ve temizlik konusunda sorunlu), açık renkler, açık renk döşeme, dar hissettirmeyen kare formu odalar, az mobilya, tavandan aydınlatma, manzara.
		Ulaşımı kolay, mekanlar arası ilişkilerin zorlanmamış, iç dekorasyonu sade ama gösterişli,

Rahat	Tanımlamamıştır	büyük koltuklar, ayak dinlendirme pufları, davetkar, kullanışlı plan, az katlı, az masraflı, her yerde oturulabilecek, müzik dinlenebilecek, çok camlı, aydınlık.
--------------	-----------------	---

6.3.3. III. Aşamanın (Röportaj) Bulguları

Araştırmanın I. Aşamasındaki ankette, kullanıcıların estetik tariflerinden elde edilen sıfatların (Tablo 6.3.2-2) söylenme sıklıklarına bakıldığında, konut estetiğini belirleyen üç önemli faktör olarak, konutun kullanışlı ve fonksiyonel olması(16 defa söylenmiş), konutun cephe karakteri(15 defa söylenmiş) ve konutun çevreyle uyumu(9 defa söylenmiş) öne çıkmaktadır.

Araştırmaya konu olan konut kullanıcılarının ve mimarın yaptığı sıfat tanımlamaları arasında (Tablo 6.3.2-3) bir farklılığın ortaya çıktığı görülmektedir. Röportaja katılan konut kullanıcıları, tüm sıfatları tanımlarlarken, mimar, sosyal anlamda sıcak, sosyal(asosyal), çevresiyle uyumlu, özgün, etkileyici, kullanışlı ve fonksiyonel, rahat sıfatlarını tanımlamamıştır. Katılımcılar her sıfatı detaylı biçimde, anladıkları anlamı açıklayıp tanımlarken, mimarda aynı hassasiyet görülmemektedir. Mimar, güvenlik için, kapalı site içinde bir yaşam önerirken katılımcılarda böyle bir istek bulunmamaktadır. Mimar gösterişli yapıyı kötülemekte hatta bu kelimeyi kullanmak bile istememektedir ama “ilgi çekici” bir yapıyı sempatik bulmaktadır. “Gösterişli” ve “ilgi çekici” sıfatları için katılımcıların kendi kişiliklerine göre birer tanımlarının olduğu görülmektedir. Mimar, “ferahlık” ve “aydınlık” sıfatlarının karşıladığı gereksinmelerin sağlanabilmesi için, proje bazında çözümler gerektiğini vurgulamaktadır. Mimar, “geniş ve büyük” sıfatlarının toplumumuzun geçmişten gelme bir alışkanlıkla abartıldığı görüşündedir. Katılımcılar da bunu destekleyen tanımlar yapmışlardır. Yukarıdaki açıklamalardan anlaşılacağı üzere, mimar ile konut kullanıcıları arasında bir dil ve anlam birliği yoktur.

6.4. Anket, Görüşme ve Ropörtaj Bulgularının Yorumlanması

Katılımcıların %80’i sinemaya gitmeyi, %67’si tiyatroya gitmeyi, % 43’ü konsere gitmeyi seviyor ama Bahçeşehir’de sinema, tiyatro ve konser salonu bulunmamaktadır. Jimnastik yapmayı seviyorlar (%57), buna karşılık jimnastik

salonu küçük ve yetersiz durumda olduğu bulgulanmıştır (Tablo 6.2.2-1 ve 6.2.2-2). Bahçeşehir kent merkezinden uzak bir yerleşim olduğundan ve merkeze kolay ulaşım sağlanmadığından Bahçeşehir dışında bu etkinlik mekanlarına ulaşmalarının çok zor geldiği ifade edilmektedir. Dolayısı ile bu etkinlik mekanlarını, ikamet ettikleri bölgede bulmaları önemlidir. Çünkü, kullanıcılar yaşadıkları uydu kentte etkinlik olanaklarını yetersiz bulmaktadırlar ve bunun konutları hakkındaki düşüncelerini olumsuz etkilediğini söylemektedirler (%44), (Tablo 6.2.2-3). Dolayısı ile katılımcılar etkinlik ve sosyal ilişkiler gereksinimlerini karşılayamamaktadırlar. Bahçeşehir’i terk etme davranışında bulunanlar bu %44’lük oranda yer alan kullanıcılardır. Mimarla yapılan görüşme belirlendiği gibi, mimara göre bu etkinliklerin yokluğu master plandaki bir yanılıktır.

Kullanıcılar Bahçeşehir’i sosyal anlamda sıcak (% 66), sosyal anlamda insancıl (%64) bulmalarına rağmen, ankete konu konutlarda komşuluk ilişkisinin beklenen kadar güçlü olmadığını görülmektedir. Konutların mimarı ile yapılan görüşmede belirtildiği gibi, güçlü bir komşuluk ilişkisinin öngörülmediğini düşünürsek bu iki bulgu birbiriyle örtüşmektedir. Yani tasarlama aşamasında komşuluk ilişkisi öngörülmemiştir, gerçekten de kullanıcılar arasında iyi bir komşuluk ilişkisi yoktur. Ancak, güçlü olmayan komşuluk ilişkisi, sosyal ilişkiler gereksinimini karşılamamaktadır (Tablo 6.2.2-4).

Kullanıcıların %71’inin sıkıldıkları için konutlarında değişiklik yaptıkları görülmektedir. En çok değişiklik yapılan mekanlar önce bahçe ve salon, daha sonra ıslak mekanlardır (Tablo 6.2.2-6). Yatak odalarının ve yemek odalarının en az değişikliğe uğradığı görülmektedir. Bahçeşehirde planlama kararları verilirken konutlara ait özel bahçeler tanımlanmamıştır. Bütün yeşil alanlar ortak kullanım alanlarıdır. Kullanıcılar bu ortak yeşil alanlardan kendilerine bahçeler yaratmışlardır. Dolayısı ile ilk ve en çok yapılan değişiklik, konutun kamusal alanı olan bahçedir. En çok bahçe ve salon yani, sosyal etkinlik gereksinmesinin karşılanacağı ve kullanıcıların konut içinde aile ve sosyal ilişkilerini geliştirecekleri kamusal ve yarı kamusal mekanlarda değişiklik yapılması dikkat çekicidir. Yapılan değişiklikler tablosundan da (Tablo 6.2.23-7) görüleceği gibi dekorasyon değişikliği ve bahçe yenileme de bu mekanlarda gerçekleşmektedir. Sosyal etkinlik ve sosyal ilişkiler gereksinmesinin karşılanmasında yaşanan sıkıntılar sebebi ile bu iki mekanda

değişiklik yapma isteği öncelikli olarak görülmektedir. Bu mekanlar aynı zamanda aile dışındaki kullanıcılarla da paylaşılan mekanlar olduğu için, bu değişiklikler, prestij artırma isteğini etkileyen unsurlar olarak da görülebilir.

Mekan genişletme yönündeki değişikliğin %53'lük oranı, bize büyük mekan gereksiniminden değil ama, kullanıcıların bir önceki konut deneyimlerinden bu konuta taşıdıkları “balkon kapatma” isteğini hatırlatmaktadır. En az yapılan değişiklik cephe yenileme olarak görünmektedir. Bu da konutların cepheden su alma probleminin çözümü olarak yapılmaktadır. (Tablo 6.2.2-5, 6, 7). Yapılan değişikliklerin bazılarının mimar tarafından öngörülmüş olduğu öğrenilmiştir; örneğin, çatı katına oda ve WC ilavesi, salon terasına pergola yapımı gibi. Ancak, yapım hatalarından ve gereksinimden ötürü yapılan değişiklikler haricindeki diğer değişikliklere konutların mimarı sıcak bakmamaktadır ve uygun görmemektedir.

Yapılan değişikliklerden bazılarının, tasarlama aşamasında, olabilecek problemlere yeterince uygun çözümler üretilmediğinden, yani tasarlama hatalarından kaynaklandığı anlaşılmıştır. Bazılarının ise uygulama aşamasında yeterli denetimin yapılmaması sebebiyle oluşan detay hatalarının düzeltilmek istenmesinden kaynaklandığı gözlemlenmiştir. Diğer bazı değişikliklerin de kullanıcıların, mimarın estetik yargılarını kabullenmeyerek, kendi beğenileri doğrultusunda yapıldığı öğrenilmiştir.

Bahçeşehir rüzgarlı ve şehir merkezine göre bir-iki derece daha soğuk bir bölgede olmasına rağmen konutların girişlerine rüzgarlık düşünülmemiştir. Mustakil kullanım için tasarlanmış bu bahçeli konutlarda depolama alanları yoktur. Depolama alanları en azından bahçe mobilyalarının ve bahçe malzemelerinin korunması için gereklidir. Ayrıca konutların içinde hizmet sirkülasyonu iyi kurgulanmamıştır. Örneğin; kirli çamaşırların biriktiği mekanlar orta kat, yani yatak katı olmasına rağmen, çamaşır yıkama mekanı zemin kattadır. Çamaşırların kurutulması ve ütülenmesi için bir mekan düşünülmediğinden, çamaşırlar zemin katta yıkanıp, çatı katında kurutulup ütülendikten sonra tekrar yatak katında depolanmaktadır. Bu gibi iç mekan sirkülasyonları iyi kurgulanmamıştır, mimarla yapılan görüşmeden de bu konunun düşünülmediği anlaşılmaktadır. Bunlar tasarlama hatalarına örnek teşkil etmektedir.

Yağmur suyunu kontrol edebilecek ve ısı kaybına neden olmayacak doğrama detayının geliştirilememesi; yağmur suyunu toplayacak ve akıtacak yağmur dere ve oluklarının, tasarlama aşamasında çözülmüş olmasına rağmen, uygulanmamış olması; su ve kalorifer sistemlerinin konutlar kullanıma başladığı ilk yılda problem çıkarması; tunel kalıp sistemi ile imal edilen taşıyıcılar ile diğer dış cephe elemanlarının birleşim detaylarının ve mantolama usulüyle dış kabuk ısı izalasyonu detaylarının çözülememesinden dolayı konutların su alması uygulama hatalarıdır. Bunun yanı sıra, 10 yıldır kullanımda olan bu konutlarda bakım yapılması gereğinin de göz ardı edilmemelidir.

Kullanıcılar, değişiklikler yapıldıktan sonra, konutlarının şu anki durumunu güzel(%88), özgün(%72), etkileyici(%65), mimari anlamda nitelikli(%53), kendi içinde uyumlu(%65), düzenli(%61), kullanışlı(%61), cazip(%57), gelişmiş(%63), özenli(%57), güçlü(%79), çevresiyle uyumlu(%74), bakımlı(%80), güvenli(%78) sıfatlarıyla tanımlamaktadırlar. Bu sıfatların tablo 6.3.2-1'deki güvenlik, huzur, rahatlık ve güzellik gereksinimlerini tanımlayan sıfatlar olduğu görülmektedir. Tablo 6.1.4-8'deki düşük oranlardaki ilgi çekici, sürprizli, tanınmış, bilinen, görkemli, hareketli, alışılmamış, gösterişli, sıfatları ise yine aynı tabloya(tablo 6.3.2-1) göre bu konutların, prestij, sosyal ilişkiler ve etkinlik gereksinimlerini karşılamadığını göstermektedir. Kullanıcıların konutları hakkındaki duygu ve düşünceleri tablosundaki (Tablo 6.1.4- 9) %40'lık "prestij sağlıyor", %56'lık "imaj ve kimliği var" bulguları da yukarıda adı geçen bu gereksinimlerin karşılanmadığını desteklemektedir. Konutlarda değişiklikler yapıldıktan sonra kullanıcıların, yüksek oranlarda konutlarını sevdikleri, benimsedikleri (%86), hoşlandıkları (%83), etkilendikleri (%79), tatmin oldukları (%73), mutlu yaşadıkları (%84) görülmektedir. Kullanıcıların %93'ü ise konutlarından memnun oldukları ve bu konutta yaşamaya devam etmeyi düşündükleri anlaşılmıştır.

Araştırmanın başında öngörüldüğü gibi, konutların fiziksel konfor şartlarını sağladığı ortaya çıkmaktadır. Konutların ısınması ve nem alıp almaması yapım ile ilgili konulardır. Ancak doğal ışık ve güneş alma, tasarımı ilgilendiren konular olup konutların mimarı ile yapılan görüşmede, plan tipinin gereği ve arazinin konumuna göre bu iki konuda taviz verildiği anlaşılmaktadır. Mimarla yapılan görüşmede de

belirtildiği gibi konutların yoruculuğu, düşey sirkülasyon elemanının formundan ve konut içindeki bazı hizmet eylemlerine ait sirkülasyonun iyi çözülmemiş olmasından kaynaklanmaktadır (Tablo 6.1.4-11).

Kullanıcılara göre, konutlarına imaj ve kimlik kazandıran en önemli özelliğin, konutun konumu ve konutun bulunduğu bölge olduğu anlaşılmaktadır. Bunun yanı sıra, konut iç mekanlarına imaj ve kimlik kazandırmak için en çok dekorasyon değişikliği yapıp mobilya değiştirmişler ve bahçeyi yenilemişlerdir (Tablo 6.1.4-7). Bahçeşehir, kent merkezine uzak olmasına rağmen, İstanbul'daki ilk uydu kent olmasından ve mimarın sözünü ettiği gibi Bahçeşehir'in kendi kapalı kutusu içinde, yaşayanlara sunduğu kaliteden dolayı bu iki özellik (imaj ve kimlik) öne çıkmaktadır. Konutların mimarıyla yapılan görüşmede, mimarın da vurguladığı gibi imaj ve kimlik sağlama açısından konutun bulunduğu bölge ve konumunun önemi bütün konutlar için geçerlidir. Daha sonra, iç dekorasyon ve bahçe düzeni önemli olmaktadır. Bunu sağlamak içinde en çok dekorasyon değişikliği yapıp mobilya değiştirmişler ve bahçeyi yenilemişlerdir (Tablo 6.1.4-12).

III. Aşamadaki alan çalışmasında yapılan ropörtaj tekniğindeki sorgulamada, mimarla konut kullanıcıları arasında bir dil ve anlam birliğinin olmadığı belirlenmiştir. Bu durum kullanıcı-tasarımcı iletişimindeki kopukluğu kuvvetlendirici bir bulgudur. Bu aşamada mimarla yapılan ropörtajda elde edilen mimara ait sıfat tanımlamalarından, mimarda bilgi eksikliği olduğu belirlenmiştir.

7. SONUÇLAR

7.1. Kuramsal ve Metodolojik Sonuçlar: İletişim Döngüsü Modelinin Değerlendirilmesi

Giriş bölümünde oluşturduğumuz, şekil 1.5-2'de görülen mekan – kullanıcı - tasarımcı iletişim döngüsü modelinde, mimarın, tasarladığı ve uyguladığı ürünün(mekan) kullanıcısının geri iletilerini alıp, değerlendirip, elde edilen sonuçları yeni ürün tasarımında kullanması öngörülmektedir. İletişim döngüsü modeli kullanıcı-mimar arasındaki iletişimi sağlamak üzere bir yöntem önermektedir. Bu yöntem izlenerek gerçekleştirilen alan çalışmasında, Bahçeşehir uydu kentindeki K ve L tipi konutlarda alınan sonuçlar, geri beslemenin oluşabilmesi açısından, bu yöntemin yararlı olabildiğini göstermiştir. Bu yöntemin işlerliği, Bahçeşehir uydu

kentindeki K ve L tipi konutlarında denenmiştir. Bu denemeden aldığımız sonuçlar, adı geçen iletişim döngüsü modelinin işlerliğinin olduğunu göstermiştir. Adı geçen konutların mimarının, kendi ürününün kullanım sonrası değerlendirmesini bu yöntemi kullanarak yapıp, sonuçlarını bir sonraki üretim süreçlerinde kullanabileceği görülmüştür. Bu sistemin tekrar tekrar kullanılması, mimarın kendi kendini bilgilendirmesini sağlayacaktır. Mimarlar, tasarlayacakları binalarda kullanıcılarının o bina içinde nasıl davranacağı, nasıl hissedeceği hakkında tahminlerde bulunması önerilirken, bu yöntem yardımı ile tahminin ötesinde somut veriler elde edileceklerdir. Ancak bu yöntemin işlerliğinin nasıl bir organizasyon içinde gerçekleştirilebileceği konusunda derinleşilmemiştir.

Alan çalışmasında, önerilen iletişim döngüsü modeline göre, mekan-kullanıcı iletişimde (I. iletişim düzeyi) kullanıcının algılama, biliş adımlarından sonra geri iletimi olan davranışın her üç şekli de uygulama çalışmasında gözlemlenmektedir;

- Katılımcıların çok büyük bir kısmı (%71) konutlarda değişiklikler yaparak mekanı kendi yaşam biçimlerine uyarlamışlardır. Anket verilerine göre, katılımcıların yarıdan fazla çoğunluğu konutlarında değişiklik yapmışlardır. Bu değişiklikler genellikle bahçe, salon, mutfak ve banyo gibi mekanlarda olmuştur. Bu mekanlarda bahçe yenileme, büyütme hatta oluşturma, mekan genişletme, iç mekan değiştirme, açık mekan ilavesi, açık mekanların kapatılması (teraslar), cephe değişiklikleri yapılmıştır. Dolayısı ile kullanıcılar konutlarında yapısal değişimler yaparak kullanım farklılığı yaratmışlardır. Şu anda, kişiselleştirdikleri konutlarından memnundurlar.
- Küçük bir kısım (%29) katılımcı ise, konut çevresine olan tavrını değiştirerek uyum sağlamıştır ve değişiklik yapmamıştır. Anket verilerine göre onlar, sosyal etkinlik olanaklarını yetersiz bulmaktadırlar, bu durum %44'ünün konutları ile ilgili düşüncelerini olumsuz etkilemekte ama yine de konutlarından memnun oldukları görülmektedir. Bu grup katılımcılar, komşuluk ilişkilerini zayıf bulmakta ve sosyalleşme konusunda sıkıntı çekmekte ama yine de konutlarından memnundurlar. Aynı zamanda, konutlarının şu anki durumlarını monoton, ilgi çekmeyen, mimari anlamda niteliksiz, tanınmayan, bilinmeyen, görkemli olmayan, gösterişsiz, durağan,

alışılmış, özensiz, cazip değil olarak tanımlamaktadırlar ama yine de konutlarından memnundurlar. Konuta imaj ve kimlik kazandıran en önemli özelliğin konutun konumu ve bulunduğu bölge olduğunu düşünmektedirler ve konutlarından memnun durumdadırlar. Dolayısı ile konuta uyum sağlama davranışı rahatlıkla gözlemlenmektedir.

- Ankete katılan dört kişi de konutlarında yaşamayı tamamen reddederek Bahçeşehirden ayrılmayı düşünmektedir. Ancak, bu kişilerden ikisi konutlarında hiç değişiklik yapmamış ve konutunu terketmek isterken, diğer ikisi ise, değişiklik yaptığı halde konutunu terketmek düşüncesindedir. Bu kişiler haftanın her günü Bahçeşehir dışına özel araba kullanarak çıkmakta ve bu durum onlara zor, yorucu, bıktırıcı gelmektedir. Bahçeşehir'deki sosyal etkinlikleri yetersiz bulmakta ve bu durum onların konutları hakkındaki düşüncelerini olumsuz etkilemektedir. Bulundukları bölgenin komşuluk ilişkilerini zayıf, sosyal anlamda soğuk ve mekanik bulmaktadırlar. Bir kişi konutu hakkında sevgi, benimseme, hoşluk, etkilenme, tatmin, mutluluk gibi güzel duygular beslemektedir ama yine de konutundan memnun değildir ancak, bu konutta yaşamaya devam etmeyi düşünmemektedir. Bu gruptaki iki kişi, konutlarının bir imajı ve kimliği olduğunu düşünmemektedir. Diğer iki kişi ise konutlarının konumun, bulunduğu bölgenin, iç dekorasyonun, bahçe düzeninin olmasının ve bazı yapı elemanlarının varlığının konutlarına imaj ve kimlik kazandırdığını düşünmelerine rağmen konutlarından memnun değildirler. Konutların bitişik nizam olduğu(K tipleri), cephede fazla sağır duvarlar olduğu, bahçe ile iç içe olmadığı, mustakil kapalı garajı olmadığı, mustakil havuzu olmadığı için konutlarından memnun değildirler. Bu kişiler, konutlarını kullanışlı ve rahat bulmadıkları, konutun yorucu bir plan tipine sahip olduğu, aydınlık ve ufku olmadığı, içinde mutlu ve rahat olmadığı gerekçeleriyle memnuniyetsizlik duymaktadırlar. Kent merkezine ulaşımın iyi çözülmemesi, kültürel ve sportif etkinliklerin bulunmaması konut memnuniyetsizliğinin diğer nedenleridir. Bu kişiler, konutlarında yaşamayı düşünmemektedirler. Dolayısı ile sözsüz geri ileti olan davranışın, konuttan taşınarak reddetme şekli de gözlemlenmektedir.

Yukarıdaki sonuçlar, araştırmaya konu olan konutların tasarlayıcısı mimara iletilecek geri iletilerdir. Şimdiye kadar yapılan konut tasarlama süreçlerinde söz konusu olmayan, kullanıcıdan aldığımız yukarıdaki geri iletiler, bu alan çalışmasında mimara iletilmiştir(Bölüm 6.2.). Mimarın, kullanıcı davranışı şeklinde gözlemlenen bu geri iletileri değerlendirmesi ve daha sonraki konut tasarımlarında kullanabileceği psiko-sosyal verileri elde etmesi sağlanmıştır. Böylece, mekan – kullanıcı - tasarlayıcı iletişim modelimizdeki(şekil 1.5-2) II.iletişim düzeyi yani mimar-mekan iletişimi de işlerlik kazanmıştır.

Alan araştırmasında, davranış şeklinde ortaya çıkan geri iletiler, aynı zamanda araştırma konusu olan konutların “konutsal tatmin” ölçümüdür (Bölüm 5.1.). Konutsal tatmin kavramı konutun kalite için bir ölçüt olduğu vurgulandığına göre, yukarıdaki geri ileti sonuçlarının ilgili konutların “psiko-sosyal kalitesinin” ölçümüdür. Aynı zamanda, alan araştırmasında, konut tatminini ölçerken kullanılan ve kullanıcılardan istenen sıfatlar (Bölüm 6.3.), Bahçeşehir yerleşkesindeki K ve L tipi konutlar için aranan psiko-sosyal kalite kriterleridir.

Kurguladığımız ve işlerliğini gördüğümüz mekan – kullanıcı – tasarımcı iletişim döngüsü modelinin, I. İletişim düzeyindeki mekan – kullanıcı iletişim sürecinde, yukarıda belirtilen ve geri ileti olan davranış biçimleri, alan çalışmasına konu olan konutların tasarımcısına yani mimarına iletilerek döngü tamamlanmıştır. Sözü edilen mimar, bir sonraki konut tasarımında bu bilgileri kullanacaktır. Mimar, bu yeni konut kullanıcılarından da, önerdiğimiz iletişim döngüsünü çalıştırarak, yeni kullanıcı bilgileri elde edip daha sonraki konut tasarımında yararlanacaktır. Böylece mimar, hem kullanıcıdan aldığı psiko – sosyal verilerle bilgilenmiş olacak, hem de ürettiği yeni konutlar, psiko – sosyal kaliteye biraz daha yaklaşmış olacaktır.

7.2. Uygulamaya Yönelik Sonuçlar: Konutta Mekansal Tatminin ve Yaşamsal Kalitenin Sürdürülmesi – Koşullar, Olanaklar, Kısıtlamalar

Mekansal anlamın prensiplerden “tepkisel” prensibe göre; mimarın, kullanıcılara sunulanlara nasıl tepki göstereceğini öğrenmesi gerekmektedir (Bknz. 2.3.1.). Konut üretim sürecinde gerçekleştiremeyen mimar – kullanıcı iletişimi, önerdiğimiz iletişim modelinin işletilmesiyle gerçekleşirken, aynı zamanda mimar, kullanıcıların kendilerine sunulanlara karşı tepkisini öğrenmiş olacaktır. Yapılan akademik

araştırmaların ve mimari ürünlerin kullanım sonrası değerlendirilmelerinden kazanılacak deneyimlerin, uygulama yapan mimarlar tarafından yeterince bilinmediği ve kullanılmadığı ortaya çıkmaktadır. Bu bilgi eksikliği, bölüm 6.3’de ortaya çıkan sıfatlar listesi hakkında mimarın yorumlarından ve yapılan değişiklikler konusunda mimarın çelişkili ifadelerinden gözlemlenmektedir. Mimarla kullanıcının aynı dili kullanmamalarının nedeni olarak, eğitimini Türkiyede tamamlayan mimarın ilk yıllardaki mimarlık deneyimlerini yurt dışında almış olmasından kaynaklandığı gözlenmiştir. Kullanım sonrası değerlendirme kapsamındaki bu çalışma, bilgi eksikliğini gidermek için kullanılabilecektir. Mimarların araştırmalar hakkındaki bilinçlerini ve farkındalıklarını artırarak mimari uygulama alanındaki bu açığı kapatabilecek durumdadır.

“Mekan-kullanıcı-tasarımcı iletişim döngüsü modeli” indeki aktörler, mekan, kullanıcı ve tasarımcı (mimar) dır. Modele işlerlik kazandıracak aktör, tasarımcı (mimar) dır. Mekan tasarımı yapan her mimar, kendi mekanının kullanım sürecinde, kullanım verilerini alabilmesi için, adı geçen modeli kullanmalıdır. Modelde, kullanıcıların geri iletileri, standartlaştırılmış anket formları yardımıyla elde edilebilecektir. Uygulama bölümünde böyle bir anket formu düzenlenmiştir (bkz. Ek 1). Modelin kullanımından elde edilen deneyimlerle, bu anket formu standartlaştırılabilecektir. Tasarımcılar (mimarlar), tasarlama ve yapım süreçlerinden sonra ürünleriyle olan ilişkilerini sürdürmeli ve kendilerinin, mekanın ve o mekanın kullanıcılarının bir sistem içinde olduğunu görmelidirler. Bu sistem, kullanım sonrası değerlendirme çalışmasını da içinde barındırmaktadır. Mimarlar, adı geçen iletişim modelini her kullandıklarında, bu sistem gelişerek devam edecek ve kendi ürünlerine ait bir veri tabanı elde edeceklerdir. Bu sistemin yaygın olarak kullanılabilmesi için önce mimarların “Mekan-Kullanıcı-Tasarımcı İletişim Döngüsü Modeli”nin nasıl kullanılacağı hakkında bilgiyi, meslek içi eğitim kapsamında elde etmeleri gerekmektedir. Bunun yanı sıra, bu yöntem mimarlara kendi veri tabanlarını oluşturacakları yararlı bir model olarak önerilmektedir.

KAYNAKLAR

Abercrombie, S., 1990. A Philosophy of Interior Design, Harper & Row, New York.

Adamopoulos, J., 1999. Social Psychology and Cultural Context, Sage Publicans, International Educational and Proffessional Publisher.

Aillo, J.R., Thomson, D.E., 1980. Personal space, crowding and spatial behavior, in *Human Behavior and Environment and Culture*, pp.107-171, Eds. I. Altman, Rapaport, J.F. Wohlwill, New York.

Ajsen, I. and, Fishbein, M., 1980. Understanding Attitudes and Predicting Social Behavior. Englewood Cliffs, Prentice-Hall, NJ.

Akarsu, B., 1994. Çağdaş Felsefe: Kant'tan Günümüze Felsefe Akımları. İnkilap Yayınları, İstanbul.

Altaş, Nur Esin, 1994. Kalite kavramı üzerine bir inceleme: Fiziksel çevrede kalite parametreleri modeli, *Journal of İstanbul Technical University*, **52**, 37-48.

Altaş, Nur Esin ve Özsoy, Ahsen, 1998. Spacial adaptability and flexibility as parameters of user satisfaction for quality housing, *Building Environment*, **33**, 315-323.

Altın Soylu, E., 1997. Toplu konut ve kimlik, *Yüksek Lisans Tezi*, İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Altman, I., 1975. The environment and social behavior. Brooks/Cole, Monterey, California.

- Altman, I. And Rapoport, A. and Wohlwill, J.,** 1980. Human Behavior and Environment. Plenum Press, New York and London.
- Amerigo, M.,** 1995. Residential Satisfaction: A Psychological Analysis of the Dwelling and its Surrounding. Alianza press, Madrid.
- Amerigo, M. and, Aragonés, J.I.,** 1990. Residential satisfaction in council housing. *Journal of Environmental Psychology*, **10**, 313-325.
- Aragones, J.I. and Francescato G. and Garling, T.,** 2002. Residential Environments Choice, Satisfaction and Behavior. Bergin & Garvey press. Connecticut, London.
- Arnheim, Rudolf,** 1974. Art and Visual Perception: A Psychology of the Creative eye. University of California press. Berkeley.
- Ana Britannica: Genel Kültür ansiklopedisi,** 2004. Ana Yayıncılık, İstanbul.
- ANSI/ASQC Standart A3** 1978. Quality Systems Terminology, *American society for Quality Control*, Milwaukee, Wisc.
- Appleyard, D.,** 1973. Professional Priorities for Environmental Psychology. *Proceedings of the Lund Conference*. Pp.105-112, Eds. Küller, R. Stroudsburg, Dowdwn, Hunchinson and Ross.
- Arcan, E.F. ve Evcı, F.,** 1999. Mimari Tasarıma Yaklaşım. Tasarım Yayın Grubu, İstanbul.
- Arditi, D. and Günaydın, H.M.,** 1998. Factors that affect process quality in the life cycle of building projects. *Journal of Construction Engineering and Management*, **124-3**, 194-203.

Atasoy, Ayla, 1988. Design tools of social research for design. İ.T.Ü. Mimarlık Fak. Baskı Atölyesi, İstanbul.

Axis 2000: Büyük Ansiklopedi. 1999. Milliyet/Hachette, İstanbul.

Aydınlı, Semra, 1986. Mekansal değerlendirmede algısal yargılara dayalı bir model. *Doktora Tezi*, İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Aydınlı, Semra, 1992. Mimarlıkta Görsel Analiz. İ.T.Ü. Mimarlık Fak. Baskı Atölyesi, İstanbul.

Aydınlı, Semra, 1993. Mimarlıkta Estetik Değerler. İ.T.Ü. Mimarlık Fak. Baskı Atölyesi, İstanbul.

Aytuğ, A., 1990. Yaşlı Yurtlarındaki Kişisel Yaşam Alanının Kullanıcının Fiziksel ve Psiko-Sosyal Gereksinimlerine Göre Değerlendirilmesi. Y.T.Ü. Baskı Atölyesi, İstanbul.

Ayyıldız, Ayla, 1999. İnsan çevre diyalektiğinin duyusal, zihinsel, duygusal süreçleri; çevresel algı-bilişim-anlam. *Yüksek Lisans Tezi*, İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Baird, G., Gray, J., Isaacs, N., Kernohan, D., & McIndoe, G., 1996. Building Evaluation Techniques. McGraw-Hill, New York.

Bakema, J.B., 1977. Housing in the Netherlands 1900-1940. Ed. Grinberg, D.I., yeniden basım., Delf University Press, Amsterdam.

Bandura, A. ve Walters, R. 1963. Social Learning and Personality Development. Holt Rinehart and Winston, N.Y.

Bechtel, Robert B. and Churchman, Azra, 2002. Handbook of Environmental Psychology. John Wiley & Sons Inc. New York.

- Becker, G. S.,** 1976. The Economic Approach to Human Behaviour. University of Chicago Press, Chicago.
- Berlyne, D. E.,** 1971. Aesthetic and Psychobiology. Appleton Century Crofts. New York.
- Berlyne, D.E. and Madsen, B.,** 1973. Pleasure, Reward, Preference: Their Nature, Determinants and Role in Behaviour. Academic Press. New York.
- Bilgin, N.,** 1991. Eşya ve İnsan. Gündoğan yayınları, Ankara.
- Broadbent, Geoffrey,** 1981. Design in architecture. John Wiley & Sons. Chichester, New York, Brisbane, Toronto.
- Broadbent, Geoffrey,** 1980. Meaning and Behaviour in the Built Environment. John Wiley & Sons, New York.
- Broadbent, G. and Bunt, R. and Jencks, C.,** 1980. Signs, Symbols and Architecture. John Wiley & Sons, London.
- Brebner, John,** 1982. Environmental Psychology in Building Design. Applied Science Publishers Ltd., London.
- BS4778, Part I (ISO 8402:1987),** 1987. Quality Vocabulary International Terms. *British Standard Enstitute.* London.
- Calhoun, J.F.,** 1990. Psychology of Adjustment and Human Relationships. McGraw-Hill Publishing Company, New York.
- Campbell, A. and Converse, P. and Rodgers, W.,** 1976. The Quality of American Life: Perceptions, Evaluations and Satisfaction. Russell Sage

Foundation. New York.

Canter, David, 1977. The Psychology of Place. The Architectural Press Ltd., Ankara.

Canter, D. and Rees, K., 1982. A multivariate model of housing satisfaction. *International Review of Applied Psychology*, **31**,185-208.

Canter, D. And Krampen, M. and Stea, D., 1988. Environmental Perspectives. Aldershot press, Avebury.

Cold, B., 1990. What is good architecture, culture, space, history. *METU Press*. Ankara, **5**, 25-27.

Cooper, C.,1974. The House as Symbol of Self, in *Designing for Human Behaviour: Architecture and the Behavioral Sciences*, pp.130-146, Eds. Jon Lang et al., Stroudsburg, Dowden, Hutchinson and Ross.

Cornick, Tim, 1991. Quality Management for Building Design. Butterworth-Heinemann Ltd., London.

Crosby, P.B., 1996. Quality is Still Free. Mc Graw Hill Publishing Company, New York.

Cutter, S., 1982. Residential satisfaction and the suburban homeowner. *Urban Geography*, **3**, 315-327.

Cüceloğlu, D., 1993. İyi Düşün Doğru Karar Ver. Sistem Yayıncılık, İstanbul.

Cüceloğlu, D., 2002 a. İnsan ve Davranışı, Psikolojinin Temel Kavramları. Remzi Kitabevi, İstanbul.

Cüceloğlu, D., 2002 b. İletişim Donanımları. Remzi Kitabevi, İstanbul.

- Daniels, R. and Shapiro S.R.**, 1985. Interiors: Environmental behaviour, *Corrections Today*, **47/85**, 70.
- Davis, S.**, 1981. The Form of Housing. Van Nostrand press, New York.
- Derrida, J. And Eisenman, P.**, 1997. Chora I Work. Monacelli Press, New York.
- Dövecü, T.**, 1999. NLP ve Siberetik Uygulamalar 1. Beyaz Yayınları, İstanbul.
- Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi**, 1997. YEM Yayın, İstanbul.
- Eisenman, P.**, 1977. House IV. *Progressive Architecture*, **58/6**, 57-67.
- Ertürk, Z.**, 1976. Kullanıcı konforu açısından boyutsal gereksinmelerin saptanması için bir yöntem. *Doktora Tezi*, İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Ertürk, S.**, 1984. Mimari mekanın algılanması üzerine deneysel bir çalışma. *Doktora Tezi* K.T.Ü. Basımevi, Trabzon.
- Fitch, J.M.**, 1972. The American building: environmental forces that shape it. Schocken Books, N.Y.
- Fishbein, M. and Ajzen, I.**, 1975. Belief, Attitude, Intention and Behavior: An Introduction to Theory and Research. Addison-wesley, MA.
- Foucault, A.**, 1995. Hermeneoitik- Yorum Bilim Üzerine Yazılar, sf.9-29. Der. ve Çev. Özlem, D. Ark Yayınevi, Ankara.
- Francescato, G., Weiderman, S., Anderson, J.**, 1975. Predictors of residents satisfaction in high rise and low rise housing, in *Journal of Architecture Research*, **4.3**, 4-9.

- Francescato, G., Weideman, S., Anderson, J.,** 1987. Residential satisfaction: Its uses and limitations in housing research, in *Housing and Neighborhoods: Theoretical and Empirical Contributions*. pp.43-57, Eds. Van Vliet, William vd., Greenwood Press, New York.
- Francescato, G., Weideman, S., Anderson, J.R.,** 1989. Evaluating the built environment from the users' point of view: An attitudinal model of residential satisfaction, in *Building Evaluation* pp.181-198 Eds. W.F.E. Preiser, Plenum Press, New York.
- Freud, S.,** 1935. Symbolism in dreams, in *A General Introduction to Psycho-Analysi*, pp. 133-150, Eds. J. Riviere. Liveright Publishing, New York.
- Fried, M.,** 1963. Grieving for a lost home, in *The Urban Condition*, pp.151-171, Eds. Duhl, J., Simon & Schuster press, New York.
- Friedman, A., Zimring, C., Zube, E.,** 1978. Environmental Design Evaluation. Plenum Press, New York.
- Gallup, G.H.,** 1976-1977. Human needs and satisfactions: A global survey, *The Public Opinion Quarterly*, **40/4** 459-468.
- Galster, G. and Hesser, G.W.,** 1981. Residential satisfaction, compositional and contextual correlates, *Environment and Behavior*, **13**, 735-758.
- Galster, G.,** 1987. Identifying the correlates of dwelling satisfaction: An empirical critique, *Environment and Behaviour*. **19.5**, 539-568.
- Garling, T. and Golledge, R.,** 1991. Environmental perception and cognition, *Advances in Environment Behaviour and Design*, **2**, 203-235.
- Gins, A. and Gins, M.,** 1979. The Mechanizm of Meaning. Hanry N. Abrams Inc.

Publishers, New York.

Grandjean, E., 1973. Ergonomics of the Home. Taylor and Francis Press, London.

Graumann, Carl F. 2002. The Phenomenological Approach to People-Environment Studies, in *Handbook of Environmental Psychology*, pp.95-111, Eds. Bechtell, R.B. & Churchman, A., John Wiley and Sons, Inc., New York.

Greene, Herb, 1976. Mind & Image. The University Press of Kentucky, U.S.A.

Gregory, Richard Langton, 1966. The Eye and the Brain: In Psychology of Seeing. Weidenfeld and Nicolson Press, London.

Gutman, R. and Westergaard, B., 1974. Building Evaluation, User Satisfaction and Design, in *Designing for Human Behaviour: Architecture and Behavioral Sciences*. Pp. 103-115, Eds. Lang, Jon vd. Dowdwn, Hutchinson and Ross, Pennsylvania.

Gölsen, A., 1999. Son Dönem mimarlık eğilimleri ve anlam-beğeni kavramlarının Türk mimarisindeki yansımaları, *Mimar, Anlam, Beğeni sempozyumu*, Türk Serbest Mimarlar Derneği, ANKARA, 11-12 Nisan, s. 82-85.

Gür, Ş.Ö., 1996. Mekan Örgütlenmesi. Gür Yayıncılık, Trabzon.

Gür, Ş.Ö., 2000. Konut Kültürü. YEM Yayın, İstanbul.

Güvenç, B., 1996. İnsan ve Kültür. Remzi Kitabevi, İstanbul.

Hall, E.T., 1966. The Hidden Dimension. Anchor Doubleday Books, New York.

Harris, L. Dale, 1964. Numerical Methods Using Fortran. C.E. Merrill Books, Columbus, Ohio.

- Hede, A. and Bullen, R.B.**, 1981. Human perception and reaction of noise.
Architectural Science Review, **24/3**, 59.
- Hellard, R.B.**, 1994. Total Quality in Construction Projects. Telford Press, London.
- Herre, R.**, 1979. Social Being: A Theory for Social Psychology. Blackwell Press, Oxford, England.
- Hersberger, R.G.**, 1974. Predicting the meaning of architecture, in *Designing for Human Behavior*, pp.147-200, Eds. J.Lang, Dowdwn, Hutchinson and Ross, Inc., Stroudsburg.
- Hersberger, R.G. and Cass, R.**, 1988. Predicting user responses to building environmental aesthetics, in *Environmental Aesthetics: Theory, Research and Application*. pp. 195-210, Ed. Jack L. Nasar, Cambridge U. Press, Cambridge.
- Hesselgren, Sven**, 1975. Men's Perception of Man Made Environment: An Architectural Theory. Dowden, Hutchinson & Ross Press, Stroudddsburg, Pa.
- Hesselgren, Sven**, 1996. The Language of Architecture. Applied Science Publishers Ltd., London.
- Holahan, C.J.**, 1990. Environmental Psychology, Random House Inc., U.S.A.
- Ipsen, D.C.**, 1960. Units, Dimensions and Dimensionless Numbers. Mc Graw Hill Publishing Company, New York.
- Ittelson, W. and Pronshansky, H. And Haroldd, M. and Rivlin, L.G. and Winkel,G.**, 1974. An Introduction to Environmental Psychology. City University of New York, New York.

- İmamoğlu, Olcay**, 1979. Konutlara ilişkin beğeni ve tercihler. *Çevre, Yapı ve Tasarım Dergisi*, 321-345.
- İnam, A.**, 1999. Dünya Gönülden Gönüle. O.D.T.Ü. Yayıncılık, Ankara.
- İnceoğlu, Y.**, 2004. Konut yapım sektöründe toplam kalite yönetimi: “Kalite fonksiyon yayılımı” metodolojisinin sektöre uyarlanması. *Yüksek Lisans Tezi*, İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- İzgi, Utarit**, 1999. Mimarlıkta Süreç, Kavramlar - İlişkiler. YEM Yayınları, İstanbul.
- Jencks, Charles and Baird, George**, 1970. Meaning in Architecture. Barrie & Rockliff Cresset P. Jenkins, London.
- Juran, J.M.**, 1992. Juran on Quality by Design. The Free Press, Maxwell, Macmillan, New York.
- Kahn, L.**, c1998. Architecture at Rice Publications, in *Conversations with students*, pp.97-102, Eds. Dung Ngo. Houdston, Princeton Architectural Press, New York.
- Kantor, J.R.**, 1982. Cultural Psychology. Principia Press, Chicago.
- Kantrowitz, M.**, 1985. Has environment and behaviour research made a difference?, *Environment and Behaviour*, **17**, 25-46.
- Kaplan, S. and Kearney, A.**, 1982. Toward a methodology for the measurement of knowledge structures of ordinary people, *Environment and Behaviour*, **29**, 5.
- Kaplan, S.**, 1987. Aesthetics, affect and cognition: Environmental preference from an evolutionary perspective, *Environment and Behaviour*, **19/87**, 3-32
- Kent, S.**, 1991. Partitioning Space: Cross-cultural factors influencing domestic

spatial segmentation, *EB*, **23/4**, 438-473.

Kirk, S. J. and Spreckelmeyer and Kent F., 1988. Creative Design Decisions. Van Nostrand Reinhold Company Inc. New York.

Kocowski, T., 1982. Man's needs a system conception Ossolineum, in *Study of Residential Environment and Psychological Needs, Design Studies*, pp:109-117, Eds. Niezabitowski, A., Wrocaw, Poland,

Kuller, R., 1973. Architectural Psychology. Dowden, Hutchinson and Ross Inc. Stroudsburg.

Lang, J., 1982. Symbolic aesthetics in architecture towards a research agenda, in *Knowledge for Design EDRA Inc*, pp.172-182, Eds. Polly Bart et al., Washington D.C.

Lang, J., 1987a. Creating Architectural Theory. Van Nostrand Reinhold, New York.

Lang, J., 1987. Designing for Human Behavior, Architecture and the Behavioral Sciences. Dowden, Hutchinson & Ross Inc. New York.

Lansing, J., Marans, R. And Zehner, B., 1970. Planned Residential Environments. Ann Arbor, Mich: Institute for Social Research, University of Michigan.

Leland, M. R. 2000. Mimarlığın Öyküsü. Çev. Ergün Akça, Kabalcı Yayınevi, İstanbul.

Lipman, Alan, 1974. The architectural belief system and social behavior, in *Designing for Human Behavior*, pp. 23-30, Eds. Lang, J., Burnette, C., Moleski, W., Vachon, D., Dowden, Huchinson & Ross, Inc. Stroudsburg, Pennsylvania.

Lynch, K. Ve Hack, G., 1984. Site Planning. MIT Press, Cambridge, Mass.

- Mc George D. & Palmer, A.**, 1997. Construction Management- New Directions. Blackwell Science, Oxford.
- Marans, R.W. and Rodgers S. W.**, 1975. Toward an understanding of community satisfaction, in *Metropolitan America in Contemporary Perspective*, pp. 299-352, Eds. Hawley, A. and V. Rock. Oxford University Press, New York.
- Mehrabian, A.**, 1971. Silent Messages. Wadsworth Press. Belmont, CA.
- Mitias, M.**, 1998. Aesthetic Quality and Aesthetic Experience. Rodopy Würzburg: Königshausen & Neumann. Amsterdam.
- Moholy-Nagy, Sibyl**, 1968. Matrix of Man: An Illustrated History of Urban Environment. Praeger, New York.
- Moles, A., Rohmer, E.**, 1978. Psychologie de l'Espace, Casterman, Paris.
- Montero, M.**, 1991. Residential satisfaction in low interest housing in Mexico City. *EDRA* **22**, 116-124.
- Moslow, A.H.**, 1964. The theory of the hierarchy of needs, in *The Problems of Personality and Motivation in American Psychology*, pp. 105-136, Eds. Reykowski, J., Pwn, Warsaw, Poland.
- Nasar, J.L.**, 1989. Symbolic meanings of house styles, *Environment and Behaviour*, **21/3**, 235-257.
- Newman, S.J. and Duncan, G.J.**, 1979. Residential problems, dissatisfaction and mobility, *Journal of the American Planning Association*, **45**, 154-166.
- Neisser, U.** 1976. Cognition, Reality, Principles and Implications of Cognitive Psychology. Freeman Press, San Francisco.

- Oktay, D.**, 1990. Kamu mekanlarının sosyal işlevlerini güçlendirme amaçlı tasarımı için bir yöntem araştırması, *Doktora Tezi*, Y.T.Ü. Fen Bilimleri Enst. İstanbul.
- Osborne, H.**, 1986. Aesthetic experience and cultural value, *The Journal of Aesthetics and Art Criticism*, **44**, 331-337.
- Oseland N.A.ve Raw, G.J.** 1991. Room size and adequacy of space in small homes, *Building and Environment*, **26/4**, 341-347
- Örer, G.**, 2001. Konut-kimlik-ev modeli ve modelin bir örnek olarak İstanbul kentinde uygulanması, *Doktora Tezi*, İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Özsoy, A. ve Altaş(Esin), N. ve Ok, V. ve Pulat, G.**, 1995. Toplu konutlarda davranışsal verilere dayalı nitelik değerlendirmesi. TUBİTAK, INTAG Araştırma Raporu, Prj. No.102, İstanbul.
- Öztürk, U.**, 1996. İnsan-mekan ilişkileri kapsamında çalışma ortamı-çalışan psikolojisi etkileşimi, *Yüksek Lisans Tezi*, İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Passini, R.**, 1984. Wayfinding in Architecture. Van Nostrand Reinhold, New York.
- Pastalan, A.**, 1974. Privacy Preferences Among Relocated Institutionalized Elderly, in *Man Environment Interactions: Evaluation and Application*, Part 2, Eds. Carson, D.H., Dowden, Hutchinson and Ross, Pennsylvania.
- Peirce, C.S.** 1955. Philosophical Writings of Peirce. J.Buchler Press, New York.
- Pelletier, L. and Legault, L.R.**, 1996. The Environmental satisfaction scale: A measure of satisfaction with local environmental conditions and government environmental policies, *Environment and Behaviour*, **28**, 5-26

- Porter, T.**, 1997. The Architect's Eye. E&FN Spon, London.
- Priemus, H.** 1986. Housing as a social adaptation process: A conceptual scheme. *Environment and Behavior*. **18.1**, 31-52.
- Proshansky, H. M.** 1976. Environmental psychology and the real world. *American Psychologist*, **April**, 303-310.
- Proshansky, H.M.**, 1970. Environmental Psychology. Holt Rinehart and Winston, N.Y.
- Rapoport, A. ve Robert, K.**, 1967. Complexity and ambiguity in environmental design, *Journal of the American Institute of Planners*, **33**, 210-221.
- Rapoport, A.**, 1969. House Form and Culture. Prentice-Hall INC., N.J.
- Rapoport, .A.**, 1977. Human Aspects of Urban Form. Pergamon Press, Oxford, New York, Toronto, Sydney, Paris, Frankfurt.
- Rapoport, A.** 1980. Culture, site-layout and Housing. *Architectural Association Quarterly*, **12.1**, 4-7.
- Rapoport, A.**, 1990. History and Precedent in Environment Design. Plenum Press, New York.
- Redhouse Büyük El Sözlüğü**, 1997. Redhouse Yayınevi, İstanbul.
- Rulla, G.**, 1987. People and home interiors: A Bibliographay of recent psychological research, *Environment and Behaviour*, **19**, 250-259.
- Saarien, T. F.**, 1969. Perception of Environment. Washington Association of American Geographers, Washington.

- Sanoff, H.** 1975. Seeing the Environment: Learning environments. Raleigh, New York.
- Schaper, E.**, 1983. Pleasure, Preference and Value: Studied in Philosophical Aesthetics. Cambridge University Press, Cambridge.
- Schütz, A. And Luckmann, T.**, 1983. The Structures of the Life World. Trans: Zaner, R.M. and Parents, D.J. IL: Northwestern University Press, Evanston.
- Scruton, R.**, 1979. The Aesthetics of Architecture. Princeton University Press, Princeton N.J.
- Scruton, R.**, 1983. The Aesthetics Understanding: Essays in the Philosophy of Art and Culture. Methuen, London, New York.
- Schaffer, H.R.**, 1954. Behaviour under Stress: Neurophysiological Hypothesis. *Psychology Review*, **61**, 323-333.
- Seamon, D.**, 2003. Fenomenology, Yer, Çevre ve Mimarlık. Çev.S. Serim. *TOL Dergisi*, Bahar-Yaz sayısı.
- Sommer, R.** 1969. Personal space: The Behavioral Basis of Design. Prentice-Hall, Englewood Cliffs, N.J.
- Sommer, R.**, 1974b. Tight spaces: Hard Architecture and How to Humanize it. Englewood Cliffs, Prentice Hall, N.J.
- Speare, A.**, 1974. Residential satisfaction as an intervening variable in residential mobility, *Demography*, **11**, 173-188.
- Sungur Ergenoğlu, A. ve Çağdaş, G.**, 2003. Morphology and user satisfaction as component of housing quality, *Quality of Urban Life-Policy Versus Practice Conference*, İ.T.Ü. İstanbul, 3-5 Aralık.

- Şentürer, A.**, 1990. Mimaride estetik olgusunun mutlak-değişmez ve bağımlı-değişken özellikler açısından irdelenmesi. *Doktora Tezi*, İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Şentürer, A.**, 1995. Mimaride Estetik Olgusu. İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi Baskı Atölyesi, İstanbul.
- Şentürer, A.**, 1992. Beğenilerin tartışılabilirliği savı ile mimaride estetik olgusuna bakış. *Tasarım Dergisi*, **26**, 102-103.
- TDK Türkçe Sözlük**, 1992, Milliyet Yayın.
- Thomas and Znaniecki**, 1987. Study of residential environment and psychological needs, *Design studies*, **8:2**, 109-117.
- Uluoğlu, B.**, 1990. Mimari tasarım eğitimi: Tasarım bilgisi bağlamında stüdyo eleştirileri, *Doktora tezi*, İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Ünlü, A.**, 1994. Priorities in Environmental Design. İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi baskı atölyesi, İstanbul.
- Ünügür, M.**, 1981. Ergonometri Tekniklerinin Mimarlık Araştırmalarında Kullanılma Olanakları. İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi baskı atölyesi, İstanbul.
- Wapner, S., Demick, J. Takiji, Y., Minami, H.**, 2000. Theoretical Perspectives in Environmental Behaviour Research. Klumer Academic/Plenum Publishers, N.Y., Boston, Dordrecht, London, Moskow.
- Weidemann, S. and Anderson, J.R.**, 1985. A Conceptual framework for residential satisfaction, in *Home Environments*, pp.153-182, Eds. Altman, I and Werner, C. Plenum Press, New York.

Werner, Brown, Altman, 2002. Transactionally oriented research: Examples and strategies in *Handbook of Environmental Psychology*. Pp.203-221, Eds. Robert, B., Bechtel and Arza Churchman. John Wiley & Sons, Inc. New York.

Westin, A., 1970. Privacy and Freedom. Ballantine, New York.

Yanarates Baş, Didem, 2003. Mekan dili ile düşünmek, *Yapı*. **265**, 28.

Yücel, A., 1981. Mimarlıkta Biçim ve Mekanın Dilsel Yorumu Üzerine. İ.T.Ü. Yayını, İstanbul.

Yürekli, F., 1977. Çevre görsel değerlendirmesine ilişkin bir yöntem araştırması. *Doktora tezi*. İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi, İstanbul.

Zeisel, J., 1981. Inquiry by Design: Tools for Environmental Research
Cambridge University Press, Cambridge.

Zeren Gülersoy, Nuran ve Esin, Nur ve Özsoy, A., 2003. Quality management planning, in *Quality of Urban life; Policy Versus Practice Conference*, İ.T.Ü. İstanbul, 3-5 Aralık.

Ek 1. (ANKET FORMU)

**BAHÇEŞEHİR YERLEŞKESİNDE K VE L TİPİ MUSTAKİL
KONUTLARDA PSİKO-SOSYAL KALİTENİN BELİRLENMESİNİ
AMAÇLAYAN ANKET FORMU**

BÖLÜM: I

1. Adresiniz:
2. Bina tpi:
3. Hangi yıl taşındınız?
4. Yaşınız:
5. Cinsiyetiniz: Kadın () Erkek ()
6. Medeni durumunuz: Evli () Bekar () Boşanmış ()
7. Kaç çocuğunuz var?
8. Hangi okulda okuyor?
9. Çalışıyor ise iş yeri nerede?
10. Eğitim durumunuz: İlkokul () Lise () Üniversite ()
11. Mesleğiniz nedir?
12. İşiniz nedir?
13. İş yerinizin adresi nedir?
14. Eşiniz ne iş yapıyor?
15. Eşinizin iş yerinin adresi nedir?
16. Ailece bir yılda yurt dışına çıkama sıklığınız nedir?

Çok sık	Sık	Zaman zaman	Nadiren	Hiç

17. Ailenizin kaç arabası var?

BÖLÜM II

3 : Çok, 2: Oldukça, 1: Biraz

1. Yaşadığınız konut bölgesinin kent merkezine ulaşımı ne şekilde sağlanıyor?

Belediye otobüsü	
Dolmuş	
Taksi	
Metro	
Tren	
Özel otomobil	

2. Bu ulaşım şekilleri sizi nasıl etkiliyor?

	3	2	1	0	1	2	3	
Kolay geliyor								Zor geliyor
Yorucu değil								Yorucu
Bıktırıcı değil								Bıktırıcı

3. Bahçeşehir dışına ne sıklıkla çıkıyorsunuz?

	Hergün	Hafta içi	Hafta sonu	Haftada 3 gün	Haftada 1gün	Hiç
Siz						
Eşiniz						
1. çocuk						
2. çocuk						
3. çocuk						

4. Bahçeşehir dışına bu sıklıkla çıkmak sizi nasıl etkiliyor?

	3	2	1	0	1	2	3	
Kolay geliyor								Zor geliyor
Yorucu değil								Yorucu
Bıktırıcı değil								Bıktırıcı
Seviyorum								Sevmiyorum

5. Bahçeşehirde çevre kirliliği var mı?

	3	2	1	0	1	2	3	
Hava kirli değil								Hava kirli
Pis koku yok								Pis koku var
Gürültü yok								Gürültü var
Görüntü kirliliği yok								Görüntü kirliliği var
Kullanma suyu temiz								Kullanma suyu kirli

6. Aşağıdakilerden hangi sosyal ve kültürel aktiviteleri yapmayı seviyorsunuz?

	SİZ	EŞİNİZ
Jimnastik yapmak		
Futbol maçı izlemek		
TV izlemek		
Sinemaya gitmek		
Tiyatroya gitmek		
Operaya gitmek		
Konsere gitmek		
Futbol maçına gitmek		
Defileye gitmek		
Ev sineması izlemek		

7. TV’de hangi programları izlemekten hoşlanıyorsunuz?

Magazin(Televole)	SİZ	EŞİNİZ
Sabah kadın programları		
Eğlence		
Yarışma		
Belgesel		
Haber		

8. Bahçeşehirde aşağıdaki aktivite mekanlarından hangileri var?

	VAR	YOK
Jimnastik salonu		
Basketbol sahası		
Voleybol sahası		
Futbol sahası		
Kapalı tenis kortu		
Açık tenis kortu		
Kapalı yüzme havuzu		
Açık yüzme havuzu		
Sinema		
Tiyatro salonu		
Konser salonu		

a) Sizce bu aktivite olanakları,

	3	2	1	0	1	2	3	
Yeterli								Yetersiz

b) Bahçeşehir’de sosyal aktiviteleri gerçekleştirecek mekanların yeterli oluşu konutunuzla ilgili düşüncelerinizi nasıl etkiliyor?

- c) Bahçeşehir’de sosyal aktiviteleri gerçekleştirecek mekanların yeteriz oluşu konutunuzla ilgili düşüncelerinizi nasıl etkiliyor?

9. Yaşadığınız konut çevresinin çok yönlü olduğunu düşünüyor musunuz? Aşağıdaki aktivite imkanlarından hangisi var?

	VAR	YOK
Alışveriş imkanı		
Spor yapma imkanı		
Eğlence imkanları		
Kültür aktiviteleri imkanı		
Yeşil alan		
Diğer		

10. Bahçeşehirde kendinizi güvende hissediyor musunuz?

	3	2	1	0	1	2	3	
Güvenli								Güvensiz

11. Yaşadığınız konutta kendinizi güvende hissediyor musunuz?

	3	2	1	0	1	2	3	
Yeterli								Yetersiz

12. Konutunuz aşağıdaki özelliklere sahip mi?

	3	2	1	0	1	2	3	
Rahat								
Geniş								
Sıcak renkli								
Dinlendirici								
Konforlu								
Aydınlık								
Ferah								

13. Konutunuz size prestij sağlıyor mu?

EVET ()

HAYIR ()

14. Prestij sağlamada aşağıdakilerde hangisi ne ölçüde etkili oluyor?

	3	2	1	0	1	2	3	
Çağdaş								Çağdışı
Yalın								Karmaşık
İlgi çekici								Sıkıcı
Görkemli								Mütevazı
Gelişmiş								İlkel
Konut standardı yüksek								Düşük
Yaşamak için cazip								Cazip değil
Çağına uygun								Uygun değil

15. Yaşadığınız konut beden sağlığını nasıl etkiliyor?

	3	2	1	0	1	2	3	
Isınması iyi								İyi değil
Nem yok								Nem var
Güneş alıyor								Güneş almıyor
Yorucu değil								Yorucu
Doğal ışık alıyor								Almıyor

16. Yaşadığınız konut ruh sağlığını nasıl etkiliyor?

	3	2	1	0	1	2	3	
Ferahlık veriyor								Ruhum daralıyor
Manevi anlamda bağlayıcı								Bağlayıcı değil
Sosyal anlamda sıcak								Soğuk
Dinlendirici								Yorucu
Ferah								Kasvetli
Sıkıcı değil								Sıkıcı
Huzurlu								Huzurlu değil
Tedirgin etmiyor								Tedirgin ediyor
Şikayetçi etmiyor								Şikayetçi ediyor
Kaygılanmıyorum								Kaygılandırıyor

17. Yaşadığınız konut sosyal anlamda,

	3	2	1	0	1	2	3	
Sıcak								Soğuk
Komşuluk ilişkileri güçlü								Zayıf
İnsancıl								Mekanik

18. Aşağıdakilerden hangisi yaşadığınız konutun şu anki durumunu yansıtıyor?

	3	2	1	0	1	2	3	
Güzel								Çirkin
Özgün								Sıradan
Etkileyici								Alelade
İlgi çekici								İlgi çekmiyor
Sürprizli								Monoton
Mimari anlamda nitelikli								Niteliksiz
Kendi içinde uyumlu								Uyumsuz
Planlama açısından düzenli(kullanışlı)								Düzensiz (kullanışlı değil)
Tanınmış, bilinen								Tanınmıyor
Görkemli								Görkemli değil
Cazip								Cazip değil
Hareketli								Durağan
Gelişmiş								İlkel
Alışılmamış								Alışılmış
Gösterişli								Gösterişsiz
Özenli								Özensiz
Güçlü								Güçsüz
Çevresiyle uyumlu								Çevresiyle uyumsuz
Bakımlı								Bakımsız

19. Konutunuz sizde güzel duygular uyandırıyor mu?

	3	2	1	0	1	2	3	
Sevgi								Nefret
Benimseme								Reddetme
Hoş								Nahoş
Etkilenme								Etkilenmeme
Tatmin olma								Tatmin olmama
Mutluluk								Mutsuzluk

20. Konutunuzun bir imajı ve bir kimliği olduğunu düşünüyor musunuz?

EVET ()

HAYIR ()

21. Aşağıdakilerden hangisinin konutunuza bir imaj ve bir kimlik kazandırdığını düşünüyorsunuz?

Cephe karakteri	
Konumu	
İç dekorasyonu	
Bahçe düzeni	
Bazı yapı elemanlarının varlığı (çatı, kapı, giriş v.s.)	
Kış bahçesi	
Bulunduğu bölge	
Diğer	

22. Konutunuza ilk gelen konuklarınız, konutunuzun çeşitli meanlarıya ilgili olumlu duygularını nasıl ifade ediyorlar?

	3	2	1	0	1	2	3	
Şirin/Sempatik								Şirin/Sempatik değil
Heyecan verici								Heyecan verici değil
Manevi anlamda sıcak								Manevi anlamda soğuk
Hoş								Hoş değil
İyi dekore edilmiş								İyi dekore edilmemiş
Renkleri uyumlu								Renkleri uyumsuz
Geniş								Dar
Ferah								Sıkıcı
Kıskançlık uyandırıcı								Kıskançlık uyardırmayan
Kullanışlı								Kullanışlı değil

23. Böyle hissetmeleri sizin için önem taşır mı?

EVET ()

HAYIR ()

24. Yanıtınız olumlu yönde ise bu etkiyi artırmak için neler yaptınız?/Yapıyorsunuz?

25. Konutunuzun belirli köşelerinin bir fotoğraf karesi içinde çok güzel duracağını düşünüyor musunuz? Bu köşenin(lerin) ne gibi mekansal özellikleri var?

26. Konutunuzda yaşamaya başladığınızdan bu yana sıkıldığınız için değişiklik yaptınız mı?

EVET ()

HAYIR ()

27. En çok hangi mekanı değiştirmek (değiştirme fikri) sizin hoşunuza gitti?

Salon	
Mutfak	
Yemek odası	
Ebeveyn yatakodası	
Yatak odası	
WC	
Banyo	
Bahçe	

28. Bu değişiklikler nelerdi?

Boya	
Mekan genişletme	
Açık mekan ilavesi	
Dekorasyon değişiklikleri	
Cephe değişikliği	
Mobilya	
Bahçe yenileme	
Diğer	

29. Konutunuzun bakım ve onarımını kime yaptırıyorsunuz?

Mimar	
Usta	
Kendim	
Her üçü de	

30. Konutunuzun ekonomik değeri (tahmini parasal değer) sizce nedir?

31. Bu değer sizi nasıl etkiliyor?

	3	2	1	0	1	2	3	
Gurur veriyor								
Güven veriyor								
Prestij sağlıyor								

32. Estetik kaliteye sahip bir konut sizce nasıl olmalıdır?
(Sizin özgün görüşünüz çok önem taşımaktadır.)

33. Sizce konutunuz bu özelliklere sahip mi?

EVET ()

HAYIR ()

34. Konutunuzdan memnun musunuz? Bu konutta yaşamaya devam etmeyi düşünüyor musunuz?

EVET ()

HAYIR ()

TEŞEKKÜR EDERİZ....

EK: 2

Görüşme Metni

Mimarın yaptığı projelerin, yaşamları sırasında ortaya çıkacak verileri geri ileti olarak alıp almadığını görmek ve şekil 1.3-3'deki mekan-kullanıcı-tasarımcı iletişim döngüsündeki II.iletişim düzeyindeki kullanıcı-mimar iletişiminin varlığını ya da yokluğunu belirleyebilmek ve ayrıca mimarın, mekan-kullanıcı-tasarımcı iletişimini nasıl algıladığını ve yorumladığını okuyucuya aktarabilmek için görüşmenin ses kaydı deşifre edilirken, sözcükler ve cümleler değiştirilmeden aynen yazıya geçirilmiştir.

Soru 1: Bahçeşehir için tasarladığınız K ve L tipi konutları yapım ve yaşam sonrasında tekrar gidip gözlemlediniz mi?

Cevap: Gittim ama sizin ifade ettiğiniz anlamda temasım olmadı. Biraz egoistçe gelebilir ama K villalarının hem kompozisyon olarak hem de o küçük mekansal oyunlarını sevdim. Nettir, salonu, şöminesi, vs. nettir, onun için öyle bir endişe de duymadım.

Soru 2: Bahçeşehir konutlarından sonra da konut tasarladığınızı biliyorum. Bahçeşehir konutlarındaki gözlemlerinizi ve deneyimlerinizi diğer konut tasarımlarına nasıl yansıttınız?

Cevap: Ben bireysel cevap vereyim; Benim mesleğimde bir tarzım var. Bu tarz, dikte edilmiş, araştırmalar sonucu çıkmış değil. Öğrenciliğimden, meraklarımdan gözlemlerimden kaynaklanıyor, bir şekilde içime sindiriyorum. Hayatımda hiç bir projeye başlarken kitap karıştırmadım. Çünkü kitap karıştırırsanız apartırsınız. Yapının organizasyonu kadar bütününde vardığım sonuç benim için önemli, o bir bütün. Ruhuyla da kullanıcısının ona gösterdiği ilgi ile de bir bütün. Binalarım oymalı-kakmalı süslemeler, mobilyalar kaldırmaz. Esası, özü kültürüne ve gelişimine dayalı olmayan hiç bir takıyı binalarımda kullanmam. İnsanları kısa yoldan memnun edip kandırmam. Bu konuda çok rijidim. Sadelik önemli, iç mekan “ben fonum” demeli ve nötr olmalıdır. Mekanı bir sahne boşluğu gibi düşünün, kullanıcı o sahne boşluğunu yaşamına uygun bir dekorla dolduracaktır.

Soru 3: Bahçeşehir konutlarını tasarlarken “psiko-sosyal kalite”ye yönelik tasarım girdileri kullandınız mı? “Kullanıcı psikolojisi” tasarım kriterleriniz arasında mıydı?

Cevap: Eski tabirle “gayri insiyaki” , bir yapının içindeki sorumluluk, aslında kişiler o derecede baştan başlayıp, bu verileri bize, bu çaplı yatırımın ön çalışması olarak vermeliydi. Bu verileri verecek bir mercii yok. Böyle bir araştırma yoktu ama mesleki sorumluluk içinde, zaten eğer fiziksel kaliteyi yakalıyorsanız, mekansal kurguda da orada yaşayacak insanları heyecanlandırıyorsanız bu soruya cevap buluyorsunuz. Bizim bir riskimiz var; günümüz koşullarında bir kişiye bir ev yapmak çok zor ama alıcı belli yapıcı belli, tartışsınız onun mutluluğu önemli, Ama bu tür projelerde (toplu üretim durumunda) kullanıcı belli değil ortak noktaları mimar yada birtakım araştırmalar tayin ediyor ve mimar onlara uyuyor. Benim hiç bir projemde renk yoktur. Nötr fon sunuyorum. Sahnenin dekoru size ait. Dış cephenin dış kapısına kadar bana ait ondan sonrasında siz yaşayacaksınız. Benim bir vazifem daha var; örnek daire yapıyorum bu daireyi böyle bir espiriyle kullanmayı amaçladım diyorum. Ondan sonraki kullanıcının özgürlüğü, genel mimariyi ve kurguyu dejenere etmediği sürece müddetçe kendi yaşam tarzına uyduracaktır o da onun hakkıdır, ne yapayım, kabulleniyorum.

Soru 4: Yaptığım ankete göre katılımcıların % 95’i kent merkezine özel otomobil ile ulaşıyor. Çoğunlukla otoban kullanıyorlar ve otobana her giriş ve çıkışta ödeme yapıyorlar. Özel otomobil ile ulaşım katılımcıların % 40’ına zor geliyor ve bıkkınlık veriyor, % 51’ine yorucu geliyor. Buna rağmen % 93 oranında konut memnuniyeti buluyoruz. Bunu nasıl yorumluyorsunuz? Yani bir konut yerleşim bölgesinin özellikle Bahçeşehir gibi nüfusu çok bir yerleşimin, toplu ulaşım probleminin çözülmemesi konut memnuniyetini etkilemediğini görüyoruz. Bu durum size ne düşündürüyor?

Cevap: Aslında herkesin bilmediği doğrular var. İnsanlar, onları farkettileri zaman, onlara bu doğrular sunulduğu zaman bu doğrulara sahip çıkıyorlar. Bir şeyi düzgün yaptığınız zaman inanın bozulmuyor. 15 sene evvel çevre düzenlemesi diye bir şey var mıydı? Yoktu, şimdi bakınız kavşaklar düzenlenmiş, yeşillenmiş filan. Ataşehir, Bahçeşehir, Ataköy bazı sorunları hepsi çözülmüş, iç yollar, çevre düzenlemesi, yapıların bir organizasyonla ortaya çıkması; bunlar güzel. Bir organizasyon var, şehir içindeki gibi bireysel, gelişigüzel değil. İnsanlar buna alışıyorlar ve saygı duyuyorlar. Bunu insanlar arıyorlar, kendileri, çocukları, mutlulukları için arıyorlar. Mesela yürüyüş imkanı buluyorlar, temiz hava buluyorlar, dağ gibi apartmanların arasında olmalarına rağmen şehrin dışında, tabiatın

ortasındalar, bunu hissediyorlar. Bahçeşehirde buldukları imkanı trafik sorunu yaşamadan alternatif üretmeye kalktıkları vakit orada yaşadıklarını bulamayacaklarını biliyorlar. Yol önemli bir sorun, bunu kabul ediyorum. Aile fertleri bazen hepsi Bahçeşehir dışına çıkıyorlar, herkese bir araba lazım ya da merkeze ulaşabilmeleri ve geri dönebilmeleri için belki ekstra bir organizasyon yapmaları gerekiyor. Herkesin ehliyeti yok! Eğer ben şehre gitmek istiyorum dediğinizde gidemiyorsunuz. O zaman işte Bahçeşehir köyünde yaşayacaksınız, köy dediğime bakmayın, Bahçeşehir hinterlandı demek istiyorum. Oranın imkanları ile yaşayacaksınız. Ama insanlar düzeni arıyor, özlüyor. Aynı standardı şehir içinde bulsa şehire taşınır. Oranın, kendi kapalı kutusu içinde sunduğu kaliteyi, o ulaşım zorluğunu kolaylaştırarak kaybetmek istemiyor.

Soru 5: Şu anda Bahçeşehir’de, ankete katılan kişilerin %33’üne göre hava kirli (çevredeki fabrikalar), %41’ine göre pis koku var (çevredeki fabrikalar), %20’sine göre gürültü var (otoban), %36’sına göre görüntü kirliliği var (çevredeki kötü yapılaşma). Ama katılımcılar Bahçeşehir’de yaşamaktan ve konutlarından memnunlar (%93). Bunu nasıl yorumluyorsunuz?

Cevap: Soru 4 ile aynı cevap.

Soru 6: Katılımcıların büyük bir çoğunluğu jimnastik yapmayı, tenis oynamayı, yüzmeyi, sinema ve tiyatroya gitmeyi, opera ve konser izlemeyi seviyor. Bahçeşehir’de jimnastik salonu, kapalı yüzme havuzu çok küçük ve yetersiz. Kapalı tenis kortu yok. Bu ihtiyaçları belediye çadırlarda veya belediye binasının bir bölümünde gidermeye çalışıyor. Sinema ve tiyatro salonu ya da büyük bir sosyal aktivite salonu yok. Sonuç olarak katılımcılar Bahçeşehirde spor ve sosyal aktivite imkanlarını yetersiz buluyorlar ve hatta %44 katılımcı ise bu yetersizliğin konutları hakkındaki düşüncelerini olumsuz etkilediğini söylüyor. Ama yine konut memnuniyetine baktığımız vakit %93’lük yüksek oranı görüyoruz. Bu durum hakkındaki yorumunuz nedir?

Cevap: Bunlar master plan boyutundaki kararlar. Küçük hinterlandında bulunduğu mutluluk yetiyor. Mesela Nişantaşı’nda otursa ne kadar bu aktivitelerden yararlanacak buna bakmak lazım ama burası planlanmış bir yer bu aktivitelerde bir eksiklik varsa ön görülmemişse master planda bir yanlışlık var demektir. Biz neticede o planın bir parçasını yaptık, kararlar belli, imar planları belli vs. (Bu aktivitelerin olmayışı

yüzünden Bahçeşehir'i terk eden 4 katılımcı var.) O aktiviteleri yapmak isteyen insan o arzusunu yerine getiremiyorsa o insanın özgürlüğünü kısıtlamışsınız, o hazzı elinden almışsınız korkunç birşey!

Soru 7: Katılımcılar konutlarını rahatlatıcı, konforlu, geniş, dinlendirici, ferah,manevi anlamda bağlayıcı, sosyal anlamda sıcak, ferahlık verici, sıkıcı değil, huzurlu, tedirgin etmiyor, kaygı hissettirmiyor, güven verici buluyorlar ve şikayet etmiyorlar. Ama konutlarının doğal ışık ve güneş alma konusunda yetersiz ve cephelerin dış mekana kapalı olduğunu düşünüyorlar. Konut memnuniyet oranını düşünürsek (%93) bu faktörlerin memnuniyeti olumlu etkilediğini söyleyebiliriz. Siz tasarlama sırasında bu gibi faktörleri göz önüne almış mıydınız?

Cevap: Enteresan, güzel bir sonuç! Işık almamasının farkındayım, birazcık mimardan kaynaklanıyor. Analitikçi değilim, tamamen içgüdüsel. Araştırma sonucu değil, allah vergisi bunu böyle söylemek çok bilimsel değil ama öyle.Bir kurguyu içimde hissederken o alt yapı beynimin arkasında var, onları kullanıyorum, içgüdüsel kurgudan arzulara cevap veren sonuç çıkıyor. Tamamen içgüdüsel, öyle olmasa bütün projelerim birbirine benzer ama hiç biri birbirine benzemiyor, kullanım olarak bile benzemez. Ama bu demek değildir ki bilimsel değil, birikim var ve hep kullanıyor. Bir optimizasyon meselesi, tüm kriterleri ortak noktada buluşturma kompozisyonu. Mimarlığı bir kompozitör olarak kabul ediyorum. Onun için çok analitik gittiğiniz zaman kompoze edemiyorsunuz. Ama bu sonucun çıkması beni memnun ediyor ne diyebilirim ki! Bu kendi içinde bir denge yazılı bir tarif olacağını zannetmiyorum. Ama şu var; bir insan aynanın karşısında kendini beğenme noktasında takıp takıştırırsa, bu işten anlayanlar onun takıp takıştırma olduğunu bilir. Benim binalarımda bir sadelik var, öyle günlük heyecanlara kapılmış özenti formlar ve açılar kesinlikle yok, sadelik ve basit şema kurgusundan kaçmayın. Deminki soruya cevap veriyorum; (güneş almama) Yapı iki yönden ışık aldığı ve üçlü elemanların bir kurgusu olduğu için, orta aks kuzey güney yönüne geldiği vakit güneş almıyor. Doğu batı yönünde problem yok. Beni mazur görün. Bu mas planda elden geldiğince kaale alınmıştır ama bütünün kompozisyonunun esareti bazılarında bu problemi çıkarmıştır, bunu kabul ediyorum. Keşke, onu da halledecek sonuç kompozisyon olsaydı!

Soru 8: Katılımcıların % 56'sı konutlarının bir imajı ve kimliği olduğunu düşünüyor ve bunu sağlayan en önemli özelliğin konutun bulunduğu bölge ve konumu olduğunu söylüyorlar. Daha sonra iç dekorasyon, bahçe düzeni, bazı yapı elemanlarının varlığı (teras, rüzgarlık, merdiven kovası, kış bahçesi vb.), cephe karakteri gibi özellikler sıralanıyor. Katılımcıların %60'ı ise konutlarının kendilerine prestij sağlamadığını düşünüyor. Bu konutları tasarlama aşamasında imaj ve kimlik, prestij sağlama gibi kriterleri veri olarak almış mıydınız?

Cevap: Önemsiyorum, insanların duygusal ve fiziksel bağı için, sevmeleri, burası benim evim diyebilmeleri için önemli. İmaj ve kimlik sağlama açısından konutun bulunduğu bölge ve konumunun önemi bütün konutlar için geçerlidir. Prestij sağlama kriteri kişinin yaşam tarzı ile ilgilidir. Gösterişten anladığımız oran değiştiğçe.....Bunu bir şikayet olarak görmüyorum, insanlar kendi alternatiflerini üreteceklerdir. Ben o tür düşünce tarzı olan insanlara yapı yapmıyorum.

Soru 9: Katılımcıların % 51'i komşuluk ilişkilerinin zayıf olduğunu söylüyor, %35'i de çevreyi sosyal anlamda soğuk ve mekanik buluyor. Böyle bir çevre tasarlarken yaşamın bu boyutu planlama kararlarına yansımış mıydı?

Cevap: Konutların birbirleri ile olan komşuluk ilişkisi için o kompozisyonun dışına çıkmamız lazım. Yakın ilişkide, kafa yapısı tutmadığı zaman vıcıklaşır, o zaman da huzur gider. Benim böyle bir endişem yoktu, ben rakı soframa her dakika komşumu davet etmem. Eğer böyle bir ilişki isteniyorsa, her bölgede kulüp binalarının sayısı artırılarak insanlar orada biraraya getirilebilir, oradaki tanışıklık eğer kişi istiyorsa kendi özel yaşantısına sokabilir. Çünkü komşuluk ilişkisi gönül işidir. Gayet iyi dostlarınız olabilir de olmayabilir de! Yapılar dizi halinde de olabilirdi ve bir sürü problemi de özebilirdi, kaydırmamdaki amacım mimari kaygıdan ziyade herkese kendi intimesi içinde bir öge yaratmaktı. Komşusunu her dakika görsün istemedim, kişinin daha çok kendi kendisiyle kalmasını istedim. Bu soruya itiraz ediyorum ama şu bir gerçek ki, benim itirazım sonucun önüne geçmez. O insanlar böyle bir eksiklik hissediyorlarsa acaba bunun tek sebebi konutların konumu mu? yoksa, geçmişten farklı bir şekilde, insanlar artık günlük yaşantının sonunda fazla da vıcık ilişki istemiyor mu? ona bakmak lazım, bunu sorgulamak lazım. Eğer ondan sonra da

aynı sonucu alıyorsak ben kendimi sorgulamalıyım. Burada insan yapısının payı az değil!

Soru 10: Katılımcıların %71'i konutlarında değişiklikler yapmışlar. Bu değişiklikler:

Mekan genişletme

Açık mekan ilavesi

Tanımlı bahçe yaratma ve genişletme

Cephe değiştirme (cephe kaplama malzemesi, cephe karakterini bozma)

Terasları kapatma

Plan tipinde değişiklikler yapma (Çatı katlarına oda ve WC ilave etme, galeri boşluklarını kapatma, girişlerdeki yarım duvarları kaldırma(K tipi), girişlere rüzgarlık yapma, balkonları kapatıp iç mekanları genişletme, ikinci katlardaki banyoları çamaşır yıkama ve ütü odası haline getirme, çatı katlarında çatı uçlarını açıp depolama alanları olarak kullanma, çatı arasını açıp 4. kat kullanımı yaratma, girişlerdeki su depolarını toprak altına alıp kaldırma)

Dekorasyon değişiklikleri (*mutfak, banyo yenileme, boya renk değişimi, kartonpiyer vs. süsleme elemanları kullanma, şömine değiştirme ya da kaldırma, zemin malzemelerini değiştirme*).

Konfor şartlarını iyileştirme yönündeki değişiklikler;

Girişe rüzgarlık yapımı (*ısı kaybı*)

Doğramaların değiştirilmesi (*ısı kaybı*)

Çatı yenilenmesi ve yükseltilmesi (*su akması*)

Çatıya yağmur deresi ve oluk yapma (cepheyi yağmur suyundan korumak)

Cepheye iç ve dış su izolasyonu yapma (*cepheden su alma*)

Cephelere pencere açmak (*doğal ışık ve güneş yetersizliği*)

Kalorifer kazanı değiştirme ve radyatör ilave etme (*ısınma*)

Merdiven kovalasına kiremit şapka yapma (*L tipi, su alma*)

Katılımcıların çoğunluğu şu anda konutlarının fiziksel şartlarını şöyle yorumluyorlar; Konutları iyi ısınıyor (%90), su problemi yok-nemli değil (%90), doğal ışık alıyor (%60), güneş alıyor (%53), planlama açısından yorucu (%58). Ayrıca katılımcılar, konutlarının şu anki durumunu; güzel, özgün, etkileyici, kendi içinde uyumlu,

düzenli, kullanışlı, gelişmiş, mimari anlamda nitelikli, cazip, özenli ama tanınmıyor, bilinmiyor, gösterişsiz, görkemli değil, durağan, sıradan ifadeleriyle tanımıyor.

- a) Konfor şartlarını etkileyen değişiklikler daha çok üretime ve malzeme seçimine yönelik değişiklikler ancak diğer değişiklikler hakkında ne düşünüyorsunuz? Bu değişikliklerin yapıldığını bilmek sizi nasıl etkiler?
- b) Yukarıdaki sözcükler konutların şu anki durumunu tanımladıklarına göre konutların bu özellikleri sonradan kazandığını söyleyebilir miyiz? Siz bu konutların tasarlanıp inşaa edilmesinden hemen sonra bu sözcükler kullanılarak tanımlanmasını hedeflemişmiydiniz?

Cevap: *Çatı katlarına oda ve WC ilave etme:* Çatı katları bu değişime hazırlanmıştı. Aile büyüklüğüne göre oda ve WC ilave etmeyi biz öngörmüştür. Bu yüzden tesisatlar çatı katına kadar çıkarılmıştır. Bunu bir plan değişikliği olarak almayın. *Terasların önüne Pergole yapma:* Girişteki ve salondaki teraslara konacak pergoleleri yapıya bir türlü takamadım. Kullanıcılar taktı. Biz yapsaydık daha iyi olabilirdi. Salonun önündeki pergole bir ihtiyaçtı. Eğer insanlar, hepsi aynısını yapsın değil ama, bir dil birliği içinde yapmışlarsa ona bir şey demiyorum. Bir ihtiyaçtı, kullanıcının o projeye katkısıdır. *Girişlere Rüzgarlık yapma:* Rüzgarlık olmaması bir eksiklik, bunu yapmaları haklıdır. *Galeri boşluğunun kapanması, çatı penceresi (kırangıç pencere) açılması:* Galeri boşluğu kapatılarak ne kazanıldı? (hoşnutsuzluk ve üzüntü). Bu sorun (değişiklikler) nerden çıktı, insanlara sayısal olarak çok birimler topluluğu sunuyorsunuz. Gelenler kendi kişisel villasını yapmak gibi bir istekle geliyorlar. Yurt dışında bu değişiklikleri yapamazsınız ama bizde bu özgürlük var. Bu yapılar banka oldular, yuva oldular, kuaför oldular! Bu yapı eğer banka olabiliyorsa ben bir şey söyleyemiyorum!!! Çatıdan dışarıya bakmak..... ben, yapı meselesi, kırangıç pencereyi ömür boyu sevmedim. O günü şartlarında bütün bunlar konuldu ama su problemi gibi bazı sorunlara yol açmamak için koymadık. Çatı katının içe dönüklüğü, her dakika içeriye bakmak gibi bir istek yoktu, bir balkon var zaten! Birey geliyor değiştirme arzusunu tatmin ediyor. Biz niye yatak katına pencere koymadık? Yatak katı entim bir kat, ışığı sadece süzdük. Kullanıcını kendi arzusu o ihtiyaç duymuş, yapmış ama duygu bağı dediğimiz zaman o espri ile duygu bağı var olan birşeydi, canları sağ olsun!!!

Dışarıdaki su deposunun kaldırılması: Su deposu yemek bölümüne de bir entimite sağlıyordu. Yemek yemek te bir gizlilik ister. Bunlar yaşamınızla ilgili anlayışlar, bu anlayışa ben kendi kültürümü genele uydurmaya çalışıyorum ama bir yerde bir frenim var. Bundan rahatsızlık duymuyorum ama demek ki onların alternatif arayışları onlar için daha önemliymiş.*Girişteki eğri duvarların kaldırılması:* Canları sağolsun!!!*Şömine:* Şömine prestij elemanıdır. Şömineleri en pahalı mermerlerle en abartılı formlarla yaptırırlar, sonra da bir kere bile yakmazlar. Bunu kaale almıyorum.*Yuvarlak merdiven:* K'nın merdiveni doğru yerdedir, L'de köşededir, eve girdiğiniz mekana direk ağzı açılmaz. Yuvarlak merdiven yorucudur ama az yer kaplar. Ben bu formu seviyorum ve bunda ısrar ediyorum. Bu konutları bugün yapsam mekan kurgularını aynen korurdum ama birşeyleri düzeltirdim herhalde.

Soru 11: Yapının iç sirkülasyonunun yorucu olduğunu düşünüyorum, şöyleki; kirli çamaşırlar yatak katından (orta kat) çıkıyor, yıkanmak üzere alt kattaki çamaşır odasına geliyor. Yıkandıktan sonra ıslak çamaşırlar iki kat yukarıya kurutma balkonuna taşınıyor, Bu katta yani çatı katında ütüleniyor tekrar temiz ve ütülü çamaşırlar yatak katına taşınıyor. Bu sirkülasyon ev kadını gereksiz yere yoruyor.

Cevap: Doğrusu bu düşünmediğim bir şeydi, haklısınız ev kadını böyle bir zorluk yaşıyor olabilir. Ne yapabilirdim diye düşündüm, ilk aklıma gelen şey çamaşır odasını yatak katına almak ama düşünmek gerekir.

Soru 12: Bir de imalattan gelen sorunlardan dolayı yapılan değişiklikler var; örn: kazan değişimi, doğrama değişimi, çatıya oluk ve derelerin yapımı gibi. Bunlarla ilgili olarak ne düşünüyorsunuz?

Cevap: Bunlar bizden de imalattan da kaynaklanıyor, hepsi benim suçum değil, müşterek hatalar. Çocuğunuzu seviyorsunuz ama bazı eksiklikleri olabilir, bu bir burukluğa sebep olur. Aynı burukluğu yaşıyorum. Mesela 1 tipindeki merdiven kovalarında su alma problemi çıkmış, ben olsaydım buna külah giydirmezdim, başka türlü çözerdim. Ama sorun çıkmış insanlar da çözüm üretmişler, söyleyecek sözüm yok, buna hakkım yok!

Soru 13: Mekan-kullanıcı-tasarlayıcı iletişim sürecinde kullanıcının geri iletileri genellikle tasarlayıcıya ulaşmaz, ulaşamaz. Bahçeşehir konutları ile ilgili olarak ben sözünü ettiğimiz bu iletişim sürecinde araya girerek bu geri iletileri size aktarmaya

çalıştım. Kurguladığım model gereği, bu verileri başka konut tasarlama deneyimlerinizde kullanmanızı bekliyorum. Bu verileri değerlendirmeyi düşünür müsünüz?

Cevap: Kullanım rahatlığının önüne hiç bir mimar geçmemeli. Hazırladığınız çalışma bir el kitabı şeklinde olabilirse, bir check-list şeklinde devamlı masamda bulunsururum, tasarlamaya başlamadan önce okurum, tasarlamadan sonra onlara uyup uymadığımı kontrol ederim, bu çok ta hoşuma gider.

EK 3

Mimar Mutlu Çilingiroğlu'nun proje çalışmaları:

- Altunizade Mesa Konaklar Sitesi, 154 daireli apart villa yerleşmesi, 40 000 m2
- Emlak Bankası, Bahçeşehir Yerleşmesi, K ve L tipi villa projeleri (287 adet) ile yeraltı garaj projeleri ve çevre düzenlemeleri,
- Altunizade Capitol alışveriş merkezi, 58 000 m2,
- Etiler Sarı Konaklar Sitesi, 250 daire, 65 000 m2,
- Etiler Sarı Konaklar showroom binası,
- Gebze büro binası, 1500 m2,
- Kırnak – Tofaş satış ve servis binası, Kartal, 10 000 m2,
- Florya Konutları, 4000 m2,
- Beşiktaş Belediyesi Hizmet binası, 6250 m2,
- Acıbadem konut ve büro kompleksi 14 000 m2,
- Çiftelhavuzlar'da dubleks daireli apartman, 13 500 m2,
- Kandilli Evleri, çift dubleks 50 blok, 30 200 m2,
- Akatlar Kongre, Kültür ve Ticaret Merkezi, 40 000 m2,
- Antalya'da Alışveriş ve Turizm Merkezi 130 000 m2, avan proje,
- Çamlıca Salkım Evleri, 30 tripleks vila 22 500 m2,
- Turkcell Maltepe (20 000 m2), Antalya (2100 m2), Adana (7000 m2), Diyarbakır (4100 m2), Samsun (3500 m2) Operasyon Merkezleri,
- Kemerburgaz Evleri 40 000 m2,
- Ataşehir 140 dairelik yerleşim, 40 000 m2,
- Kozyatağı Yönetici Merkez 60 000 m2,
- Konut ve çarşı, Moskova 100 000 m2,
- Trakya A.Ş. Yönetim Binası,
- Naizer Soyak Camii,
- Erkut Soyak Lisesi,
- Ataşehir 60 dairelik Yerleşim,
- Boğaziçi Evleri Etiler,
- Güney Ataşehir konutları,
- Otel Altunizade.

Ek 4

Yaşamsal Değerlerden ve Psiko-Sosyal Gereksinimlerden Yola Çıkılarak Belirlenen ve Konut Tanımında Kullanılan Sıfatlar

Aşağıdaki sıfatların tanımını yapar mısınız? Örnek: Sizce konutunuzun güvenli olması için ne gibi yapısal özellikleri olması gerekir? Bir konutun ferah olması için ne gibi özellikleri olmalıdır?

SOSYAL ANLAMDA SICAK:

GÜVENLİ:

GÜÇLÜ:

SOSYAL (asosyal):

ÇEVRESİYLE UYUMLU:

ÖZGÜN:

GÖSTERİŞLİ:

İLGİ ÇEKİCİ:

ETKİLEYİCİ:

KONFORLU:

FERAH:

AYDINLIK:

KULLANIŞLI FONKSİYONEL:

GENİŞ, BÜYÜK:

RAHAT:

Vakit ayırdığınız için teşekkür ederim.

ÖZGEÇMİŞ

1956 yılı, Ödemiş doğumlu Beria GÜNAL, lisans eğitimine, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Mimarlık bölümünde başladı. Adı geçen bölümden 1979 yılında onur öğrencisi olarak mezun oldu. 1980 yılında, İstanbul teknik Üniversitesi, İnşaat Fakültesinde uzman olarak çalışmaya başladı ve Teknik Resim-Tasarı Geometri derslerine asistanlık yaptı. Aynı yıl başladığı yüksek lisans eğitimini, İstanbul Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümünde 1983 yılında tamamladı. Bilgisayar yardımlı tasarlama (Computer Aided Design) konusundaki yüksek lisans tezi ile en yüksek dereceyi aldı.

1987 yılında İstanbul Teknik Üniversiteindeki görevinden ayrılarak, profesyonel meslek hayatına uygulamacı mimar olarak devam etti. Bu dönemde, otel projeleri, İstanbul metrosu ikinci etap istasyon projeleri, Güney demiryolu istasyon projeleri, Rusya’da iş merkezleri ve konut projeleri yaptı. MESA bünyesinde Bahçeşehir şantiyesinde, çok katlı konut projelerinde ve uygulamasında, Gölet ve içindeki lokanta, danışma, büfe gibi yapılarda şantiye koordinatörü olarak çalıştı.

1998’de kendine ait, BERLA Dekorasyon Ltd. Şirketinde çeşitli dekorasyon ve renovasyon projeleri gerçekleştirdi. Çalışmaları, konut ağırlıklı olan bu projelerle devam ederken akademik çalışmaları hız kazandı.

2003 yılından beri Bebek mahallesi kentsel envanter projesini, TÜBA-TÜKSEK işbirliği ile hayata geçirdi ve tamamladı. Bu yıl, bu projenin devamı olarak Rumeli Hisarı mahallesinde de kentsel envanter projesi için, “proje önerisi” ile TÜBA-TÜKSEK’e başvurarak çalışmaları başlatan Beria Günal evli ve 2 çocuk annesidir.